

T.C
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

OSMANLI HİLÂL-i AHMER CEMİYETİ'NDEN
TÜRK KIZILAY'INA SOSYAL YARDIMLAR
(1868-2000)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CÜNEYT UĞURLU

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

ANKARA 2022

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ'NDEN
TÜRK KIZILAY'INA SOSYALYARDIMLAR
(1868-2000)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CÜNEYT UĞURLU

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

DOÇ.DR. ABDÜLKADİR DEVELİ
DANIŞMAN

ANKARA, 2022

ONAY SAYFASI

Cüneyt Uğurlu tarafından hazırlanan “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nden Türk Kızılayı’na Sosyal Yardımlar (1868-2000)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Doç.Dr.Abdülkadir Develi	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		
Doç.Dr.Cem Korkut	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		
Dr.Gökberk Durmaz	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 14.12.2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ünvan Ad Soyad

.....

BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nden Türk Kızılayı’na Sosyal Yardımlar (1868-2000)” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Doç.Dr. Abdülkadir Develi ‘nin sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 14/09/2022

Cüneyt UĞURLU

İTHAF

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin aziz hatırasına ithafen...

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında Kızılay Arşiv ve Kütüphanesi çalışanlarını hazırladıkları çalışmaların önemli katkısı olmuştur. Osmanlı Türkçesi metinleri titizlikle hazırlayarak yayınlatan Kızılay Arşivi'nin İstanbul Medeniyet Üniversitesi ile 2018 ve 2019 yıllarında da yapmış olduğu bu değerli çalışmalar olmasaydı tezi tamamlamam mümkün olmayabilirdi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde danışman hocamın Doç. Dr. Abdulkadir Develi'nin beni arşiv çalışmasına yönlendirmesi sayesinde tez tarihi bir hüviyet kazandı.

Daha önce kendisiyle tanışma fırsatı yakaladığım “*Milli Mücadele’de Hilal-i Ahmer*” kitabının Osmanlı Türkçesi belgelerinin transkript yaparak kitap haline getiren sn. İsmail Hacıfettahoğlu'na saygıyla yâd etmek isterim. Kızılay Belge Arşiv Yönetimi Müdürü sn. Mevlüt Kuş ve Kızılay arşivi çalışanlarının İstanbul Medeniyet Üniversitesi ile yaptıkları koordineli çalışmaları sayesinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin orijinal arşiv belgelerine ve transkriptlerine erişmem daha kolay oldu. Bu doğrultuda Hilâl-i Ahmer kitaplarını ve Kızılay tarihi kitaplarını temin etmemi sağlayarak orijinal arşiv belgelerini tarafıma gönderen Kızılay kütüphanecisi sn. Recep Can'a kıymetli vaktini ayırdığı için teşekkür ederim.

Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanı Dr. Yasin Yıldız ve değerli çalışma arkadaşlarına bazı el yazma Osmanlıca belgeleri transkript yaptıkları için, sonsuz teşekkür ederim. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde yapmış olduğu arşiv belge tarama sistemi çalışmasından dolayı TBMM Kütüphane ve Arşiv Başkan Yardımcısı sn. Azmi Güler'e ve Bulgaristan Muhacirleri ve Kıbrıs Barış Harekâtı bölümleriyle ilgili döneme ait gazeteleri temin etmemde özveriyle çalışan TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri mikrofilm çalışanlarına destekleri için sonsuz teşekkür ederim.

“*Balkan Savaşları'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin muhacirlere sosyal yardımları*” ile ilgili makalemin yayınlanmasına vesile olan Prof. Dr. Tevfik Erdem, Doç.Dr. Güray Alper, sn. Alper Tan ve Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün değerli çalışanlarına sonsuz teşekkür ederim. Tezin son şeklini almasını sağlayan jüri üyeleri Doç. Dr Cem Korkut ve Dr. Gökberk Durmaz'a katkılarından dolayı teşekkür ederim. Tezin imla düzeltmelerindeki katkılarından dolayı ise sn. Atilla Şekerci'ye şükranlarımı sunarım.

Son olarak bu tezi hazırladığım süre boyunca her türlü zorlukları aşmamda daima yanımda olan ve çalışmalarımda beni her zaman teşvik eden sevgili anne, babam ve kardeşlerime sonsuz teşekkür ederim.

OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NDEN KIZILAY'A SOSYAL YARDIM FAALİYETLERİ

ÖZET

Bu tez Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu ile Cumhuriyet döneminde Kızılay ismiyle faaliyetine devam eden Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin günümüze kadar gelen sosyal yardımlarını analitik bir perspektifle ele almaktadır. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Trablusgarp, Balkan, Çanakkale savaşlarında cephe gerisinde sahra hastaneleri açarak yaralıları tedavi maksadıyla mühim bir görev ifa etmiştir.

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti ismini alan cemiyet, Lozan Antlaşması'ndan hemen sonra Yunan ve Türk nüfusunun mübadelesinde vapurlar ve aşevleri ile önemli hizmette bulunmuştur. Yunanistan'dan ülkemize gelen Türk nüfusu Türkiye'nin çeşitli vilayetlerine iskân edilerek müstahsil hale getirilmiş ve ülkenin kalkınmasında önemli rol oynamışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde Yunanistan'da meydana gelen açlık ve kıtlık yüzünden Kurtuluş ve Dumlupınar isimli erzak taşıyan yardım gemileri gönderen Kızılay Yunanistan'dan gelen savaş mağduru 1000 çocuğun da Türkiye'de bir süre bakımını üstlenmiştir.

1950 yılına gelindiğinde Bulgaristan'da zorunlu göçe tabi tutulan Türk'ler için Kızılay Çorlu'da göçmen hastanesi açarak onların tedavilerini üstlenmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Cumhurbaşkanı düzeyinde yardımlarla göçmenlerin iskânı için faaliyetlerde bulunmuştur. Gelen muhacirlerin Kızılay tarafından iâşe ve ibatesi sağlamış ve daha sonra onları inşa edilen göçmen evlerinde iskan edilmiştir. Bulgaristan Muhacirleri çeşitli mesleklere sahip olduğundan ülkenin kalkınmasında önemli rol oynamışlardır.

Kıbrıs Barış Harekatı'nda adaya huzur ve barışın gelmesi için din, dil, ırk ayırt etmeksizin adaya çeşitli yardımlarda bulunmuştur. 1963-65 yıllarında kurulan Kıbrıs Kızılay Hastanesi adada uzun yıllar faaliyette bulunmuştur. Kıbrıs Barış Harekatı'nda adaya huzur ve barışın gelmesi için din, dil, ırk ayırt etmeksizin adaya çeşitli yardımlarda bulunmuştur

Hilal-i Ahmer Cemiyeti barış döneminde daha çok deprem, sel ve salgın hastalıklar gönüllü sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde etkili olmuştur. Kızılay 1990'lı yıllarına gelindiğinde yurt dışındaki yoksul ülkelere sosyal yardımlara ağırlık vererek dünyadaki bir çok ülkeye örnek olmaya başlamıştır. Sırpların katliam gerçekleştirdiği Bosna Hersek'e Kızılay aracılığıyla önemli miktarda sosyal yardım gönderilmiştir. 2000 'li yıllara doğru kurumsallaşma yoluna giden Kızılay 1999 yılına gelindiğinde Marmara Depremi için çadırkentler kurulmasında Kızılay önemli rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Hilal-i Ahmer Cemiyeti , Kızılay, sosyal yardım, göç

OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NDEN KIZILAY'A SOSYAL YARDIM FAALİYETLERİ

ABSTRACT

This thesis deals with the establishment of the Ottoman Red Crescent Society and the social assistance of the Ottoman Red Crescent Society, which continued its activities under the name of Turkish Red Crescent in the Republican period, with an analytical perspective. The Ottoman Red Crescent Society performed an important task in the Tripoli, Balkan and Çanakkale wars, by opening field hospitals behind the front lines for treatment the wounded soldiers.

The society, which took the name of Turkish Red Crescent Society after the Republic period continued serving soup kitchens for people effected in famine, epidemics, floods and earthquakes. On the other hand in 1923-1925 Turkish Red Crescent made great effort for Turkish-Greek Populations by ships and ferryboats. Turkish Population who migrated to Türkiye during this exchange were settled in various provinces to Türkiye as farmer.

In 1950, the Red Crescent opened a hospital for migrants in Çorlu for the Turks who were subjected to forced migration in Bulgaria and undertook their treatment and carried out activities fort he resettlement of immigrants with the assistance of the Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye and the President. They were then inhabited in the immigrant homes that built for them by state and The Red Crescent Since Bulgarian immigrants had various professions, they played an important role in the development of the country.

During Cyprus Republic period, The Red Crescent provided various aids to the island, regardless of religion, language or race, in order to bring peace and tranquility to the island. Cyprus Red Crescent Hospital which was established in 1963-65 had given health service on the island for years. During Cyprus Peace Operation, The Red Crescent provided medical support for people on island.

In the 1980s an 1990s, the Red Crescent started to be a symbol which is known for health services and social aids all over the world. Especially social aids sent through poor countries were increased rapidly by Turkish Red Crescent. On the other hand, a significant amount of social aids was sent to Bosnia Herzegovina during the war. In 1999s The Red Crescent played an important role to establish tent cities after Marmara and Düzce Earthquakes

Keywords: Red Crescent Society , Red Crescent, social aids, migration

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
TABLolar.....	v
MATERYAL VE YÖNTEM	vi
BULGULAR	vii
GENEL BİLGİLER.....	viii
GİRİŞ	1
1. OSMANLI DÖNEMİ SOSYAL YARDIM KURULUŞLARI VE OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN KURULUŞU ..	3
2. OSMANLI HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN SAVAŞ ALANLARINDAKİ FAALİYETLERİ	8
2.1 HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ VE TRABLUSGARP SAVAŞI.....	12
2.2 BALKAN SAVAŞLARINDA HİLÂL-İ AHMER'İN MUHACİRLERE YARDIMLARI.....	20
2.3. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ	32
2.4. MİLLİ MÜCADELEDE HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ	41
2.5 MİLLİ MÜCADELEDE HİLAL-İ AHMER SİHHİ İMDAT HEYETLERİ	46
3. TÜRKİYE HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ ve KIZILAY'IN YURT DIŞI YARDIMLARI.....	58
3.1. TÜRKİYE HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ NİZAMNAME-İ ESASİ'NE GÖRE HİLÂL-İ AHMER'İN VAZİFELERİ....	58
3.2. MÜBADELE'DE HİLAL-İ AHMER CEMİYETİNİN FAALİYETLERİ	60
3.3. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA KIZILAY'IN YARDIMLARI.....	68
3.4. BULGARİSTAN MUHACİRLERİNE KIZILAY'IN YARDIMLARI	69
3.5. KIBRIS BARIŞ HAREKATİ'NDA KIZILAY YARDIMLARI	91
4. HİLÂL-İ AHMER (KIZILAY)'IN DEPREM, AFET VE DİĞER SOSYAL YARDIMLARI	104
4.1. 1946-1960 DÖNEMİ KIZILAY'IN SOSYAL YARDIMLARI.....	115
4.2.1960-2000 DÖNEMİ KIZILAY SOSYAL UYGULAMALARI	125
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	141
KAYNAKÇA	143
KIZILAY ARŞİV BELGELERİ.....	150
KIZILAY ARŞİV FOTOĞRAFLARI	164

KISALTMALAR

B.O.A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

B.M. Birleşmiş Milletler

CARE Cooperative for Assistance and Relief Everywhere (Herkes için Yardım ve Destek Kooperatifi)

D.A.G.M.C.A Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi

NATO Kuzey Atlantik Paktı

T.B.M.M Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR

TABLO 1: Hilâl'i Ahmer'e 1876 yılında bağış yapan ülkeler.....	6
TABLO 2: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin harcama kalemleri (1876).....	7
TABLO 3: İslam ülkelerinin Osmanlı Devleti'ne 1912 yılında gönderdiği yardımlar.....	19
TABLO 4: Bosna Müslüman Halkı'nda gelen yardımlar(kuruş).....	26
TABLO 5: Mısır'dan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gelen yardımlar.....	29
TABLO 6: Mart-Nisan 1924 yıllarında vapurlar ile Türkiye'ye gelen muhacirler.....	64
TABLO 7: Mübadele'de muhacirler için yapılan sosyal yardımlar.....	66
TABLO 8: Bulgaristan Türk'lerinin 1950 yılında Türkiye'ye zorunlu göçü.....	71
TABLO 9: Bulgaristan Türkleri için Kızılay'ın açtığı aşevleri ve kapasiteleri.....	74
TABLO 10: Bulgaristan Türk'lerinin 1951 yılında Türkiye'ye zorunlu göçü.....	85
TABLO 11: Bulgaristan Türkleri için Kızılay'ın yapmış olduğu harcama kalemleri...	86
TABLO 12: Bulgaristan Türkleri için nedeniyle Kızılhaç'ın yaptığı yardımlar.....	87
TABLO 13: Kızılay Kıbrıs Hastanesi kuruluş masrafları (TL).....	92
TABLO 14: 23 Mayıs 1965 tarihinde Kıbrıs Türklerine gönderilen yardımlar.....	93
TABLO 15: Kıbrıs Türk toplumunun Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında adada ihtiyaç duyulan acil gıda listesi.....	96
TABLO 16 : Kızılay şubelerinin Kıbrıs için topladığı yardım miktarları.....	100
TABLO 17: Türkiye'den Kıbrıs'a yapılan nakit, ilaç ve un bağışları.....	101
TABLO 18: Gerçek ve Tüzel kişilerce Kıbrıs'a yapılan diğer bağışlar.....	102
TABLO 19: Harekât sonrası Kıbrıs'a uluslararası yapılan yardımlar.....	103
TABLO 20: İstanbul'da kıtlık nedeniyle aşocaklarına yapılan yardımlar(1950).....	118
TABLO 21: 1953 yılında Ege Bölgesi'ndeki deprem sonrası Kızılay yardımları.....	119
TABLO 22: 1958 yılında Kızılhaç cemiyetlerinden ve hayır kuruluşlarından gelen bağışlar.....	124
TABLO 23: Kızılay'ın yurt içinde Yoksullara, Göçmen ve Mültecilere ve Aşevleri aracılığıyla yaptığı yardımlar.....	135
TABLO 24: 1991-1992 yıllarında Kızılay tarafından Bosna-Hersek'e gönderilen yardımlar.....	136
TABLO 25: Bosna-Hersek'teki savaş nedeniyle Kızılay tarafından gönderilen yardımlar (1993-1994).....	137

MATERYAL VE YÖNTEM

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nden Kızılay'a sosyal yardımların ele alınacağı tez çalışmasında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin savaşta ve barışta yapmış olduğu sosyal yardımları tablolar eşliğinde ortaya koymaktır.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nden cumhuriyet dönemine Hilal-i Ahmer (Kızılay)'ın faaliyet alanlarını özellikle Türkiye'ye göç üzerinden incelemektir. Ayrıca Hilal-i Ahmer (Kızılay)'ın Deprem sel ve afet gibi durumlarda Hilal-i Ahmer (Kızılay)'ın yapmış olduğu sosyal yardımları okuyucuya sunmak ve bu verileri analiz etmektir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden ver toplama yöntemlerinden olan doküman toplama yöntemi kullanılacaktır. Tezin yöntemi Osmanlıca arşiv belgelerini betimsel analiz metoduyla araştırmacılara sunmaktır. Ayrıca dönemin gazetelerine yansıyan haberler ile Hilal-i Ahmer ve Kızılay'ın faaliyetleri nicel olarak tablolara ile okuyucuya sunulmuştur. Tezin tabloları çeşitli kaynaklardan derlenerek matematiksel olarak okuyucunun daha iyi analiz yapmasına olanak sağlamaktadır.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu ve savaşlardaki faaliyetleri, cumhuriyet döneminde gerçekleşen göç olaylarında Hilal-i Ahmer (Kızılay) 'ın faaliyetleri ile 1980 sonrası Kızılay'ın yurtdışına yapmış olduğu sosyal yardım faaliyetlerini ortaya koymaktır.

Tez çalışmasında savaşlar bölümü ile mübadele bölümünde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti ile ilgili gazeteler detaylı olarak incelenmiş ve transkript yapılarak okuyucuya sunulmuştur.

Tezin kapsamı Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kurulduğu 1876 yılından 2000 yılına kadar olacaktır. Bunun sebebi 2000 yılına kadar cumhuriyet tarihinde birçok önemli göç olaylarının olması ve barış dönemi sosyal yardımlarının sık olmasıdır. 2000 sonrası Kızılay'ın faaliyet alanının özellikle uluslararası alanda çoğalarak çeşitlenmesi sebebiyle bu dönem önem arz etmektedir. Dönemin arşiv belgelerinden bazı nüshalar ve fotoğraflar ise ekte bulunmaktadır.

BULGULAR

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşundan savaşlar dönemine kadar yapmış olduğum araştırmada Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin varlığını sürdürmüş olduğuna rastladım. 1877-78 Osmanlı Rus Harbi'nde cephe gerisinde yaklaşık 300 tabip bulunmaktaydı. olduğuna rastladım. Özellikle tarafsız bir gözlemci olarak görev yapan Norveçli Doktor Hans Dae Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin olanaksızlıklara rağmen önemli bir iş çıkardığını belirtmiştir.

Balkan Harbi'nde ve Çanakkale Harbi'nde Gülnihal Vapuru Hastane Gemisi haline dönüştürülerek geniş çaplı hizmet vermiştir. Özellikle Çanakkale Harbi'nde Şirket-i Hayriye vapurları da bu Gülnihal vapuruyla birlikte hastaları İstanbul'a nakil vazifesini yapmışlardır. Gülnihal Hastane Gemisi'nin mürettebatlarının isimlerinin bulunduğu Kızılay arşiv belgesi ekte okuyucuya sunulmaktadır.1. Dünya Savaşı'ndaki Kızılay arşiv belgelerinden yararlanılarak ilgi çekici bazı belgeler okuyucunun takdirine sunulmuştur.

Mübadele'de Hilâl-i Ahmer önemli vazifeler üstlenmiş ve gelen Türk muhacirlerin iaşesi ve sağlık kontrollerinin yapılmasında kritik rol oynamıştır. Hilâl-i Ahmer'in muhacirler için açmış olduğu hastaneler ve muhacirlere yapılan sosyal yardımlar bu bölümde tablolar ile incelenmiştir. Hakimiyet-i Milliye gazetesine göre gelen muhacirlerin kamuoyuna yansımaları dikkat çekicidir.

1950-51 yıllarında Bulgaristan'dan ülkemize sığınan Türk vatandaşları için Kızılay Edirne ve Çorlu'da göçmen hastanesi açarak onların tedavilerini gerçekleştirmiştir. Bununla beraber göçmenlerin iskanı ve göçmen evleri inşaatı hakkında Kızılay son derece stratejik bir kuruluş haline gelmiştir. Bu bölümde Kızılay Arşiv Belgeleri'nden de azami istifade edilmiştir. Ayrıca dönemin gazetelerinde Kızılay'ın faaliyetlerinin nasıl ele alındığı da okuyucunun ilgisine sunulmuştur.

1963-1974 yılları arasında Kıbrıs adasında Rum'ların adada çıkardığı asayiş problemlerine karşı Kızılay Kıbrıs Hastanesi açarak adada sağlık hizmetlerinde bulunmuştur. Kıbrıs Barış Harekatı'nda ise adaya gönderilen ayni ve nakdi bağışlar Kızılay aracılığıyla adaya ulaştırılmıştır. Bu bölümde dönemin gazeteleri taranarak okuyucuya güncel bir dil yansıtılmıştır.

1960-2000 yılları arasında Kızılay'ın yurt içi afetlerde sunduğu hizmetlere ilave olarak yurt dışına yardımlarda ciddi artış göze çarpmaktadır. Özellikle yurt dışında meydana gelen savaşlarda Kızılay mazlumların umudu olmuş ve çatışma bölgelerine gönderilen yardımlar başarıyla belirlenen hedeflere ulaştırılmıştır.

Kızılay kuruluşundan bu yana deprem, sel, yangın gibi afetlere ivedilikle yardım gönderen bir kuruluş olarak her zaman afetzedelere gerekli yardımları ulaştırmada öncü bir kuruluş olmuştur. Tarihsel olarak baktığımızda gelişen en yeni teknolojiye ayak uydurarak afet bölgesine en hızlı müdahaleyi yapan Kızılay, gerekli yardımları toplama hususunda da oldukça titiz çalışmıştır. Tez içerisinde tablolarla ifade edilecek olan bu yardımlar okuyucunun ilgisine sunulmuştur.

GENEL BİLGİLER

Tezi hazırlarken literatür taraması oldukça uzun sürdü. Hilâl-i Ahmer ve Kızılay hakkında daha önce hazırlanmış makaleleri ve tezleri ayrı ayrı inceledim. Birçok makale ve tezi bu açıdan inceledikten sonra yapılan yardımların mahiyetini detaylı olarak okuyucuya sunmak için arşiv belgelerine ulaşma metodunda karar kıldım.

Tarihsel sıralamaya göre ilk olarak Zuhal Özaydın'ın 1987 tarihinde hazırlamış olduğu “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi*”, *Osmanlıca bir metin olan Hilâl-i Ahmer'in Salname'nin günümüz Türkçesi ile ifade edilmesi anlamında önem arz ediyordu.*

Hüsnü Ada'nın 2004 yılında hazırlamış olduğu “*Osmanlı Devleti'nin Hizmetindeki İlk Sivil Toplum Örgütü: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti*” Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni bir sivil toplum organizasyonu olarak incelemiştir.

“*Hilal-i Ahmer Teşkilatının Kuruluşu ve Teşkilatlanması*” başlığıyla 2007 yılında hazırlanan bir diğer yüksek lisans tezinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşundaki meşakkatler incelendikten sonra Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda kurulan hastaneler ile Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne diğer ülkelerden gönderilen yardımlar incelenmiştir.

Şube bazında Hilâl-i Ahmer'i inceleyen üç ayrı tez literatür taramasında göze çarpmaktadır. *Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Antalya Şubesi'nin kuruluşu ve faaliyetleri* başlığıyla 2010 yılında Buket Sarı tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde Antalya şubesinin salgın hastalıklara karşı faaliyetleri ile beraber Milli Mücadele'de imdat heyetleri ve mübadelede Hilâl-i Ahmer'in merkezi yönetimle koordinelerini ortaya koyması bakımından önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

“*Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kütahya Şubesi'nin Kuruluşu Ve Faaliyetleri*” 2012 yılında hazırlanan yüksek lisans tezinde Hilâl-i Ahmer'in Milli Mücadeledeki rolünün yanında göç ile ilgili faaliyetleri ve Balkan Savaşları'ndan mübadeleye kadar Kütahya'ya muhacirlerin iskanı hakkında bilgilere rastladım.

“*Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti İzmir Merkezi'nin Kuruluş ve Faaliyetleri*” başlığıyla 2013 yılında Cevriye Yıldırım tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde Balkan Savaşları'ndan Mübadele'ye İzmir Hilâl-i Ahmer şubesinin muhacirlere yaptığı yardımlarla beraber salgın hastalıklar ve afetlerde İzmir Hilâl-i Ahmer'inin faaliyetleri incelenmiştir. Bu tezde ayrıca ilk kez Hilâl-i Ahmer'in bölgede açmış olduğu aşevleri ni incelerken “sosyal yardım faaliyetleri” başlığıyla karşılaştım.

“*Propaganda Aracı Olarak İnsani Yardımın Kullanımı: Hilal-i Ahmer (Kızılay) Örneği*” başlığıyla 2019'da Dilara Şensivas tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde Hilâl-i Ahmer'in Birinci Dünya Savaşı'ndaki gelir kalemleri ile beraber Osmanlı döneminin gazetelerinde ne şekilde yer aldığı incelenmiştir. Bu tezde sivil toplum kuruluşu olarak Hilâl-i Ahmer'in faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin Osmanlı gazetelerindeki yansımalarını görmek mümkündür.

Sosyal yardımlar bakımından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni incelemeyi hedefleyen araştırmam için mevcut tezler Hilâl-i Ahmer'i genellikle kuruluş aşaması ile sınırlı kalmakta ya

da belli bir zaman dilimini ele alarak incelemekteydi. Bazı tezler ise sadece belli vilayetlerin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni merkeze alarak çalışılmıştı. Sosyal yardımlar savaş, göç ve doğal afetleri de içine alacağından dolayı çalışmamda Hilâl-i Ahmer ve Kızılay'ı bir bütün olarak ele almak daha doğru olacaktı. Ayrıca yaptığım taramalardan sonra göç ve mübadelede Hilâl-i Ahmer'in faaliyetlerini inceleme ihtiyacı duldum. Bu bağlamda özellikle Bulgaristan Türklerine Kızılay'ın yardımları akademik olarak ilk defa çalışılmıştır.

Kızılay arşiv belgeleri ışığında yapacağım çalışmamda Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Kızılay'ın yapmış olduğu sosyal yardımları ele almayı planladığım için o zamana ait istatistiklere ulaşmak gerekiyordu. Kızılay arşiv belgelerine erişmek için resmi prosedürler tamamlandığı sırada Kızılay Arşiv hizmetlerinin Osmanlıca arşiv belgelerini transkript ederek kitap olarak yayınlanması ile beraber bu bilgileri bir araya getirme ve analiz etme imkânı buldum. Kızılay arşivlerinden temin ettiğim belgeler ile Kızılay arşivlerinin değerli çalışmaları tezin birincil kaynaklarının arşiv belgeleri olmasına yol açmıştır.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluş bölümünde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Salnamesi kitabı, Hilâl-i Ahmer'in Trablusgarp Dönemi ve Balkan Savaşları bölümlerinde Kızılay Arşivi 'nin değerli çalışmalarından *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, alınmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer, Kızılay Arşivi Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı kitabının arşiv belgeleri kitabından seçilen arşiv belgeleri kaynak olmuştur. Tuba İşler'in 2017 yılında *Birinci Dünya Savaşı Sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çanakkale Cephesi'ndeki Faaliyetleri isimli tezi* bu dönem adına kapsamlı bilgi sunmakla beraber Hilâl-i Ahmer'in Çanakkale Savaşı'nda yapmış olduğu sosyal yardımlardan da bazı bölümlerinde bahsetmekteydi. Bununla beraber Çanakkale Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer 'in faaliyetlerini ele alan makaleler de mevcuttur.

Milli Mücadele bölümünde ise *Osmanlı'dan Cumhuriyete Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları* ve İsmail Hacıfettahoğlu'nun Osmanlıca'dan transkript ettiği Osmanlı *Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Ankara Hey'et-i Murahhasası Türkiye Büyük Millet Meclisi Teşekkülünden Sakarya Zaferi'ne Kadar İcraat Raporu* isimli eser kaynak olmuştur.

Cumhuriyet döneminde bir süre Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ismini kullandıktan sonra Kızılay ismi ile anılan bu kurumun faaliyetleri barış döneminde daha çok afetlerde yapılan sosyal yardımlar ile sürmüştür. Balkanlarda ise Osmanlı döneminden kalma Türk nüfusu bulunmaktaydı. Mübadele ile Yunanistan'da kalan Türk nüfusunun Türkiye'ye getirilmesinde Hilâl-i Ahmer'in önemli rolü olmuştur.

Mübadele bölümünde Osmanlıca gazetelerden Hâkimiyet-i Milliye ve İkdam gazeteleri birincil kaynak olmuştur. Kızılay arşivlerinden temin edilen belgelerin yanı sıra Prof. Dr Seçil Karal Akgün ve Murat Uluğtekin'in beraber hazırlamış olduğu *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a II* isimli eser döneme ait istatistikler adına yol gösterici oldu.

Osmanlı'nın çekilmesinden beri Bulgaristan'da yerli Türk nüfusu Komünizm idaresinin baskılarına kadar Bulgaristan'da yaşamaya devam etmekteydi. 1950 yıllarında meydana gelen zorunlu göçte de Kızılay'ın aşevleri ve sağlık yardımı ile Bulgaristan muhacirlerinin iskanında önemli rol oynadığı görülmektedir. Bulgaristan Muhacirleri ile ilgili Kızılay arşivlerinden temin edilen arşiv belgeleri ile birlikte dönemin Milliyet gazeteleri bu bölümün hazırlanmasında asli kaynaklar olmuştur. *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)* isimli Prof.

Dr.Bilal Şimşir'in eseri de Bulgaristan Muhacirleri'nin sayısı ve döneme ait bilgilerle ilgili olduğundan dolayı bu bölümde yol gösterici olmuştur.

Kızılay'ın Kıbrıs adasına yapılan yardımları bölümünde ise Prof. Dr. Ulvi Keser 'in *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs 1963-1974* ile birlikte Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekatı 1974 kitapları kaynak olmuştur. Burada dönemin Tercüman gazeteleri ise ikincil kaynak olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Kızılay Arşivi Belgelerinde Afetler kitabında bulunan Kızılay arşiv belgeleri Cumhuriyet döneminde meydana gelen deprem, sel ve kıtlık gibi durumlarda Kızılay'ın özveri ile çalıştığını gözler önüne sermektedir. 1975-2000 döneminde Kızılay'ın sosyal yardım faaliyetleri için ise *Orhan Yeniaras, Kızılay Tarihine Giriş(2000)* kitabı kaynak olmuştur.

Tezin ekler bölümünde ise bazı Osmanlıca Kızılay arşiv belgeleri ile Kızılay aracılığıyla Bulgaristan Muhacirlerine yapılan yardımların belgeleri okuyucuya sunulmaktadır. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Çanakkale'ye dair fotoğrafları ile Türk-Rum mübadelesi'ndeki İmdat Heyeti ve Kıbrıs Barış Harekatı'nda Kızılay'ın adaya gönderdiği yardımları gösteren fotoğraflar bulunmaktadır.

GİRİŞ

Osmanlı tarihinde vakıfların oldukça önemli fonksiyonları bulunmaktaydı. Vakıf kültürü, sosyal yardım ve dayanışma açısından büyük bir önem arz etmekteydi. Kimi zaman medrese şeklinde eğitim alanında faaliyet gösteren vakıflar kimi zaman da aşevi, sadaka ve zekât faaliyetleri ile yoksulluğun önlenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu vakıflar, Osmanlı'nın kuruluş döneminde ve yükselme devri Osmanlı döneminde sosyal yardımlaşma için yeterli olmakta iken Osmanlı'nın son döneminde üst üste savaşların yaşanması hızlı karar verilebilen ve merkezî yönetimin uygulanabileceği bir cemiyet ihtiyacı doğurmuştur.

Osmanlı'da sivil toplum kavramının temel niteliklerinden olan kamusal alanda bireylere tanınan serbesti oldukça dikkat çekicidir. Eğitim, vakıf, örf, dil inanç gibi alanlarda bireyler topluluklar devletin müdahale etmediği alanlarda kalırlar. Osmanlı'da devletin asli kamusal vazifeleri olan savunma, emniyet ve adalet dışında kalan eğitim ve sağlık hizmetleri kişiler ve gruplara bırakılmıştır. (Erdem & Akın, 2004)

19. yüzyıl öncesi sağlık kuruluşu olarak adlandırabileceğimiz darüşşifalar ve tıp medreseleri, 1730 ve 1827 seneleri arasında geçen batı dünyasını yakından tanıma 1827 yılında kurulan Tıbhane-i Amire ile birlikte, modern tıbbın gelişimine paralel olarak farklı bir evreye girmiş ve tamamı ile farklı bir yaklaşımla hizmet sunulan kitle ve hizmetlere göre birbirinden farklılıklar gösteren sağlık kuruluşları haline gelmişlerdir. (Gün, 2021)

19.yüzyılda Osmanlı Dönemi'nde insani yardım düşüncesinin sağlık alanında kurumsal organizasyon şeklinde karşımıza çıkması ise 1877'de Mecruhin ve Marda-yı Askeriyye İmdat ve Muavenet Cemiyeti ismi ile kurulan ve daha sonraki dönemlerde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ismin alacak olan sağlık ve sosyal yardım faaliyetini gerçekleştire kurulmasıyla gerçekleşmiştir.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nde, Osmanlı-Yunan Harbi'nde ve Trablusgarp Savaşı'nda oldukça önemli vazifeler ifa etmiş ve gittiği yerlerde seyyar hastaneler kurarak hem askerlerin hem de bölge halkının tedavi görmesini sağlamıştır. Ayrıca Balkan Savaşları'nda cephe gerisinde yaralılara hizmet vermek amacıyla bu bölgede birçok seyyar hastane açmıştır. Çanakkale Savaşı'nda da cephe gerisinde hususan yaralı taşıma konusunda önemli vazifeler üstlenmiştir.

Padişah'ın himayesi altında bulunan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aynı zamanda padişahın özel ilgisine mazhar olmuştu. Sultan Reşad'ın himayesinde bulunan Cemiyet'in Fahri Başkanlığı'nı Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi yapmaktaydı.

Çalışmamız, Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarından geri çekilmesi esnasında Anadolu'ya yönelik gelişen göç olaylarını takiben Türk-Yunan mübadelesi sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyetlerini ele alacak,

Bulgaristan Türkleri'nin 1950-1951 yıllarında Türkiye'ye göçü neticesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyetlerini de ortaya koymayı hedeflemektedir. Bunlara ilave olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nde kurulan Kızılay Kıbrıs Hastanesi'nin hizmetleri ile Kıbrıs Barış Harekatı'nda Kızılay'ın ırk, dil, renk ayırmaksızın yurt dışına yapacağı sosyal yardımlar incelenecektir.

Bu bölümde, öncelikle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Türk-Rum mübadelesi sırasında muhacirlerin iâşesi ve iskânı ilgili verdiği hizmetler ele alınacaktır. Ardından II. Dünya Savaşı'nda savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınan muhacirlere Kızılay tarafından yapılan yardımlara kısaca değinilecektir.

1950 yılına gelindiğinde, Bulgaristan muhacirlerinin Bulgaristan'ın komünizme geçmesiyle beraber Türklere karşı uyguladığı baskı rejiminden dolayı Türkiye'ye zorunlu göç etmek durumunda kalan Bulgaristan Türkleri'ne Kızılay'ın yaptığı yardımlar ve bu muhacirlere ülkemize geldiklerinde Kızılay tarafından verilen sağlık hizmetleri ile beraber muhacirler için kurulan göçmen evleri ele alınacaktır.

Yurt dışı yardımlardan söz ederken, son olarak Kızılay'ın Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde kurmuş olduğu Kızılay hastanesinin faaliyetleri ile 1974'te gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı'nda adaya gönderilen yardımlar kapsamlı olarak incelenecektir.

Kızılay'ın bu yoğun göç hareketleri esnasında bir yandan da yurt içinde meydana gelen afetlere yaptığı yardımlar yanında, ciddi imkânsızlıklara rağmen yurt dışındaki afetlere de yaptığı yardımlar ile uluslararası arenada barışçı bir yol izlemesinde yaptığı önemli katkılar okuyucunun takdirine sunulacaktır.

Son olarak Kızılay'ın uluslararası arenada yaptığı yardımlar ele alınacak, ülke ekonomisinin yurt dışına açılmasıyla ağırlıklı olarak yurt dışına yapılan yardımlar göz önünde bulundurulacaktır.

1. OSMANLI DÖNEMİ SOSYAL YARDIM KURULUŞLARI VE OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN KURULUŞU

Osmanlı Devleti'nin özellikle dönemde Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra tohumları atılan vakıflar, zamanla sosyal yardım kuruluşu olarak önemli vazifeler görecekti. Osmanlı Devleti'nin zamana veya işlevine göre farklılık gösteren vakıf kuruluşları, kimsesiz çocuklara, fakirlere ve yaşlılara yönelik birtakım hizmetleri ile sosyal hizmet kuruluşlarının ilk ve en önemli nüvesi haline gelmişlerdir. (Ünal, 2012)

Osmanlı Devleti'nde vakıfların faaliyet gösterdiği başlıca alanlar: Kervansaray kurma, yolculara, hac yolunda parasız kalanlara, dul ve yetimlere, körlere, harp malulü ve gazilere yardım, kimsesiz yaşlı ve çocukların barındırılması ve bakılması, şifa yurtları ile hastaneler açılması ve fukara ahaliye yemek, barınma ve yakacak teminidir. (Ünal, 2012)

Özel kimseler tarafından kurulan vakıfların sivil toplum kuruluşu sayılabileceği rahatlıkla söylenebilir. Yönetici kesim tarafından kurulan vakıflar ise toplumsal hizmetlerin sunulmasında kullanılan bir yöntem olarak değerlendirilebilir. (Güran, 2006)

İslam dünyasında ve Osmanlılarda günümüzde devlet tarafından yerine getirilen kamu hizmetlerinin pek çoğu, hali vakti yerinde olanların kurduğu vakıflar aracılığıyla yerine getirilmekteydi. Başka bir deyişle, vakıflar dinî ve içtimaî müesseseler olarak çeşitli kamusal hizmetleri yerine getiren müesseselerdir. (Buluş, 2009)

Yükselme döneminde “insanı yaşat ki devlet yaşasın” anlayışı ön plana çıkıyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın “Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi” deyişi ile bu görüşü somut bir şekilde görmekteyiz. Osmanlı'da sağlık hizmetleri külliye şeklinde oluşturulmuş vakıflara ait hastanelerde verilmiş, tüm sağlık kuruluşları, vakıflar ve hayır sahibi kimselerin aracılığı ile kurulmuştur. Tımarhane, darüşşifa ve tabhane olarak isimlendirilen sağlık kuruluşlarında istihdam edilen kişilerin maaşları da vakıflar tarafından karşılanmıştır... Vakıf külliyesi içerisinde yer alan Darüşşifa ve tımarhaneler aynı zamanda tıp medreseleri için de birer uygulama alanı olmuşlardır. Devletin katkısına mazhar olmadığı için, bu hastanelere vakıflarca önemli oranda kaynak aktarımı yapılmıştır. (Ertem, 1999)

1713’de payitaht şehirleri olan İstanbul, Edirne ve Bursa gibi şehirler başta olmak üzere vakıfların birçoğu, Evkaf Muhasebesi adlı bir maliye idaresindeyken 1826 yılı ile birlikte faaliyete geçen Evkaf Nezareti kurumunun yetki ve idaresine alınmışlardır. 1826 yılından itibaren alacaklı olan kişilere ödeme yapabilme hedefiyle tahsisatı yapılmış vakıf gelirleri Maliyenin Hazinesine geçirilmiş ve Hazineyle ilgi ve alakası kurulmakta zorlanılan vakıf faaliyetleri de Evkaf Nezareti’nin kontrolü altına girmiştir (Genca, 2014)

Osmanlı’da sağlık teşkilatlanmasına yönelik ilk hareketler, 1826 yılından on üç yıl sonra 1839 yılında ortaya çıkmıştır. Bu yıl içinde Beynelminel Sıhhiye Meclisleri kurulmuş, (16), bunu 1866’de açılan Sivil Tıp Okulu izlemiştir. Okul, Osmanlı’daki yeni teşkilatlanma ve tıbbi modernleşmeye önemli bir katkı sunmuştur. (Gün, 2021)

Osmanlı’nın korunmaya muhtaç kesimler için sosyal yardım kuruluşları kurması Tanzimat’tan sonraki döneme tekabül etmektedir. Bu dönemde yaşlılar, toprak sahipleri, çocuklar ve kadınlar için yeni kuruluşlar Padişah iradesiyle ihdas etmiştir.

Balkanlar’daki Osmanlı nüfusunun Fransız İhtilali’nin aşıladığı milliyetçilik akımı nedeniyle bağımsız birer devlet haline dönüşme çabası Anadolu’ya çeşitli göç akımlarının ortaya çıkmasına neden oluyordu. Sanayi İnkılabı ile beraber kırsal kesimde yaşayan insanların şehir merkezine göç etmeleri sonucu yeni yerleşim yerlerinin ortaya çıkması ile beraber mevcut şehirler büyük şehirlere dönüşmeye başlamıştır. Cumhuriyet döneminde de etkisinin devam edeceği bu göç akımlarında sosyal yardım kuruluşu olarak Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti önemli vazifeler üstlendi.

Bu amaçla 1864 senesinde İsviçre’nin Cenevre şehrinde milletlerarası bir konferans toplanması uygun görüldü. Davete icabet edebilen ülkeler; Fransa, Danimarka, İtalya, Belçika, İspanya, Norveç, İsveç, İsviçre, Bad ve Felemenk hükûmetleri olmuştu. Mukavelename, Cenevre’ye murahhas göndermemiş diğer devletlere dahi tebliğ olunacaktı. Konferansa katılamayan ülkeler için mukavelenamenin kabulü için bir sene süre verilmişti. Konferansta alınan kararlar, katılımcı ülkelerin de onayı ile 22 Ağustos 1864 tarihinde Cenevre Sözleşmesi olarak tarihe geçecekti. (İzgöer & Tuğ, 2013)

Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesinin 11 Eylül 1864 tarihli sayısında ilk olarak Cenevre Sözleşmesi’nin tam metni yayımlandı. Sözleşmeye göre konferansa katılmayan devletlere bir yıllık süre boyunca sözleşmeyi imzalama hakkı tanınmıştı. Osmanlı Devleti de konferansa katılmayan ülkeler arasındaydı. 5 Temmuz 1865’te, verilen bir yıllık süre içerisinde Osmanlı Devleti tarafından Cenevre Sözleşmesi akd ve imza edildi. (Yeniaras, 2000)

Uluslararası Kızılhaç Konferansı 1865 yılında Paris’te toplandı. Bu konferansta Osmanlı Devleti’ni Mekteb-i Tıbbiye öğretim üyelerinden Dr. Abdullah Bey temsil etmiştir. Dr. Abdullah Bey, sabır ve azimle Osmanlı toplumunda Cenevre Sözleşmesi ‘nin esaslarına bağlı kalınarak bir yardım kuruluşu kurulmasının elzem olduğunu devlet erkanına izah etti. Dr. Abdullah Bey, tabiplerin en önemli görevinin insan sağlığını muhafaza etmek ve cephedeki gazi ve yaralı askerlerin tedavisi olduğunu vurgulayarak bunun bir insanlık vazifesi olduğundan bahsetmekteydi (İzgöer & Tuğ, 2013)

Osmanlı tabipleri büyük bir ekseriyetle Dr. Abdullah Bey’in fikirlerini paylaştılar. Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa, Mekteb-i Tıbbiye Nazırı Marko Paşa, Dr. Kırımlı Aziz Bey’in muavenetleriyle birlikte 66 üye ile “Mecruhin ve Marda-yı Askeriyye İmdat ve Muavenet Cemiyeti” kuruldu. Bu cemiyet onaylanmak üzere hükûmete gönderildiyse de henüz büyük savaşlar meydana gelmediğinden hükûmetin onayını alamadı. Fakat bir yandan düşman Kızılhaç cemiyetlerinin başarılı çalışmaları da gözlemlenmekteydi. Uluslararası Kızılhaç Cemiyetinin diyalog kuracakları Kızılhaç benzeri Müslüman bir cemiyete ihtiyaçları bulunuyordu.

XIX. yüzyılda felâketzedelere ve yaralılara yardım etmek amacıyla çeşitli cemiyetler kurulmuştu. İçlerinde fukaralara, felaketzedelere yardım etmek için hastaneler kuran cemiyetlere de rastlanmaktaydı. Harp zamanlarında yaralıların elem ve ızdırabını yatıştırma amacıyla olan bu cemiyetlerin sayısı giderek çoğalmıştı. Zamanla, bu cemiyetlerin fedakâr faaliyetlerinin kapsamının daha iyi belirlenmesi amacıyla uluslararası bir kuruluş olarak bir çatı altında toplanması kararlaştırıldı.

8 Temmuz 1876’da ise Sırp İsyanı dolayısıyla Osmanlı ordusu Bakanlarda bu isyanı bastırmakla meşguldü. Bu savaş sırasında Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Gustavo Moyiner bir genelge yayımlayarak “İstanbul’da Kızılhaç benzeri bir cemiyetin teşkil edilmesi hâlinde diğer Kızılhaç cemiyetlerinin de Osmanlı’ya tıbbî yardımlarda bulunabileceğini belirtiliyordu.

13 Temmuz 1876’da Sadrazam Mütercim Mehmed Rüştü Paşa’nın emri ile İstanbul’da yapılan toplantıda Cenevre Sözleşmesi’ni esas alan bir cemiyetin kurulması kararlaştırıldı. Fakat Kızılhaç’ın simgesinde bulunan haç yerine İslam’ı temsil eden Hilâl’in kullanılması uygun görüldü. Bu karar daha sonra Cenevre sözleşmesine imza atan Batılı devletlerin kurduğu diğer Kızılhaç kuruluşlarınca da kabul edildikten sonra 14 Nisan 1877’de Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti fiilen kuruldu.

Osmanlı hakimiyetinde bulunan vilayetlerden gelen yardımların yanında Kızılhaç ülkeleri de İslam ülkeleriyle beraber bağışlarda bulunuyordu. Hilâl-i Ahmer’e yardım gönderen ülkeler ve yardım miktarları aşağıdaki tabloda daha net incelenebilir:

HİLAL-İ AHMERİN TOPLADIĞI YARDIMLAR (1876)			
Ülke Adı	Osmanlı Lirası	Ülke Adı	Osmanlı Lirası
Hindistan	26.880	İtalya	392
Osmanlı Halkı	12547	Ümit Burnu	305
Avusturya Macaristan	9495	İngiltere	301
Mısır	6150	İsviçre	149
Tunus	4707	İspanya	106
Fransa	4688	Moris Adası	96
Almanya	4067	Danimarka	88
Hollanda	1444	Yunanistan	20
Amerika	674	Romanya	12
Belçika	454		
		TOPLAM	72.583 Lira

TABLO 1: Hilâl’i Ahmer’e 1876 yılında bağış yapan ülkeler. (Yeniaras, 2000)

Tablo 1’de bulunan rakamlara göre Osmanlı Padişahı’nın Halife unvanı dolayısıyla Hindistan Müslümanları tarafından 26.880 Osmanlı Lirası bağış yapıldığını görüyoruz. Osmanlı topraklarının 19. yüzyılda hâlen üç kıtaya hükmettiği hesaba katılırsa Osmanlı ülkelerinden de 12.547 liralık bağış yapıldığı görülmektedir. (Yeniaras, 2000) Cemiyet kısa sürede Kuzey Afrika ve Hindistan Müslümanlarının yardımlarıyla 72.583 altın biriktirmeyi başarmıştır. O dönemde aynı zamanda halife olan padişaha Müslüman toplumların bağlılığı da bu yardımların bu kadar kısa sürede toplanmasında etkili olmuştu.

Avusturya-Macaristan ise 18. yüzyıla kadar Osmanlı hâkimiyetindeydi. Bu topraklarda da Müslüman halkın varlığından bahsedilebilir. Mısır ise 18. yüzyılda bağımsızlığını ilan etmesine rağmen, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetine kayda değer bir bağışta bulunan ülkeler arasında

yer almıştır. Tunus, Fransa'nın sömürgeliğine doğru yol almasına rağmen, önemli bir bağış yapmıştır. Fransa, Almanya ve Hollanda ile cemiyetin kurulduğu yıllardaki olumlu diplomatik ilişkiler, bağış rakamlarına yansımıştır. İngiltere'nin kontrolünde yüksek oranda sömürge ülkeleri bulunmasına rağmen, oldukça düşük bağış yapması ise dikkat çekicidir.

HİLÂL-i AHMER'İN GİDERLERİ (1876)			
Harcama kalemleri	Osmanlı Lirası	Harcama kalemleri	Osmanlı Lirası
Aylıklar	20672	Hayvan masrafları	1037
Genel giderler	8219	Saraciye	222
Teftiş giderleri	918	Araba	413
İnşaat ve tesisler	1995	Demirbaş	7394
Kıyafet giderleri	2070	İlaç	1963
Doktor harcırah	4595	Tıbbi alet	914
Yiyecek giderleri	4958	Döşeme	27
Odun, kömür, gaz	1259	Göçmenlere yardım	4323
Tütün	103		
		TOPLAM	61087

Tablo 2: Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin harcama kalemleri (Yeniaras, 2000)

Tablo 2’de görüldüğü gibi Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin yaptığı faaliyet beşerî fizikî insan gücüne dayandığı için personel aylıkları büyük bir yekûn tutmuştur. Yine doktorların savaş alanına gitmesi gerektiği için harcırah masrafları dikkat çekmektedir. Yeni kurulan bir cemiyetin kıyafet, inşaat, demirbaş gibi masrafları olması doğaldır. Ulaşım o dönemde at arabaları ile sağlandığından, hayvan masrafları bulunmaktadır. İlaç ve tıbbî aletlere yapılan harcama diğer kalemlerden az görünmektedir. Bunun nedeni ise ilaç, yatak, yorgan, battaniye ve tıbbi malzemelerin ağırlıklı olarak Osmanlı halkının yardımlarıyla karşılanmış olmasıdır. Bunların yanında göze çarpan en önemli harcama kalemi ise göçmenlere yapılan yardımlar olmuştur. Savaş nedeniyle zorunlu göç uygulamaları 18. ve 19. yüzyılda Osmanlı topraklarından Anadolu’ya doğru olmaya başlamıştır. 20. yüzyılda ise göç akımları daha büyük miktarlarda cereyan edecektir.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, kuruluşundan hemen sonra Osmanlı eyalet ve vilayetlerinde de teşkilatlanmaya başlamıştır. Taşradan merkeze gelecek yardımların merkezde toplanabilmesi ve genel merkezle taşra arasında sağlıklı bir haberleşme sağlanabilmesi için bu karar alınmıştır. Öncelikle Bursa, Edirne, Aydın, Kastamonu, Ankara Malatya, Beyrut, Şam, Diyarbakır, Erzurum ve Kıbrıs'ta şubeler açılmıştır.

2. OSMANLI HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN SAVAŞ ALANLARINDAKİ FAALİYETLERİ

1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nde Amerikan sağlık hizmetlerinde görev yapan Yarbay H. Garrison'un savaş değerlendirmesi şöyleydi: Savaşta üç ana esastan birincisi ordu teknolojisini kullanma, ikincisi askeri uzmanların yönetimi, üçüncüsü ise sağlık organizasyonu ile yaralıları sevkıyatı ve sağlık görevlilerinin korunmasıydı. Garrison'un o dönemdeki gözlemlerine göre Osmanlı Ordusu bu savaşta 363.000 kişilik devasa bir orduya sahipti. Fakat Osmanlı ordusunun yaralıların taşınması amacıyla tıbbî birliği veya ambulansı mevcut değildi. Buna mukabil Rusya geçici sahra hastaneleri ve bölük hastaneleri şehirlerde daha büyük hastane imkânlarına sahipti. Bunlara ilave olarak ordunun içinde Rus Kızılhaç'ının gönüllü hemşirelik hizmeti veren organizasyonu bulunmasına rağmen Rus Ordusunun tifüs, dizanteri ve savaş nedeniyle kayıpları oldukça yüksekti. (Macar, 2018)

Osmanlı ordusunda ise sağlık organizasyonu askeri yapıya nispeten ikinci planda kalıyordu. Yaralı Türk askerlerinin nakliyatı Hasta ve Yaralı Türk askerleri için İngiliz Stafford House organizasyonu aracılığıyla gerçekleşiyordu. Böylece İngilizler yeni ambulanslarının kapasitesini de cephede test ederek bir nevi gözlemde bulunuyorlardı. Böylece Doğu'daki savaşlarda ne tür bir taşımacılık sistemi kullanılacağını anlıyorlardı. (Macar, 2018)

Tanzimat döneminde güçlendirilen demiryolu ağı ve kara ile deniz taşımacılık ağına mukabil ulaşım ağı Osmanlı açısından halâ yetersizdi. Rumeli cephesinde kullanılabilen yalnızca bir demiryolu hattı bulunuyordu. İstanbul-Varna hattında Karadeniz üzerinden kullanılan deniz yolu hattındaki gemiler askeri amaçlarla kullanılıyordu. Osmanlı Harbiyesi için en yaygın ulaşım hattı karayoluydu. İstanbul'daki askeri ataşe Teğmen Wilbraham Oakes Lennox Rus taşımacılık servisinin iyi olduğundan emin olmamakla beraber Rusların servisinin Türklerin taşımacılık servisinden daha iyi olmadığını belirtmişti. Fransız Başkan Louis De Torcy'ye Türk ordusundaki en baskın problem bu taşımacılık şekliydi. (Macar, 2018)

Askeri taşımacılıkta en yaygın hizmet veren hayvanlardan at, öküz, deve, eşek ve katırdan oluşan kargo hayvanlarının tamamına ‘mekkare’ ismi verilmekteydi. At arabaları özellikle yetersiz patika yollarda önem arz ediyordu. Devlete ait ve devlet tarafından bakımı yapılan hayvanlar vardı. Bu hayvanlar saat başı taşıdıkları yüklere göre kiralanıyordu. Bağdat ve Halep’ten gelen develer de taşımacılık hizmetinde yer alıyordu. Birçok at, öküz ve bufalo İstanbul-Varna arasında askeri amaçla kullanılmaktaydı. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbinde Romanya bölgesinde sadece dört şose yol bulunuyordu. Edirne’de askeri operasyon için önem arz eden iki şose yol vardı. Ulaşım hizmetlerinin yetersizliği savaş esnasında hastaların taşınması için önemli bir engel teşkil ediyordu. (Macar, 2018)

Kırım Savaşı’nda birtakım güçlüklerle karşılaşıldığı hesaba katılırsa Fransa, Rusya ve özellikle Büyük Britanya askeri teşkilatları için bazı sağlık organizasyonları yapmıştı. Fakat Osmanlı için böyle geçerli bir durum olmamasına rağmen savaşta karşılaş birçok kritik vakalar görmezden gelinmişti. 1871’e gelindiğinde Osmanlı Erkân-ı Harbiyesi tarafından olmaktan uzak bir sağlık teşkilâtı kurulmuştu. Bu sağlık teşkilâtında çok sınırlı sayıda doktor ve cerrah bulunuyordu. Aslında 1826’da Osmanlı’nın kurmuş olduğu modern orduyla beraber Tıphane-i Amire kurulmuştu. Ayrıca 1831’de cerrah yetiştirmek maksadıyla Cerrahhane-i Mamure isimli bir mektep kurulmuştu. Bu iki okul 1839’da Osmanlı Tıp Mektebi ile beraber yeniden birleşmişti. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi’ne gelindiğinde diplomalı askeri tabiplerin sayısı 300’ü geçmiyordu. Sağlık personelinin kifayet etmemesinden dolayı Osmanlı hükûmeti Avusturya, Macaristan ve Büyük Britanya’dan sözleşmeli doktor istihdam etmişti. Bu doktorlara harcırahla beraber aylık maaş veriliyor ve Osmanlı ordusunda rütbe sahibi oluyorlardı. Bu doktorlar seyyar askeri hastanelere atanıyordu. Birçoğu İstanbul’daki hastanelere istihdam edilirken bazıları Doğu Anadolu Cephesi ve Rumeli Cephesi’nde istihdam ediliyordu. (Macar, 2018)

93 Harbi sonunda imzalanan Berlin Antlaşması (1878) sonucunda, cemiyetin kasasında hâlen 61 bin Osmanlı Lirası mevcuttu. 1897’de Osmanlı Ordusu’nun zaferiyle neticelenecek olan Osmanlı-Yunan Harbi için Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına mebzul miktarda sağlık malzemesi temini ile beraber iki adet hastane vapuru kiralandı.

1897 Osmanlı-Yunan Savaşı’nda da doktor ihtiyacı kendisini göstermiştir. Salib-i Ahmer ve Hilal-i Ahmer gibi uluslararası alanda yardım sağlayan cemiyetler, bu ihtiyacın giderilmesi için faaliyetlerde bulunmuşlardır. Savaş sırasında yaralı askerlerin tedavi edilmesi için doktorlar getirilmesinin yanında seyyar hastaneler kurulmak suretiyle kayıpların azaltılması için çaba sarf edilmiştir. (Şimşek, 2018)

Savaşın başından sonuna kadar Osmanlı Erkân-ı Harbiyyesi ile birlikte bulunmuş olan Norveçli Doktor Hans Dae, cephede şahit olduğu olumsuzlukların tekrar yaşanmaması için bir eser kaleme almıştır. Bu eserde yaralı nakli için gerekli sedye ve diğer araçların da eksikliğinin yanı sıra Doktor Hans'ın birtakım gözlemlerine yer verilmiştir. Hans'ın gözlemlerine göre 24 saatlik süre içerisinde bir tabip yemeden, içmeden ve uyumadan 150 yaralı askeri tedavi edebilmiştir. (Şimşek, 2018)

Hastanenin içinde biraz olsun düzen var ise de hasta koşulları yaralılarla doludur. Koğuştaki yaralıların durumu ise o kadar fena değildir. Bunların tamamına birer şilte ve yastık ile ikişer battaniye verilmiştir. (Şimşek, 2018)

Doktor Hans, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın fazla kanlı geçmediğini bildirmiştir. Yaralı ve şehit sayısının 4.000 civarında olduğu ile en fazla kaybın Dömeke'de verildiğini ifade etmiştir. Buna göre Dömeke'de yaralanan askerlerden yaklaşık 1.400'ü şehit olmuştur. (Şimşek, 2018)

Bank-i Osmanî tarafından birkaç seyyar hastane heyeti gönderilmiş ve heyetin başhekimi olarak Doktor Lardy seçilmiştir. Bu seyyar hastanelerden biri Yenişehir'de, diğeri ise Çatalca'da yer almıştır. Salib-i Ahmer (Kızılhaç) Cemiyeti önderliğinde de bazı hastaneler mevcuttur. Rus Salib-i Ahmer Cemiyeti Çatalca'da 5 tabip ile 10 rahibeden oluşan küçük bir hastane tesis etmiştir. Avusturya Hükümeti tarafından da bir Salib-i Ahmer Heyeti kurulduğunu söylense de Doktor Hans bu heyete rastlamadığını belirtmiştir. Almanya Salib-i Ahmer Heyeti ise Yıldız Kasr-ı Hümayunu civarında hizmet vermiş, diğer Salib-i Ahmer heyetleri ise akçe ve levâzım-ı sâire göndermişlerdir. Bu kadar desteğe rağmen Osmanlı sağlık heyeti hakkında “kendileriyle mülakî olduğum etıbbânın kâffesi dahi gece gündüz çalıştıklarından dolayı bîtâb ve tûvân kaldıkları bence malûmdur” ifadesini kullanmıştır. (Şimşek, 2018)

Cephedeki hekim sayısının çok az olması nedeniyle bir doktora yüzlerce hasta düşmüştür. Bu yüzden ameliyat yapmaktan mümkün mertebe kaçınılmıştır. Çünkü ameliyat için harcanacak zaman zarfında diğer pek çok yaralı tedavi edilerek hayatları kurtarılabilecekti. (Şimşek, 2018)

İlk yardım hizmetlerinin yetersizliğine rağmen sağlıklarına kavuşan yaralıların sayısının bir hayli fazla olduğunu söyleyen Doktor, bunun sebebini Müslümanların güçlü bir bünyeye sahip olmalarına bağlamıştır. Osmanlı askerlerinin alkollü içecek kullanmamış olmaları yaralarının hızlı bir şekilde iyileşmesinde önemli rol oynamıştır. (Şimşek, 2018)

Doktor Hans'a göre, ordularda istihdam edilecek olan sağlık heyetinin, yeterli sayıda personele ve son teknolojiye üretilmiş sağlık araç gereçlerine sahip olması elzemdir. Sıhhiye

heyetinde görevlendirilecek olan memurların sefer zamanlarına hazırlıklı olmaları için barış zamanlarında kendilerine tatbikat yaptırılmalı ve en az orduya verilen önem kadar sıhhiye teşkilatı da önem taşımaktadır. (Şimşek, 2018)

1908'e kadar olan savaşız dönem esnasında 8. Uluslararası Kızılhaç Konferansı toplanmıştı. Bu konferansta Osmanlı makamlarınca Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için uygun görülen hilâl simgesi Kızılhaç devletleri tarafından da resmen kabul edilmiştir.

Hilâl-i Ahmer'in kurucularından Dr. Besim Ömer Bey'in Hanımefendilere Hilâl-i Ahmer'e Dair Konferans isimli eserinde cemiyete hilâl ambleminin verilişi şu şekilde anlatılmaktadır: *"Buna göre Hilâl-i Ahmer'e birinci etapta Salib-i Ahmer yani Kızılhaç simgesi kullanılması tavsiye edilmişse de Devlet-i Osmaniyye bu konuyu kabul etmemiştir. Günümüze kadar gelen hilâl amblemi ise ancak 1907 senesinde kabul ettirilebilmiştir."* (Ömer, 2009)

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Bâb-ı Âli'ye başvurmuş ve sadrazamın desteğini almışlardır. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ayrıca padişah Sultan Reşad'ın da himayesine alınmıştı. Veliht Yusuf İzzeddin Efendi, cemiyetin fahrî başkanı olarak Tophane'de kendisine ait üç katlı binayı cemiyete bağışlamıştır. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti o güne kadar sadece cephelerde yer aldığından tam manasıyla bir binaya kavuşamamıştı. Veliht Yusuf İzzeddin Efendi'nin bağışladığı bina, cemiyetin ilk binası olmuştur. Bu bina cemiyete gelen yardımların artmasıyla birlikte ihtiyacı karşılayamaz hâle gelmiş ve bunun üzerine cemiyet Sultan Mahmud Türbesi yakınlarında kiralanan daha geniş bir binaya taşınmıştır. Böylece Payitaht ve Bâb-ı Âli'ye yaklaşılarak merkezî işlerin takibi kolaylaşmıştır.

Darülfünûn Medresesinin (İstanbul Üniversitesi) salonunda 13 Nisan 1912'de cemiyetin ilk olağan kongresi yapıldı. Bu toplantıda alınan kararlar kısaca şöyle idi:

- a) Cemiyete hizmet edenlere tüzük gereği madalya verilmesi,
- b) Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yardımlarından dolayı teşekkür edilmesi,
- c) Kadın Kolları Cemiyetinin kurulmasından dolayı Besim Ömer Paşa'ya teşekkür edilmesi,
- d) Cemiyet işlerinin daha iyi yönetilmesi için bir genel müdür atanması,
- e) Tüzük gereğince beş kişinin çıkarılarak yerine yenilerinin seçilmesi,
- f) Devamlı çalışan personele yıllık iki bin lira ödenek verilmesi,
- g) Çeşitli ihtiyaç maddelerinin saklanması için bir depo hazırlanması,
- h) Cemiyetin telgraf ve posta ücretlerinden muaf tutulması,
- i) Genel giderler için merkeze 30 bin lira ödenek verilmesi,

- j) Trablusgarp'ta ölen Alman Kızılhaç görevlilerinden Dr. Sutse ve Dr. Dokştayn'ın resimlerinin genel merkez salonlarına asılması,
- k) Trablusgarp Savaşı nedeniyle bölgeye sağlık malzemesi ve personel gönderen Selanik ve Manastırlı yardımseverlere teşekkür edilmesi. (Yeniaras, 2000)

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kadın kollarına ise padişahın validesi (Başkadın Efendi) fahrî başkan seçilmiştir. Hilâl-i Ahmer Kadın kolları, Trablusgarp, I. ve II. Balkan Savaşları ile I. Dünya Savaşı'nda kimi zaman hastabakıcı, kimi zaman çamaşırcı ve kimi zaman da terzi gibi çalışarak cephe gerisinde oldukça önemli hizmetlerde bulunmuştur. Ayrıca salgın hastalıklar, yangın ve kıtlık gibi felaketlerde de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kadın kolları önemli yardımlara imza atmıştır. Bunların yanı sıra 1911'de Aksaray 'da çıkan yangında felaketzedeler için Kızılhaç ülkelerinden topladıkları 5 bin lirayı felaketzedelere dağıtmışlardır.

2.1 HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ VE TRABLUSGARP SAVAŞI

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1911-1912 yıllarında Osmanlı merkezî hükûmetinin çok uzağında, deniz aşırı bir vilayetindeki İtalyanlarla yapılan savaşta her türlü nakliye ve iletişim imkanlarının azlığına rağmen, çok başarılı çalışmalar yaparak konularını dünya kamuoyu ile paylaşmış böylece cephedeki askerlere, orada bulunan yerli halka, tıbbî yardım, giyecek ve yiyecek yardımlarını yapmıştır.

Bütün bu çalışmalar, zamanın Hilâl-i Ahmer yöneticileri, doktor, hemşire ve diğer sağlık hizmetleri ekiplerinin fedakârca gayretleriyle meydana gelmiştir. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne arşiv belgeleri ışığında savaşın seyriyle birlikte tarihsel olarak bu bölümde ele alınacaktır.

Avrupa devletleri Osmanlı'nın son dönemlerinde kıyasıya rekabet içerisindeydi. Sanayi Devrimi'nin ardından, ucuz hammadde, işgücü ve pazar arayışı hızlanmıştı. İngiltere ve Fransa 16. yüzyıldan beri Afrika'da koloniler kurarak köleleştirme yoluyla ucuz hammadde ve işgücü temin etmekteydi. Ayrıca Avrupa devletleri Amerika, Avustralya ve Hindistan gibi yeni ve uzak pazarlara da açılmıştı.

İtalya ve Almanya ise İngiltere ve Fransa'nın bu denli çapta ucuz iş gücü bulduğu dönemlerde henüz siyasî birliğini yeni tamamlamaktaydılar. İngiltere ve Fransa ile rekabet etmek için yeni sömürge arayışları içerisine girmişlerdi. İtalya için sömürge olarak Kuzey Afrika ilk etapta yakın ve cazip görünmekteydi. Osmanlı Devleti Balkanlar'da Fransız İhtilali'nin de etkisiyle yeni küçük devletlerin kurulmasıyla beraber önemli miktarda toprak kaybetmişti. Osmanlı Devleti'nin Batılı devletler karşısında bu kadar kayıp yaşamasıyla

beraber İtalya, Osmanlı'nın eski gücünde olmadığı düşüncesiyle 1911'de Kuzey Afrika'da Trablus bölgesini işgal etti. İngiltere ve Fransa ise bu duruma sessiz kaldı.

Osmanlı Devleti ise bu saldırıdan önce padişahın yetkilerinin azaltıldığı Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki yönetiminin siyasî çekişmeleri ve yüksek enflasyonun meydana getirdiği temel ihtiyaç maddelerinin pahalılaşması sonucunda, Balkanlar'daki toprak kayıplarının oluşturduğu zorunlu göç gibi sorunlarla karşı karşıyaydı. Bu arada Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin vazife alanına giren salgın hastalıklar da görülmeye başlanmıştı.

Trablusgarp'ın işgali, ülke içerisindeki sorunların yanında hiç beklenmeyen bir durumdu. Bölgedeki Osmanlı ordusu, hastane için gerekli olan ilaç ve sağlık malzemelerini sahilden ziyade iç kesimlerde muhafaza ediyordu. İtalyanlar Trablusgarp'a gönderilecek Hilâl-i Ahmer heyetine engel olmaya çalışıyordu. Bu dönemde Osmanlı Hükûmeti Trablusgarp'a gidecek heyetin Fransa üzerinden deniz yolu ile Tunus'a gönderilmesi için Fransa ile diplomatik yazışmalara başlamıştı. Trablusgarp'a gönderilecek üç tabip ve yeterli miktarda hastabakıcıdan oluşacak sıhhi heyetin, Tunus üzerinden Trablusgarp'a geçmesi için Fransa Hükûmeti'nin müsaadesi sağlanmıştı.¹

Bingazi'ye gönderilecek Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sıhhiye Heyeti'nin yol hazırlıkları ve yardımlarına dair Esat Bey tarafından gönderilen mektuba göre, 40 hasta yatağı ile ihtiyaç hâlinde kullanılacak malzemelerin güzel bir surette temin edildiği ve Bingazi Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ait 1809 İngiliz lirasına ait bir makbuzdan söz edilmiştir. Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin bu hazırlıklarda önemli rolü bulunmaktadır. Ayrıca gönderilecek sıhhiye heyetinin yolluk masrafları ve ikamet giderleri için 500 lira Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bırakılmıştı. Nihayet 30 Aralık 1911 tarihinde 14 hastabakıcı ile birlikte sıhhiye heyeti İskenderiye yoluyla Bingazi'ye doğru hareket ettiler ve Dersaadet'e İskenderiye'den hareketlerini telgrafla bildirdiler.²

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti o dönemlerde savaşlarda aktif olarak hizmet veriyordu. Fakat ambarlarındaki malzeme, savaşta ortaya çıkabilecek ihtiyaçları karşılamaktan oldukça uzak görünüyordu. Cemiyetin kasasında ise en fazla 15 bin lira vardı. Şartlar gerçekten zordu. Bölgeye acilen sağlık malzemesi, çadır, battaniye, sedye gibi malzemeler gönderilmeliydi. Bununla birlikte hekim, hasta bakıcı ve hizmetli göndermek gerekiyordu. Personelin genel giderleri ise güçlükle karşılanıyordu.

Bu ağır şartlara çözüm olması umuduyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, elindeki mevcut imkânlarla ek olarak diğer ülkelerden yardım toplamaya başladı. Hindistan, Mısır, Bosna ve

¹ Kızılay Arşivi, No: 25/2, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, sf.49.

² Kızılay Arşivi, No: 148/22

Güney Afrika'dan ihtiyaçları karşılayacak önemli miktarda bağış toplandı. Bu yardımlar ihtiyaçların önemli bir kısmını karşılıyordu. Bu durumun farkına varan İtalyanlar, Trablusgarp'a yardım için Tunus'a doğru yola çıkan Osmanlı sağlık ekiplerine saldırı düzenliyorlar ve ekipleri tutukluyordu. Fakat Cenevre Sözleşmesi'ne göre savaşta sağlık ekiplerinin tutuklanması mümkün değildi. İtalya, sözleşmeyi açıkça çiğnemişti. Osmanlı Devleti ise İtalya'yı bu tutumundan vazgeçirmek için uluslararası platformlarda durumu vurguluyordu.

Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta bir hastane vapuru bulundurmaya yetkisi Lahey Konferansı'nda akdedilen mukaveleyi imzalamamasına rağmen mevcuttu. Fakat Lahey Konferansı ahkâmına riayet edilmesi gerekiyordu. Bu konferanstaki şartlar ise şöyleydi: Öncelikle heyet ve vapurun hükûmet tarafından belirlenmiş olması ve vapurun her hareketinden evvel muharip diğer devlete haber verilmesi ve vapurun savaşan her iki ülke askerlerinin yaralılarını da tedavi etmesi, vapurun beyaz renkli olması ve vapurun üzerinde 1,5 metre büyüklüğünde alamet-i farikası (amblemi) bulunması.³

Trablusgarp Savaşı'nda karşılaşılan bu denli imkânsızlıklarla birlikte bölgeye sağlık ekibi gönderilmesine karar verildi. Öncelikle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Trablusgarp'a göndereceği heyetin hangi yabancı ülke topraklardan geçerek nasıl bir güzergâh izleyeceği hususunda Fransa, İtalya ve Tunus ile yazışmalar yapıldı. Roma'daki Fransa sefiri Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Trablus'tan İtalya askerî hattına geçmesi hakkında İtalya askerî kumandanı tarafından müsaade edilmesi için yapılan teşebbüse İtalya hükûmeti cevap vermedi. Fakat Tunus Hükûmeti, Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Tunus üzerinden serbestçe geçebilmesi hakkında verdiği izni Osmanlı Paris Sefiri'ne gönderdi. 23 Ekim 1911 tarihinde Tunus hükûmetinin Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetine verdiği izin üzerine heyet hazırlıklara başlamıştı.⁴

Mısır'dan tertib olunan ilk Hilâl-i Ahmer heyeti 24 Kasım 1911'de Tobruk'a varmıştır. İkinci bir heyetin de Derne ve Bingazi istikametine sevk olunacağı Tobruk Kumandanlığından telgrafla bildirildiği Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dairesindeki muhtıradan anlaşılmaktadır.⁵

Trablusgarp'a gönderilecek heyetin 35 gün süren yolculuğa rağmen, vazifeye başlayamaması Bab-ı Âli Sadaret Dairesi'nden sadrazam namına bir resmî yazı hazırlanır. Bu yazıya göre gönderilecek heyete dahil edilecek zevâtın faal ve fedakâr kişilerden seçilmesi hususuna dikkat edilmesi istenir.⁶

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, No:299520/2

⁴ Kızılay Arşivi, No: 25/3

⁵ Kızılay Arşivi, No: 25/2

⁶ Kızılay Arşivi, No: 44/2

Trablusgarp'ta üç gün süren kolera hastalığının ardından hasta ve musibetzedeler artış göstermişti. Kolera hastalığının zuhuru üzerine gerekli tedbirlerin alınmasına dair kumandanlıktan Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisliğine bir telgraf çekildi. Bu telgrafta yeni bir Hilâl-i Ahmer sağlık heyeti teşekkülünün ihtiyacının da doğabileceği haber verilmekteydi.⁷

Mevcut Hilâl-i Ahmer sağlık heyeti ve heyetin malzemesinin yetersiz kalması üzerine yeni bir heyetin gönderilmesi 24 Aralık 1911 tarihinde Trablusgarp Kumandanlığı'ndan talep edildi.⁸

Hums tarafına gidecek hastabakıcı sayısı da yeterli değildi. Burada bulunan sahra hastanesinin düşman tarafından bombardıman edilmiş olmasından ve çadırların yanmasından dolayı Hums tarafına gönderilecek heyetin 3 tabip ve 10 hastabakıcı kadar artırılması talep edilmekteydi.⁹

Hums için görevlendirilen Hilâl-i Ahmer Heyeti'nin, Marsilya-Sıfaks yoluyla gönderilmesi ve hududu geçecekleri noktaya tayin edilmek üzere bahsi geçen noktada kendilerine yol gösterecek görevlilerin nakliye vasıtasıyla hazır bulundurulması için Harbiye Nezareti Trablusgarp Kumandanlığına bir yazı gönderildi.¹⁰

Dr. Kerim Sebati Bey'in başkanlığında altı hekim, on beş hastabakıcıdan oluşan bir sağlık ekibi hazırlandı. Dr. Kerim Sebati Bey buna ilave olarak Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün yardımını sağlamak için Paris'e gitti. Bu sırada Paris'te bulunan Besim Ömer Paşa, Kasım İzzettin Paşa ve Akil Muhtar Bey'in de yardımları ile Fransa'dan ilaç, çadır sedye ve konserve gibi toplam iki yüz koli eşya alarak Marsilya'ya geldi. Burada İstanbul'dan gelen arkadaşları ile birleşerek bir vapurla Sıfaks'a geldiler. Seyyar çadırlarını hazırlayan heyet Aziziye'ye ulaştığı zaman bölgede heyette bulunan altı doktorun yanında Paris'ten gönüllü gelen beş doktor daha vardı. Yeni bir doktor heyetinin bölgeye ulaşmasını bölge halkı büyük bir sevinçle karşıladı. Böylece Hilâl-i Ahmer'in önemi ve ona duyulan güven artmıştı.

İlk hastane Aziziye'de 160 yataklı olmak üzere açıldı. Yaralı ve hastaların hastaneye taşınmaları için sedye ekiplerine ihtiyaç duyuluyordu. Sedyeciler genellikle gönüllü yerli halktan oluşuyordu. Gönüllü sedyecilerin ilk yardım konusunda deneyimli olabilmeleri için eğitime ihtiyaçları vardı. Yerli halka süratle ilk yardım eğitimleri verildi. Otuz iki sedyeci, her bir ekibin başında beraberinde bir doktor ve bir hemşire olmak üzere üç ayrı ekibe ayrıldı. Sedyeciler ayda 10 frank, savaş zamanında ise buna ilave olarak 2 frank ücret alacaklardı. Bunların yanı sıra Alman ve İngiliz Kızılhaç örgütleri de bölgeye ekipler göndermişti.

⁷ Kızılay Arşivi, No:21/1.1

⁸ Kızılay Arşivi, No:21/1

⁹ Kızılay Arşivi, No:21/1.2

¹⁰ Kızılay Arşivi, No:21/1.4

Garyan bölgesinde ise tifo salgını baş göstermişti. Hilâl-i Ahmer ekipleri bir yandan bu salgını önlemeye çalışıyorlardı. Bu salgın nedeniyle iki Alman doktor ve iki de Türk hemşire hayatını kaybetmişti. Aziziye Hastanesi'nde iki günde toplam 300 kişiye bakım yapılmıştı. Hastanedeki vazifelere destek olmak amacıyla yerli halktan da gönüllü personel sağlanmıştı. Osmanlı ordusuna sağlık yardımları büyük ölçüde hastane yoluyla karşılanıyordu. İtalyanların her türlü engelleme girişimlerine rağmen, Müslüman ülkelerden veya Kızılhaç'tan gelen yardımlar hastaneye ulaşıyordu. İslâm ülkelerinin dönemin zor ulaşım şartlarıyla beraber yardım göndermeleri, İslâm inancının getirdiği ihlâs ve samimiyet duygularına bağlıydı. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin gönüllülerinin bu konuda gösterdiği gayret ve diğer ülkelerle haberleşmedeki azmi üst seviyedeydi.

Trablusgarp'ın Sıfaks bölgesinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetine gönderilmek üzere 6500 franklık yardım toplanmıştı. Bunun üzerine Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Sıfaks halkına bir teşekkür yazısı göndermişti. Bu teşekkür yazısına mukabil Sıfaks halkının cevap yazısı ise hayret verici olmuştu: "Dinen vacip bir ibadet yapıldığı vakit, ibadet edene teşekkür edilmez. Mesela bir kişi namazını kıldığı vakit o kişiye teşekkür edilir mi?" İşte bölge halkı bu vazifeyi dinî bir vazife olarak benimsemişti. Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bu kadar samimi duygular besleyerek cemiyetin kısa sürede teşkilatlanmasında Trablusgarp halkının önemli rolü bulunmuştur. (Yeniaras, 2000)

İtalyanlar heyetin içinde askerî kişiler olduğunu ve bunların halkı Osmanlı lehine örgütleyebileceği iddiası ile Hilâl-i Ahmer'in deniz yolu ile Trablusgarp'a gitmesine engel olmak istemesi ile İngiltere Parlamentosu'nda 23 Şubat 1912 tarihinde bir meclis içtimai gerçekleşmişti. Mösyö Dillon, İtalya'nın Hilâl-i Ahmer heyetine geçen yıl verdiği izni ne suretle geri almış olduğunu Hariciye nazırına sormuştu. Hariciye Nazırı Sir Edvar Grey cevabında Hilâl-i Ahmer heyetinin deniz yoluyla gittikten sonra karaya çıkmasının yerlilerce Osmanlı nüfuzunun yeniden teyidi yolunda telakki edilebileceğini cevabını vermişti. Ayrıca heyet içinde tebdil-i kıyafet etmiş zabitlerin bulunabileceğinden dolayı Hilâl-i Ahmer heyetinin Mısır'dan Trablusgarp'a karadan gitmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir.¹¹

Aziziye'deki birinci ekip, ordunun ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalıyordu. Bundan dolayı Başhekim Dr. Kerim Sebati Bey, ikinci bir ekip hazırlanmasını ve bu ekibin sağlık malzemeleri ile birlikte İstanbul'dan Marsilya'ya gönderilmesine öncülük etti. Bir kısım gönüllüler ise Fransa'dan yardım almak amacıyla Paris'e daha önceden gelmişlerdi.

Her iki grup da Marsilya'da buluşarak 17 Ocak 1912'de Sıfaks'a geçmek üzere Manuba gemisini takip etmekteydi. İtalyanlar gemideki sağlık ekibini tutuklayarak İtalya'nın Cagliari

¹¹ Kızılay Arşivi, No:191/47

şehrine gönderdiler. İtalya bu tutumunun sebebini gemideki sağlık personelinin aslında sağlık personeli olmadığını, sağlık personeli kılığına girmiş savaşçı askerler olduğu iddiasıyla açıklıyordu. Fakat dünya basınında bu durum büyük yankı uyandırdı. Savaş sürdüğü sırada Amerika’da toplanan Uluslararası Kızılhaç Konferansı’nda Osmanlı Devleti’ni temsilen Besim Ömer Bey, İtalyanların bu tutumunun ne kadar yanlış olduğunu ve Cenevre Sözleşmesi’ne aykırı olduğunu izah etti. Nihayetinde Marsilya’dan Tunus’a giderken Manoba isimli Fransız vapurunda İtalyan askeri tarafından tutuklanan ve askerî görevli oldukları suçlaması bahanesiyle İtalya’ya gönderilen 29 kişiden müteşekkil Hilâl-i Ahmer heyeti Fransa Hariciye Nezareti ile yapılan diplomatik yazışmalar sonucu serbest bırakılmıştır.¹²

Serbest kalan ekip, Sıfaks üzerinden Aziziye’ye geçti ve gelen malzemelerin önemli kısmı Aziziye hastanesine götürülürken geri kalan malzeme ile de Humus’ta ikinci bir hastahane kuruldu. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin İngiltere’den bin liraya satın aldığı çadırlar ile 50 yataklı hastane hizmete hazır hâle geldiler. Bu hastanede iki doktor, bir eczacı ve beş hastabakıcı vardı. Ayrıca bölgedeki bir okul da hastane merkezi hâline getirilmişti.

13 Haziran 1912’de gerçekleşen şiddetli çarpışma neticesinde hastaneye bir günde dört yüz yaralı gelmiş ve bina ve çadırlar ihtiyacı karşılamayınca ev ve kahvehaneler hasta bakımı için kullanılmaya başlanmıştı. Trablusgarp Savaşı’nın nihayetinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetince toplam 575 yaralı ve 212 hastaya bakım yapıldı. Yerli halktan da yaklaşık 1000 kişi, kurulan hastanelerde tedavi gördü. Hilâl-i Ahmer hastaneleri, yalnız savaş yaralıları değil, yerli halka da verdiği hizmetle bölge insanların sevgisini kazanmıştı.

Ordu kumandanlığının gerekli görmesi üzerine Trablusgarp Savaşı’nın en şiddetle yaşandığı bölgelerden Bingazi’ye de bir sağlık ekibi gönderildi. Dr. Arif Bey’in başkanlığında 5 doktor, 1 eczacı ve 12 hasta bakıcıdan oluşan ekip Mısır’a doğru yola çıktılar. Mısır’da Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti üyesi Esat Paşa’nın yardımları ile 3000 lira harcanarak ordunun ihtiyaçlarına yetecek miktarda sağlık malzemeleri satın alındı. Bu malzemeler 312 deve ve dört attan oluşan bir kafilâ hâlinde 22 Ocak 1912’de Bingazi’ye ulaştı.

Bingazi’nin Derne Bölgesi’nde Dr. İhsan Bey’in başhekimliğinde 10 yataklı bir hastane kuruldu. Bingazi’ye giden ekibin bir kısmı, Tobruk’un El-Hadure bölgesine ulaşarak orada ayrı bir hastane kurdu. 28 Mart 1912’ye gelindiğinde El-Hadure’de toplam 200’e yakın yaralı ve hasta tedavi edilmiş bulunmaktaydı.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Bingazi’ye 30 Ekim 1912 ve 21 Ocak 1913 tarihlerinde iki ayrı heyet daha gönderdi. Heyet Tobruk’ta ve El-Hadure ‘de ayrı ayrı hastaneler tesis eyledi. Trablusgarp’ta Aziziye hastanesinde 1000 hasta, Garyan hastanesinde 500 hasta, Nifrin

¹² Kızılay Arşivi, No:25/8

hastanesinde 500 ve Humus Hilâl-i Ahmer hastanesinde 800'den fazla yaralı ve Tobruk hastanesinde 172 mücahid tedavi olmuştu. (Ömer, 2009)

Bölgeye gelen sağlık ekibi görevlilerine dört aylık bir ödenek ayrılmıştı. Süre bitiminde eşyalar orduya teslim edildi ve ekip İstanbul'a geri döndü. Hilâl-i Ahmer'in Bingazi üyesi olan Dr. Fikret Tahir Bey ise savaşın son anına kadar Bingazi'de kalarak hizmet etmeye devam etti. Osmanlı Hilâl-i Ahmer ekipleri sivil halka yönelik birçok hizmete imza atmış ve halkın sevgisi ile güvenini kazanmıştı. Bu ekipler savaş dışında insan, yardım olarak bölge halkından 250 kadar çocuğun sünnet edilmesini sağlamıştı. Halk ise bu hizmetleri coşkuyla karşılamıştı. Benzer şekilde Giryan hastanesinde de 400 çocuk sünnet edilmişti.

Avusturya, Çin ve Kalküta'dan Trablusgarp Savaşı'nda şehit olanların ailelerine ve yaralıların ihtiyaçları için Hindistan Bankası'ndan 1700 İngiliz Lirası, Hilâl-i Ahmer Cemiyetinde veznedarlık vazifesinde bulunan Hacı Ahmed Abdullatif'in imzasıyla birlikte hazineye gönderilmiştir. Her İngiliz lirası 110 kuruşa tekabül ettiğinden toplam 191.862 kuruş 14 Aralık 1911 tarihinde emaneten cari hesaba irâd kaydedilmiştir. Bahsi geçen meblağ Meclis-i Mahsus-ı Vükela kararına göre makbuz mukabilinde kabul edilecektir.¹³

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için 25 Aralık 1911'de toplanan paraya mahsuben 20.000 Osmanlı Lirasının Osmanlı Bankası'ndan Hilâl-i Ahmer heyetine gönderildiği ilgili Kızılay arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.¹⁴

Hindistan Hilâl-i Ahmeri'de bir insani yardım kampanyası başlattı. İlk Hint ekibi Londra'da eğitim almış öğrencilerden oluşuyordu. Bu öğrenciler kendi masraflarını karşılamak suretiyle İstanbul'a gelip Haydarpaşa hastanesinde ve Ömerli hastanesinde gönüllü vazife aldılar. İkinci ekip "Bombay Fırka-i İslamiyye Heyet-i Sıhhîyesi" 17 Aralık 1911'de İstanbul'a geldi.

Hindistan Lahor İslam ahalisi tarafından Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hesabına 300 lira değerinde bir çek gönderilmiş ve yine Hindistan'ın Rangun şehrinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hesabına 3500 İngiliz liralık yardım toplandığı Sabah gazetesi'nin 20 Ocak 1912 tarihli sayısında görülmektedir.

¹³ Kızılay Arşivi, No: 19/135

¹⁴ Kızılay Arşivi, No: 21/1.3

HİLÂL-İ AHMER İÇİN İSLÂM ÜLKELERİNİN TOPLADIĞI YARDIMLAR			
<u>ÜLKE ADI</u>		<u>ÜLKE ADI</u>	
Hindistan	157.044	Batavya	1.599
Rusya Müslümanları	19.464	Bulgaristan Müslümanları	986
Cezayir	13.804	Kıbrıs	963
Afrika-yı Cenubî İslamları	13.311	Tunus	612
Mısır	9.857	Çin Müslümanları	372
Bosna Hersek	6.210	Garbi Avustralya	294
Afganistan	3.734	Girit	75
Romanya Müslümanları	3.255	Bingazi	7
İran	2.597		
TOPLAM			234.184

Tablo 3: İslam ülkelerinin Osmanlı Devleti'ne 1912 yılında gönderdiği yardımlar. (İzgöer & Tuğ, 2013)

İslam ülkeleri Osmanlı ordusu için 1912'de Tablo 3'te görüldüğü üzere toplam 234.184 Osmanlı lirası yardım göndermişlerdir. Bunların yanında Müslüman olmayan yabancı ülkelerin toplam gönderdiği yardım tutarı ise 15 bin Osmanlı lirası kadar olmuştur.

1912 senesi sonuna kadar Osmanlı coğrafyasında bulunan milletlerden toplanan yardımların toplamı 60.000 Osmanlı lirasını geçmiştir. Çeşitli vilayetlerden yapılan bu yardımların yanı sıra Hicaz vilayetinden de 10.000 lira yardım ulaşmıştır.

Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri Bingazi, Derne ve Martuba'da ve Dersaadet Hilâl-i Ahmer Heyetinin Tobruk'ta ve 150 yataklık büyük bir hastane teşkil etmiş olan Selanik

Hilâl-i Ahmer Heyetinin de Mahile’de yaptıkları yardımlar Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesine gönderilen resmi yazı ile bilgilendirilmiştir.¹⁵

Hilâl-i Ahmer heyetlerinin Trablusgarp Savaşı sırasında Bingazi cihetinde mevcut Hilâl-i Ahmer heyetlerinden başka üç Mısır Hilâl-i Ahmer heyeti, bir Selanik Hilâl-i Ahmer heyeti ve bir de Manastır Hilâl-i Ahmer heyetleri de görev yapmaktaydı. Bunlar bütün olarak yaralıları tedavi ve onlara yönelik yeme içme hizmetleri veriyordu. Bu hizmetlerden askerlerin yanı sıra Araplar da yararlanıyordu bu nedenle Osmanlı Devleti’ne Arapların teşekkür ettiğini Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Bingazi Murahhası Doktor Fikret Tahir’in mektubundan anlıyoruz.¹⁶

Alman Salib-i Ahmer Heyeti, Trablusgarp’ta menzil hastanesinin sıhhi işlerini yerine getirmek üzere 23 Ocak 1912 ‘de Trablusgarp’taki karargâha varmıştı. Hariciye Nezareti gerekli bilgilendirmeyi yapmak üzere Trablusgarp Kumandanlığına bir telgraf gönderilmiştir.¹⁷

2.2 BALKAN SAVAŞLARI’NDA HİLÂL-İ AHMER’İN MUHACİRLERE YARDIMLARI

Osmanlı Devleti, 1911’de İtalya ‘nın Trablusgarp işgaline karşı koymak için verdiği zorlu mücadele devam ederken Balkan devletleri kendi aralarında Osmanlı Devleti’nin bu zor durumundan yararlanma gayesiyle ittifak arayışına girmişlerdi. Bağımsızlıklarını ilan edeli fazla zaman geçmemiş, bu yeni Balkan devletlerinden Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan birleşerek Rumeli topraklarının Osmanlı’dan tamamen ayrılmasını isteyen içeriğe sahip bir notayı 13 Ekim 1912’de Bâb-ı Âli’ye gönderdiler.

Osmanlı Devleti ise İtalya’nın işgalini bertaraf etmek ile meşgul olurken Balkan devletlerinden böyle bir hamle beklemiyordu. Balkan orduları bu sebeple daha çok Trablusgarp’a gönderilmişti. Olası bir savaş için seferberlik emri ile yeniden asker toplanması gerekiyordu. Karadağ ise hali hazırda Osmanlı’ya savaş ilan etmiş bulunuyordu.

Olağanüstü bir dönemden geçen Osmanlı Devleti, Balkan devletlerinin bu tavrı karşısında başkent İstanbul’un pek yakınında olan bu harbe odaklanmak zorunda kaldı. Bu durum da İtalyanlarla Uşi Antlaşması’nın imzalanmasıyla Kuzey Afrika’daki son Osmanlı topraklarının elden çıkmasına neden oldu.

¹⁵ Kızılay Arşivi, No:25/10

¹⁶ Kızılay Arşivi, No: 148/48.5

¹⁷ Kızılay Arşivi, No: 26/5.1

Osmanlı orduları I. Balkan Savaşı'nda Doğu'da Bulgarlara, Batı'da ise Sırp-Yunan ve Karadağ'lılara karşı savaşıyordu. Doğu orduları ilk muharebeyi kaybederek Babaeski ve Lüleburgaz'a çekildi. Daha sonra Bulgar ordularının ilerlemesini sürdürmesi üzerine Osmanlı orduları Çatalca'ya çekildi. Bu sırada Sırp, Manastır ve Kumanova'yı, Yunanlılar ise Limni, Bozcaada, Selânik ve Taşoz'u işgal ettiler. Avusturya ve İtalya'nın desteğini elde eden Arnavutluk ise bu sırada bağımsızlığını ilân etti. I. Balkan Savaşı sonrası imzalanan Londra Antlaşması sonrası Osmanlı Devleti, Midye-Enez'in batısındaki tüm topraklarını kaybetmişti.

Trablusgarp'ta zor şartlar altında olağanüstü hizmetler veren Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ise Balkan Savaşları başlayınca bütün imkânlarını bu savaş doğrultusunda kullanmaya başladı. Cemiyetin bankada mevcut 70 bin lirası bulunuyordu. Cemiyetin 10 Ekim 1912'de yapmış olduğu olağanüstü kongrede bu paranın 30 bin liralık kısmı genel merkezin tasarrufuna bırakılmıştı. Genel Merkez ise ilk etapta bu parayı Balkan Savaşları'ndan önce önemli görülen bazı stratejik noktalara hastane açmak için kullanmayı planlamıştı. Balkan Savaşı'nın aniden çıkması üzerine bölge düşman işgaline uğrayınca Üsküp, Selânik, İşkodra, Yanya, Manastır ve Edirne'de hastane açmak zorlaşmıştı.

Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hastane ihtiyacını karşılamak üzere okulların hastane olarak kullanılması yöntemiyle yaralılara tedavi imkânı sağlamıştı. İstanbul'daki Galatasaray Lisesi, İstanbul Lisesi ve öğretmen okulu hastaneye dönüştürülmüştü. Bâb-ı Âli Sadaret Dairesinden yazılan yazıda bu okulların hastaneye dönüştürülmesi için ne kadar yatak, karyola ve sair levazıma ihtiyaç varsa Harbiye Nezareti'ne bu hususta bilgilendirme yapılacağı anlaşılmaktadır.¹⁸

Bursa'da bazı okulların hastaneye dönüştürülmesi sonucu, bir okulda 100 yatak levazımıyla hazırды. Yaralılara buraya bakılmaktaydı. Mekteb-i Sultanî ile Medrese-i Muallimin tahliye edilmişti. Buralarda iâşe giderleri Maarif Nezaretiyle yapılan yazışmalarla takip edilmekteydi.¹⁹

Balkan Savaşları'nın başlaması ile açılan geçici hastanelerde bir yandan mevcut eşya kayıt altına alınmakta ve bu eşyanın ne kadarının bağışlarla temin edildiği açık bir biçimde anlaşılması ve kimler tarafından bağışlandığı tarihleriyle beraber gün gün bir deftere yazılmaktaydı.²⁰

Balkan Savaşları'nda, Balkan coğrafyasından geri çekilmeden dolayı çok sayıda muhacir İstanbul'a gelmişti. Bu muhacirleri barındırmak için ilk etapta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne

¹⁸ Kızılay Arşivi, 23/132

¹⁹ Kızılay Arşivi, 79/151

²⁰ Kızılay Arşivi, 413/90

camiler tahsis edilmişti. Sultanahmed Camii'nde 19 Kasım-7 Aralık 1912 tarihleri arasında yaklaşık 22.801 muhacir barınmıştı.²¹

Muhacirlerin bir kısmı bir süre konakladıktan sonra hanelere yerleşmekteydi. Bunlardan 300 kadar hastaya sabah akşam çorba ve lapa verilmiş olup kalan 900 hastaya sabah etli nohutlu mercimek çorbası bazen de patatesli et ile et suyuna kavurmalı ve söğüşlü pilav verilmişti.

Ayasofya Camii'ne sığınan yaralı askerler için 3600 ekmek iâşe memurlarına teslim edilmişti. Nuruosmaniye Camii'nde 1888 ihtiyaç sahibi asker bulunmaktaydı. Civar ahali bunlara çorba ikram etmiş ve Osmanlı ordusu da ekmek temin etmiştir. 1251 ihtiyaç sahibi askere sabah ve akşam yemek ikram edilmiştir. 6 Kasım 1912'ye kadar Sultanahmed Camii'ne 4241 ihtiyaç sahibi asker gelmişti. Belediye tarafından bu askerlere bir defaya mahsus 400 ekmek verilmiş ve 24 Kasım'a kadar her gün yemekleri Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından karşılanmıştı. Mahmud Paşa Camii'ne 451 ihtiyaç sahibi asker gelmiş, bu askerlerin ekmekleri Osmanlı ordusu tarafından karşılanmış ve 447 askerin yemeği Nuruosmaniye Camii mutfağında pişirilmiş ve buradan ikram edilmiştir.²²

Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin depolarının bulunduğu yerlerdeki kara savaşlarından dolayı hastanenin açılmadığı yerlerde ise "Gülrihal" isimli bir vapur hastane gemisi hâline getirilecekti. Konuyla ilgili Kızılay Arşivi'ndeki belgede Gülrihal vapurunun mürettebatının Tabip Yüzbaşı Hüseyin Hulki Efendi, İdare Memuru Kenan Efendi Vekilharç Talha Cenahiddin Bey ve yedi hastabakıcıdan ibaret olduğu yazılmaktadır.²³

Kızılay arşivinde hastane gemisi hâline dönüştürülen Gülrihal vapurunun yanı sıra bir de Edremit vapurundan da söz edilmektedir. Bir başçavuşla üç asker bu gemi için vardabandra işaret memuru olarak tayin edilmiştir. Yine bu belgede seferberlik bittiğinde söz konusu vapurların Bahriye dairesi'ne iadesi istenmektedir. (K.A.23/148)

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından hastane gemisi hâline getirilen Gülrihal vapurunun Lahey İkinci Sulh Konferansı kararları gereğince beyaz boyası üzerine kırmızı kuşak çekildiği ve geceleri de fark edilebilmesi için bacasına özel fenerler konulduğu hakkında Rusya ve diğer muharip devletlere bilgi verilmiştir.²⁴

²¹ Kızılay Arşivi, 12/4.1

²² Kızılay Arşivi, 12/4

²³ Kızılay Arşivi, 129/49

²⁴ Kızılay Arşivi, 599/81

Kıbrıs Hilâl-i Ahmer Komisyonu Reisi Belîğ Paşa tarafından Osmanlı Bankasının Lefkoşe Şubesi aracılığıyla 215 İngiliz Lirası Bâb-ı Âli Sadaret dairesine gönderilen tezkireden anlaşılmaktadır.²⁵

Uluslararası yardım kuruluşları da Hilâl-i Ahmer'e yardım ederek Edirne ve Selânik hastanelerinin açılmasını sağladı. Edirne Bulgar işgali altında olduğundan Edirne hastanesi için gönderilecek yardım malzemelerinin yağmalanma riski vardı. Bu nedenle ilk etapta Edirne 'de bir okul hastane olarak kullanıldı. Savaş bütün şiddetiyle sürdüğü için top mermilerinin hastane bahçesine düştüğü vaki olmuştu. Hilâl-i Ahmer, bütün bu zor şartlar altında bölgede 200 kişilik bir hastaneyi zor şartlar altında çalıştırıyordu. (Yeniaras, 2000)

I. Balkan Savaşı sona erdiğinde, Osmanlı topraklarını paylaşırken Bulgaristan'ın diğer devletlerden fazla toprak sahibi olması nedeniyle diğer Balkan ülkeleri bu durumdan rahatsız oldu. Romanya, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ Osmanlı'dan ele geçirdikleri toprakların adaletle paylaşılmadığı nedeniyle Bulgaristan'a savaş açtı. Osmanlı Devleti ise II. Balkan Savaşı'nda bu devletlerin birbirleriyle savaşması üzerine hızlıca toparlanarak Edirne ve Kırklareli'ni Bulgar işgalinden kurtardı. Böylece oldukça zor şartlar altında kurulan Edirne hastanesinin çalışmaları ve yardımların buraya ulaşması kolaylaştı.

Selânik hastanesi 10 Ekim 1912'de toplanan Hilâl-i Ahmer kongresinden hemen sonra 200 yatak kapasite ile Selanik İttihat ve Terakki okulunda açıldı. Fakat kasım ayında Selanik Yunanistan tarafından işgal edince Yunanlılar hastanenin tahliye edilmesini istedi. Cenevre Sözleşmesini ihlâl eden bu duruma karşı, hastanede çalışan yabancı hekimler konsoloslukları aracılığıyla Yunanistan'ın ısrarından vazgeçmesini sağladı. Ayrıca Belgrat'ta bulunan Uluslararası Esir Komisyonu da Yunanistan'ı ikna etmede etkili olmuştu. Bu komisyonun etkisiyle hastane yönetimi Yunan hükûmeti ve Kızılhaç yetkililerinin onayını alacak kimselerden oluşturuldu. Hastanede esir ve yararlılara yardım yapılırken, savaş nedeniyle hicret etmek zorunda kalan muhacirlere de bakım yapılıyordu. (Yeniaras, 2000)

Üsküp hastanesi savaştan önce Dr. Tevfik Rüştü Bey'in başkanlığında yüz yatak kapasiteli olarak kuruldu. Hastanenin bulunduğu bina Hilâl-i Ahmer'e Hüseyin Hilmi Paşa tarafından bağışlandı. Sağlık malzemeleri araç ve gereçler ise Üsküp eşrafından Kumbaracızâde Kemal Bey tarafından sağlandı. Daha sonra İstanbul'dan birtakım yardımlar da Üsküp'e ulaştırılmaya başlandı. Kumanova Savaşı'nda yaralanan 120 hastanın burada tedavisi yapıldı. Yaralı sayısının sürekli artış göstermesi üzerine hastane kapasitesi 150'ye çıkarıldı. Hastane bu faydalı hizmetleri görmekteyken Üsküp Sırp işgaline uğradı. Sırplar hastaneyi de işgal etmek

²⁵ Kızılay Arşivi, 596/38

istedi. Fakat Uluslararası Yardım Kuruluşları Cenevre Sözleşmesi'nin çiğnenmesini istememekteydi. Fransız hemşirelerin de görev yaptığı hastanede Sırp yaralıların da bakımı yapılmaktaydı. Hasta ve yaralılar taburcu olduktan sonra ise kent Sırp hakimiyetine geçtiğinden dolayı hastane Sırlara teslim edildi. (Yeniaras, 2000)

Donanma Cemiyeti ve Demiryolu çalışanları da 100 yataklı bir hastaneyi faaliyete geçirdi. Mısır Hidivi'nin annesi ise Bebek'te bir hastane açılmasına öncülük etti. Cephelerden gelen yaralıların oldukça fazla olması sonucu İstanbul'dan Balkanlar'a yoğun bir göç akımı meydana gelmişti. Balkan Savaşı başlayınca Kadirga'da Dr. Besim Ömer Bey'in yöneticisi olduğu bir doğumevi de 100 yatak kapasiteli bir hastaneye dönüştürüldü. Daha sonra Yaralıların çokluğundan dolayı hastaneye 130 yatak daha eklenerek hastane genişletildi. 1912 Şubat'ının sonuna kadar toplam 600 hasta bu hastanede tedavi gördü. (Yeniaras, 2000)

Balkan Savaşı'nın yaralılarına bu hastaneler de kapasite olarak yeterli gelmeyince İstanbul'da Darülfünun tatil edilerek hastaneye dönüştürüldü. Darülfünun hastanesinde sadece resmî görevliler çalışmıyor, gönüllüler de bulunuyordu. 31 Ekim 1912'de 400 yatak kapasitesiyle hizmete girmiş olan bu hastanenin yatak sayısı artırılarak 600 yatak kapasitesine çıkarıldı. Yaralıların sayısında artış olduğundan bu hastaneye ilave olarak Vefa Lisesinin binasında Hilâl-i Ahmer yeni bir hastane açtı. Bu yeni hastanede 1912 sonuna kadar 523 hastaya bakıldı. (Yeniaras, 2000)

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nda geniş bir alanda çarpışırken İstanbul'daki hastaneler yaralıların çokluğu karşısında yetersiz kalabiliyordu. Hilâl-i Ahmer bu durum karşısında hastane açma kampanyası başlattı. Hilâl-i Ahmer, bu hizmeti verebilecek mektep, kışla, karakol gibi binaların da hastane olarak kullanılmasını sağlıyordu. Padişah Sultan Reşad'ın yaptığı bağışla 2 Kasım 1912'de 100 yatak kapasiteli bir hastane Teşvikiye'de açıldı. (Yeniaras, 2000)

25 Kasım 1912 tarihli Sabah Gazetesi'ne göre Hilâl-i Ahmer Cemiyetine gönderilen yardımlar şu şekilde gerçekleşmiştir: Amasya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hesabına Amasya'dan 50 Osmanlı lirası, Konya Hilâl-i Ahmer Şubesi adına 605 Osmanlı lirası, Van'da Balkan Harbi için toplanan 40.000 kuruş, Basra'da harbe yardım amaçlı 500 Osmanlı lirası, Musul merkezde bulunan memurlar tarafından 560 Osmanlı lirası, Amasya Mecitözü kazasından 40.000 kuruş, Zor beldesinden iki defa 160 lira ve ayrıca 487 kuruş ve Trabzon'dan 12 Osmanlı Lirası yardım yapılmıştır. Ayrıca İzmir'de Osmanlı askerleri için 1000 gömlek, 200 pamuklu çamaşır ve 572 adet don Harbiye Nezareti namına trenle cepheye gönderilmiştir.²⁶

²⁶ Sabah Gazetesi, 25 Kasım 1912, "Vilayatta Hilâl-i Ahmer İanesi".

Çatalca Ordu'yu Humayunu'nun gerilerinde tesis edilecek hastanelere gerekli eşya ve levazımın büyük kısmı tedarik edilerek Soğukçeşme'deki Hilâl-i Ahmer ambarına yerleştirilmiş fakat deponun küçük gelmesi nedeniyle bir kısmı, Hadımköy 'deki ambara nakledilmiştir. Hilâl-i Ahmer tarafından tedarik edilen bu malzemelerden bazıları, 1500 adet su maşrabası, 1500 adet don 1500 adet yün fanila, 1500 çorap, 1500 takye, 500 çift çorap, 500 çift terlik ve 600 adet hasır ve 78 düzine kaşıktır.²⁷

Birinci Balkan Savaşı Londra Antlaşması ile sona erdikten sonra İkinci Balkan Savaşı başlamak üzereydi. Çarpışmalar Bolayır bölgesinde yoğunlaştığı için Hilâl-i Ahmer buraya hareket ederek Gelibolu'da 50 yatak kapasiteli bir hastane açtı. Yaralılar arttıkça bir kız okulu daha hastane hâline getirilerek 72 yatak ilave edildi. Bu hastanenin yanı sıra 21 Ocak 1913'te İttihat ve Terakki Kulübü 230 yatak kapasiteli bir hastaneye dönüştürüldü. Şubat ayı sonuna kadar bu hastanede 521 hastanın bakımı yapıldı.

Osmanlı Harbiye Nazırlığının teklifi üzerine 10. Kolorduyu izlemek amacıyla 100 yatak kapasiteli bir seyyar hastane kurularak yönetimi Hilâl-i Ahmer'e devredildi. Hastane kadrosu Hilâl-i Ahmer'in tecrübeli hekim ve personelinden oluşuyordu. Gelibolu'daki Ermeni okulunda faaliyete başlayan hastane birçok hasta ve yaralının tedavi görmesini sağladı. (Yeniaras, 2000)

İkinci Balkan Savaşı Gelibolu ve Çanakkale merkezli olduğundan buralara deniz ulaşımı imkânının da bulunması nedeniyle yaralıların İstanbul'a sevkıyatı için Hilâl-i Ahmer "Gülrihal" isimli bir nakliye vapurunu kiraladı. Bu vapur 350 kişi taşıyacak kapasiteydi. Gerekli sağlık personeli ile Gülrihal vapuru savaşın bitimine kadar hizmet verdi.

Balkan Savaşları yıllarında hastane ihtiyacına neden olan bir diğer unsur ise kolera salgınıydı. Hastalık askerler arasında da görülüyordu. Hasta askerler deniz ve karayolu ile Hadımköy'e gönderildi. Düşman saflarında da görülen hastalık hızlı bir biçimde yayılıyordu. Cephe gerisinde kurulan hastaneler savaş yaralılarına bakmakta olduğundan, yeni hastane arayışı başladı. İlk etapta Sarayburnu Parkı açık hava hastanesi olarak kullanıldı. (Yeniaras, 2000)

Daha sonra Şeyhülislâm'ın da görüşü alınarak Ayasofya, Sultanahmet ve Şehzadebaşı camileri hastane hâline getirildi. Hilâl-i Ahmer burada hastalara çay ve şerbet dağıttı. Bunun yanında hastaların bulunduğu camilere yemek ikramı da Hilâl-i Ahmer tarafından sağlandı.

²⁷ Kızılay Arşivi, 12/186.

BOSNA HERSEK MÜSLÜMAN HALKI'NIN YARDIMLARI (kron)			
Saraybosna Hilâl-i Ahmer	131.875	Bugoyno Kazası'nın Punik Köyü'nden Hakkı Bey	636
Bırçko Müslüman halkı	100.871	Bugoyno Kazası'nın Punik Köyü'nden İdris Bey	384
Banyaluka Şehri Müslüman Halkı	82.970	Bosna Müslümanlarından Kapetoviç Ahmedof	8.886
Saraybosna halkı	53.104	Bank priyepolye Jiyye de Bosny aracılığıyla	7536
Gradaçaç Kasabası	5337	Derbend Ahalisinden Ali Bregoviç Efendi	17.450
Hırasova Kasabası	8475	Rogaça'da Hafız Ali Efendi	2036
Teşne Kasabası	4385	Donyivakıfta Hacı Süleyman Efendi Sokoloviç	915
Derbend Kasabası	4385	Donyivakıfta Takiç ve Ethem Bey	4.370
Teşne Kasabası	4385	Punik Köyü Hakkı Bey	636
Gaçka Kasabası	2657	İlmiye Meclisi Üyesi Hafız Mehmed Efendi	106
Derbend Kasabası	3524	Glamo'ta İsmail Çolak Efendi	91
Koniçe Kasabası	4375	Bugoyno Kazası Köprü Nahiyesi Hüseyin Bogoviç	137
Donyivakıfta Türk Kırathanesi	4.370		43183
<u>TOPLAM</u>			<u>453900</u>

Tablo 4: Bosna Müslüman Halkı'nda gelen yardımlar. (İzgöer & Tuğ, 2013)

Balkan Savaşları sürdüğü sırada Bosna Hersek Müslüman halkı da Bosna'nın Evlâd-ı Fatihan olması ve son dönemde özerk yönetim olarak Bosna'nın Osmanlı'ya bağlı olması nedeniyle dikkat çekici miktarda yardımda bulunmuştur. Bu zor şartlarda Saraybosna Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin mevcudiyeti ve kasabalarda toplanan yardımlar ile bireysel yardımlar Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından memnuniyetle kabul edilmiştir. Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 16 Ocak 1912 tarihli sayısına göre, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için Bosna Hersek Müslümanları arasında 40.000 kron Mostar'da, 50.000 kron Saraybosna'da toplam 190.000 kron yardım toplanmıştır. Tanin gazetesinin 4 Mart 1913 tarihli haberine göre ise Rusya Müslümanları tarafından Hilâl-i Ahmer'e yardım amacıyla 3075 ruble toplanarak cemiyete gönderilmiştir.

Kolera'nın ana merkezi olan Hadımköy'ünde hastaneye ihtiyaç vardı. Kolera hastalarına bakım yapmak amacıyla 250 yatak kapasitesiyle Hadımköy'de açılan hastaneye ilave olarak Yeşilköy ve Ispartakule'ye iki hastane daha açıldı. Koleralı hastaların bulunduğu hastanelerde görev yapan personele %50 iş güclüğü zammı veriliyordu. Kolera salgını nedeniyle

Almanya'dan alınan 24 çadırla 9 Ocak 1912'de kurulan hastane, şubat sonuna kadar toplam 237 hastaya bakım yapmıştı. Zamanla kolera salgını etkisini kaybedince Hadımköy hastanesi yaralıları ve diğer hastalara bakım yapmaya başladı. (Yeniaras, 2000)

Ayrıca İngiltere'den alınan çadırlar ile Yeşilköy'de 100 yataklı bir hastane açıldı. Bundan başka İngiltere Kızılhaç örgütünün 40 yataklı baraka tipi hastane de bölgede hizmet veriyordu. Bu hastane daha sonra Kızılhaç tarafından Hilâl-i Ahmer'e devredildi. Kolera son bulunca hastane yaralı askerlere hizmet vermeye devam etti. (Yeniaras, 2000)

Savaş sırasında yaralıları hastanelere genellikle trenlerle gönderiliyordu. Hilâl-i Ahmer bu konuda hizmetler vermek üzere Sirkeci, Çerkezköy, Çorlu, Lüleburgaz ve Pavli köylerinde aşevleri kurdu. Bu aşevlerinde çay, kahve, yoğurt, çorba ekmek ve bisküvi ikram ediliyordu. Bulgaristan'ın demiryollarını tahrip etmeleri üzerine Lüleburgaz ve Pavli aşevleri Ispartakule ve Yeşilköy'e nakledildi. Ispartakule, Ayastefanos ve Sirkeci istasyonlarında ve sair mahallerde yaralı askerlere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından çay ve çorba ikram edilmekteydi.²⁸

Göçmenler için ayrıca Parmakkapı'da yüz yataklı bir göçmen hastanesi kuruldu. Savaş sonuna kadar bu hastanede 258 hasta tedavi edildi.

16 Ekim 1912 tarihli Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayımlanan habere göre, Selânik ve havalisinde Hilâl-i Ahmer teşkilâtı vücûda getirmek için müzakerelerde bulunmak üzere Doktor Nazım Bey önce Selânik'e, daha sonra Üsküp'e gitmiştir. İttihad ve Terakki hükûmeti de bu faaliyet için gereken maddî yardımı karşılayarak kurulacak hastaneyi Hilâl-i Ahmer'in emrine bırakacaktır.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, savaş nedeniyle 2000 yatak kapasiteli Taşkılla Hastanesinin yiyecek, yatak ve sağlık malzemelerini karşılayarak 20 Şubat 1328(1912) ayına kadar toplam 5481 yaralı ve hastanın tedavisini sağladı.

Hilâl-i Ahmer, ordu sıhhiye sınıfına da önemli miktarda yardımda bulunmuştur. Yaralıları yardım komisyonuna 7500 lira, yaralıları için kurulan prefabrik inşaat için 600 lira ve ABD'den alınması planlanan ambulanslar için 2500 lira bağışlandı. Bunların yanı sıra ilaç, yiyecek, giyecek ve tıbbî malzemelerin de dağıtımı da sağlandı. (Yeniaras, 2000)

Servet-i Fünûn dergisinin 28 Kasım 1912 tarihli nüshasında Hilâl-i Ahmer'in çalışmalarından şu şekilde bahsedilmektedir: “Yaralı gazilerin İstanbul'a ulaşmasından beri her tarafta olağanüstü gayret gösterilmektedir. Mekteplerde talebeler hasta bakıcı olarak, hanımefendiler şefkat kahramanı olarak, belediye memurları gece gündüz çalışarak, şehir arabacıları tezkereci olarak, hülâsa bütün İstanbul halkı harp yaralılarına yardım ettikleri görülmektedir.

²⁸ Kızılay Arşivi, 16/63

Balkan Savaşları'nda Osmanlı'nın geri çekildiği topraklardan ülkemize gelen göçmenlerin ikamet etmesi için camiler, mektep ve kışla gibi kamuya ait binaların bazıları göçmenlerin bakım ve ikametine tahsis edildi. Gelen muhacirlerin sağlık, yiyecek, giyecek ve konut sorunlarını çözmek için Hilâl-i Ahmer devreye girdi. Yaklaşan kış ayları içinde muhacirler için yakacak temin edilmeliydi. Hilâl-i Ahmer 9 Aralık 1912'de bu nedenle ikinci olağanüstü kongresini topladı. Kongrede cemiyetin 70 bin lira olan giderler bütçesine 30 bin lira ilave edildi. Göç akımları devam ettikçe cemiyet için ayrılan bütçe yetersiz gelmeye başladı. 15 Şubat'ta Besim Ömer Bey'in başkanlığında Hilâl-i Ahmer üçüncü olağan kongresini topladı. Savaş yaralıları ve göçmenler için bu kongrede 50'şer bin lira ödenek ayrılmasına karar verildi. (Yeniaras, 2000)

Göçmenlerin oldukça geniş bir coğrafyaya ayrılması nedeniyle ailelerin mesken ihtiyacını karşılamak için daha çok paraya ihtiyaç bulunuyordu. Hilâl-i Ahmer öncelikli olarak savaşta şehit olan ve esir düşen subay aileler adına tahsis edildi. Bunların yanında her aileye nüfus başına üç kuruş verilmesi kararlaştırıldı. 3800 kişilik bir göçmen grubu ile onlara ait 800 hayvanın bakımını Hilâl-i Ahmer üstlendi. Hilâl-i Ahmer genel merkez üyelerinden Dr. Celaleddin Muhtar Bey'e ait Haydarpasha'da on beş apartman ile Hazım Paşa ve Şevki Bey'e ait konutlar öncelikli olarak şehit ve esir subay aileleri adına tahsis edildi. Ayrıca her aileye nüfus başına üç kuruş verilmesi kararlaştırıldı. 3800 kişilik bir göçmen grubu ile onlara ait 800 hayvanın bakımını Hilâl-i Ahmer üstlendi. Yedikule dışındaki prefabrik konutlara bu insanların oturması sağlandı. (Yeniaras, 2000)

Camilerde ikamet eden göçmenler için sağlık kontrolleri yapıldı. Göçmen merkezlerinde bulunan hamile kadınlar için ebe tayin edildi. 8 Şubat 1913'te Parmakkapı'da 100 yatak kapasiteli bir hastane açıldı. Ay sonuna kadar bu hastanede toplam 253 erkek ve 98 kadın hastaya bakım yapıldı.

Nuruosmaniye Camii'nde ikamet eden ve Hilâl-i Ahmer tarafından ihtiyaçları karşılanan muhtaçların sayısı toplam 26.334 olmuştur. ²⁹ Burada ikamet eden muhtaçlardan 200 hastaya sabah akşam çorba verilmiş ve 1051 nefere 4 ilâ 24 Ekim 1913 tarihleri arasında bazen pilav kavurma, bazen de patatesli et ile et suyuna kavurma ikram edilmiştir. ³⁰

Ayrıca uluslararası yardım kuruluşları da çadır, battaniye, ilaç, yiyecek ve giyecek gibi yardımların yanı sıra çeşitli sağlık ekipleri gönderdiler. Bu ekipler Hilâl-i Ahmer hastanelerinde çalıştığı gibi özel hastaneler de kurdu. Mısır Hidivi'nin karısı ve kardeşi göçmen meselesi için birçok maddî ve manevî yardımlarda bulundu. Hidiv'in kardeşi ve annesi Bebek

²⁹ Kızılay Arşivi, 12/4.2

³⁰ Kızılay Arşivi, 12/4.2a

Hastanesini açtı. Hasta ve yaralıları bakmak için Mısır'dan dört sağlık ekibi geldi. Bu ekip, 27 Kasım 1912'de Hadımköy'de prefabrik bir hastane açtı. Mart 1913'e kadar bu hastanede 294 yaralı ve hastaya bakım yapıldı.³¹

MISIR'DAN GELEN YARDIMLAR (kuruş)			
İskenderiyeli Mustafa İbad Efendi	300	Ahmet Tevfik Ragıp Efendi	10.000
Refik el-Muazzam Bey	550	Ahmet Tevfik Ragıp Efendi akaribi	11.002
Aziz İzzet Paşa Hazretleri	11.000	Ahmet Tevfik Ragıp Efendi hademeleri	2530
İzzet Paşa oğlu Mehmed Aziz Bey	5.500	Urban el Mehdi Efendi	16.503
İzzet Paşa oğlu Abdullah Bey	5.500	Ağaton Yervant Efendi	1.823
Râfik Fethi Bey	2.731	Aziz İzzet Paşa Hazretleri	6.050
Muhammed et- Turâbi Efendi	16.313	Kahire Eşrafından Tevfik Hakkı Bey	2.000
Meftur Efendi	16.600	Hidiv İsmail Paşa'nın torunu Tahir Bey	900
Mısır'da Ali Paşa Efendi	5.350	Hidiv Dairesi Vekili Mahmud Fehmi Paşa	66.000
Hidiv Validesi Hanımefendi Haz.	100.000		
Hidiv Validesi Hanımefendi Haz.	10.925	TOPLAM	291.557

Tablo 5: Mısır'dan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gelen yardımlar. (İzgöer & Tuğ, 2013)

Tasvir-i Efkâr gazetesinin 23 Ocak 1915 tarihli haberine göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Habeşistan'ın Harar şehrinde da bir şube teşkil etmiş ve bu şube için 220 riyal aidat ve yardım toplanmıştır.

Tasvir-i Efkâr gazetesinin 7 Ocak 1915 tarihinde Hilâl-i Ahmer için toplanan nakdi yardımlara dair habere göre Batı Trakya'da İskeçe kazasının Celebli köyündeki Müslümanlar, Hilâl-i Ahmer'e 36 lira ve Kireççiler köyündeki ahali Ramazanoğulları namına 11 Osmanlı lirası yardım yapmıştır.

Bursa'da müteşekkil Bursa Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Hastahaneleri Heyeti 500 yaralı askerin burada tedavisi için bina, yatak, doktor eczacı ve sair edevatı tedarik etmek üzere

³¹ Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi 1329-1331, İstanbul Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık

teşebbüste bulunmuş ve iâşe bedeli için merkez-i umumîden nakit tahsisi ihtiyacını telgrafla bildirmiştir.³²

Kale-i Sultaniye Sıhhiye Müfettişi Miralay Folbrehat Bey'den alınan 2 Şubat 1913 tarihli telgrafnamede Gelibolu Hastanesinde yatan yaralıların %25'inin yaraları ağır olduğu ve İstanbul'a nakilleri elzem olduğu için bir yaralı nakliye gemisinin seri bir biçimde Gelibolu yönüne hareket etmesi gerekmektedir. Onuncu Kolordu Sertebabetinden alınan yazıda Cambridge vapurunun kaptanlar ve sair mürettebat tarafından işgal edilen kamaraların, bacakları kırık yaralıları için en münasip mahal olması sebebiyle Cambridge vapurunun tahliye ettirilerek lazım olan tertibatın süratle sağlanması ile beraber Kal'a-i Sultaniye'ye hareketi gerektiği ilgili Kızılay arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.³³

Hilâl-i Ahmer hastaneleri yaralı ve gazi askerlerin tedavi edilmesi gayesiyle kurulmuştu. Bu nedenle askerî hastaneleri ikame vazifesinde bulundukları için askerî hastanelerde sakat ve güçsüz olanların ayrımı için haftada bir ya da iki kez Menzil Hastanesi Heyet-i Sıhhiyesine haber verilerek onlarla beraber zayıfların ayrılması hususunun Ayastefanos Hilâl-i Ahmer Hastanesi Sertababeti'ne emir buyurulması gerekmektedir. 16 Şubat 1913 tarihli bu belgeden Hilâl-i Ahmer hastanelerinin Balkan Savaşları'nda diğer hastanelerle birlikte koordineli çalıştığını anlıyoruz.³⁴

Vapur ve trende yolculuk eden yaralı ve hasta askerlere istasyon ve iskelelerde çay ikram edildiği, bu kapsama Boğaziçi hastanelerine gitmek için vapurlarda bekleyenlerin de dahil edilmesi hususu için yazı yazıldığı Kızılay arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.³⁵

Savaş nedeniyle cami ve barakalarda yer kalmadığından ve buralarda salgın hastalık-ların görüldüğünden yeni gelen muhacirlerin sıhhati tehlikede olacağı gibi hariçten gelen muhacirlerin de yeni hastalıklar getirme ihtimali üzerine cami ve barakaların seyyar bir etüv gönderilerek etüv memurları tarafından temizlenmesi ve buralardaki ağır hastaların da Muhacirin hastanesine gönderilmesi gerekmektedir.³⁶

İkinci ekip Beylerbeyi'nde 200 kapasiteli bir hastane açarak 22 Şubat-8 Mart arasında toplam 338 hasta ve yaralıya bakım yaptı. Üçüncü ekip ise Yeşilköy'de 270 yataklı bir hastane açarak 23 Şubat'tan 8 Mart 1913'te 370 yaralı ve hastanın bakımını yaptı. Dördüncü ekip daha teşkilatlı bir biçimde kalifiye elemanlardan oluşuyordu. 14 Hekim, 26 hastabakıcı ve

³² Kızılay Arşivi, 78/191

³³ Kızılay Arşivi, 23/77

³⁴ Kızılay Arşivi, 73/2

³⁵ Kızılay Arşivi, 12/27

³⁶ Kızılay Arşivi, 148/48.5

hizmetliden ibaretti. Bu ekip 360 yataklı bir hastane açtı. Açılan bu hastane ile 23 Şubat'tan 8 Mart arası 589 hastaya bakım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

14 Mart 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr gazetesinde Balkan göçmenlerine yardım için ödenek ayrıldığı ve yardımların genişletilerek devam edeceğine dair bir haber yayınlanmıştı. Söz konusu habere göre Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin bir hafta önce düzenlenen kongresinde Balkan muhacirlerine yardım için 50.000 lira ayrıldığı kararlaştırılmıştır. Cami ve mescitlere sığınmış olan muhacirlerden Hilâl-i Ahmer tarafından kayıt altına alınan her nüfus başına üçer kuruş verilmiştir. Bu şekilde Hilâl-i Ahmer tarafından kayıt olunan muhacir nüfusu 11.245 kadar görülmektedir.

İstanbul Muhafızlığı Sertababetinden gelen yazıya göre, hastanelere dağıtılmak üzere 200 adet koltuk değneğin imal ettirilerek malûl düşen askerlere ulaştırılması ve sunî azaların Hilâl-i Ahmer Cemiyetine teslim edilmesi ve ihtiyaç duyanlara bu koltuk değneklerinin dağıtılması Sıhhiye Dairesi Tabibi tarafından yazılan resmi yazıdan anlaşılmaktadır.³⁷

İzmir Kuva-yı Mürettebe Tabipliğinin ihtiyacı olan 40-50 şişe serumun Hilâl-i Ahmer Cemiyetince tedarik edilerek İzmir Kuva-yı Mürettebe Sertababeti namına İzmir'e gönderilmesi istenmiştir.³⁸

Sirkeci Yaralı Sevk Komisyonu tarafından yaralı ve hastaların sayısını gösterir listeye göre toplam 135 hasta ve 3363 yaralı bulunmaktadır.³⁹

Selanik ve Edirne taraflarından gelen göçmenlere verilen yevmiyelerin, sevklerinin başlamasından dolayı kesildiği, sadece çok zor durumda olan bazı subay ailelerine bir defaya mahsus para verilmiştir.⁴⁰

Balkan Muhacirleri'ne Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından düzenlenen kongrede 50 bin lira tahsis edilmişti. Mescid ve camilere sığınmış bu muhacirlere Hilâl-i Ahmer yardım yapmaktaydı. Tasvir-i Efkâr gazetesinin 14 Mart 1913 tarihli haberine göre Hilâl-i Ahmer tarafından kayıt altına alınan her nüfusa üçer kuruş verilmek suretiyle yardım edilen muhacir sayısı 11.245 'i bulmuştu.

Edirne Hilâl-i Ahmer Hastanesine Makedonya ve Dobruca cephelerinden 214 yaralı asker gelmiş ve bu hastanenin çayhanesine çay, ekmek, zeytin dağıtıldığı 11 Ocak 1917 tarihli Kızılay arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.⁴¹

³⁷ Kızılay Arşivi, 12/118

³⁸ Kızılay Arşivi, 12/130

³⁹ Kızılay Arşivi, 118/79

⁴⁰ Kızılay Arşivi, 72/121

⁴¹ Kızılay Arşivi, 250/164

Ermeni Patriği, taşradan gelen ve Samatya’da iskân edilen Ermeni muhacirleri için Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinden çamaşır, çorap, hırka gibi melbusatın yanı sıra erzak, odun, çay, yağ ile beraber gerekli levazım ve ilaç talep etmiştir.⁴²

Balkan Savaşları’nın en şiddetli olduğu cephelerde, bir yandan düşman işgali altındaki köy ve kasabalardaki halkın İstanbul’a doğru yola çıkması bu sivil ahalinin göçü esnasında aynı anda cephelere giden, cephelerden dönen yaralı ve gazi askerlerin her türlü tıbbî ihtiyaçlarının ve nakliyelerinin karşılanması işleri yapılırken yardımların kayıtlarının Hilâl-i Ahmer çalışanları tarafından düzenli bir şekilde tutulması bu konuda gösterilen hassasiyetin bir göstergesidir.

2.3. I. DÜNYA SAVAŞI’NDA HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Trablusgarp ve Balkan Savaşları’nda cephe gerisinde ciddi tecrübeler elde ettikten sonra bu savaşlara nispeten daha uzun sürecek olan I.Dünya Savaşı ortaya çıkmıştı. Bu savaşta seyyar hastaneler ile yaralılar ve gazilere tedavi hizmeti ile aşhaneler de hizmet vermeye devam etmekteydi. Bütün bunlara ilaveten savaş esirlerine de yardım yapılmaktaydı. Savaş esirlerinin iâşe ve ibateleriyle ilgilenilmesinin yanı sıra esirlerin memleketleri ile haberleşmeleri için mektuplarının gönderilmesi ve gelen mektupların muhataplarını bulması gibi muhaberat faaliyetini de sürdürüyordu.

Cenevre Sözleşmesi’nin açık hükümlerine rağmen, Hilâl-i Ahmer’in çalışmasında birtakım güçlüklerle karşılaşılıyordu. Savaş şartlarında oldukça kıt kaynaklara rağmen, İstanbul Belediyesi Hilâl-i Ahmer’e destek olmuştu. 4 Ağustos 1914 tarihli bir Kızılay arşiv belge-sinde depolardaki mevcut eşyayla beraber 1400 yataklı bir hastane teşekkül edeceği ve Ayastefanos’tan Maltepe’ye doğru yaralı taşımak için Şehremanetince iki araba temin edileceği yazılmaktadır.⁴³

Tanın gazetesinin 4 Ekim 1914 tarihli haberine göre Hilâl-i Ahmer açtığı aşhanelerde binlerce askere çay dağıtmaktaydı. Aşhanelerin açılışından 4 Ekim 1914 tarihine kadar toplam 39 bin nefere çay dağıtılmıştı.

Mamuretülaziz (Elâzığ) Hilâl-i Ahmer Cemiyetince açılması planlanan Hilâl-i Ahmer hastanesinin 50 yataklı kapasite ile birkaç gün içinde hazır olacağı ve daha sonra Erzurum ‘a sevk edileceği 19 Kasım 1914 tarihli Kızılay arşivi belgesinden anlaşılmaktadır.⁴⁴

⁴² Kızılay Arşivi, 850/6

⁴³ Kızılay Arşivi, 23/143

⁴⁴ Kızılay Arşivi, 157/48.1

Bağdat Hilâl-i Ahmer Merkezi, harbin başından beri sağlık alanında hayırlı ve faydalı işlerle vatana hizmet edilmişti. Tasvir-i Efkâr gazetesi'nin 31 Mayıs 1915 tarihli haberine göre Hilâl-i Ahmer Bağdat'ta 300 yataklı, Amare'de 200 yataklı bir hastahane açmıştır. Bunun yanı sıra yaralıların yatırıldığı belediye hastanesine tıbbî malzeme ve tedavi yardımı yapmış ve her biri seksen yataklı iki hastane nakliye gemisi hazırlamıştır.

23 Ağustos 1914 tarihli Sıhhiye Nezaretinin Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumisine gönderdiği yazıya göre, bildirilen Gülnihal ve Edremit vapurları hastane gemisi hâline dönüştürülecekti. Bunun için isimleri bir serçavuşla üç neferin "vardabandra" işâret memûru olarak tayîn edilmesi uygun görülmüştü. Bu gemiler için birer takım işâret filamaları imâl ettirilmişti. ⁴⁵(K.A. 23/148) Lahey İkinci Sulh Konferansı'nın kararları gereğince Gülnihal hastane gemisinin beyaz boyası üzerine kırmızı kuşak çekilmiş ve bu seyahat için Rusya ve sair muharip devletlere bilgi verilmişti. ⁴⁶

Erzurum Hilâl-i Ahmeri tarafından açılan Hilâl-i Ahmer Hastanesi Baştabipliğine daha önce Trablusgarp'ta Hilâl-i Ahmer Riyasetinde bulunmuş olan Doktor Emin Bey tayin edilmişti. Doktor Emin Bey, muavin ve hastabakıcılar ile birlikte Gülnihal hastane gemisi vasıtasıyla Karadeniz üzerinden Erzurum'a hareket etmiştir. ⁴⁷

1 Şubat 1915 tarihli Kızılay arşiv belgesine göre Bağdat Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Orduyu Hümayun Merkez Hastanesinde yaralı olarak tedavi görmekte olan Osmanlı askerleri için 500 kuruş yardım yapmıştır. ⁴⁸

Hilâl-i Ahmer, Birinci Dünya Savaşı'nda bulaşıcı hastalıklarla da ciddi anlamda mücadele vermiştir. Cemiyetin aldığı tedbirler neticesinde Süveyş Cephesinde kolera ve çiçek salgınları yavaşladı. Bununla beraber tifüs, dizanteri, kuduz, verem ve frengi gibi diğer hastalıklarla da mücadele edildi. Salgın hastalıklara yakalanmış hastalar için Erzurum Hilâl-i Ahmer Merkezi tarafından 2.000 lira verilmiştir.

Kars ve civar yerlerden muhacirler Osmanlı topraklarına hicret etmekteydi. Bu muhacirler arasında bulaşıcı hastalığa düşen yoksul kimseler için Erzurum Valiliğinden iki bin lira talep edildiği 17 Şubat 1915 tarihli Kızılay arşiv belgesinden anlaşılmaktadır. ⁴⁹

⁴⁵ Kızılay Arşivi, 23/148

⁴⁶ Kızılay Arşivi, 599/81

⁴⁷ Kızılay Arşivi, 193/101

⁴⁸ Kızılay Arşivi, 243/19

⁴⁹ Kızılay Arşivi, 72/156.1

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Köstence Müftülüğünden 2844 Ley ve 65 Peni meblağında bir çek Köstence Başşehbenderliği tarafından takdim edildiği 22 Şubat 1915 tarihli bir Kızılay Arşiv belgesinde görülmektedir.⁵⁰

Üsküdar arabacıları, yaralı askerlerin taşınması için kendilerine verilen ücreti almamış ve 1400 kuruşu geçen bu ücreti yardım olarak cemiyete iade etmişlerdir. Şirket-i Hayriye vapurlarının dördü Hilâl-i Ahmer vapuru hâline getirilmiş ve bütün malzemeleriyle yaralı askerlerin taşınmasına tahsis edilmiştir. 24 Eylül 1915 tarihli Tasvir-i Efkâr gazetesinde geçen bu habere göre bu vapurlardan yaralılara çay, şeker ve ekmek dağıtımı da gerçekleşmiştir.

Çanakkale'de karşıdan karşıya hasta ve yaralı naklini sağlamak için Şirket-i Hayriye'nin ufak vapurlarından birinin tahsis edilmesi istenmişti. Şayet bu talep kabul görmediği takdirde Haliç Şirketinden bir vapurun yaralı nakli için kullanılmak üzere bölgeye sevk edilmesi gerekmektedir.⁵¹ Ayrıca Çanakkale Hilâl-i Ahmer cemiyetinin hastaların Gelibolu yarımadasından Çanakkale'ye taşınması amacıyla küçük bir istimbote tedariki Dersaadet'teki Hilâl-i Ahmer Riyasetinden istenmiştir.⁵²

İkdam gazetesinde yayınlanan bir habere göre Ayvalık halkı Hilâl-i Ahmere harbin başlangıcından bu yana 348523 kuruş yardım yapmıştır.⁵³ Sabah gazetesindeki bir başka habere göre ise Konya Hilâl-i Ahmer şubesi şehit ailelerinin tarlalarını sürmek üzere Çumra'ya bir ekip göndermiş ve tarlayla ilgili bütün masrafları üstlenmiştir.⁵⁴

Çanakkale'nin İtilaf Devletleri donanması tarafından bombalanmasıyla başlayan Çanakkale Savaşları'nda, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti öncelikle bir sahra hastanesi açarak yaralılara hizmet vermeye başlamıştı. Hilâl-i Ahmer Çanakkale şubesi yaralılara portakal, tütün ve sağlık malzemesi dağıtmıştı.

Çanakkale Savaşları'nın başlarında Sahra Sıhhiye Müfettişliği, cephedeki çarpışmalarda sağlık levazımının Anadolu'ya nakledilmesini istedi. İstanbul merkezli ambar Eskişehir'e nakledilirken, Sakarya'da bir hastane açılması için buraya bir heyet gönderildi. (Çapa, 2010)

Çanakkale Savaşları'nda cepheden İstanbul'a çok sayıda yaralı gelmesi üzerine Balkan Savaşları'nda olduğu gibi bazı mektepler hastane vazifesi görmeye başladı. Darülfünûn, Mekteb-i Sultani, Taksim, Cağaloğlu, Kadırga ve Darüşşafaka hastaneleri hemen faaliyete

⁵⁰ Kızılay Arşivi, 314/138

⁵¹ Kızılay Arşivi, 25/16

⁵² Kızılay Arşivi, 72/15

⁵³ İkdam, 17 Temmuz 1915

⁵⁴ Sabah, 20 Ocak 1916

geçirildi. Bu hastanelerde toplam 2570 yatak bulunuyordu. Çanakkale Savaşı süresince bu hastanelerde 10 ay gibi bir sürede toplam 19.443 yaralı tedavi edilmiştir.

Çanakkale Savaşları süresince ayrıca Tekirdağ'da da bir Hilâl-i Ahmer hastanesi açılmıştı. Bu hastanede Nisan 1915'ten Eylül ayı sonuna kadar 999 yaralı asker ve hasta tedavi görmüştür. 600 civarında hasta ve yaralı ise İstanbul'a sevk edilmiştir. Aralık 1915 tarihine kadar bu hastane faaliyetini sürdürmüştür. (Sönmez, 2016)

Dersaadet Hilâl-i Ahmer Riyâset-i Aliyyesine, Çanakkale Hilâl-i Ahmer Merkezi Reisi tarafından gönderilen yazıya göre Çanakkale etrâfındaki köylere yerleşen fukarâ ve muhâcir hastaların tedâvisinde kullanılmak üzere tertib edilen ilaç listesi takdim edilmiştir.

Çanakkale Savaşı'nda yaralı ve şehitlerin çokluğundan dolayı Çanakkale ve çevresindeki hastaneler ihtiyaçlara cevap vermiyordu. Bunun için cemiyet on binlerce yaralı askeri Çanakkale'den İstanbul'daki hastane ve sağlık merkezlerine taşımıştı. Gelen yaralılar önce Gülhane Askeri Hastanesi'ne taşınacak oradan da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin hazırlamış hasta nakil arabaları ile İstanbul'daki muhtelif hastanelere sevk edilecekti. (Erdemir, 2012)

Çanakkale Hilâl-i Ahmer Hastanesi'ne Sıhhiye Nezareti tarafından gönderilen 7 Temmuz 1914 tarihli resmi yazıya göre Gülnihal ve Edremit vapurları hastane gemisine dönüştürülecekti. Bir serçavuşla üç nefere "vardabandra" işâret memuru olarak tayin edilecek ve bu gemilere birer takım işâret-i umûmiye filamaları imâl ettirilecek ve iki gemiden her birerleri için iki kıt'a işâret-i umûmiye defteri ve iki dürbün gönderilecekti. Seferberlik bitiminde ise bu gemiler Dâire-i Bahriye'ye iâde edilecekti.⁵⁵

14 Kasım 1914 tarihli Kızılay arşiv belgesine göre Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin hastane gemisine dönüştürdüğü Gülnihal Vapuru'nun Lahey İkinci Sulh Konferansı kararına istinaden beyaz boyası üzerine kırmızı kuşak çekildiği ve gece diğer muharip gemilerden ayırt edilebilmesi için bacasına özel fenerler yerleştirildiği hakkında Rusya ve sair muharip devletlere bilgi verildiği görülmektedir.⁵⁶

Liman Von Sanders Paşa'nın 20 Aralık 1914'te Hilâl-i Ahmer Cemiyet-i Riyâset-i Aliyyesi'ne yazdığı yazıya göre, Üçüncü Ordu-yı Hümayûn hasta ve yaralılarını nakil etmek üzere hasta arabalarına ihtiyaç bulunmaktaydı. Acilen hazır edilmesi lüzumu bulunan bu arabalar için noksan olan 1600 lira kadar meblağın Hilâl-i Ahmer ve Müdâfaa-i Milliye Cemiyetleri tarafından karşılanması istenmiştir.⁵⁷

⁵⁵ Kızılay Arşivi, No: 23/148

⁵⁶ Kızılay Arşivi, No: 599/81

⁵⁷ Kızılay Arşivi, No: 74/50

Hastaların nakledilmesi için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından Edremit ve Gülnihal vapurları yanında Şirket-i Hayriyye'nin 60, 61, 63 ve 70 numaralı vapurlarıyla Seyr-ü Sefain'den Akdeniz ve Reşid Paşa vapurları kiralanmıştı. (Fettahoğlu, 2020)

23 Mart 1915 tarihinde Sahra Sıhhiye Müfettiş-i Umumisi Muallim Süleyman Nimet tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyâset-i Aliyyesi'ne yazılan yazıya göre Çanakkale'de karşıdan karşıya hasta ve yaralı nakli için bahsi geçen sularda çalışan Şirket-i Hayriye'nin ufak vapurlarından birinin tahsîsi kumandanlığa yazılmıştır. Bu tahsisin gerçekleşmediği sûrette Haliç Şirketi'nden bir vapurun sevk edileceği belirtilmiştir.⁵⁸

Akbaş İskelesi'nde bekleyen yaralılar Şirket-i Hayriye, Seyr-i Sefâin İdaresi veya diğer vapur, taka, mavna ve yelkenlilerle başta İstanbul olmak üzere diğer şehirlerdeki hastanelere nakledilmiştir. Bu vapurlar Anadolu yakasında evvelâ Lâpseki'ye uğramakta daha sonra ise Gelibolu'ya geçmekteydi. İhtiyaç halinde ise bu vapurlar Marmara Denizi'ndeki diğer iskelelere uğrayarak buralardan sevk edilmesi gereken hastaları da İstanbul'a götürmekteydi. İstanbul'a indirilen yaralılar ise Haydarpaşa ve Sirkeci iskelelerinde gerekli hastanelere sevk edilecekti. (Erdemir,2012)

Yapılan programa göre hastane gemileri vasıtasıyla yaralılar öncelikle diğer şehirlere taşınacak ve tedavileri oradaki hastanelerde gerçekleştirilecekti. Sevkiyat iskelelerinin Ayastefenos, Tekirdağ, Gelibolu ve Çanakkale olması kararlaştırılmıştır. Savaşta yaralılar İstanbul'da Gülhane'ye getirilecekler, buradan da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından kiralanacak arabalar ile diğer hastanelere sevk edileceklerdi. (Sönmez, 2016)

Çanakkale 'de Osmanlı kolordusuna bağlı Beşinci Ordu'nun hastanelerindeki Mayıs 1915 tarihinde 5.050 kişilik yatak kapasitesi bulunmaktaydı. Çıkarma başladıktan bir hafta sonra 3 Mayıs 1915 itibari ile Akbaş Nakliyat Hastanesi'nden 1.723 kişi geriye nakledildi. (Erdemir, 2015)

Menzil Hastane Gemileri olarak Gülnihal ve Akdeniz gemileri 700 yatak kapasitesine, 61 nolu Vapur 300 yatak kapasitesine, 60 No'lu Vapur 300 yatak,63 No'lu Vapur 300 Yatak, 70 No'lu Vapur 70 Yatak kapasitesine sahiptir.

Şirket-i Hayriye Vapurları Müdür-i Umumisi tarafından Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Reis-i Sanisine yazılan yazıda şirketin harbin başından beri askerlerin vatani görevlerine yardımcı olmak niyetiyle Kale-i Sultaniye'den şirketin vapurlarıyla gelen

⁵⁸ Kızılay Arşivi, No: 25/16

yaralılarına, gazilere çay, gevrek, süt, ayran ve sigara dağıtılarak bir hizmet yerine getirildiği ve insani yardımda bulunulduğu bildirilmiştir.⁵⁹

Bu malzemenin sırtta taşınabilecek ağırlıkta olması ve her iki sandığın seksen ila yüz kilo kadar ağırlığında olmak üzere iki veya dört sandığa yerleştirilmek suretiyle gönderilmesi istenmiştir.⁶⁰

Dersaadet Riyâset-i Aliyyesi'nden Kal'a-i Sultaniye Hilâl-i Ahmer Merkezi'ne 9 Nisan 1915 tarihinde gönderilmek üzere 10 tıbbî termometre, 10 cerrahî iğne, 100 nişastalı sargı, 50 veya 100 cm'lik şırınga ve 1 kilo sakız talep edilmiştir.⁶¹

Şirket-i Hayriye İdaresi, harbin başlangıcından beri askeriyeğe ifa ettiği hizmetlere ilave olarak, Kale-i Sultaniye'den şirket vapurlarıyla gelmekte olan yaralı gazilere çay, gevrek, süt, ayran ve sigara gibi ikramlarda bulundukları 12 Mayıs 1915 tarihli Kızılay arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.⁶²

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyâset-i Aliyyesinden, Gurebâ-yı Müslimîn Hastahânesine gönderilmek üzere bu hastanede tedâvîde bulunan yaralı askerler için on çift kol ve on çift etrâf-ı sakîle mizâbaları ile yirmi çift koltuk değneği ve on top serumun ihtiyaç olduğu 26 Haziran 1915 tarihli Kızılay Arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.⁶³

Seddülbahir'de düşmana karşı savaşan askerler için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından beşbîner adet gömlek, çorap ve don gönderilmiştir.⁶⁴ 1 Eylül 1915 tarihli Kızılay Arşiv belgesinde ise Beşinci Ordu hasta ve düşkûnleri için 1000 lira kıymetinde çamaşır, yatak ve çorap verilmesine karar verilmiştir.⁶⁵

Osmanlı Devleti, 1. Dünya Savaşı'na Bulgaristan ve Almanya ile ittifak ederek girmişti. Dolayısıyla Bulgaristan Osmanlı Devleti'nden yardım bekliyordu. 11 Ekim 1915 tarihli Kızılay Arşiv belgesine göre, Bulgaristan Ordusu için 300 yatak kapasite ile hizmet verebilecek bir Hilâl-i Ahmer Sıhhiye Heyeti hazırlanarak bu bölgeye sevk edildi.⁶⁶

Üçüncü Ordu Komutanlığı'ndan gönderilen yazıya göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hastaneleri memurlarından veya doktor, eczacı ya da hastabakıcı olup, muvazzaf iken salgın

⁵⁹ Kızılay Arşivi, No: 90/6,

⁶⁰ Kızılay Arşivi, 72/157

⁶¹ Kızılay Arşivi, 270/40

⁶² Kızılay Arşivi, 90/6

⁶³ Kızılay Arşivi, 13/39

⁶⁴ Kızılay Arşivi, 12/217.1

⁶⁵ Kızılay Arşivi, 12/233

⁶⁶ Kızılay Arşivi, 112/78

hastalıklar nedeniyle vefat eden asker ailelerine muvazzaf iken aldıkları maaş nisbetinde dul ve yetim aylığı verilecektir.⁶⁷

Cava halkının Balkan Savaşları'nda olduğu gibi Çanakkale Savaşı'nda da Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yardım sağlanması amacıyla gazetelere ilan vererek ve Hilâl-i Ahmerin faaliyetleri hakkında 6-10 sayfalık Arapça bir broşür hazırlayarak yardım toplayarak bu yardımı Hilâl-i Ahmer'e ulaştırmıştır.⁶⁸

Müdafaa-i Milliye Cemiyetinin iştirakiyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 9 Kasım 1915 Ayıntab (Antep)'ta 500 yataklı bir hastane tesis etti. Bilhassa Hilâl-i Ahmer Kadınlar Şubesi, Vatan hastanesi namındaki bu müessesenin yatak ve çamaşır levazımı için bütün ekibiyle çalıştı.

Yaralıların ve gazilerin tedavisi için Konya halkı Erzurum'a seyyar bir hastane göndermek görevini üstlenmişti. 3000 yataklık bu hastanenin bütün masrafları Konya halkı tarafından karşılanmaktaydı.

12 Ocak 1916 tarihli Kızılay Arşiv belgesine göre Gelibolu'daki askerî hastanelere verilecek olan 2000 yorgandan 1000 adedine ihtiyaç kalmadığı için bu yorganların Selimiye Hastanesine gönderilmesi uygun görülmüştür.⁶⁹

Harp dolayısıyla malul olan askerler için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından meslek edinmeleri gayesiyle bir sanat öğrenmeleri için bir derslik açıldığı 4 Şubat 1916 tarihli Kızılay Arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.⁷⁰

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, savaşın Medine'de 400 yataklı bir hastane kurmak üzere 1916 yılı Eylül ayında Dr. Galip Ata Bey başkanlığında bir heyet, Medine'ye gönderdi. Heyet savaş şartlarında oldukça güç şartlar altında iki ay gibi bir sürede Medine'ye varabildi. Darüssürûr binasında açılan Medine Hilâl-i Ahmer hastanesinde ilk gün 500'den ziyade hasta tedavi görmüştü. Anadolu'dan gelen askerlerin çoğu iklimle yabancılaşarak çektiklerinden dolayı scorbut ve rensan haneki hastalığına yakalanmış, Hilâl-i Ahmer heyeti scorbut hastalığının tedavisinde önemli başarı elde etmiştir. Bu hastane 1918 yılı Eylül ayına kadar toplam 5578 hasta ve yaralı tedavi ederek güç şartlarda büyük hizmet ifa etmiştir. Şam-Medine demiryolu hattının Osmanlı kontrolünden çıkması üzerine eşyalar Dera istasyonunda bırakılmış, develerle nakli mümkün olmamıştır. (Çapa, 2010)

⁶⁷ Kızılay Arşivi, 233/109

⁶⁸ Kızılay Arşivi, 397/129.1

⁶⁹ Kızılay Arşivi, 12/267

⁷⁰ Kızılay Arşivi, 153/5

16 Kasım 1916 tarihli bir Kızılay arşiv belgesine göre Varna’da tesis edilen 60 yataklı Şifa hastanesi için Hilâl-i Ahmer Cemiyetince bir doktor ile iki sargıcı hemşirenin görevlendirilmesi talep edilmiştir.⁷¹

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ayrıca esirlerle ilgili de mühim vazifeler görmekteydi. Osmanlı Devleti hudutları içinde bulunan esirlere gönderilecek olan para ve eşyanın Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kanalıyla gönderilmesi bu görevlerden biriydi.⁷² Hilâl-i Ahmer Cemiyetinden düşman esirleri de yardım istemektedir. Fransa’da iki esire ve Cezayir’de bulunan altı esirin her birine 50’şer frank verilmesi kararlaştırılmıştır.⁷³

İngiltere’de bulunan Osmanlı esirleri için gerekli işlemler yapıldıktan sonra 74 adet Kur’an-ı Kerim gönderildiği, 13 Ağustos 1917 tarihli arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.⁷⁴

Harpte vazife başında vefat eden doktorların ailelerine yardım olmak gayesiyle Üçüncü Ordu doktorları aracılığıyla 8335 kuruş 30 para toplanmış ve bu para posta yoluyla bu para Hilâl-i Ahmer Cemiyetine gönderilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ise parayı teslim aldıktan sonra makbuzunu Üçüncü Ordu Sıhhiye Riyasetine göndermiştir.⁷⁵

Hilâl-i Ahmer Cemiyetine gayrimüslimler de bağışta bulunuyordu. Tedavi için Avrupa’da bulunan Noradunkyan Efendi Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık maaşlarının yarısını Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bağışlamıştır.⁷⁶

Üçüncü Ordu Komutanlığından gönderilen yazıya göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hastaneleri memurlarından veya doktor, eczacı ya da hastabakıcı olup görevde iken bulaşıcı hastalıklardan dolayı vefat edenlerin ailelerine askeriyedeki maaşları nisbetinde dul ve yetim aylığı verilmiştir.⁷⁷

Petrol bölgelerine hakimiyet sağlamak ve Hindistan gibi sömürgelerini korumak amacıyla İngilizler, Filistin ve Irak’ı ele geçirmek için Osmanlı Devleti’ne karşı savaş açmışlardı. Osmanlı hakimiyetinde bulunan Irak ve Filistin bölgesi için Bahriye Nazırı Cemal Paşa Dördüncü Ordu Komutanlığı’na getirilerek Osmanlı Devleti İngilizlere karşı savunma hattı kurdu.

Filistin’e giden ilk olarak 15 Şubat 1915’te Dr. Neşet Ömer Bey’in başkanlığında bir Hilâl-i Ahmer heyeti gönderildi. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Süveyş ve Tih Çölü’nde hastaneler

⁷¹ Kızılay Arşivi, 325/94

⁷² Kızılay Arşivi, 693/2

⁷³ Kızılay Arşivi, 252/ 32.1

⁷⁴ Kızılay Arşivi, 195/25

⁷⁵ Kızılay Arşivi, 714/34

⁷⁶ Kızılay Arşivi, 313/94

⁷⁷ Kızılay Arşivi, 223/109

kurdu. 1916 yılında Hilâl-i Ahmer heyeti Sina çölünde Hafiretül-avce'de tam teşekküllü bir hastane açtı. Bu hastane 6 ay kadar burada görev yaptı. İngilizlerin ilerlemesi üzerine bu hastaneler Kudüs bölgesine taşındı. Kudüs'te trenlerin ilk kalkış yeri olan Vadi-i Sarar 'da 300 yataklı bir hastane kuruldu. Bu hastane 14 gün gibi kısa bir zaman içinde 6350 yaralıyı tedavi etmiştir. (Çapa, 2010)

1917 Kasım ayına kadar süren Dördüncü Ordu'nun müdafaası nihayetinde Kudüs'ün düşman işgaline uğraması üzerine, Vadi-i Sarar'daki hastane kuzey bölgesine Şam'a doğru taşındı. Burada 200 yataklı olarak yeniden açılan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şam'da 200 yataklı bir hastane açtı. 1917 Kasım ayının ilk yarısında 6350 yaralının iâşe ve istirahatlarıyla ameliyat ve pansumanları yapılarak bu hastalar Şam'a sevk edilmişti. (Çapa, 2010)

Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa'dan alınan bilgiye göre yardım miktarı 850 liraya ulaşmış ve yardım gönderenler arasında 100 lira verenlerin madalya ile taltif edilmiştir.⁷⁸Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa, Mısır Seferi için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti her biri yirmi beş yatak alacak büyüklükte 300 hasta çadırı, 10 adet seyyar cihaz ve 20 portatif ameliyat masası talep etmiştir.⁷⁹

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından Dördüncü Ordu ihtiyaçları için kırk kilo kinin ve ayrıca iki adet etüvün Kumandan Cemal Paşa adına gönderilmesine karar verildiği 13 Aralık 1915 tarihli Kızılay arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.⁸⁰

Bağdat'ta Dr. Sami Bey başkanlığında kurulan Hilâl-i Ahmer şubesi evvelâ 3000 yatak kapasiteli Bağdat sivil hastanesini idare etti. Buna ilâveten Dicle Nehri'nde salları ve kayıklar üzerinde iki seyyar hastane kurmuş ve 150 yataklı bir hastane de ordu emrine verilmişti. Bağdat Hilâl-i Ahmer hastanesinde 1918 yılı mart ayında Bağdat'ın İngiliz kontrolüne geçmesine kadar 20.000 hasta ve yaralı tedavi edilmişti. Hilâl-i Ahmer Musul şubesi, Hilâl-i Ahmer Bağdat şubesinden aldığı eşyalarla 500 yataklı bir hastane açarak faaliyetine devam etmiştir. (Çapa, 2010)

⁷⁸ Kızılay Arşivi, 313/17

⁷⁹ Kızılay Arşivi, 23/268

⁸⁰ Kızılay Arşivi, 12/256

2.4. MİLLÎ MÜCADELE'DE HİLÂL-i AHMER CEMİYETİ

Anadolu ahalisi yapılan yardımların ekseriyetini Hilâl-i Ahmer teşkilatı vasıtasıyla ifa ederken, kalp ve vicdanıyla Anadolu müdafaasına bağlı ve bu müdafaanın başarısının devamından hoşnut ve minnetdar olan İstanbul'un muhterem halkı da İstiklal mücadelesinde Hilâl-i Ahmer vasıtasıyla Anadolu'ya yardıma pek müstesna anlarda görülmüş büyük bir arzuyla koşmuşlardır. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Salihli ile Alaşehir kazası arasında Kuva-yı Milliye efradından gelen yaralıları kazaya gelmekteydi. Burada cerrahi alet ve cerrahi edevat bulunmadığından yaralı ve gazi Osmanlı askerleri Alaşehir Gureba Hastanesinde tedavi görmektedir. 13 Temmuz 1919 'da Alaşehir Gureba Hastanesi'nce yapılan hastaneye alet edevatın hızlı bir biçimde Alaşehir Kazası Hükûmet Tabipliği'ne gönderilmesi istirham olunmuştur.⁸¹

5 Kasım 1920'de Yalova'dan gelen düşman birliklerinin Karamürsel Kaymakamlığı dahilinde 15 köyü yakması sebebiyle biçare köylülerin iâşeleri ve hastalarının tedavileri Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumiyesinin gönderdiği Karamürsel Sekizinci İmdât Heyeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu heyet, Şubat 1921'e kadar 8-10 bin kadar ahaliyi iâşe ve ibate ederek hastahanesinde yaralı ve hastaları tedavi etmiştir. 10 Temmuz 1921'de düşman taarruzu devam ederken askerî hastane Mudurnu'ya gittiğinden cepheden gelen yaralıları için Geyve'de 30 yataklı bir hastane açıldı. Ayrıca Adapazarı'nda 25 yataklı bir hastane ve dispanser de açıldı. Bunlara ilaveten İzmit'te ikinci bir dispanser açıldı. Bu havalide Hilâl-i Ahmer'den başka müessese-i sıhhiye bulunmamaktaydı. 15 Eylül'e gelindiğinde hasta sayısı 50 'ye çıkınca hastanenin kapasitesinin 75 yatağa çıkarılması için hazırlıklar yapılması telgrafla merkezi hükûmete bildirildi.⁸²

İstanbul Merkez-i Umumiyesi'nin vuku bulan daveti üzerine, az bir zamanda iki yüz elli bin lirayı bulan nakdî bir yardım toplanılmış bulunup birçok eşya bağışlanmıştır. Bu muhtelif yardımın mühim bir kısmı Ankara Murahhaslığı emrine Anadolu'ya gönderilmiş olduğu gibi diğer taraftan gerek aynî yardım ve nakdî yardım ile alınan eşya Anadolu'ya sevk olunmuştur. Kasa ve ambardaki miktarın azaldığı bir zamanda yardımların birdenbire yetişmiş olmasını Hilâl-i Ahmer'in gelecekteki muvaffakiyetine bir işaret olduğu düşünülmüştür.

Ankara ve Kastamonu'da gerek hafif gerekse ağır mevcut sedyelerin cepheye sevk edilmesi hususunda verilen emir ilgili Kızılay Arşiv belgesinde görülmektedir.⁸³

⁸¹ Kızılay Arşivi, 153/9.1

⁸² Kızılay Arşivi, 1082/52,1082/52.1

⁸³ Kızılay Arşivi, 74/139

İstanbul'un gösterdiği gayret ve gönderdiği hayırlar ve fazilet Sakarya Harbi'ni müteakip bir kere daha tekerrür etmiş ve bu defa muavenet-i nakdîyeden ziyade teberrüât-ı ayniye şeklinde yani bir ucu Ankara'da diğer ucu İstanbul'da olmak üzere akıp gelen malzeme ve eşya kafileleri hâlinde tecelli eylemiştir. Bu suretle Anadolu'nun hayırperver kalplerine İstanbul'un insaniyetkâr kalplerini birleştirmiş olmak hizmetiyle Hilâl-i Ahmer kendisini bahtiyar addeder.

Trablusgarp Muharebesi'nden itibaren Hilâl-i Ahmer'in Türkiye haricindeki en sadık ve vefakâr a'zası yani ahâli-yi İslamiye, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin müdafaa-i din ve millet uğrunda deruhte ettiği İstiklal Muharebesi'ne karşı da lâkayt kalmayarak yardım toplamaya başlamışlardır. Bu bağlamda Hint Hilafet Heyetinden yirmi bin İngiliz Lirası ve beş bin battaniye Roma'daki mümessil olan Abdülkadir Cami beyefendi ile Ankara Murahhaslığı'na irsal edilmiş olduğu gibi Bingazi ve Trablusgarp'ta cem' edilen 214 İtalyan Frankı dahi veznemize irsal edilmiştir. Bundan başka Mısır Hilâl-i Ahmer'i tarafından toplanan meblağdan 37250 liranın ödeme emri bu raporun yazılmış olduğu sırada geldi.

Yunan ordusunun ileri hareketi üzerine mevkiini terke mecbur kalan Akhisar Heyeti, 15 Temmuz'da Eskişehir'de bir hastahane küşadıyla yeniden işe başladı. Bununla birlikte Eskişehir Hilâl-i Ahmer hastanesine ağır yaralılar gelmekteydi. Hafif yaralılar ise bölgedeki diğer mahallere gönderilerek elemelerinin azaltılmasına çalışılıyordu. Bu hastane Mayıs 1921 ortalarında 200 yatak üzerinden yeniden mükemmel surette tertip ve hazır edilmiş ve 19 Temmuz 1921'e kadar faaliyette bulunmuştur. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Eskişehir'de ilaç ve sağlık malzemesinden oluşan bir depo tesis edildi. 1921 yılına kadar bu depo Anadolu'nun ihtiyacını karşılayacaktı. Bu tarihten sonra ancak İstanbul'dan Anadolu'ya yardım ulaşmaya başlamıştır. (Yeniaras, 2000)

Hilâl-i Ahmer tarafından ordu sağlık teşkilatına ilaç ve sağlık malzemesinden başka çamaşır ve yatak levazımı, battaniye, havlu, çorap ve porselen gibi yardımlarda da bulunuldu. Bu eşya ve malzemelerden Anadolu'da bulunanlar Niğde, Ankara, Kastamonu ve Kırşehir'deki depolardan temin edildi. Eskişehir ve Sakarya muharebesi esnasında yaralılara harcanan sargı malzemesinin hemen hepsini Hilâl-i Ahmer karşıladı. Bütün bu yardımlardan dolayı Hilâl-i Ahmer, ordunun takdirini kazandı. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Eskişehir hastanesinin Millî Mücadele'de oldukça önem tutan bir yeri vardı. Ordunun isteği üzerine yatak sayısı önce 100'e sonra 150'ye çıkarıldı. Önceleri dahili hastalıklara tahsis edilen cerrahi hastane, daha sonraları ise Batı Cephesi Komutanlığı Sıhhiye Riyaseti'nin isteği üzerine mahallî askerî hastanenin harici bölümü buraya devredildi. Bu hastanede harp gazileri göz, kulak ve boğaz şubelerinde tedavi edilmekteydi. (Çapa, 2010)

Cepheden gelen yaralılardan hafif olanların pansumanları değiştirildikten sonra yaralılar diğer hastanelere naklediliyor, ağır yaralılar ise Hilâl-i Ahmer hastanesinde tedavi altına

alınıyordu. Bundan dolayı istasyon yaralı sevkiyat merkezi özelliğine sahipti. Cephe komutanlığı nezdinde yapılan teşebbüsle istasyonun bekleme salonu istirahat yeri ve çayhane hâline getirilmişti. Kabul salonunda yaralılara çay ve çorba dağıtılırken pansumanları da değiştiriliyordu. Faaliyet süresince 2500 yaralının ilk tedavileri burada yapıldı. (Çapa, 2010)

Sağlık malzemelerinin İstanbul'dan Ankara'ya nakil işlemi için İnebolu-Kastamonu hattı uygun görünmekteydi. Ankara'ya nakledilmesi için Kastamonu ve havalisi komutanlığına gönderilen yirmi tonluk Hilâl-i Ahmer sağlık malzemesinden başka, 25 doktor ve eczacıyla birlikte 308 sandık ve 88 balye sağlık malzemesi ile 500 yataklık dört büyük çadır İnebolu'ya çıkarıldı. Müdafaa-i Milliye vekaleti, 13 Nisan 1921'de Hilâl-i Ahmer adına İnebolu'ya gelen eşyanın her kafiyle birlikte peyderpey nakledilmesi için Kastamonu ve Menzil Mıntıka Müfettişliği'ne durumu yazı ile bildirmişti. (Çapa, 2010)

Garp cephesinde teşkil olunan menzil hududu sıhhiye tesisinin ordu bütçesiyle temini mümkün görülmediği için Garbî Anadolu Hilâl-i Ahmer'lerinde ve Antalya Hilâl-i Ahmer'inde mevcut meblağın Garbî Menzil Müfettişliğinin tesis edeceği müessesat-ı sıhhiyeye sarfi gerekmektedir. Yaralıların istirahatlerini temin maksadıyla yapılacak sıhhiye tesisinin kurulması için Garbî Anadolu Menzil Müfettişliği dahilinde Konya ve Antalya Hilâl-i Ahmer'lerinin toplamakta oldukları paranın kullanılacağı planlanmaktaydı.⁸⁴

1921 yılı mart ayında Müdafaa-i Milliye Sıhhiye Dairesinin teklifi üzerine Ankara'da 100 yataklı bir mecruhîn (yaralı) hastanesi açılmıştır. Vaktin darlığından dolayı geceli gündüzlü mesai yapılarak üç dört gün içinde Ravza-i Terakki Mektebinde bir hastane kurulmuştur. 1921 Mayıs ayına kadar bu hastanede yaralılar tedavi görmüştür. Mektep binasının yetersiz oluşu ile talebelerin tahsile devam edememesi gibi mahzurlar yüzünden hastanenin İstasyon civarına nakline lüzum görülmüştür. İstasyon karşısında en iyi iki bina karyola ve yatak teçhizatı ile yeniden hazırlandı. Ameliyathanesinin ve cerrahi aletlerinin ve yaralılar için gerekli malzemelerin çokluğunu gören Sıhhiye-i Askeriye Dairesi istasyonda diğer iki hastanedeki mühim ameliyatın Hilâl-i Ahmer hastanesinde yapılmasını teklif etti. Bu güzel ameliyathane, sabahdan akşama kadar üç hastaneye ameliyathane vazifesini gördü. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Kırşehir hastanesi 16 Ağustos 1921 'de 200 yataklı olarak açılmıştır. Bu sebeple ileri hastanelerden naklen ve cephelerden gelen yaralıları tedavi amaçlı kurulan bu hastanede tedavi görmüştür. Bu hastaneye günlük müracaat edenlerin sayısı seksenden aşağı düşmemiştir. Üç buçuk ay kadar faaliyet gösterdikten sonra bu hastaneye daha sonra civar illerde harp mevcut

⁸⁴ Kızılay Arşivi, 74/139

olmadığından ihtiyaç görülmediği anlaşılmış ve cepheye yakın hastanelere destek sağlanması amaçlanarak 1 Aralık 1921 tarihinde bu hastane lağvedilmiştir. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Yunan zulmünden korkarak Karabiga nahiyesine yerleşen Arap adası (Avşa) ve çevre köylerinden 700 kadar haneleri eşyalarıyla beraber yanmış bulunduğundan bu mültecilere dağıtılmak üzere battaniye, çamaşır, ayakkabı ve saire eşyadan gerekli miktarı Çanakkale Mutasarrıflığına bildirilmiştir.⁸⁵ Bunun üzerine Yunan ordusu tarafından şehit edilen ve esir alınan askerler için elzem bulunan ihtiyaçları için Hilâl-i Ahmer vasıtasıyla 2000 lira ile yardım edilmesi kararlaştırılmıştır.⁸⁶

1920 Eylül ayında Adana muhtaç ve muhacirlere yardımcı olmak üzere Mersin üzerinden Adana'ya sevk olunmak üzere İstanbul Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumiyesi'nce 8 tabip, 12 memur ve hastabakıcıdan oluşan ve her türlü imdat ve yardım ve teçhizata sahip bir heyetin teşekkül ettiği haber alınmıştı. Bu heyet Antalya yoluyla Büyük Millet Meclisi arazisine iltica eden muhacirlere yardım için faaliyete başladı. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Heyetin Antalya'da geçirdiği 18 gün zarfında muhacirinden pek muhtaç olanlara çamaşır, hasır gibi malzeme verilerek bazılarına nakit yardımı yapılmıştır. Antalya'da geçici olarak açılan dispanserde birçok hasta tedavi edilmiştir. Bu heyet Aralık 1920 tarihinde Konya'ya varmış ve bu sırada güney cephesinde başlayan haberleşme dolayısıyla heyetin ordu sıhhiyesine yardımı daha elzem görülmüş olduğundan, cephe kumandanlığı 100 yataklı bir yaralı hastanesi açmıştır. Konya hastanesinde yatak sayısı görülen lüzum üzerine Haziran 1921'e doğru 200 yatağa çıkarılmıştır. Ağustos 1921'de Meram 'da 15 yataklı bir zabitan nekahethânesi açılmış ve bu nekahethâne bir süre faaliyete devam etmiştir. Bu hastanede ağır yaralılara cerrahi müdahalede bulunulmuş ve 214 ameliyat icra olunmuştur. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Konya hastanesi 1922 Aralık ayına kadar Konya da faaliyetinde devam etmiştir. Bu tarihe kadar Konya hastanesinde 2246 ağır yaralının tedavisi yapıldı. Ameliyathanede 1829 ameliyat yapılmış, laboratuvarında 12831 tahlil gerçekleştirilmiş ve önemli miktarda tifo aşısıyla sterilize edilmiş pansuman paketi hazırlanarak ordu sağlık teşkilatına verilmiştir. Sakarya zaferiyle beraber ordunun Ege'de düşman karşısında ilerlemesi üzerine Konya'daki hastane Aralık 1922'de Balıkesir'e nakledilerek 200 yatak kapasiteli olarak yeniden tesis edildi. Dört ay faaliyette bulunan Balıkesir hastanesi Mayıs 1923'te savaşların sulh ile neticelenmesi üzerine faaliyetine son vererek bütün eşya ve malzemesini orduya bağışladı. (Çapa, 2010)

⁸⁵ Kızılay Arşivi, 612/17

⁸⁶ Kızılay Arşivi, 69/30

Ankara Hilâl-i Ahmer hastanesi, özellikle Sakarya Savaşı sırasında yoğun bir çalışma içine girdi. Cepheden gelen yaralı ve hastalar Ankara hastanelerini doldurmuştu. Bu olağanüstü günlerde başka çare olarak Ankara’da Cebeci Askerî hastanesinden başka Rum mektebi, Sanayi Mektebi, Sarıkışla ve bazı camiler hastane hâline getirildiyse de mevcut hasta ve yaralılara kâfi gelmiyordu. Bir ara Taşhan-i Musevî ve Hamamönü mahallerinde bazı evler hasta ve yaralılara tahsis edildi. Bunların yanı sıra Beyaz Kışla da hastane hâline çevrildi. Ankara Hilâl-i Ahmer hastanesinde 18 Temmuz 1921-18 Ekim 1921 tarihleri arasında 660 yaralı tedavi edildi. Sakarya Savaşı sırasında 24 Ağustos’tan itibaren Ağır Yaralı hastanesi adını alan Hilâl-i Ahmer hastanesine cepheden gelen en ağır yaralılar kabul edildi. (Çapa, 2010)

Sakarya Savaşı sırasında düşman tarafından köyleri yakılarak yardıma muhtaç hâle gelen Mihaliçcik, Haymana ve Sivrihisar ahalisine 30.000 kilo buğday, 10.000 kilo tuz, 5000 adet don, 5000 adet gömlek, 7500 adet fanila, 3500 adet fanila don, 6000 metre Amerikan, 2000 metre fanila, 500 adet makara tire, 5000 çift çorap, 50 adet eteklik ve 50 adet ceket teşkil olunan bir heyet tarafından dağıtılmıştır.

Ankara Hilâl-i Ahmer hastanesi Sakarya Zaferi’nden sonra bütün malzemesiyle beraber Isparta’ya nakledildi. Cephe gerisinde büyük ve mühim hizmetler ifa edeceğini düşünen murahhas heyet hastanenin bütün teçhizat ve malzemesiyle beraber cephe kumandanlığının bulunduğu mahalde tesis edildi. (Hacıfettahoğlu, 2010) Dört ay faaliyette bulunan Isparta hastanesi 1922 yılı haziran ayında bütün malzemesini Sıhhiye-i Askeriyeye bağışlayarak çalışmalarını tamamladı. (Çapa, 2010)

Büyük taarruz öncesinde Batı Cephesi Komutanlığı, acilen Sakarya’da 500 yataklı bir hastanenin kurulmasını istemesi üzerine Müdafaa-i Milliye Vekaleti 24 Ağustos 1922’de Ankara Murahhaslığından mezkûr hastanenin teşkili için eşya ve malzemelerin Dersaadet Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumiliğince tedarik ve peyderpey Sakarya’ya sevkine teminini rica ediyordu. Aynı zamanda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Sakarya hastanesinin birçok ihtiyaçlarını karşılıyordu. (Çapa, 2010)

İzmir, Saruhan, Aydın livaları dahilinde 300.000’den fazla felaketzede yersiz ve yurtsuz kalmışlardı. Hilâl-i Ahmerin yardımlarıyla günlük hayatlarını temin edebilen bu bîçâreler için evvela kışın yatak, yorgan, battaniye ve daha sonra barınak yapabilmeleri için kereste ve çiviye ihtiyaç vardı. Murahhaslıkça İstanbul merkezine ve lazım gelen bölgelere bu ihtiyaçların gönderilmesi bildirilmiştir.⁸⁷

⁸⁷ Kızılay Arşivi, 1283/9

Millî Mücadelede salgın hastalıklara ve iskorbit hastalığına karşı etkili bir mücadelede bulundu. Ordu, Kızılay gibi önemli bir yardım cemiyetinin desteğinden yararlanmaya çalıştı. Ordunun iâşesinde ve donatımında imkansızlıklar yüzünden güçlüklerle karşılaşılıyordu. Millî Mücadele’de hastane mevcutlarının yarısına yakını sevkiyat erleri teşkil ediyordu. Millî Mücadele’de hastanelerin en büyük eksikliklerinden birisi hastabakıcıların yetersiz olmasıydı.

Hastaneler kurulurken özellikle yatak malzemesi tedariki hususunda halkın büyük yardımı olmuştu. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti gerek hastane açmak gerekse malzeme nakletmek ve başışlamak suretiyle ordu sağlık teşkilatına önemli yardımlarda bulundu. Millî Mücadele’de 31.173 yaralıdan 1718’i şehit olmuştu. Bu yaralıların tedavisinde Hilâl-i Ahmer’in faaliyetlerinin rolü büyüktü. (Çapa, 2010)

İtalya ve Yunanistan’daki Türk esirlerine 8 Mart 1922’de Ankara Hilâl-i Ahmer’i vasıtasıyla 565 Kur’an -ı Kerim gönderilmiştir.⁸⁸

Düşmanın Garbî Anadolu’dan geri çekilmesi sırasında tahrip ettiği ve yakıldığı Batı Anadolu ahalisine yardım etmek üzere Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından gönderilecek heyete gerekli kolaylık gösterilmiştir.⁸⁹

Doğu ve Batı Trakyalılar Dedeâğaç yoluyla önce Prepe’ye sevk edilmiş ve daha sonra Hanya’ya getirilerek burada bulunan Mevlevî Tekkesi’ne yerleştirilmiştir.⁹⁰

Muhtelit Komisyon, Hilâl-i Ahmerin Yunanistan’daki çalışmalarından övgüyle bahsetmekte ve ihtiyaç hâlinde Cemiyet-i Akvam’ın Hıfzısıhha şubesinden çeşitli ilaç ve malzemeleri isteyebileceği Hilâl-i Ahmer’e gönderilen bir mektuptan anlaşılmaktadır.⁹¹

2.5. MİLLÎ MÜCADELE’DE HİLÂL-İ AHMER SİHHÎ İMDAT HEYETLERİ

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, sıhhi imdat heyetleriyle harpteki yaralılara yardım göndermiştir. Millî Mücadele’deki imdat heyetlerinin haberleşme şartlarının telgrafla ulaşımın da çok kısıtlı olduğu yıllarda bu heyetler vazifelerini noksansız tamamlayarak ve işgal süresince halkın hafızasında önemli bir iz bırakmıştır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyetlerinin çok önemli bir kısmını ülkemizin işgal altındaki şehirleri ve ilçelerine sıhhi imdat heyetlerinin vazifesinin yanı sıra görev süresi

⁸⁸ Kızılay Arşivi, 559/277

⁸⁹ Kızılay Arşivi, 612/35

⁹⁰ Kızılay Arşivi, 281/187.3

⁹¹ Kızılay Arşivi, 1297/ 201.2

boyunca Dar'ül Eytam'a, (Yetimler Yurdu'na) fukaraya gıda yardımı, ahaliye kıyafet dağıtımı gibi vazifeleri de olmuştur.

Doğuda Erzurum, Erzincan, Trabzon'a iki tabip ve birkaç sıhhiye memuruyla teşkil eden heyet, kısa bir müddet içinde Müslümanlara hizmet verirken aynı zamanda Osmanlı tebaasından Rum vatandaşlara da sağlık hizmeti vermeye başlamıştır. Muayenehaneler ve hastaneler açarak ameliyatlar gerçekleştirmiş, verem gibi salgın hastalıklar nedeniyle halkın müracaat ettiği hastaneler tedavi hizmeti sağlamıştır.

1. Trabzon İmdat Heyeti

Hilâl-i Ahmer doğu vilayetlerine gönderilmek üzere iki sağlık heyetini 26 Haziran 1919'da Ümit vapuruyla Trabzon ve Erzincan'a göndermiştir. Tasvir-i efkâr gazetesinin 27 Haziran 1919 tarihli haberine göre bu heyet beraberinde halka dağıtmak üzere erzak, çamaşır ve ilaç da götürmekteydi.

Tasvir-i Efkâr gazetesinin 27 Haziran 1919 tarihli nüshasına göre Trabzon Heyeti Doktor Cemal Ömer, doktor Süleyman Edhem, iki hastabakıcı ve beş hademeden ibaretti. Erzincan ve Mamuretü'l Aziz heyeti ise tahrirat kâtibi Safvet Reis, İdare Müdürü Hasan Tahsin ve Doktor Akif Şakir Beylerle birlikte iki hasta bakıcı ve birkaç hademeden oluşmaktaydı.

Hilâl-i Ahmer, Erzurum ve Mamuretü'l Aziz heyetleri İstanbul'un işgalinden evvel İstanbul'a döndükleri hâlde Trabzon heyeti Trabzon'daki fukara ve muhacirlerin hastalıklarını tedavi etmek üzere bir muayenehane ile bir dispanser tesis ederek müracaat eden hastaları tedavi eylemiştir. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Gümüşhane bölgesinde de sefalet ve hastalıklar hüküm sürdüğü haber alınması üzerine, Trabzon Heyet-i İmdadiyesi tarafından bir tabip, eczacı ve iki memurdan ibaret olan ayrı bir heyet teşkil edilerek derhal Gümüşhane'ye gönderilmiştir. Bu heyete 3000 lira, 3000 kat çamaşır, çarık, Amerikan bezi, ilaç ve sıhhi cihaz verilmiştir. Heyet Gümüşhane, Kelkit, Şiran, Ardasa (Torul) kazalarını ziyaret ederek bütün bu eşyayı muhtaç olanlara dağıtmasının yanında, hastaları da özel bir itina ile muayene ederek onları tedavi amacıyla ilaç yardımı yapmıştır. Gümüşhane'ye gönderilen bu heyetin faaliyeti iki ay sürmüştü. Bu süre zarfında birçok hastanın hayatı kurtarılmıştır. Trabzon heyeti Trabzon 'da bulunan Fukara Yurdu ile Dar'ül Eytâm'a dahi yardımda bulunmuştur. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Hilâl-i Ahmer'in Meşkur Faaliyetleri Birinci İmdad-ı Sıhhi Heyetinin Raporu'nun yer aldığı Tasvir-i Efkâr gazetesinin 21 Aralık 1919 tarihli sayısına göre imdad-ı Sıhhiye heyeti tarafından tesis edilen Darü'l Eytâm'da 60 kadar çocuk ile 18 kimsesiz kadın bulunuyordu.

Muhtaç olanlara, Darü'l Eytâm'a ve Fukara Yurdu'na, aşhaneye ve memleket hastanesine üç aylık süre zarfında toplam 7270 kıyye bakla, 3212 kıyye mısır, 2812 kıyye nohut, 10 kıyye sabun, 343 kıyye sade yağ, 1978 kıyye buğday, 585 kıyye kuru fasulye dağıtılmıştır.

Hilâl-i Ahmer icraat raporlarında heyetin şahit olduğu durumlardan birisi de Trabzon'da Amerika ve Yunan Salib-i Ahmer'inin yardımlarıyla Hristiyan ahaliden kimsenin evsiz kalmadığı tespit edilmiştir. Buna mukabil, Gümüşhane ve Bayburt cihetlerinde binlerce Müslüman muhacir, evsiz kalarak aç ve sefil hâlde sokaklarda barınmak zorunda kalmışlardır. Bu insanlar, bitkiler ve arpalarla güçlkle geçinirken Hilâl-i Ahmer Cemiyeti öncelikle her gün sıcak yemek ve ekmek dağıtmak üzere aşhane kurarak açlığa çare bulmaya çalışmıştır. Hastaların tedavisi ve ilaçların temin edilmesi maksadıyla bir muayenehane bir de eczane açılmıştır. Ayrıca 25 yataklı bir hastane kurularak buradaki yoksul halka destek olunmaya çalışılmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

İmdâd-ı Sıhhi Heyeti tarafından açılan muayenehanelerde 5661 hasta tedavi görmüş olup bunların 345'i Rum'dur.

2. Erzurum İmdat Heyeti

Erzurum Erzincan ve Trabzon havalisi doğu cephesinde dört yıl boyunca Rusların saldırılarında zarar görmüştü. Açlık, sefalet ve zor dönemlerden geçmekte idi. Fukara ve muhacirler yardıma ihtiyaç duymaktaydı. Hastalara ilaç ve muhtaçlara kıyafet ulaştırmak vazifesinin yanında Hilâl-i Ahmer, öksüz ve yetimlerin hâllerini iyileştirmek üzere muktedir tabiplerle birlikte kâfi miktarda ödenek ile birlikte üç imdat heyetini Erzincan ve Erzurum'a doğru yola çıkmıştı. Albayrak gazetesi'nin 8 Ağustos 1919 tarihli nüshasına göre imdat heyeti Doktor Lütfi Beyefendi'nin idaresinde iki tabip ve yardımcı heyetten müteşekkil olarak Trabzon'dan Erzurum'a doğru yola çıkmıştır.

Doktor Lütfi Bey ve heyeti 30 Ağustos 1919 tarihinde Erzurum'a ulaşmış ve insani yardım faaliyetlerine başladığını Albayrak gazetesinin 31 Ağustos 1919 tarihli sayısından öğreniyoruz. Ayrıca her gün saat 12'den 2'ye kadar kadınları muayene eden heyet, saat 2'den 5'e kadar ise erkekleri muayene ve tedavi etmekteydi.

3. Erzincan İmdat Heyeti

Doğu Vilayetlerine gönderilen bir diğer heyet ise Erzincan-Şimal-i Mamûretü'l Aziz Heyeti idi. Bu heyet, İstanbul'dan Trabzon heyetiyle beraber yola çıkarak önce Trabzon'a

gitmiş, daha sonra Erzincan’a doğru yola çıkmıştır. Heyetin ilk işi 50 tona yaklaşan zahire, ilaç gibi yardımları Erzincan’a nakletmek için vasıta tedarik etmek olmuştur. Heyet Erzincan’da bir dispanser açmış, bu dispanserde üç ay zarfında 2162 hastanın tedavileri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 353 frengi hastasının da tedavisi yapılmıştır.

Düşman istilasası yüzünden orada kalmış olan ve daha sonra buraya hicret etmiş olan muhacirlerin en çok ihtiyaç duyduğu eşyalardan biri de çamaşır olmuştur. Heyet, Erzincan şehriyle civar köyler ahalisinden 6500 adet hazır çamaşır ve çamaşırlık Amerikan bezi ve basma dağıtımını gerçekleştirdi. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

Fukara-yı ahali için açılmış olan eytâmhanenin gayet elim bir vaziyette olduğunu gören heyet eytâmhane binasını tamir ettirmiştir. Bu müesseseye 1500 kilo kavurma, 90 ton zahire, yeterli miktarda çamaşır yünlü hırka, entari göndermiştir. Heyet, eytâmhaneye gaz ve odun da tedarik etmek suretiyle bu müessesenin bir senelik idaresini temin etmiş oldu. Heyet, Erzincan memleket hastanesine de yardımda bulunmuş olup bu hastaneye 5 ton buğday, 2000 metre Amerikan bezi, yeterli miktarda cerrahî alet, ilaç, şeker, gıda malzemeleri ve sabun göndermiştir. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

4. Akhisar İmdat Heyeti

Akhisar’da tesis edilen heyetin vazifesi öncelikle sıhhat ve iâşe ve eşya hususunda muhacir ve fakirlere yardım etmekten ibaret idi. Millî Mücadele’de memleketi müdafaa için kurulan Kuva-yı Milliye müfrezelerinin oluşması üzerine heyetin sıhhi hizmetleri içeren de vazifelerine ihtiyaç duyulmuştur.

Akhisar heyetinin faaliyeti süresince başlıca Akhisar merkezinde bir hastane ile bir dispanser açılmıştır. Dispansere günlük müracaat eden hastaların sayısı 60-100 arasında seyretmekte idi. Bu hastalar çoğunlukla muhacir ve köylü muhacirlerden ibaret iken, sonradan yaralılar da bu dispanserde tedavi altına alınmaya başlanmıştır. Kuva-yı Milliye askerleri için frengi ve sıtma tedavisine mazhar olanlar da çoktu.

Akhisar heyetinin Soma, Kırkağaç kazalarına doğru da faaliyet göstererek Soma’da 20 yataklı bir hastane açtığı ve o civardaki muhacirlere günlük yevmiye dağıtmak suretiyle yardım ettiği bilinmektedir. Ayrıca mahallî belediye idaresinde bulunan 14 yataklı Gureba hastanesi malzeme ile birlikte 100 yataklı hâle getirilmiş ve iâşe ve idare masrafı belediye tarafından karşılanmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

Düşman karşısında Balıkesir'e hicret eden muhacirler için 600 kişilik bir aşhâne açılmıştı. Bu aşhâne günlük bin kişiye bir kap sıcak yemek verebilecek imkânlara sahipti.

22 Haziran 1920 tarihinde Yunan taarruzundan dolayı ordunun ricatı nedeniyle imdat heyeti eşya ve tıbbî aletleri orada bırakarak Bursa'ya geçmiştir. Bursa'da tekrar içtima eden imdat heyeti, daha sonra Bursa'nın da düşman işgaline uğraması ihtimali üzerine bin türlü zahmetle Eskişehir'e varabilmiştir. (Hacıfettahoğlu, 2010)

5. İzmir İmdat Heyeti

İzmir de işgalden evvel Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyet gösterdiği bir vilayetti. 15 Mayıs 1919 yılında Yunanların ilk işgal ettikleri vilayet olan İzmir şehrine binlerce muhacir iltica eylemiştir. İmdat heyetinin Yunan işgalindeyken çok zor şartlar altında bulunarak götürdüğü tıbbî ilaçlar 3.000 muhacir hastaya dağıtılarak onların tedavisi sağlanmıştır. Bununla beraber her bir muhacire altı ay süreyle günlük yüzer dirhem ekmek verilerek iaşeleri sağlanmıştır.

İzmir Dar'üleytamı yardıma muhtaç ve himayesiz kalmış yetimlere teslim edilmek üzere gerekli erzak ve levazımın temini için 1400 lira sarf edilmiştir. Dar'ül Muallimat ve Sultânî talebelerinden kimsesiz ve yetimlerden 14 kişiye nakit yardımda bulunulmuştur. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

İzmir İmdat heyeti çalışmalarını altı ay kadar müddetle sürdürdükten ve 25 bin lira tahsis edildikten sonra, İzmir merkezinde hizmet imkânı bulanlar orada kalmaya devam etmiş fakat büyük çoğunluğu İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır.

6. Nazilli İmdat Heyeti

Dördüncü İmdâd-ı Sıhhî Heyeti'nin Akhisar'a muhacirlere yardım için gittiğinde Nazilli'de bulunan muhacirlerin yardıma muhtaç bir hâlde bulunduğu haber alınmıştır. Bunun üzerine Hilâl-i Ahmer, Doktor Necdet Bey ile bir hastabakıcıyı beraberinde kâfi miktarda ilaçla birlikte Nazilli'ye göndermiştir.

Doktor Necdet Bey'in muhacirlerin ahvâli hakkında hazırlamış olduğu rapora göre, Yunanlıların Aydın köylerinin üçte ikisini yakmaları üzerine bölge halkı, Sarayköy, Denizli ve Çine bölgesine sığınmışlardır. Vakıf gazetesinin 12 Eylül 1912'de "Yetmiş Bin Aç ve Çıplak Mülteci" başlığıyla yapmış olduğu habere göre bu bölgedeki halkın 10 bin kadarı, açlık ve hastalıktan vefat etmiştir.

Aydın ve civarından 70 bin kadar ihtiyar kadın ve çocuğun hicret eylediği Nazilli bölgesine 13 Ağustos 1919 tarihinde üç tabip ve kâfi miktarda malzeme ile sıhhiye memurlarından oluşan bir imdat heyeti gönderilmiştir. Bu 70 bin musibetzedeye Hilâl-i Ahmer merkez deposundan 50 bin parça çamaşır, yorgan ve battaniye gönderildiği gibi kâfi miktarda çamaşır ve erzak dağıtılmıştır.

Nazilli’de 250 yataklı hastane ile birlikte biri dahili hastalıklara, diğeri ise harici hastalıklara ayrılan iki ayrı dispanser kurulmuştur. Bunlardan başka Çine’de 50 yataklı bir hastane ve bir dispanser, Koçarlı’da 10 yataklı revir ile bir dispanser ve Yenipazar, Köşk ve Balyanbolu’da birer dispanser açılmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

7. Alaşehir İmdat Heyeti

Alaşehir’de tesis edilen bu heyet mesaisine sekiz ay devam edebilmiştir. Bu müddet zarfında Alaşehir ve Salihli’de birer dispanser açılmıştır. Bu dispanserlerde 1400 kadar fukara ve muhtaç tedavi edilmiştir. Ayrıca heyet orada hüküm süren sıtma için seyyar bir tabip vasıtasıyla köylere 65 kilo kinin dağıtmıştır. Alaşehir’in 1920 yılının haziran ayında Yunanlılar tarafından işgali esnasında heyet, Hilâl-i Ahmer’in haiz olduğu uluslararası sıfat ve vaziyetine güvenerek Alaşehir’de kalmış, heyetin doktorları ve memurları Yunanlılar tarafından esir edilmiştir. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile Yunan Salib-i Ahmer heyetleri arasında yapılan antlaşma neticesinde mübadele yapılarak bu esir doktor ve memurlar kurtulabilmiştir. (Hacıfettahoğlu, 2010)

8. Karamürsel İmdat Heyeti

Yalova’dan gelen Yunan ordusunun Karamürsel kazası civarında 25 köyü yakması sonucu köylüler evsiz ve yurtsuz kalmışlardı. Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumiyesi’nden felaketzedelere gıda yardımı ile beraber hastaların tedavi edilmesi için Karamürsel Sekizinci İmdad-ı Sıhhiye heyetini hazırlamıştı. Karamürsel İmdad-ı Sıhhiye heyeti Ankara Murahhaslığı’nın koordinesi altındaydı.

İleri gazetesinin 3 Aralık 1920 tarihinde “*Karamürsel’de bîçarelere Hilâl-i Ahmer ekmek ve çorba dağıtıyor*” başlığıyla verdiği haberde daha önce Karamürsel’e gitmiş bulunan imdat heyetinin raporuna göre Karamürsel kasabasındaki birçok aile, maişetini temin edemeyecek bir vaziyette bulunuyordu. Hilâl-i Ahmer’in iâşe ve ibatesine muhtaç durumda bulunan bölge halkı ve civar köylerdeki düşman tahribatına uğramış 14 köyün ahâlisi de Hilâl-i Ahmer’in yardımlarını beklemekteydi.

Karamürsel İmdad-ı Sıhhiye heyeti ilk olarak bir dispanser açılmasını sağladı. Daha sonra 27 Şubat 1921’de Kocaeli Kumandanlığı’nın talebi üzerine 150 yataklı Eşme Mevki Hastanesi’nin idaresi de Karamürsel İmdâd-ı Sıhhiye heyetine verilmiştir. 1 Mayıs 1921’e kadar bu hastane hizmet vermiştir. Heyet kumandanlığı bu hastanenin hizmetleri adına takdirname hazırlamıştır. Bundan ayrı olarak Karamürsel İmdâd-ı Sıhhiye heyeti Geyve’de bir dispanser açmış, Bahçecik ve Değirmendere’de seyyar doktor vasıtasıyla küçük sıhhiye memurları ile beraber muhacir ve yaralıları yardımda bulunulmuştur. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Bunların yanında heyet Temmuz’da 30 yataklı bir yaralı hastanesi açtı. Daha sonra bu hastane 25 yataklı olarak Adapazarı’na nakledilerek orada tesis olundu. Tevhid-i Efkâr gazetesinin 6 Temmuz 1921 tarihli nüshasına göre Geyve’ye yarım saat mesafede bulunan Eşme’de bir Hilâl-i Ahmer dispanseri açılmıştır. Dispanser halka pek çok faydalar temin etmekte, ve harp ma‘lûllerine şifa dağıtmaktadır. İzmit Mutasarrıflığı’nca Taraklı ve Akhisâr’da bir dispanser açılmak üzere istihzârâtta bulunulmaktadır.

Karamürsel heyeti Bilecik, Saçi, Kaynarca, Yenişehir cephelerinde ilaç ve yaralı tedavi malzemeleri göndermiş, ayrıca köy ahalisine bölgede görülen sıtma hastalığını tedavi etmek amacıyla muhtelif zamanlarda kinin dağıtmıştır. Sakarya ve havalisinde Sakarya Zaferi’nden sonra Hilâl-i Ahmer’in vazifesi hafiflediğinden eşya ve levazımdan mühim bir kısmı mahallî hükûmet hastanesine bırakılarak Kasım 1921’de heyetin görevine son verilmiştir. (Hacıfettahoğlu, 2010)

9. Bilecik İmdat Heyeti

Bursa’dan Eskişehir’e ric’at edildiği sırada düşman Osmanlı Beyliği’nin ilk olarak kurulduğu Söğüt, Bilecik, Bozüyük bölgesine de taarruz etmişti. Düşman kuvvetleri tarafından acımasızca yakılan bu bölgelerde yaşayan köylüler dağlara sığınmış bir halde bulunuyorlardı. Hilâl-i Ahmer bu bîcârelere dest-i muavenet için bir imdad-ı sıhhi heyeti teşkil ederek bölgeye sevk etmiştir. Heyet buraya beraberinde 20 teneke petrol, 200 kat çamaşır, 10.000 lira nakit para yardımı ulaştırmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

İmdat heyeti vazifesini hakkıyla görebilmek için tahrip edilen bölgede tetkikat icrasıyla felaket ve sefaletin derecesini anlamak ve bu suretle en ziyade muhtaç olanların miktarını tespit etmek lüzumunu hissetmiştir. Bu çalışmanın ardından heyet hemen *hükûmetle* temasa geçerek yapılacak yardımın şekil ve icrasını tespit etmiş ve en ziyade yardıma muhtaç olan Bilecik, Küplü, İnegöl, Bozüyük, İnönü, Alibeydüzü, Yayla, Akçapınar, Yenişehir, Saraycık, Yarhisar, Söğüt, Zeyve ve Sıraca köylerini birer birer dolaşarak ve herkesin kendi hissesini teslim

etmiştir. Hilâl-i Ahmer'in bu küçük yardımından pek ziyade mütehassıs ve müteşekkir olan Söğüt ve İnegöl ahalisi heyete müracaat ederek diğer köylere mahsus tevziat eşyasını vasıtalarıyla nakil etmeye hazır olduklarını bildirmişlerdir. (Hacıfettahoğlu, 2010)

10. Gördes İmdat Heyeti

Yunan ordusu Gördes'i işgal etmekle kalmamış, aynı zamanda bu bölgedeki köyleri yakarak köylerin harap olmasına neden olmuştur. Burada bulunan Müslüman Türk halkı, yangından dolayı harabeye dönen evlerde ikamet ettiklerinden yardıma muhtaç hâle gelmişti. Hilâl-i Ahmer bu zavallılara yardım için hemen bir imdat heyeti teşkil ederek Gördes'e gönderdi.

Heyet Gördes'e girdiğinde, köyde hiçbir evin kalmadığına şahit oldu. Köy ahalisi ağaçlar ile çadır kurmuş, buraları mesken olarak kullanıyordu. Ekser halk günlerce düşman işgalinde bulunduğu için gıda ve giyim yardımına ihtiyaç duyuyordu. Hilâl-i Ahmer, imdat heyeti vasıtasıyla bu çaresiz perişan vaziyetteki köy halkına nakit yardımı olarak 10.000 lira dağıttı. Bir vagon tuz yanı sıra kıyafet yardımı olarak 6000 parça çamaşır ve fanila gönderdi. Bütün bunlara ilaveten bir seyyar eczane hazırlayarak bölgeye sevk etti. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

11. Haymana İmdat Heyeti

Haymana İmdat Heyeti, 9 Ekim 1921 tarihinde Haymana'ya varmıştır. Heyet bir taraftan mahallî ihtiyaçları tetkik ederken, diğer taraftan fakir ahaliye 3500 lira nakit dağıtmak suretiyle acil yardımı gerçekleştirmiştir. Kışlık eşya ile ziraat için tohumluk tedarik edilmesinin pek faydalı olacağı anlaşıldığından Ankara Heyet-i Murahhası tarafından 1000 adet yün fanila, 500 metre fanila kumaş 500 çift yün çorap 600 takım çamaşır ve 1000 metre Amerikan bezi ile 10000 liralık tohumluk hazır edilerek gönderilmiş ve aynı heyet bu eşyayı da elden ele ulaştırarak dağıtımında önemli bir vazife ikmal eylemiştir. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

12. Mihaliççık İmdat Heyeti

İkinci imdat heyeti, beraberinde 4000 lira nakit ve 5000 kilo tuz ile 1000 adet yün fanila ve 760 takım çamaşır ve 500 çift çorap ve 522 metre fanila kumaş ve 1000 metre Amerikan bezi ve yeterli miktar makarna ile Mihaliççık'a varmıştır. (Hacıfettahoğlu, 2010) Mihaliççık ve

havalisinde tohumusuzluk yüzünden ekim yapamayan ziraat erbabına Haymana'da olduğu gibi 7000 kilo tohumluk dağıtılmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

13. Sivrihisar İmdat Heyeti

Sakarya mintikası, Anadolu'nun en münbit en mahsuldar en ma'mur ve en mesud köylerini ihtiva ediyordu. Bu havalı, ağaçlık, sulak köyleri; muntazam ekin tarlaları, meyve bahçeleri ve üzüm bağları ile meşhurdu. Buralarda köylü çalışkan ve zengindi. Köylülerin hepsi Müslümandı. Evleri temiz ve güzeldi. Yunanlıların işgalde uyguladıkları zulüm ve işkence neticesi buralardaki köylüler ovalarda dağlarda aç, çıplak sefil bir hâlde dolaşıyordu. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Sakarya Muharebesi boyunca Sivrihisar mintikası, düşmanın bütün köyleri yakması neticesinde oldukça harap olmuştu. Bu sebeple düşman köylüyü ovalarda, dağ başında bırakmıştı. Üstelik Yunanlılar ileri harekâtına başlamadan evvel, köylerin üzerine beyannameler atarak gelen ordunun Halife Ordusu olduğundan ve işiyle gücüyle meşgul olanlara bir şey yapılmayacağından ve maksatları Halife namına Kuva-yı Milliye'yi geri çekirtmekten ibaret olduğundan hareketle kimsenin kendilerinden şüpheye düşmemesi lazım geleceğini bildirmişlerdir. Türk ordusu geri çekilince Yunanlılar bu yaygarayı artırmışlardı. (Hacıfettahoğlu, 2010)

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nin 28 Ekim 1921 tarihli haberine göre Hilâl-i Ahmer, Sivrihisar ve havalisine yardım etmek üzere Eczacı Salih, Doktor Kâmuran ve Hilâl-i Ahmer memurlarından Necati Bey'den müteşekkil bir imdad-ı sıhhi heyetini 27 Ekim 1921'de bölgeye gönderdi. Bu heyet beraberinde 30.000 kilo buğday, 5000 kilo tuz, 400 parça çamaşır, 1000 metre Amerikan bezi, 1000 metre fanila kumaş ve iki yüz büyük makara ve kâfi miktar parayı düşman tarafından yakılan köylere dağıtmıştır.

14. Antep İmdat Heyeti

Antep'in dokuz ay muhasaradan sonra Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine, şehrin Türk nüfusunun son derece sefalette bulunduğu haber alındıktan sonra bölgeye acilen bir imdat heyeti gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Nisan 1921 tarihinde yola çıkan heyet sıhhi malzeme ile beraber 25.000 parça çamaşır levazımı ve 5000 parça ev için ihtiyaç duyulan araç yiyecek ve giyecek, İstanbul Hilâl-i Ahmer deposunca hazır edilmiştir. Heyet bir Fransız hastane gemisiyle

İskenderun limanına nakledildiği gibi Antep'e kadar vasıta bulma hususunda Fransız askerî makamlarından takdire şayan yardımlar görmüştür. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

Heyet, fakir ahalinin gıda ihtiyacını temin için altı ay müddetle bir aşhane açarak Fransız işgaline dek faaliyette bulunmuştur. Heyetin en faydalı mesaisinden biri de Antep'te Fransızların elindeki Türk esirlerine yaptığı hizmettir. Antep Amerikan Kolejinin alt katında ikamet ettirilen subaylar ve sivil esirler ile o civarda bir mağarada tutuklu olan Türk esirleri ziyaret amacıyla bu mahaller gezilmiş ve bunlardan bilhassa pek sefil bir hâlde görülen 78 nefer esire ikişer kat çamaşır, birer kat yazlık elbise, ikişer battaniye ve üçer çift çorap ile bir başlık ve çamaşır yıkamak için lazım olan aletler sabun ve kâfi miktarda odun temin edilmiştir. Ayrıca esirlerin aileleriyle haftada bir görüşebilmeleri için izin çıkarılmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

Fransız işgali sürdüğü sırada ise İkinci Antep İmdat Heyeti gönderilmiş, 17 Nisan 1922 tarihinde bir imdat heyeti daha gönderilmiştir. Bu heyet, 5000 nüfusa çamaşır ve ev eşyası göndermekle beraber menzil hastanesi ve Darüleytama, Birecik yetimlerine ve Kilis mahallî hastanesiyle eytamhanesine ve Rumkale kazası eytam ve muhtacın etfaline ihtiyaçları nispetinde çamaşır ve ecza-yı tıbbiye verilmiştir. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

15. Muğla, Çine, Bozdoğan İmdat Heyeti

1922 senesine kadar Menderes nehrinin güney kısmı İtalyanların işgalinde kalmış, İtalyanların çekilmesi üzerine Yunanlıların işgaline maruz kalmıştır. Bu bölgeye giden imdat heyetleriyle beraber Çine, Bozdoğan, Bağarası, Yenipazar mıntıkasına iki tabip ve iki memurdan oluşan bir imdat heyeti ile Koçarlı havalisine de üç tabip ve üç memurdan ibaret bir heyet ve kâfi miktarda çamaşır ve battaniye ve sıhhi malzemenin Ankara'dan Muğla Hilâl-i Ahmer merkezine gönderildiği gibi ayrıca muhtaç olanlara aşhâne açılarak 13.000 lira nakit gönderilmiştir. Bununla beraber, Antalya ve Hilâl-i Ahmer merkez ve şubelerinin gelirleri bu maksada tahsis edilmiştir. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

Birinci imdat heyeti iki ay müddetle faaliyette bulunmuş ve bölgesinde bulunan 6154 nüfusun geçimini temin etmekle birlikte hastalarının ilaç ve tedavilerini de gerçekleştirmiştir. İkinci heyet ise bu vazifeleri sürdürmekle beraber 6190 parça çamaşır ve battaniye dağıtımını sağlamıştır. Muğla Hilâl-i Ahmer merkezince teşkil edilen imdat heyeti, muhtaç durumda

bulunanları açmış olduğu aşhâne vasıtasıyla gıda yardımı sağlamış ve civar yerlerde bulunanlara 31.000 kilo un dağıtmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

16. Uşak-Afyonkarahisar İmdat Heyeti

Birinci imdat heyeti bir reis, üç tabip, üç memur ve kâfi sayıda müstahdemden oluşuyordu. Bu heyet, harp musibetzedelerine erzak ve çamaşır dağıtmak ve icabeden mahallerde dispanser ve aşhâne açmak suretiyle bu kimselerin iâşe ve sıhhi ihtiyaçlarını temin etmekle mükellef olarak 19 Eylül 1922 tarihinde Ankara'dan hareketle 21 Eylül'de Uşak'a varmıştır. Uşak'ta bir muayenehane ve eczane tesis ederek muhtaç durumda bulunanların listeleri çıkarılmıştır. Heyet bu listeleri üç gruba ayırarak birincisi Eşme, ikincisi Afyon Karahisar ve üçüncüsü Uşak olmak üzere dağıtımına başlamış ve ziyaret edilen 91 köyün toplam 17.000 nüfuslu ahalisine, 83.000 kilo hububat ile 88 çadır, 5386 yün fanila, 10.901 metre Amerikan bezi ve pazen, 4150 çift çorap, 6437 don, 2861 muhtelif elbise, 9450 mintan ve gömlek, 1336 battaniye ve 8090 kadın ve erkek çamaşırı dağıtmıştır. Heyet bu dağıtımını yaptığı zaman zarfında dispanserde 3055 hasta tedavi etmiştir. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

17. Bilecik-Eskişehir İmdat Heyeti

15 Eylül 1922 tarihinde Bilecik ve Eskişehir için imdat heyeti vazifesine başlamıştır. Bu heyetin faaliyet sahası oldukça genişti. Kasabalar arasında nakliye vasıtaları bulunduğu için heyete üç adet kamyon tahsis edilmiştir. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

Bilecik merkezli olarak vazife yapacak imdat heyeti burada bulunan fukara halkın iâşe ve ibate ihtiyaçlarını kolaylaştırma ve sıhhi hizmetlerde bulunma amacı taşıyordu. Bu gayeyle İmdat Heyeti Bilecik, İznik, Yenişehir, Seyitgazi ve Gemlik'te şubeler açarak her bölgenin ihtiyacını tespit etmiş, Ankara depoları ile haberleşme sağlandıktan sonra, bu merkezlere erzak ve eşyaların gönderilmesi sağlanmıştır. Bilecik ve Söğüt'te iki seyyar dispanser kurulmuştur. Daha yoğun nüfusu olan Gemlik ve Yenişehir için sabit bir dispanser ile birlikte eczane açılmıştır. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

Heyet faaliyet sahası dahilinde bulunan Bilecik, Eskişehir, Seyitgazi, Yenişehir, Gemlik havalisinin bütün köylerini birer birer gezmek ve çeşitli yardımlarda bulunmak suretiyle gayret sarf ederek mesai yaparak evsiz kalanların geçici iskânı için 201 çadır ile 400 hasır ve hane sahibi olmak için inşaatta bulunacak ahaliye de 400 adet kazma ve kürek temin etmiştir.

Bilecik- Eskişehir İmdat Heyeti ayrıca gıda yardımı olarak bölgeye 166089 kilo hububat ve un sevk etmiştir fakat daha ziyade olarak giyim yardımları ulaştırmıştır. Soğuklarda hastalıkların önlenmesi amacıyla 3868 yün battaniye, 1246 çift ayakkabı 9101 çift yün çorap gönderilmiş 6535 yünlü fanila ve yelek ile halkın kendi elleriyle dikiş yapabilmesi için 11680 metre pazen ve 147 yastık çarşafı, 209 entari, 18001 parça çamaşır, 5296 don 7664 mintan ve gömlek bölgeye imdat heyeti vasıtasıyla sevk edilmiştir. (Uluğtekin & Uluğtekin, 2013)

3. TÜRKİYE HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ VE KIZILAY'IN YURT DIŞI YARDIMLARI

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin birinci maddesine göre 1864 yılında Osmanlı Devleti tarafından kabul edilen Cenevre Mukavelesi ahkâmına tevfiķan rumi tarihle 14 Nisan 1293(1877) tarihinde “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti” ünvanı 1339(1923) yılında münakid meclis-i umumi kararıyla “Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti”ne tahvil edilmişti.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bütün muamelâtında 22 Ağustos 1865, 6 Temmuz 1906 tarihlerinde Cenevre’de münakid konferanslarda ittihaz edilen esaslara ve tadillere 18 Teşrinievvel 1907 tarihinde Lahey’de münakid konferansın muhaberat-ı bahriye hakkındaki kararlarına tevfiķan hareket eyler.

3.1 TÜRKİYE HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ NİZAMNAME-İ ESASİ'NE GÖRE HİLÂL-İ AHMER'İN VAZİFELERİ

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin sekizinci maddesine göre cemiyetin merkez-i umumiyesi Ankara olup mezkûr nizamnamenin dokuzuncu maddesinde Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti reis-i cumhurun himayeleri altına alınmıştır.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin onuncu maddesinde ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin harp zamanında cemiyetin kara ve denizde en yüksek makam-ı sıhhiye-i askeriye'nin yapacağı vazifeler şöyle zikredilmiştir:

- 1- Gerek Türkiye ordu donanmasına mensup olan, gerek düşmandan esir düşen yaralı ve hastalar ile zayıf ve malûllerin tedavilerine ve ızdıraplarının hafifletilmesine çalışır.
- 2- Hasta ve yaralıların nakli için lâzım olan vasıtaları temine yardım eder.
- 3- Müessesat ve teşkilât-ı sıhhiye-i askeriye'ye icabında lüzum-u sıhhiye ve gıdâiye itasına sa'y eyler.
- 4- Cihet-i askeriye'nin irâe edeceği mahallerde Hilâl-i Ahmer hastahaneleri ve hastahane gemileri ve sair müessesât-ı sıhhiye tesis ve ihzar veya müesses hastahaneleri idare eder.
- 5- Ordularda sâri hastalıklara karşı açılacak mücadeleye iştirak eder.

6- Harp sakatlarına âza-yı sanaiye imaline yardım eder.

7- Türk düşman asker ve sivil üseranın aileleriyle muhaberelelerini ve nakit ve eşya münakalelelerini temine tavassut ve delalet eder. Ve bu maksadı temin için icâb eden teşkilâtı yapar.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin onbirinci maddesinde dahili harb ve iğtişâş (karışıklık) neticesinde hasta ve mecruh düşenlere sıhhi ve gıdâi yardımın yapılabileceği belirtilmiştir.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin on yedinci maddesinde Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin sulh zamanındaki vazifeleri şöyle sıralanmıştır:

Cemiyet sulh zamanında;

- 1) Hasta bakıcıları yetiştirir.
- 2) Salgın hastalıklara verem ve sıtma ve çocuk vefatı gibi afât-ı içtimâiyeye karşı mücadelele yardım eder.
- 3) Büyük yangın, zelzele, suların baskını ve icâbet-i harabiye dolayısıyla muhacerat gibi afât ve musibetlerden biri vukuunda mümkün olan muavenette bulunur.
- 4) Cemiyet harp zamanındaki vazifelerini yapmak ve iktiza eden lüzum vesaiti takrir edecek mahallerde ihzar ve iddihar eder.
- 5) Müdafaa-yı Milliye ve Harbiye Vekaletleri sıhhiye dairesi Hilâl-i Ahmer ile temasını muhafaza etmek ve nokta-i nazarını tebliğ ve takip eylemek için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti nezdine birer tabib-i askeriye için murahhas tayin ederler. Sıhhiye-i askeriye murahhasları Hilâl-i Ahmer tekmiil anbarlarını görmeye salâhiyetdardırlar.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin on sekizinci maddesinde ise ecnebi Hilâl-i Ahmer Cemiyetlerine ve Salib-i Ahmer Cemiyetlerine icabında imdat heyetleri göndermek veyahut sair suretlerde muavenette bulunulacağı belirtilmiştir.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin yirmi üçüncü maddesinde ise cemiyetin teberri şeklinde veya iştira (satın alma) ve tefriğ(feragat) suretiyle emval-i gayrimenkule temlik veya tasarruf edebileceği yazılmıştır.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasi'nin ellibirinci maddesinde Merkezi Umumi'ye meclis-i umumi tarafından seçilecek otuz âzanın en az beşinin doktor olması şart koşulmuştur.

3.2. MÜBADELE'DE HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİNİN FAALİYETLERİ

Mübadele fikri ciddi anlamda ilk olarak Balkan Savaşlarının akabinde savunulmuştur. İki Balkan Savaşı'nın neticesinde Osmanlı, Avrupa'daki topraklarının %80'ine yakını ve toplam nüfusun da yaklaşık %16'sını (4,2 milyon) kaybetmiştir. Savaşlar sonucu yaklaşık 800.000 insan göç ederek yer değiştirmek zorunda kalmıştır. (Erdal, 2006)

30 Ocak 1923'te, Türkiye ve Yunanistan murahhasları arasında ahalinin mübadelesine dair 19 maddelik bir sözleşme ve protokol imzalanmıştı. İlk etapta sivil rehinelere ve savaş esirleri için uygulanması düşünülen faaliyetler, Lozan görüşmelerinde barışın gecikmesi nedeniyle kesintiye uğramıştı. Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kurulmadan evvel, TBMM, vekâlet kurma çalışmaları yaparken bir yandan da gelen muhacirlerin aciz duruma düşmemesi amacıyla iskân mıntikalarını tespit etmekle ilgilenmiştir.

17 Temmuz 1923 tarihinde, Lozan Antlaşması'na göre mübadele sebebiyle gelecek insanların ne şekilde kabul edilecekleri ve nereye iskân edilecekleri yere nasıl gidecekleri ve muhtaç olanların işe durumları ile ilgili hükümler verilmiştir. (Özcan, 2010)

Devlet, mübadillerin sevk edileceği şehirleri, meslek gruplarını dikkate alarak seçmiştir. Örneğin ekim işini bilen çiftçi mübadiller, işlerini sağlayarak kendi kendilerine yetebilmişlerdir. Ürünün çoğalması neticesinde elde edilen mahsulün satışa sunulması veya ihracata sevk edilmesi ile devlet ekonomisinin de gelişimini sağlamıştır. (Özcan, 2010)

Gelen mübadiller, değişik sosyal sınıflardan oluşmaktaydı. Kentli, kasabalı ve köylü göçmen gruplarının içinde çiftçi, memur, zanaatkâr tüccar, işçi, doktor, polis, öğretmen, postacı, terzi, saraç, şoför, marangoz, fırıncı, oduncu kayıkçı, kunduracı gibi farklı meslek mensupları bulunuyordu. Fakat mübadele ile gelenlerin büyük çoğunluğunu kırsal kesimden gelenler oluşturmaktaydı. (Emgili, 2014)

14 Ağustos 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti kurulmuş, 23 Ağustos 1923'te ise mübadele TBMM tarafından onaylanmıştı. (Akgün & Uluğtekin, 2001) İmar ve İskân Vekaletinin fiilen faaliyete geçmesi ise 1 Ekim 1923 tarihi itibarıyla başlamıştır. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Sözleşmenin ilk maddesine göre, 1 Mayıs 1923'ten sonra Türkiye topraklarında ikamet eden Rumlar ile Yunan topraklarında bulunan Türk asıllı Yunan tebaası mübadele edilecekti. Yine sözleşmenin bir diğer maddesine göre Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rum ahalisi bu mübadele kapsamı dışında tutulacaktı. (Çapa, 2010)

Mübadele'ye tabi muhacirlerin ekseriyeti deniz yolu, geri kalan kısmı da demir yolu ile Türkiye'ye sevk edilecekti. İmar ve İskân Vekaleti'nin Seyr-ü Sefain idaresi ile yaptığı anlaşma neticesinde, muhacirlerin sevki Türk vapurlarıyla cüz'i bir ücret mukabilinde 1923 yılının Kasım ayında mübadele yapılmaya başlandı. Drama'dan Türkiye'ye gelecek Muhacirler demir yoluyla, diğer muhacirlerin büyük çoğunluğu deniz yoluyla Türkiye'ye gelecekti. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Muhacirler daha önce yaptıkları mesleklere göre belirlenen iskân bölgelerine yerleştiriliyordu. Yanya, Teselya, Hanya, Kavala, Selanik ve Serez'den gelen, ticaretle uğraşan kesim İstanbul'a, Rumeli'den gelen ve tarımla meşgul olanlar ise Adana ve Mersin köylerine yerleştiriliyordu. Tütün tarımı ile uğraşanlar ise Samsun bölgesine yerleştirilmişti. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti gelecek muhacirlerin iskânı için yurdu on ayrı bölgeye ayırarak hazırlık yapmıştır. Bu bölgeler, ağırlıklı olarak limanı olan şehirlerin etrafında şekillenmiştir. Örneğin: Samsun, Tokat ve Çorum Bölgesi; Karadeniz vilayetlerinden Samsun, Sinop, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Amasya, Tokat ve Çorum'u kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Trakya Bölgesi; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu, Çanakkale, Manisa, Aydın, Menteşe ve Afyonkarahisar'dan oluşmaktadır. Adana bölgesi Adana, Antep, Mersin, Maraş, Yozgat, Sivas, Malatya'dan oluşmaktadır. Antalya Bölgesi; Antalya, Isparta ve Burdur'dan oluşmaktadır. İstanbul Bölgesi; İstanbul, Çatalca ve Zonguldak'tan ibarettir. Kocaeli Bölgesi; Bolu, Bilecik, Eskişehir ve Kütahya'dan oluşmaktadır. Konya Bölgesi ise İç Anadolu şehirleri olan Konya, Niğde, Kayseri, Aksaray, Kırşehir'i kapsamaktadır. Bunlardan başka Balıkesir, Bursa ve İzmir şehirleri diğer bölgeler olarak belirlenmiştir. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Mübadele sırasında, Mübadele, İmar ve İskân Vekili Necati Bey'in vekaletin 1923 yılı Kasım ayı faaliyeti hakkında gazetecilere verdiği mufassal malûmata göre, yarım milyondan fazla muhacirin iskânı için harap evlerin imarı, birçoğu münferit iskân gibi mühim ve âdil, mesuliyetli işlerle tedviri hususunda büyük bir muvaffakiyet göstermiştir. Vekalet bu işe başlarken, bütün teşkilâtını ve hazırlığını yeni baştan yapmış olmasına rağmen, ciddi ve esaslı muvaffakiyete mazhar olmuştur.

İkdam gazetesinde yayınlanan bir haberde muhacirlerle ilgili ahvalden şöyle bahsedilmiştir:

Yakında gelecek muhacirlere yardım etmek üzere Hilâl-i Ahmer'in, İstanbul halkından yardım beklediği ve bunun için bir iane ihsanesi açtığı malumdur. Bu işlerle meşgul olan komisyon ianenin daha kolaylıkla toplanmasını temin etmek için birtakım çareler düşünmektedir. Bunun için İstanbul'daki cem-i ianat heyetleri azasını Hilâl-i Ahmer'e davet ederek onlarla müdavele-i efkârda bulunacaktır.

Hilâl-i Ahmer, bu ianeyi halkın arzusu ile vermesi ve zorla alınması taraftarıdır. Bu sebepten yalnız hamiyetli halk, yüz binlerce dindaş yardıma davet ediliyor.

Öğrendiğimize nazaran ianatın toplanması için şu birkaç şekil düşünülmüştür:

- 1- İstanbul Müftülüğü'ne müracaat ile her camide hutbelerin halkı irşad etmesi*
- 2- Tacirlere müracaat*
- 3- Müessesat-ı hayriyeye müracaat*
- 4- Temaşa mahalleri biletlerine Hilâl-i Ahmer pulları yapıştırılması*

Hilâl-i Ahmer merkez-i umumiyesinde üç günden beri açılan iane listesi dün akşama kadar 850 lirayı bulmuştur. Halk, yersiz yurtsuz ve aç kalan din kardeşleri için büyük bir havaişle yardım etmektedir. Bir çok müessesat-ı ecnebiyede bu emr-i hayra iştirak etmektedirler.⁹²

Belirlenen çalışma programının birinci maddesine göre, Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Yunanistan'dan Türkiye'ye mübadil sevki yapılacak şehirlere tam donanımlı birer sağlık heyeti göndermeyi kabul etmiştir. Yunanistan'a gönderilen ilk heyet 18 Ekim 1923'te yola çıkan 27. Selanik İmdad-ı Sıhhi Heyeti olmuştur. Yunanistan'a gönderilen ikinci ve üçüncü heyetler Girit adasında görevlendirilen heyetler olmuştur. 1923 yılı Kasım ayında b Hilal-i Ahmer Cemiyeti Girit Türklerinin Türkiye'ye sevki için çalışırken, Ekim ayının sonuna doğru farklı vilayetlerde görev yapmak amacıyla 28. Hanya ve 29. Kandiye İmdad-ı Sıhhi Heyetleri kurulmuştur. (Çınar, 2021)

İkdam gazetesinin 26 Kasım 1923 'te yayınlanan bir habere göre Seyr-ü Sefain idaresinin Bahr-ı Cedid vapuru, evvelki gün Hanya'ya müteveccihen limandan hareket etmişti. Bu vapurun ardından Giresun vapuru da ertesi gün yola çıkacaktı. Her iki vapur ile Girit'ten 3000 Müslüman muhaciri Ayvalık'a nakletme vazifesi ifa edilmiştir. Arslan vapuruyla Selanik'ten

⁹² İkdam, 23 Kasım 1923, "Muhacirlere yardım her Müslüman için bir vazifedir"

710 muhacir ve 190 yetim Tuzla'ya getirilmiş ve evvelki gün tathirat fûnyelerinin icrasına başlamışlardır.

Arslan vapuru 28 Kasım 1923 tarihinde 2300 muhaciri taşıyarak Tuzla'ya varmıştır. Tekfur Dağı'ndan Hilâl-i Ahmer'e gelen malûmata nazaran oraya Selanik'ten 700 muhacir gelmiştir.⁹³ İkdâm gazetesinde yayınlanan bir habere göre; *“Hilâl-i Ahmer, Ayvalık'taki imdad-ı sıhhi heyetine, gelecek muhacirlere gerekli yardımlarda bulunmak üzere hazırlıkta bulunmasını evvelki gün tebliğ etmiştir. Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumiyesi 16 Kasım'da olağanüstü toplanarak ve Hindistan'a iane toplamak için gidecek heyet meselesi hakkında mukarrerat ittihaz eyleyecektir.”*⁹⁴

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan bir haberde önemli bir bir telgraftan bahsedilmiştir: *“Hilâl-i Ahmer murahhası Ömer Lütfi Bey'den Hilâl-i Ahmer'e gönderilen bir telgraftâmede birkaç güne kadar Selanik'ten üç bin muhacirin Bandırma'ya sevk edileceği bildirilmiştir. Hilâl-i Ahmer, Bandırma'ya Doktor İsmail Kemal Bey'in riyasetinde bir imdâd-ı sıhhi heyeti gönderecektir.”*⁹⁵

Ümit vapurunun 1300 Langaza Muhacirini hamilen Selanik'ten hareket ettiği Hilâl-i Ahmer'e bildirilmiştir. Hakimiyet-i Milliye gazetesinin 9 Aralık 1923 tarihli nüshasında bu durum şöyle belirtilmiştir: *“Mahall-i mürettepleri olan Ayvalık'a gitmek üzere Giresun vapuruyla yola gelen 2313 muhacirin tathirat-ı lâzımları yapılmaktadır. Mübadil olunan Türk ahalisinin ahval-i sıhhiyeleri iyidir. Yarın mahall-i müretteplerine sevk olunacaklardır. Hepsi Yunan mezaliminden müştekidir.”*⁹⁶

Samsun'a ilk olarak 13 Aralık 1924 Gülcemal vapuru ile 224 muhacir gelmiştir. Daha sonra 2 Ocak 1924'te Gülcemal vapuruyla altı yüz altmış yedi Muhacirin daha Samsun'a geldiği müftü ve belde eşrafı tarafından istirahatlerinin temin olunduğu, İmar ve İskân Vekaletine bildirilmiştir. Ayrıca 1975 muhaciri taşıyan Ümit vapuru Tekfur Dağı'na gelmiş, 2 Ocak 1924 sabahı tahliyeye başlamış ve muhacirlerde hastalık görülmemiştir.

Adana'da Rum ve Ermeni emval mütarekesine ait 1507 hane mevcuttur. Bu hanelerin bir kısmı Rumeli ve Vilayet-i Şarkiyye muhacirlerine tahsis edilmiştir. Geri kalanlar ise nüfus itibarıyla altı bin nüfus için tefrik edilmiştir. Ceyhan'da 20 hane 480 nüfus için tahsis edilmiş ve 18 hane 10 nüfus Karataş çiftliğinde, 78 nüfus Kozan'da, 440 nüfus Cebel-i Bereket'te ise 1000 nüfusun iskânı mümkündür.

⁹³ Hakimiyet-i Milliye, 29 Kasım 1923

⁹⁴ İkdâm, 26 Kasım 1923

⁹⁵ Hakimiyet-i Milliye, 30 Kasım 1923

⁹⁶ Hakimiyet-i Milliye, 9 Aralık 1923

VAPURLA TÜRKİYE'YE GELEN MUHACİRLER (1924)					
<u>TARİH</u>	<u>VAPUR İSMİ</u>	<u>GÖCMEN ADEDİ</u>	<u>TARİH</u>	<u>VAPUR İSMİ</u>	<u>GÖCMEN ADEDİ</u>
19.03.1924	Sulh Vapuru	1666	13.04.1924	Teşvikiye Vapuru	1918
26.03.1924	Kocaeli Vapuru	361	18.04.1924	Sûrat Vapuru	1351
27.03.1924	Adana Vapuru	362	19.04.1924	Ankara Vapuru	1778
28.03.1924	Antalya Vapuru	735	20.04.1924	Teşvikiye Vapuru	2898
29.03.1924	Sûrat Vapuru	1329	22.04.1924	Altay Vapuru	1171
4.04.1924	Sulh Vapuru	1632	24.04.1924	İstanbul Vapuru	3764
9.04.1924	Sûrat Vapuru	1354	28.04.1924	Teşvikiye Vapuru	2529
12.04.1924	Türkiye Vapuru	1594	29.04.1924	Akdeniz Vapuru	4504
				TOPLAM	28.946

Tablo 6: Mart-Nisan 1924 yıllarında vapurlar ile Türkiye'ye gelen muhacirler. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Mübadele İmar ve İskân Vekaleti bir ay zarfında 1018 Türk mübadili İzmir'e, 3060 Türk mübadili İstanbul'a, 9180 Türk mübadili Trakya'ya, 8128 Türk mübadili Hüdavendigâr (Bursa)'ya, 3580 Türk mübadili Karesi (Balıkesir)'ye, 958 Türk mübadili Kayseri'ye, 727 Türk mübadili ise Niğde'ye yerleştirmiştir. İskân edilen bu vatandaşlardan başka 465 kişi İstanbul misafirhanesinde konaklamış ve 3833 kişi iskân mahalli talep etmeyerek akrabalarının evlerinde kalmışlardır.⁹⁷

Muhacirler, kabileler hâlinde ülkemize geldikçe onların iâşesi ve sağlık bakımını sağlayan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ilave kaynak bulunması gerekiyordu. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bunun için yardım kampanyaları düzenlendi. Samsun halkı iskelelerine yanaşan gemilerdeki muhacirlerin iâşesi için para toplayarak Hilâl-i Ahmer'e teslim ettiler. Eskişehir'de 48.895 kuruş, Mardin'de 20.000 kuruş, Zonguldak'ta 60.000 kuruş ve Maraş'ta 24.435 kuruş toplanarak Hilâl-i Ahmer'e gönderildi. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

⁹⁷ Hakimiyet-i Milliye, 7 Ocak 1924

Bursa'ya gelen muhacirler, heyetinin ahval-i sıhhiyeleri iyi olup gelen muhacirler Gemlik kasabaları ile Bursa'nın İnegazi, İrfaniye, İsmet Paşa, Temirtaş, Anamur karyelerinde iskân edilmiştir. Gelen muhacirlerin köylü oldukları cihetle bir an evvel müstahsil bir hâle getirmek için köylerde hanelere iskân edilebilecek sayıda muhacir yerleştirilmiştir.

Muhacirlerin beraberinde getirdikleri eşyaların yanında, Sakarya ve Ankara vapurları ile 61 öküz, Kırzade vapuru ile 600 ton eşya, hayvanattan 7 öküz, 800 merkep, 5 barkir ile 7 keçi, 20 tane av köpeğinden ibaret olduğu yazmaktadır. Ayrıca muhacirlerin köylerde iskân edilenleri için tohumluk ile hiss-i âbat ve ziraat aletinin teminine çalışıldığı belirtilmektedir.⁹⁸

Selanik'teki mübadillerin dışında, Vodina, Yenice, Karacaova, Karaferye gibi birçok bölgeden de 27.İmdad-ı Sıhî Heyeti'ne yardım müracaatları yapılmaktaydı. Bu müracaatlarda en çok ailesini kaybeden kimsesizler, ağır hastalar ve açıkta yatan evsiz kimseler bulunmaktaydı. Çözüm bu çaresiz insanların seri bir şekilde Selanik'e nakledilmesinden geçiyordu. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi de Selanik'e 200 kadar yeni çadır göndererek bu mübadiller için hazırlıklarını yapmıştı. Bu yeni gelen çadırlar ile birlikte Selanik'te

300'den fazla çadır mübadillerin iskânı için kullanılmaya başlanmıştı. (Çavdar, 2018)

Mübadele esnasında Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer'e en çok yardım gönderen Hint Müslümanlarından yardım talep etmek üzere bir heyet Hindistan'a gitti. Bu heyet, Balkan Savaşları'nda Hindistan Hilâl-i Ahmer'ine başkanlık yapmış olan Dr. Ansari tarafından karşılanmıştı. Dr. Ansari ayrıca Hint Müslümanlarına mübadelenin gerekçesini anlatmak üzere Bombay Chronicle gazetesinde bir makale yazmıştı. Hindistan'a giden heyet Mart 1924 gibi Türkiye'ye dönmüştü. Mübadele kararıyla birlikte Hindistan Müslümanları bağış toplamaya başladıklarından, heyetin Hindistan ziyaretinden sonra Hindistan'dan Türkiye'ye 96.960 Sterlin tutarında bir çek gönderildi. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Balkan Ülkelerinde de mübadele nedeniyle Türkiye'ye göç eden Müslümanlara yardım toplanıyordu. Bosnalı Müslümanlar adına Bosna Reis-ül Ulemâsı İstanbul 'a bizzat gelerek 10,5 altın lira, 1206 sterlin, 11 dolar, 6 Napolyon ve 3 Mecidiye getirmişti. Romanya'da Pazarcık'ta kurban derilerinin satışından elde edilen 68,51 Leva, Hersek Endüstri ve Ticaret Bankasından 2300 Fransız Franklık bir çek gönderildi. New York'taki Teavün Cemiyetinden 290 dolar ve 14 sandık kıyafet yardımı, Kıbrıs halkından 125 sterlin ve Kıbrıs'ta düzenlenen bir müsamere gelirinden elde edilen 12 sterlin, Bulgaristan Filibe'deki Müslümanların gönderdiği 35.300 Leva, Boda kazasından 10.714 Leva, Drama'da dispanserde kalan hastaların bağış kutusunda

⁹⁸ Hakimiyet-i Milliye, 3 Ocak 1924

toplanan paralar, Paris Türk Yurdu gençlerinin gönderdiği 525 Frank muhacirlere iletildi. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

MÜBADELE'DE MUHACİRLERE YAPILAN SOSYAL YARDIMLAR			
KIYAFET	139.679	KAMYON-ARABA	36.500
AYAKKABI	8008	ÇADIR	69.880
ÇORAP	7000	İNŞAAT MALZEMESİ	10.236
İÇ ÇAMAŞIRI	52.716	KERESTE	44.620
BATTANİYE	64.722	SIVA TAHTALARI	38.465
YATAK MALZEMESİ	10.829	BARAKALAR	325.800
GIDA MALZEMESİ	69.646	SAC-DEMİR	71.075
ECZA MALZEMESİ	28.000	NAKDİ HARCAMA	161.486
HASTANE VE MUTFAK MALZ.	33.547		
TOPLAM	414.147	TOPLAM	758.062 (lira)

Tablo 7: Mübadele’de muhacirler için yapılan sosyal yardımlar (lira) (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Hilâl-i Ahmer’in muhacirler için verdiği sağlık hizmetlerine örnek olarak Gülhane, Fatih, Üsküdar, Cağaloğlu’nda dispanserler açıldı. Gülhane hastanesi ve Haydarpaşa hastanesi muhacirlerin tedavisi için açılmıştı. Ayrıca Samsun’da 30 yataklı bir hastane daha açıldı. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Yunanistan’dan mübadele yoluyla ülkemize gelen muhacirlerden 300.000 kadarı Temmuz 1924’te Türkiye’ye gelebilmişti. Geri kalan muhacirler ise 1926 yılına kadar Türkiye’ye gelmeye devam etti. 9 Şubat 1925 tarihinde Amerikan Kızılhaç başkanı tarafından dönemin Kızılay Başkanı Abdurrahman Şeref Bey’e hitaben yazılan yazıda Paris’teki Kızılhaç Cemiyetler Birliği’nin Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin mübadelede ağır sorumluluk üstlendiği ve Kızılay kaynaklarının ağır bir külfet altına girmesi nedeniyle 5000 dolarlık bir yardımı Amerikan Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla göndermek istediği anlaşılmaktadır.⁹⁹

1924 yılında mevcut hastahane ve dispanserler Hilâl-i Ahmer tarafından işletilmek üzere Hilâl-i Ahmer’e devredilmiştir. Bu hastanelerin başlıcaları; İzmit’te 20, Tekirdağ’da 25,

⁹⁹ Kızılay Arşivi, 94/239

Kalokratya'da 15, Ulukışla'da 30, Niğde'de 20, Mersin'de 50, Selanik'te 50, Kavala'da 20 ve Samsun' da 30 yataklı hastane ile Çatalca'daki 10 yataklı bir dispanserden ibarettir. (Erdal, 2006)

Hilâl-i Ahmer daha ziyade muhacirlerin sağlık, yiyecek ve giyecek gibi acil ihtiyaçlarına yardımcı olmuştu. Muhacirlere gerekli aşılardan yapılması, yaşlılar ve çocukların bakımı ve hastaların tedavisi öncelikli olarak Hilâl-i Ahmer'in faaliyet alanı olarak belirlenmişti. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

İmar, İskân Vekili Celal Bey'in İkdâm gazetesine vermiş olduğu beyanata göre mübadele son durum şu şekilde olmuştur:

“Evvelki gün şehrimize Mübadele ve İmar Vekili Celal Bey dün İstanbul Mübadele ve İskân Müdürü'ne gelerek müdür Arif Bey'le ve şube müdürleriyle ayrı ayrı görüşmüştür.

İstanbul iskân müdürü Arif Bey Vekil Bey'e müdüriyetin faaliyeti hakkında izahat vermiştir. Burada vaki olan ısrar üzerine Celal Bey öğle yemeğini İmar ve İskân Müdüriyeti'nde memurlar ile beraber yemiştir.

İmar Vekili bugün Seyr-ü Sefâin tahsis edeceği bir motorla Darıca ve Tuzla'ya giderek muhacirinin ahvalini yakından takip edecektir. Celal Bey dün kendisini ziyaret eden gazetecilere muhacir ve mübadele işleri hakkında Atina'da muhtelif beyanatta bulunmuştur.

Muhacirlerimize ellerindeki vesikalara göre taksim edilecek arazi meselesiyle uğraşmak üzere pek yakın bir zamanda komisyon teşkil edilecektir. Bursa mıntıkasına şimdiye kadar 2117 nüfus yerleşmiştir. Bunlar umumiyet itibarıyla işçi ve fakirdiler. Mudanya ve Gemlik havalisine de oranın başlıca mahsulü olan zeytincilikle meşgul olan kesim yerleştirilmiştir.

Muhacirlerin iskanı olduğu için malum olduğu üzere yeni köyle inşa edilmeğe başlanmıştır. İmar Vekaleti Bosna mıntıkası dahilinde numune olarak iki köy yaptıracaktır. Bundan başka Kavala ve İskeçe Muhacirleri Bursa civarındaki Demirtaş köyünü yeniden inşaaya karar vermişlerdir. Bunlardan biri 100 diğeri 200 haneli olacaktır.

Mübadele'nin başladığı günden bugüne kadar, topraklarımıza 5000, 270 nüfus gelmiştir. Bunlardan kısm-ı azamı yerleştirilmiştir. Bazılarına arazi verildiği halde işletmek istemiyorlar ve dileniyorlar. Tabii bu çirkin hale nihayet verilmeye uğraşılıyor.

Bursa mıntıkasında 70 nüfus kimsesiz dul vardır ki bunlar hükümet tarafından iâşe olunmaktadırlar. Mübadele Eylül nihayetinde kâmilan hitam bulacaktır.

Mübadele meselesinde Türkiye hayli servet sahibi olmuştur. Gelen muhacirlerin mühim bir ekseriyeti müstahsil, müteşebbis birer anasır faal olduklarından memlekete birkaç sene sonra iktisaden çok terakki edeceği şüphesizdir.”¹⁰⁰

3.3. II. DÜNYA SAVAŞI’NDA KIZILAY’IN YARDIM FAALİYETLERİ

Balkan Paktı ile Balkanlar’da barışı teminat altına alan Türkiye, II. Dünya Savaşı’nda da tarafsız kalarak barış stratejisini sürdürmüştü. Balkanlar’ın II. Dünya Savaşı esnasında harpten etkilenmesi karşısında göçmenlerin imdadına yetişen Kızılay, geçmiş tecrübelerine dayanarak onlara çeşitli yardımlarda bulunacaktı.

Kızılay, II. Dünya Savaşı henüz başlamadan önce, 1936 yılında Bulgaristan ve Romanya’dan ülkemize gelen on binlerce muhacire Elâzığ, Marmara Ereğlisi, Sirkeci, Tuzla, Kocaeli, Urla ve Kavak’ta aşevleri kurarak sıcak yemek dağıtmaya başlamıştı. Ayrıca göçmen kabilelerine kumanya dağıtılmaya başlanmıştı. 10-30 yataklı Kızılay göçmen hastanelerin polikliniklerinde bu göçmenlerin tedavileri yapılmış, ihtiyaç hâlinde hastalar tedavi görmüştü. Kızılay tarafından bu hizmetler için hastane masrafı olarak 58.670 lira, aşevlerine 113.024,5 lira ve göçmenlere çamaşır ve eşya masrafı olarak 5218,67 lira olmak üzere toplam 226.449,57 lira harcanmıştı. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

Bu yardımların yanında Türkiye’ye yerleşmek amacıyla gelen muhacirlerin müstahsil hale gelmeleri için de Kızılay yardımlarını sürdürüyordu. Bu bağlamda çiftçilik yapacak muhacirlere tohumluk olarak 1000 kilo buğday temin edilmişti. Bu göçmenlere devlet tarafından vergi kolaylığı sağlanmasının yanı sıra, buğday koruma kanunu çıkarılmıştı.

II. Dünya Savaşı başladığında Kızılay tarafından Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya’dan gelen 1574 göçmene toplam 78.762 öğün sıcak yemek ve yol kumanyası dağıtılmıştı. Alman-Yunan muharebesi esnasında Türkiye’ye iltica eden göçmenlere 100 takım çamaşır, 1000 çift çorap ve 500 ayakkabı ile 700 battaniye Kızılay aracılığıyla dağıtıldı. Uluslararası Kızılhaç Birliği ile Kızılay savaş sırasında iş birliği gerçekleştirmekteydi. Alman işgaline uğrayan Fransa’ya sığınan göçmenlere 9.631,99 liralık fındık ve kuru üzüm Kızılay tarafından gönderilmişti. (Akgün & Uluğtekin, 2001)

II. Dünya Savaşı’nda Kızılay, sağlık kurumlarına, Türk esirler ve yabancı esirler ve harp sonunda kurtarılan ülkelerdeki muhtaçlara, doğal afetlere uğrayanlara, mülteci ve göçmenlere,

¹⁰⁰ İkdâm, 8 Haziran 1924, “Mübadele İşleri”

açlık felaketine maruz çocuklara, kıtlık karşısında çaresiz kalanlara, verem, sıtma gibi salgın hastalıklara yakalananlara, yabancı ülkelerdeki felaketzedelere ve uluslararası Kızılhaç kuruluşlarına yardımda bulunmuştur. (Sarıkaya, 2007)

II. Dünya Savaşı'nda ayrıca Alman İşgaline uğrayan Yunanistan'a Türkiye Kurtuluş gemisi ile 6 kez erzak yardımı göndermiştir. Bu erzak yardımlarına örnek olarak birinci seferde Kurtuluş Vapuru, 13 Ekim 1941'de 10 ton pirinç, 5 ton şeker, 5 ton çeşitli gıda maddesi, 403 kilo nohut, 1.650 kilo mercimek, 404 kilo fasulye, 253 kilo soğan, 300 kilo süt tozu ve kreması, 500 koli yumurta ile kırk beş çuval içinde tuzlanmış balık ve çeşitli gıda maddelerinden oluşan 14.400 Türk lirası değerinde 50 ton gıda malzemesi ile çocuklar için hazırlanan 25 ton gıda maddesini Pire'ye ulaştırdı. (Halıcı, 2015) Bu geminin batması üzerine Dumlupınar isimli gemi ile erzak yardımı devam etmiştir. Bu konu ayrıntılı olarak diğer tezlerde işlendiğinden dolayı burada detaylı işlenmeyecektir.

1942 yılında Yunanistan'dan savaş nedeniyle ülkemize sığınan 1000 çocuğun bakımını Kızılay üstlenmiştir. Yunanistan'dan Aydın, Denizli ve Nazilli'ye yerleşen Yunan mültecilerin ihtiyaçları da Kızılay eliyle karşılanmıştır. (Sarıkaya, 2007)

3.4. BULGARİSTAN MUHACİRLERİNE KIZILAY'IN YARDIMLARI

Bulgaristan'da 1876 yılından önce işlenebilen verimli tarım alanlarının yaklaşık %70'i Türklerin elinde bulunmaktaydı. Toplam nüfusun yarısından fazlasını Türkler ve diğer Müslümanlar oluşturmaktaydı. Nüfusun 1.613.000 kadarını Bulgarlar ve 1.801.000 kadarını ise Türkler oluşturmaktaydı. Bu durumdan Panslavist Rus idarecileri rahatsız olduğu için 1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile Balkanları Türklerden arındırmayı hedeflemişlerdir. (Çetin, 2009)

Bulgaristan Türkeri'ne Bulgaristan'ın göç ettirmek amacıyla uyguladığı baskılar 1930 yılına dayanmaktadır. Bu yıla kadar Türkler Bulgaristan'da huzur içinde yaşamaktaydılar. Bulgaristan nüfusunun en büyük ikinci unsurunu Türkler oluşturmaktaydı. 1930'lu yıllarda Bulgaristan'da yarım milyon Türk nüfus yaşamaktadır. 1930'lu yılların ilk yarısında Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığa karşı sindirme ve göç politikası başlatılmıştır. Söz konusu dönemde Türkler, Bulgaristan'daki varlıklarını sürdürebilmek için sınırlı imkânlarla sahiptiler ciddi çaba göstermişlerdir. Türkler bu dönemde Bulgaristan'da dernek kurarak, eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmişlerdir. (Özsarı, 2015)

1930'lu yıllarda Bulgaristan'ın iktisadi durumu oldukça kötü durumdadır. Köylüler ürettiği ürünleri satacak pazar bulamamaktaydı. Hükümet Kasım 1933 ilâ Mayıs 1934 döneminde milletvekili ve memur maaşlarını da yüzde elli oranında kesintiye gitmiştir. Bir kısım devlet memurlarını ise işten çıkarmıştır. Bu nedenle Bulgar halkının geleceğe dair umutları zayıflamıştır. (Özsarı, 2015)

Bulgar Dışişleri Bakanı tarafından Sofya'da Türkiye elçiliği maslahatgüzarına verilen notanın metni Bulgar ajansı tarafından yayımlanmıştır. Bulgar hükûmeti bu notada son iki sene zarfında Türkiye'de efkâr-ı umumiyei yanıltmak ve Bulgaristan'daki Türk azınlık arasında hoşnutsuzluk uyandırmak için bir iftira faaliyetine girişilmiş olduğunu beyan eylemekte ve muhaceret hakkındaki Türk-Bulgar konvansiyonunun ihlalini şiddetle protesto ettiğini bildirmektedir.

Notada ilave edildiğine göre Bulgar makamları Bulgaristan'daki Türk azınlığının büyük kısmının Türkiye'ye hicret etmek arzusunu dikkate alarak ve 18 Ekim 1925 tarihli konvansiyona uygun olarak Türkiye'ye hicret etmek arzusunu izhar etmiş olan 250.000 Türk asıllı Bulgar tebaasına vize vermek meselesi pek yakında kararlaştırmışlardır.

Türk hükümetlerinin de bahsi geçen muhacirlerin bir an evvel Türkiye'ye kabul edilmeleri ve bu işin, verilen notanın tevdi tarihinden itibaren üç ay içinde tamamlanması ve bunu müteakip Bulgaristan'dan Türkiye'ye hicret etmek isteyen Türklere hareket serbestisi sağlanması için, temsilcilerine talimat vermesinin elzem olduğu da ilave edilmektedir.¹⁰¹

“Bulgar Dışişleri Bakanlığı Sofya'daki maslahatgüzârımıza Bulgaristan'daki Türk azınlığı hakkında bir nota tevdi etmiştir. Yabancı memleket ajans ve radyolarının bu Bulgar notası hakkında yayınladığı metne göre; Son iki sene zarfında Türkiye'de, efkâr-ı umumiyei yanıltmak ve Bulgaristan'daki Türk azınlığı arasında hoşnutsuzluk çıkarmak için bir “iftira propagandası”na girişilmiştir. Bulgar makamları Bulgaristan'daki Türk azınlığının büyük bir kısmının Türkiye'ye hicret etmek arzunu nazar-ı dikkate almakta imiş ve 18 Ekim 1925 tarihli muhaceret mukavelenamesine uygun olarak Türkiye'ye hicret arzusunu izhar etmekte olan 250 bin kadar Türk asıllı Bulgar tebaasına vize vermek meselesini kararlaştırmış bulunuyormuş.”

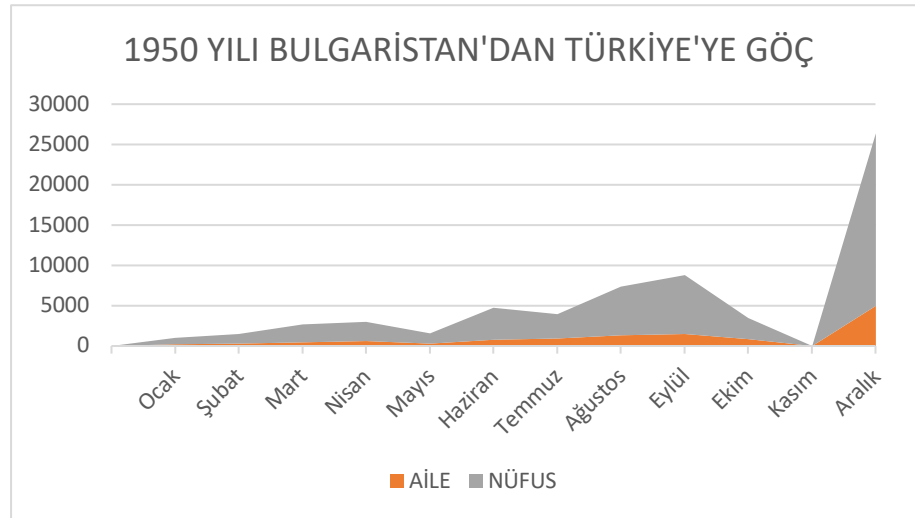
Bulgarların, öteden beri Bulgaristan'daki Türklerin hayatlarından gayet memnun olduklarından bahsederken şimdi bunların Türkiye'ye avdet etmek istediklerini ileri sürmeleri Türk unsuru üzerinde baskının fevkalade arttığına delildir. Notada bu noktaya da işaret edildiği tahmin edilmektedir.

¹⁰¹ Milliyet, 11 Ağustos 1950, “250.000 Bulgar tebaalı Türk'ün üç ay zarfında Türkiye'ye nakli isteniyor.”

1925 muhaceret mukavelesine göre, **“Eğer muhtelif milletlere mensup olan kimseler hicret etmek isterlerse buna karşı hiçbir engel çıkarılmayacaktır”** mealindeki maddeyi, muhacirlerin her türlü menkul ve gayri menkul mallarını tasfiye edip bunların mukabilinde elde ettikleri parayı ve kıymetleri çıkarabilecekleri şeklinde anlamak kadar tabii bir şey olamaz. Gariptir ki bu cihet Bulgar notasında tasrih edilmiş değildir. Esasen 3 ay gibi kısa bir zamanda muhacirlerin mallarını tasfiye etmeleri imkân dahilinde görülmemektedir. Bundan dolayı Bulgarların bu kısa müddet zarfında 250 bin Türk’ü hudut harici etmeye kalkmaları bir nevi mecburi tehcir mahiyetinde telakki olunabilir.

Ayrıca, Bulgarların bu 250 bin kişi içinde beraberinde Türkiye’ye yabancı ideolojiye sahip kimseleri sokmaları da mümkün görülmektedir. Diğer taraftan 250 bin kişinin birden ve bilhassa yaklaşan kış aylarında iskân zorlukları aşikârdır. Meseleye hangi taraftan bakılırsa bakılsın insan haklarının ihlali mahiyetinde görülmektedir.

Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelecek olan Türklere memnunlukla kollarımızı açacağımız tabiidir. Ancak bunların her sene gelen normal miktarda olması lazımdır. Haber aldığımıza göre, bu notada bu cihete de işaret olunmuş ve gelecek göçmenlerin menkul ve gayrimenkul mallarının nasıl tasfiye olunacağına ve bunların getirilebileceğine dair müzakerelerde hazır bulunduğumuz bildirilmiştir. (Şimşir, 1986)

TABLO 8: Bulgaristan Türkleri’nin 1950 yılında Türkiye’ye zorunlu göçü. (Şimşir, 1986)

1950 yılının başından, Türk-Bulgar sınırının birinci kapanış tarihi olan 6 Kasım 1950 tarihine kadar Bulgaristan’dan Türkiye’ye 30.778 göçmen gelmiştir ki bunların hepsi serbest

göçmen vizesi ile girmişlerdir. Sınırın açılış tarihinden, yani 3 Aralık 1950'den 31 Aralık 1950 tarihine kadar da 21.143 göçmen daha gelmiştir. Bu suretle 1950 yılı içerisinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı 51.951 kişiyi bulmasına rağmen, aynı yıl içerisinde Bulgaristan'daki Türk Konsolosluklarınca Türkiye giriş vizesini alanların sayısı daha fazladır (84.784). (Değerli & Karakuzu, 2016)

Bulgaristan'dan gelecek olan Türk göçmenlerinin sayısı ve yurda gelmeleri için konulan müddet ile menkul ve gayrimenkul malların tasfiyesi ve bedellerinin Türkiye'ye getirilmesi hakkında Bulgar hükûmeti ile yapılan anlaşma hükümlerine dair sözlü sorusuna Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün cevabı şu şekilde olmuştur:

“Bulgaristan’la göçmen ihtilâfi, malum olduğu üzere, Sofya hükûmetinin üç ay zarfında yani 10 Kasım 1950 tarihine kadar 250 bin soydaşımızın yurdumuza kabulünü talep eden notası ile vahim bir safhaya girmişti. Bu kadar yüksek sayıda insan kitlesinin üç ay gibi kısa bir zamanda, tek taraflı bir kararla, bir memleketten diğer memlekete naklini istemek, milletlerarası kaidelere, insan haklarına ve nihayet Bulgaristan’ın bize karşı ahdi vaziyetine tamamiyle mugayir olduğu için böyle bir talebi elbette kabul edemezdik ve etmedik. Millî imkân ve vasıtalarımızın müsaadesi nispetinde memlekete göçmen almak ve iç emniyetimiz bakımından tehlikeli sayıda ve siyasi akide itibariyle bizce matlup evsafı haiz kimseleri kabul etmekle muhtar olduğumuzu Sofya hükûmetine bildirdik.

Müteaddit müracaatlarımıza rağmen, bu suretle memleketimize sokulan bini mütecaviz vizesiz şahsın iadesine tevessül ettiğimiz hâlde, Bulgar makamlarınca, kabul olunmaması neticesinde meydana gelen müşkül vaziyet karşısında, hududun kapatılmasından başka çare kalmadığına hükmedilmiş ve bildiğiniz gibi hudut, 7 Ekim 1950 tarihinde hükûmetimiz tarafından kapatılmıştır.”

Bulgarların tehcir ettiği göçmenler hakkında yapılan hazırlıklara dair 5 Kasım 1951 tarihli Milliyet gazetesinde yayınlanan habere göre Edirne Valisi Emin Akıncı şu beyanatta bulunmuştur:

“Şimdiye kadar Bulgaristan’dan gelmiş olan göçmenler muhtelif vilayetlerimize gönderilerek yerleştirilmiştir. Şu anda Bulgaristan’la olan hududumuz hükûmetimizin almış olduğu kararla kapatılmış bulunduğundan göçmen gelmemektedir. Bu yüzden Edirne’de bugün bir tek göçmen kalmamış olup hepsi yerlerine yerleştirilmiş. Sayın Reisicumhurumuz Celal Bayar’ın da söyledikleri gibi milletlerarası hukuk kaidelerine uyarak Bulgarlarla yapılacak anlaşma sonunda hududumuz açıldığı takdirde, bugün Sivilingrad’da bekleyen binlerce

göçmenimiz Edirne'ye gelecektir. İlk karşılayıcı ve dağıtıcı bir merkez olarak Edirne bir müddet bunları ikamet ettirmek zorundadır.

Bu binlerce ırkdaşımızı karşılamak için büyük gayretler sarf ediyoruz. Toprak Mahsulleri Ofisinden aldığımız altı büyük misafirhanenin her birinde 1000 kişi kadar barındırabileceğimizi sanıyoruz. Yalnız bu misafirhanelerin barınabilecek bir hâle gelebilmesi için aynî yardıma ihtiyacımız vardır. Yurttaşlarımızın bu hususta yapacağı aynî yardımlar gelecek göçmenlerin büyük miktarda ihtiyacını karşılayacaktır. İhtiyaçlarımızın başında soba, giyecek eşyası, yatak çarşafı, yorgan, battaniye gelmektedir. Valiliğimiz vasıtasıyla yapılacağından hiç şüphemiz olmayan bu yardımda bizlere müzahir olacak şehirlerin isimleri göçmen pavyonlarına verilecek, göçmenlerin ihtiyaçları önlenmeye çalışılacaktır. Soğuğu sert olan Edirne'nin kışından bu ırkdaşlarımızı korumak için gelecek kazak, palto, atkı ve şapkaları gönderecek yurttaşlarımıza ve bu hususta bize yardım edeceğinden dolayı Türk halkına minnettarım.”

Göçmenler hakkında hükûmetin hazırladığı kararname şu hükümleri ihtiva etmektedir:

Bütün vilâyetlerde birer iskân komisyonu kurulacak ve her vilâyet iskân edebileceği göçmen sayısını ilgili bakanlıklara bildirecektir. Mevzubahis komisyonlar, vilâyetlerine göre yerleştirebilecekleri göçmenlerin ihtiyaçlarını teminde âzamî gayreti sarf edeceklerdir.

İskân Genel Müdürlüğü, göçmenleri huduttan itibaren gidecekleri mıntikalara kadar parasız olarak nakledecek ve asgarî 15 günlük iâşe ve ibatelerini sağlayacaktır. Diğer taraftan mahallî idareler tarafından göçmenlere iş bulunacak, mağduriyetlerine mahal verilmemesi için keyfiyet üzerinde hassasiyetle duracaklardır.

Bu işle bilhassa vilâyet çalışma müdürlükleri meşgul olacaklardır. Göçmenlerin bir kısmı, kış mevsimi süresince devlet çiftliklerinde, haralarda ve devlete ait müesseselerde iskân edileceklerdir. Göçmenler şimdilik bu çiftliklerde çalışacaklar, daha sonra kendilerine tahsis edilecek yerlere gönderileceklerdir.

Bu arada memleketimizin doğu kısmındaki devlete ait arazi göçmenlere tahsis edilecek ve burada köyler kurulacaktır. Hükûmet, yapılacak köylerin malzemesini verecektir. Ayrıca göçmenlere her türlü tarım aleti de temin edilecektir. Diğer taraftan Bulgarlarla vizesiz çingeneler hususunda anlaşıldığı takdirde hudutta birikmiş olan 6 bin göçmen ile hükûmetimiz tarafından vizeleri verilen 50 bin göçmen memleketimize alınacaktır.¹⁰²

¹⁰² Milliyet, 10 Kasım 1950

Kızılay bu esnada, kış şartlarında yurdumuza gelen göçmenler için yardımlar toplamaya başlamıştır. Bulgaristan'dan gelmekte olan yurttaşlarımıza Kızılay Derneği gerek yurt içinden gerekse yurt dışından yapılan bağışlarla mümkün olan yardımları yapmaktadır. Ankara'da Bayan Köprülü'nün başkanlığı altındaki komite tarafından tertiplenen piyano resitalinden temin olunan 3330 lira hasılat Kızılay'a yatırılmıştır. Bundan başka Kızılay Dernekleri Birliği tavassutu ile Kanada Kızılhaç'ından 120 battaniye, 2020 parça giyim eşyasıyla 2807 adet elbiselik kumaş gelmiştir. Bundan başka İngiltere 800 battaniye ile 150 çift ayakkabı, Amerikan Kızılhaç'ından 4070 parça ve İsveç'ten 11.674 parça giyim eşyası gelmiştir. Hindistan'dan 235 battaniye gelmektedir. Akşehir'den 4500 lira ile giyecek eşyası ve 1000 çift ayakkabı göçmenlere gönderilmiştir. Ayrıca Kızılay merkezince göçmenlere 3400 battaniye tahsis edilmiştir.

Bulgaristan'dan yurdumuza gelen Türk göçmenlerin her türlü yiyecek ihtiyacı Kızılay aşevlerince karşılanmıştır. Bu nedenle 1950 yılında önemli ölçüde yeni aşevi açılmıştır. Bunlardan göç yolu üzerimde olan Edirne aşevi, 26 Ağustos 1950'de 5500 kişili kapasiteli olarak, Tekirdağ aşevi 27 Eylül 1950'de 2000 kapasiteli olarak, Zeytinburnu aşevi 27 Ekim 1950'de 3000 kapasiteli olarak, Tuzla aşevi 29 Mayıs 1950'de 2000 kapasite ile ve son olarak Sirkeci aşevi de kapasitesi artırarak 3500 kapasite ile hizmete girmiştir. (Yeniaras,2000)

KIZILAY'IN MUHACİRLERE AÇTIĞI AŞEVLERİ		
<u>Aşevi merkezi</u>	<u>Açılış tarihi</u>	<u>Kapasite</u>
Edirne aşevi	26.08.1950	5500
Tekirdağ aşevi	27.09.1950	2000
Zeytinburnu aşevi	27.10.1950	3000
Tuzla aşevi	29.05.1950	2000
Sirkeci aşevi	01.10.1950	3500

TABLO 9: Bulgaristan Türkleri için Kızılay'ın açtığı aşevleri ve kapasiteleri. (Yeniaras, , 2000)

8 Aralık 1950 günü itibariyle Türkiye'ye Bulgaristan'dan gelen göçmenler 850 kişiden ibarettir. Sivilingrat'ta kalan ve hicret edemeyen muhacir miktarı da 2 bin kişiden ibarettir.

Bulgarlar siyasetlerini değiştirerek, göçmenlerin hicretine şiddetle mâni olmaktadır. Bu da şu şekilde tezahür etmektedir: Bulgar makamları vatandaşlarımıza hiç yoktan vergiler

çıkarak onları müşkül durumda bırakmaktadırlar. Bu vergiyi ödemeyen ırkdaşlarımız da pasaport alamamaktadır. Askerlik çağına gelmiş bulunanlar göç etmek için büyük bir ücret karşılığında izin almaktadırlar. Bugün gelen göçmenlerin eşyalarının bir kısmı vagon kifayetsizliği yüzünden Sivilingrat'ta kalmıştır.

Türkiye'ye gelen göçmenler için Kırklareli vilayeti olarak geniş ölçüde yardım ve barındırılacak yer hazırlanmıştır. 8 Aralık 1950 tarihli Milliyet gazetesinin "*Bulgaristan'dan dün Edirne'ye 850 göçmen geldi.*" başlıklı haberine göre 275 haneye muhacir yerleştirilmiştir. 428 hane daha muhacirin gelmesi beklenmektedir. 7 Aralık tarihinde Edirne'den İstanbul'a 8 göçmen gelmiş ve bu muhacirler Sirkeci'deki göçmen evine yerleştirilmiştir. Bu arada transit olarak gelen 200 göçmen de dün Bursa'ya gönderilmiştir.

Ankara'da Kızılay Genel Merkezinde, Bulgaristan'dan gelecek muhacirlere yardım etmek maksadıyla, Cumhurbaşkanı'nın koruyucu başkanlığı altında merkez heyeti ilk defa toplantıya davet edilmiştir.

Göçmenlerin memleketimize gelmesinden sonra onların iâşe, sağlık, ikamet işleriyle meşgul olmak üzere ve onları müstahsil bir hâle getirmek gibi devlete ait hizmetleri kolaylaştırmak maksadıyla teşebbüse girişilmiştir. Bu heyet, Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın riyasetinde toplanmakta ve heyete Kızılay idare heyetinden başka matbuat, iktisadî mehafil mensupları ve memleketimizin tanınmış şahsiyetleri alınmış bulunmaktadır. Bu teşekkül, göçmenlere yardım ve iane toplama işini tekelde birleştireceği gibi memleketin içinde ve dışındaki yardım işlerini de organize edecektir.

Bilhassa son zamanlarda Bulgaristan'dan gelecek göçmenler dolayısıyla bu işin aldığı vüsat ve ehemmiyet üzerinde duran hükûmet, iskân ve göçmen işlerinin memleket içinde hiçbir sarsıntıya yol açmadan başarılabilmesi için bu dâvayı bir memleket meselesi haline getirmeyi düşünmekte ve bu hizmeti, milletin müşterek gayretiyle halletmek yolunu tercih etmektedir.

Kızılay bünyesinin içinde çalışacak bu heyet, Türk vatandaşlarına olduğu kadar, bütün hür milletlere hitaben bir beyanname neşredecekti. 21 Aralık 1950 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan habere göre Kızılay ile birlikte çalışacak heyette Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, Sağlık Bakanı Doktor Ekrem Hayri Üstündağ, İstanbul ve Ankara Üniversiteleriyle Teknik Üniversite Rektörleri, milletvekilleri, banka müdürleri ve tanınmış tüccarlar da bulunacaktı.

Hâsıl olan bu mutabakat neticesinde hudut 2 Aralık 1950 tarihinde açıldı. Bu husustaki anlaşmanın esasları aynı gün yayımlanan bir tebliğ ile umum efkâra arz edildi. Anlaşma Bulgar hükûmetiyle imzalı metin teatisi suretiyle değil, Sofya'da Türkiye maslahatgüzârına 29 Nisan

1950 tarihinde Bulgaristan Hariciyesi'ne Bulgar hükûmetinin hudutların açılmasına dair talebine cevap teşkil etmek üzere, Bulgar Hariciye Nazırı Muavini Bay İvakof'un Türkiye maslahatgüzârına resmen, şifâhen bildirmesi üzerine hâsıl olmuştu. Bulgar hükûmetiyle yapılan bu anlaşma, Türkiye'ye gelecek göçmenlerin sayısı hakkında herhangi bir kayıt ihtiva etmemektedir. Bu itibarla maddî imkânlarımızla mütenasip adette göçmen gelmesine müsaade etmek hususundaki hakkımız mahfuz bulunmaktaydı.

Hudutların açılma tarihi olan 2 Aralık 1950'den bu ayın ilk gününe kadar takriben 18.847 göçmen Türkiye'ye kabul olunmuştu. İmkânların azami müsaadesi nispetinde kabul devam etmekteydi. Bulgar notasına göre 250 bin Türk'ün hicret için başvurduğu iddia ediliyordu, fakat 111 bin Türk gelememişti. Gelemeyenlerin 58 bini Türkiye'ye giriş vizesi alabilmişti. Bulgar hükûmetinin göçü yasakladığı ve sınırların kapandığı 30 Kasım 1951'e kadar toplam 111 bin Türk Türkiye'ye hicret etmişti. (Şimşir, 1986)

Göçmen ve mültecilere Türkiye Yardım Birliği, T.B.M.M Reisi Refik Koraltan'ın imzasını taşıyarak 24 Aralık 1950 tarihli Milliyet gazetesinde yayınlanan şu tamimi valiliklere göndermiştir:

Göçmen ve mültecilere Türkiye Yardım Birliği tâli şubelerine:

Göçmen ve mültecilere Yardım Birliği, Kızılay derneği ile sıkı bir iş birliği hâlinde çalışacaktır. Teberrular, Kızılay makbuzlarıyla alınacak ve şartlı bağış olarak birliğin emrine tahsis olunacaktır. Teberruların ne şekilde toplanacağı ve neler yapılacağı hakkında kısa zamanda ayrıca malûmat verilecektir.

Hesaplar Kızılay teşkilâtı ve kadrosu tarafından tutulacağı gibi, birliğimizin tâli komiteleri de Kızılay binalarını merkez olarak kullanabilecektir. Bu hususta daha mufassal tâlimat Kızılay merkezi tarafından şubelere bildirilecektir. Bu yolla sıkı bir iş birliğinde bulunulmasına bilhassa dikkat ve imtina edilmesini rica ederim.

Tâli komiteler Cemiyetler Kanunu'nun hükümleri ve statümüz gereğince derhâl Ankara'da Kızılay merkezinde faaliyete geçilen yardım birliğine müracaat edilerek birlik teşkilâtına dahil olduklarını bildirecekler ve bundan sonra birlik başkanı ile temasa geçeceklerdir.

Vilâyetlerde kurulan tâli komiteler, kaymakamların başkanlığı altında ve mahallî Kızılay teşekküllerinde vazife gören vatandaşlar ve diğer hayır sahibi insanların iştirakiyle kazalar ve kazalardaki komitelere muvazi olarak nahiyelerde teşkilât kuracaklar ve neticeyi ihmal etmeden merkeze bildireceklerdir.

Göçmenlere yardım komiteleri yurdun her tarafında faaliyetlerine hızla devam etmektedir. Sinop'ta valinin başkanlığında kurulan merkez komitesi şimdiye kadar beş bin lira para ve dört ton mısır toplamıştır.

25 Aralık 1950 tarihli Milliyet gazetesinde yayınlanan habere göre Cide ilçesindeki komite bu tarihe kadar 200 lira toplamıştır. Ceyhan'da üç ekip hâlinde çalışan komite, muhacirlere yer sağladıkları gibi 12.672 lira toplamışlar ve aynî yardım temin etmişlerdir. Baykan'da şimdiye kadar 1500 lira para yardımı toplanmıştır. Yiyecek ve giyim eşyası da toplanmaktadır.

Bulgaristan'dan gelmekte olan göçmenlerin barındırılmaları ve iskânları hakkında zamanında hiçbir tedbir alınmadığı yolunda bazı gazetelerde çıkan yazılar dolayısıyla ilgili makamlar nezdinde yaptığımız temaslar neticesinde aldığımız malûmata göre İkinci Dünya Harbi'nin çıktığı 1939 yılına kadar Türkiye'ye her sene ortalama "14 ilâ 15" bin göçmen ve mülteci gelmekte idi. 1940 yılından itibaren bu miktar büyük ölçüde azalmaya başlamış ve 1943 yılından 1949 yılına kadar her yıl memlekete giren göçmen sayısı 500 ilâ 1500 arasında kalmıştır. 1949 yılı sonlarına doğru Bulgaristan'da meydana gelen şartlar nedeniyle memleketimize bir göçmen akını baş göstermiş ve bu akın 1950 yılının ilk aylarından itibaren artmaya başlayarak gittikçe had safhaya ulaşmıştır.

6 Ocak 1951 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan haberde konu şu şekilde ele alınmıştır: *1925 tarihli Türk-Bulgar mukavelesi Bulgaristan'daki soydaşlarımızın anavatana göç etmeleri hâlinde menkul mallarıyla hayvanlarını beraberinde getirmek hakkına sahip olacaklarını ve gayrimenkullerini serbestçe tasfiye edeceklerini âmir bulunmaktadır. Göçmenlerin menkul ve gayrimenkul mallarını satmalarından mütevellit meblağların Türkiye'ye nakli şeklini tespit etmek üzere iki taraf arasında bir anlaşma yapılması da yine mezkûr anlaşma cümlesindendir. Ancak böyle bir anlaşma muhtelif Bulgar hükûmetlerinin muhalefeti ve eski hükûmetlerimiz maalesef kâfi derecede alâka ve ısrar göstermeyerek ihmalkâr davranmaları yüzündendir. Hududun açılmasıyla ilgili olarak Bulgarlarla yapılan temaslar sırasında da menkul ve gayrimenkul mallar hakkındaki nokta-i nazarımızın mahfuz kaldığını ve ihtilâfin bir anlaşmaya raptını istediğimizi tekrar ettik. 8 Aralık'ta Ankara'daki Bulgar elçiliğine, bahis konusu anlaşmanın akdi için müzakereye girişmeğe amâde olduğumuzu tebliğ ettik. Vaziyetten haberdar edilen Sofya Maslahatgüzârımız, bu mesele hakkında Bulgar Nazır Muavini ile vâki olan konuşmasında mümaileyhin açılmasını istediğimiz müzakereler için teknik hazırlıklar yapılmakta olduğunu ve yakında müspet bir cevap verileceğini beyan ettiğini bildirdi.*

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar göçmen meselesini bizzat yerinde takip etmek üzere Edirne'ye gitmiş, burada bulunan göçmen misafirhanesine giderek, göçmenlerin huduttan girdikten sonra iskân edilinceye kadar geçirdikleri muameleler hakkında Edirne İskân

Müdüründen izahat almıştı. 7 Ocak 1951 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan bu habere göre Cumhurbaşkanı Celâl Bayar göçmen misafirhanesinin bürolarını, çalışmalarını, yatakhane, revir, yemekhane ve misafirhanedeki Kızılay aş ocağını gezmiştir.

10 Ocak 1951, tarihli Milliyet gazetesinde TBMM Başkanı Koraltan'ın Bulgaristan Muhacirleri ile ilgili yarılan bütçeye dair beyanatı şöyledir:

Birkaç günden beri Edirne'de bulunan milletlerarası mülteciler teşkilâtı Genel Müdür Muâvini Mr. Mayer Cohen başkanlığındaki heyet, tetkik ve temaslarına devam etmektedir. Aynı gün saat 17'de TBMM Başkanı ve Türk Yardım Heyeti Reisi Refik Koraltan'ı ziyaret eden heyet, kendisiyle uzun boylu görüşmüş, göçmenlerin durumu hakkında geniş izahat almıştır. Koraltan bu işin doğrudan doğruya milletin yardımıyla halledileceğini bütçeye ancak 1 milyon 800 bin lira kadar bir para konduğunu belirterek demiştir ki:

“Göçmen vatandaşlarımızı hudutta çıplaklık teslim alıyoruz. Manzara yürekler acısıdır. Birinci planda onların çıplaklıklarını önlemeğe ve gıda teminine çalışıyoruz. Mevsimin vaziyeti hakkında bir şey söylemek lüzumunu hissetmiyorum. Zira kış mevsiminin bu muhaceret için bilhassa seçildiği muhakkaktır. Bu işte en mühim olan bunları barındırma keyfiyetidir. Bunu da hamiyetli vatandaşların yardımıyla yapmağa çalışmaktayız.

Göçmen ve Mültecilere Yardım Derneği, göçmenlerin mürettep mahallerine kadar kara ve deniz yollarında hiçbir ücrete tâbi olmadan nakledilmesi için Ulaştırma Bakanlığı nezdinde teşebbüste bulunmuştur. Bu teşebbüste müsbet bir netice vermesi beklenmektedir.”

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin iskân, sağlık, emniyet, gümrük ve Millî Emniyet bakımından yapılması zarurî olan muameleleri her ne kadar süratle yapılmakta ise de yine bura göçmen evlerinde daimî olarak birkaç bin göçmenin misafirhanede bu işler için asgarî müddeti beklemeleri zaruri bulunmaktadır. Gerek geldikleri yerlerden hasta olarak gelenler ve gerek burada hastalanan göçmenleri ve ani doğum vakalarını esaslı bir tedaviden sonra mürettep yerlerine sevk edilebilmeleri için bura göçmen evinde 50 yataklı ve tam teşkilatlı bir seyyar hastanenin tesisi zarureti ihtiyaç göstermektedir.¹⁰³

26 Aralık 1950 tarihli Milliyet gazetesinden öğrendiğimiz üzere, Kızılay tarafından Çorlu'da 50 yataklı göçmen hastanesi açarak Edirne'ye dönmüş bulunan Kızılay Genel Müdürü Dr. Remzi Gönenç şu izahatı vermiştir:

¹⁰³ Kızılay Arşivi, 3462/125.1,

“Çorlu’da açtığımız 50 yataklı göçmen hastanesi bir sağlık merkezi vazifesini görecektir. Fakat gelen hastalarımızı süratle İstanbul’a nakli için tedbirler aldık. Bazı merkezlerimizde de Kızılay hastanesi açmak için Sağlık Bakanlığı ile daimî temas halindeyiz.”

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının göçmenlere yönelik açılan hastane için Kızılay Derneği Genel Merkezine 27 Kasım 1950 tarihinde gönderdiği yazıda, Bulgaristan’dan gelmekte olan ve ileride gelecek olan muhacirlerin artacağı ve Edirne’de kesafet peyda edeceği nazar-ı dikkate alınarak, hâlen mevcut sağlık ekibi, Devlet Hastanesi ve İskan İdaresi ile muhacirlerin sağlık kontrollerinin teminine imkân görülmediğinden, bulaşıcı hastalıkların zuhurunu önlemek, görülecek muhtemel hastalıkların muhacirler vasıtasıyla yurt içine sirayetine mani olmak maksadı ile yurt sağlığı bakımından içinde seyyar laboratuvarı ve intaniye mütehasısı bulunan 50 yataklı seyyar bir hastanenin Kızılay Derneği tarafından teşkil edilerek Edirne’ye gönderilmesi ve hakkında malûmat verilmesi istenmektedir.¹⁰⁴

Çorlu’da açılacak hastanenin masrafı için Kızılay şube başkanı ile hastane başhekiminin müşterek kararları beklenmekteydi. Yirmişer kişilik iki hasta yemek masası ile oturulacak sıraların Çorlu’da acele yaptırılması ve idare için dört portatif masa ile yirmi beş sandalye İstanbul’dan gönderilecekti. Etimesgut’tan gönderilecek hastane malzemesinin şube başkanı ile hastane başhekiminin koordine etmesiyle müşterek ambara yerleştirmeleri istenmekteydi. Çorlu Göçmen hastanesi tesis masraflarını karşılamak üzere evvelce 10 Ocak 1951’de gönderilen 1000 liraya ilave olarak Çorlu Kızılay aracılığıyla 5000 lira gönderilmiştir.¹⁰⁵

12 Ocak 1951’de Çorlu Göçmen hastanesi Başhekimisi Dr. Ziya Akçor’dan Kızılay Genel Merkezi’ne gönderilen mektuba göre hastane binasının Kızılay’a tahsis edilen kısmının elektrik anahtarları, kapı zilleri tamiri ile 50 tane ampule ihtiyaç olduğu, hastane binasındaki diğer tamirat işlerinin ve eksiklerin Kızılay Genel Merkezi tarafından karşılanması talep edilmişti.¹⁰⁶

Kızılay depo müdürünün Kızılay genel müdürüyle 23 Ocak 1951 tarihli telefon görüşmesinde derneğin o tarihlerde en mühim faaliyetinin göçmenlere yardım olduğunu ve genel merkez personelinin bunun için gece ve gündüz çalıştığını belirtilmiştir. Bu bağlamda kurulun masraflar haricindeki istekleri doğrudan doğruya genel merkeze telefon ile bildirmeleri hâlinde genel merkezin yardımcı olacağı bildirilmiştir.¹⁰⁷

Göçmen ve mültecilerden bulaşıcı olmayan hastalığa tutulanların tedavileri için Çorlu’da hazırlanan 50 yataklı hastane, 23 Ocak 1951 tarihinde faaliyete geçmiş ve hasta kabulüne

¹⁰⁴ Kızılay Arşivi, 3462/122.4

¹⁰⁵ Kızılay Arşivi, 3462/126

¹⁰⁶ Kızılay Arşivi, 3462/132

¹⁰⁷ Kızılay Arşivi, 3462/153

başlamıştır. ¹⁰⁸Göçmen hastanesinin hemşire, hastabakıcı ve hizmetliden oluşan toplam sekiz personeli bulunmaktadır. Ücretlerini Kızılay Derneği'nden alan bu personel, sık sık değiştiğinden dolayı bu memur ve hizmetlilere iş kanunu ile birlikte ihtiyarlık sigortası kanunu tatbik edilmesi düşünülmektedir. ¹⁰⁹

Kızılay Genel Merkezine Göçmen Hastanesi Baştabipliği tarafından gönderilen 31 Ocak 1951 tarihli yazıya göre göçmen hastanesi için Çorlu'da mevcut iki eczaneden fatura fiyatlarından ne kadar tenzilat yapabilecekleri kapalı zarf usulü ile sorulmuş ve eczanelerin mesul müdürleri huzurunda zarflar açılarak ilaçların yüzde 35 tenzilat yapılan Özveren Eczanesi'nden temin edilmesine Göçmen Hastanesi Baştabipliğince karar verilmiştir. ¹¹⁰

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına 27 Haziran 1951 tarihinde Kızılay tarafından gönderilen yazıda gelen muhacirlerin sağlık durumunun iyi olması sayesinde fazla hastalıkların görülmediği ve bir salgınla karşılaşmadığı yazılmıştır. Bulgaristan muhacirlerinin yoğun olduğu bir dönemde Çorlu'da açılması zarurî bulunan Kızılay Göçmen hastanesinin şimdiye kadar ayda en çok 20-25 hastaya bakmak icap eylediği ve bunlar arasında durumu ağır olanların Çorlu'dan Edirne'ye naklinde müşkilât ve zaman kıymeti müşahede edilmiştir.

Bu şartlar altında, ilk zamanlarda Edirne'de münasip bina bulunamadığı için Çorlu'da açılması zarurî olan Kızılay Göçmen hastanesinin Edirne'ye nakli düşünülmüştür. Bakanlıkların Edirne ve gerekse Çorlu'ya tahsis edilen doktor, hastabakıcı, ebe ve sağlık memurlarından müteşekkil iki heyetten bir kısmı tasarruf edilebileceği ve Kızılay'ın Tarım Bakanlığı adına göçmenler için Edirne'de Karaağaç'ta aynı sahada tesis ettiği ve çalıştırdığı aş ocaklarında hastanenin de yemeklerini pişirmek imkânı olacağından tasarruf edileceği düşünülmüştür.

Kızılay'ın 27 Haziran 1951 tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına yazdığı yazıya göre Çorlu hastanesinde cerrahi ve ameliyatlık hastalar için bir operatör bulundurulmakta ise de Edirne memlekete hastanesinde ayrıca bir ameliyathane mevcut olması ve göçmenler arasında nadiren tesadüf edilecek ameliyatlık hastalar, adı geçen hastanede tedavi edilebileceklerinden bu şekilde de tasarruf sağlanabilecektir. ¹¹¹

¹⁰⁸ Kızılay Arşivi, 3462/154

¹⁰⁹ Kızılay Arşivi, 3462/220.5

¹¹⁰ Kızılay Arşivi, 3462/167

¹¹¹ Kızılay Arşivi, 3462/223

Çorlu hastanesinin taşınacağı Karaağaç'taki 1 no'lu göçmen evinde yapılan incelemelere göre, yapılacak kapsamlı tadilata ilave olarak hastane için 60 karyola ve yatak 60 battaniye ve 120 yastık ile beraber 15 adet soba ve büyük boy buzdolabına ihtiyaç bulunmaktadır.¹¹²

Çorlu'da bulunan Kızılay Göçmen hastanesinin Edirne Karaağaç'a intikali 1 Ekim 1951 tarihinde gerçekleşmiştir. Hastaneye üç ay zarfında Bulgaristan'dan zorla tehcir edilen 1097 hasta müracaat etmiş olup bunlardan 1041 hasta ayakta tedavi görmüştür. 56 hasta ise hastanede tedavi altına alınmıştır. Muhacirlerden 1497 kişiye hamam yaptırılarak elbiseleri dezenfekte edilmiştir.

Edirne Karaağaç Hastanesi Baştabipliği'nce Kızılay'a 1 Aralık 1951 tarihinde gönderilen yazıya göre gelen hastalar arasında muhacir olmayanlar da bulunmaktadır. Zira Karaağaç Edirne'ye uzak ve doktoru olmayan bir kasaba idi. Bura halklarından müracaat eden 289 vatandaşın muayeneleri yapılmış ve tedavilerine dair reçeteleri verilmiştir. Bunlara ilave olarak diğer hastanelerdeki veremli hastalara gönderilmek üzere 88 gr. Streptomycin ilacı Edirne Karaağaç hastanesince temin edilmiştir.¹¹³

Türkiye Kızılay Derneği İstanbul Aş ocakları Başkanlığı'na 1 Aralık 1951 tarihinde gönderilen yazıya göre Hastanede vazife gören doktor ve memurların iâşeleri Kızılay Derneği'ni tarafından temin edilecekti. Hastane Çorlu'da iken de bu şekilde iâşeleri verilmekte idi. Bir tabldot tesis edilerek doktor ve memura yemek masraflarının Kızılay Genel Merkezi'nce karşılanması ile birlikte hastaların iâşe ve tedavi giderlerinin de Kızılay tarafından karşılanarak İskân Umum Müdürlüğünden hastane masraflarının hiçbirisi istenmemiştir.¹¹⁴

Edirne Karaağaç Hastanesi'nin durumuyla ilgili 7 Şubat 1952 tarihli rapora göre Edirne'deki Kızılay hastanesinde 1 Başhekim, 1 Doktor, 3 Sağlık Memuru ve 1 röntgen görevlisi, 1 idare memuru, 1 hasta bakıcı ve maaşlarını Kızılay Hastanesi'nden alan 4 hademe görev yapmakta idi. Günlük temizlik, hastaların yemeklerini ve bakımlarını temin etmek ve sobaları yakmak ile hastaların ilaç işini takip etmek hastane hizmetinde çalışan görevlilerin başlıca vazifeleri idi.¹¹⁵

Türk- Bulgar hududunun kapatıldığı tarihten sonra Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen gelmediği için Çorlu'dan Edirne Karaağaç'a nakledilen hastanede ancak Edirne'de iskân edilmiş göçmenlerin hastalarına bakılmaktaydı. Edirne memleket hastanesinde veya küçük bir revirde bakılmaları mümkün olan bu hastalar için doktorlarıyla hemşireleri ve sağlık memurları

¹¹² Kızılay Arşivi, 3462-250.1

¹¹³ Kızılay Arşivi, 3462-282

¹¹⁴ Kızılay Arşivi, 4362-274

¹¹⁵ Kızılay Arşivi, 3462-286

bakanlıklardan verilen 50 yataklı Kızılay Göçmen Hastanesi'nin açık bulundurulmasına bu nedenle ihtiyaç kalmamıştır. Kızılay tarafından Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na 11 Şubat 1952 tarihinde gönderilen yazıya göre için hastanenin kapatılarak ilaçların İstanbul Sağlık Müdürlüğü'ne verilmesi düşünülmüştür.¹¹⁶

Tekirdağ aş ocağı ile Edirne aş ocağı ve hastanesinin durumları ile ilgili 5 Şubat 1952 tarihinde Kızılay'a gönderilen resmi yazıya göre Çorlu'da sekiz ay zarfında masrafların toplamı 28.279 lira 62 kuruş iken Edirne'deki hastaneye üç ay zarfında 1841 lira 78 kuruş masraf yapılmıştır.¹¹⁷ Kızılay tarafından karşılanan bu giderlerin muhacirlerin azalmasıyla birlikte hastanelerin kapatılma sebebi olduğu anlaşılmaktadır.

Tarım Bakanı Nihat Eğriboz'un, 16 Ocak 1951 tarihinde Milliyet gazetesine verdiği beyanata göre memleketimize bu tarihe kadar 52 bin göçmen gelmiştir. Her göçmen ailesi başına 5.500 lira tahsis edilmiştir. Bu para ile göçmenler her biri 1400 liraya inşa edilecek bir ev sahibi olacak, bundan kalan para ile de ziraat aletleri ve hayvan alacaklardır. Bir senelik yiyecekleri de sağlanmıştır. Bundan başka her göçmen ailesine yarım dönüm bahçe ve 200-500 dönüm tarla tahsis edilecektir.

Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği İdare Kurulu Başkanı Refik Koraltan'ın reisliğinde, Kızılay genel merkezinde toplanmış, göçmenlerin yerleştirilmesi ve müstahsil hâle getirilmesi hususunda görüşülmüştür. Ayrıca yabancı Kızılhaç ve Kızılay derneklerinin göçmen davası etrafındaki yardım teklifleri ve bu memleketlerden sağlanacak diğer yardımlar da tetkik edilmiştir. Toplantıda birliğin kurucu azalarından Osmanlı Bankası Müdürü B. Garelli de hazır bulunmuş, yabancı memleketlerde göçmen davası için yapılacak teşebbüsler hakkında kıymetli fikirler vermiştir. 16 Ocak 1951 tarihinde Milliyet gazetesinde yer alan bu habere göre ayrıca göçmen kardeşlerimizin yurdumuzda karşılanmasına ve yerleştirilmesine en faydalı ve tesirli şekilde yardım edilmesi imkânları üzerinde görüşmeler yapılmıştır.

25 Ocak 1951 tarihinde Milliyet gazetesinde yer alan bir başka habere göre Bulgaristan'dan yurdumuza annesiz olarak gelen dört göçmen, Çocuk Esirgeme Kurumu yuvasına alınmıştır. Kırklareli'nde göçmenler için ayni ve nakdi yardım olarak 8675 lira para, 15 ton ekin ve 1000 küsur parça da giyim eşyası toplanmıştır.

Milliyet gazetesinin aldığı malûmata göre 27 Ocak 1951 tarihine kadar dünyanın her köşesinden 15 ülkenin Kızılay ve Kızılhaç teşekkülleri, Bulgaristan'dan tehcir edilen Türk göçmenlerine büyük bağışlarda bulunmuşlardır. Cenevre'deki Kızılay ve Kızılhaçlar Birliği'nden bildirildiğine nazaran, Kanada, İsveç, İngiliz, Amerika, Yeni Zelanda, Hollanda,

¹¹⁶ Kızılay Arşivi, 3462-290.1

¹¹⁷ Kızılay Arşivi, 3462-287

Hint, Belçika, İsviçre, Avustralya, İran, Lübnan, Lüksemburg, Guatemala ve Cenubi Afrika Kızılay ve Kızılhaçları göçmen ve mültecilere dağıtmak üzere Türkiye Yardım Birliğine külliyetli miktarda eşya, yiyecek ve giyecek bağışında bulunmuşlardır. Bu meyanda 1525 battaniye, 50.000 parça giyecek eşyası ve mühim miktarda yiyecek maddeleri yola çıkarılmış ve Türkiye'ye gelmiş bulunmaktadır.

Bunlardan maada İran Kızıllarları ve Güneş teşkilâtı 500 sterlin, Portekiz Kızılhaç'ı 2.900 İsviçre Frangı para yardımında bulunmuş ve müteaddit diğer bazı memleketlerin Kızılay ve Kızılhaç teşekkülleri de göçmenlere muhtelif yardımlarda bulunmayı vaat etmişlerdir.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler teşkilâtına bağlı Milletlerarası Çocuklara Yardım Fonu Amerika merkezi, Bulgaristan'dan gelmekte olan göçmen çocukları ve anneleri için yiyecek ve aynı teşekkülün Cenevre'deki kolundan da süt, balık yağı, yiyecek, giyecek, battaniye gibi yardımlar teminine çalışılmaktadır. Kıbrıs'ta çıkan İstiklâl gazetesinin göçmen davası yolunda giriştiği geniş neşriyatın ilk semeresi olarak, bu gazete eliyle 20 Ocak 1951 tarihine kadar Kıbrıs Türklerinden 124 sterlin yardım toplanmıştır.

Çalışma Bakanlığı, vilâyetlerde valilerin başkanlığında kurulmuş olan İl Göçmen Komisyonlarına, İşçi Bulma Komisyonlarına, İşçi Bulma Kurumları müdürlerinin de iştiraklerine karar vermiştir. 27 Ocak 1951 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan söz konusu habere göre bu suretle iş arayacak göçmenlerle daha yakından alâkadar olunacak ve kendilerine iş bulunması temin edilecektir.

Milliyet gazetesinde 6 Şubat 1951 tarihinde yer alan habere göre 1950 yılı zarfında İstanbul'a 43.214 göçmen gelmiştir. Bunun 38.181'i iskân edilmek üzere muhtelif yerlere gönderilmiş, 4.993 'ü İstanbul'da kalmıştır. Ocak ayı zarfında gelen göçmen sayısı 16.267'dir.

“Tarım Bakanlığı, göçmen iskânını süratle planlamak için hazırlıklarını hızlandırmıştır. Bakanlık böyle bir planın hazırlanmasında yabancı mütehassısların da fikrini almayı düşünmüş ve Amerika İşçileri Bakanlığının beynelmilel şöhreti haiz iskân mütehassısı Mr. Wilson'u memleketimize davet etmiştir. Mr. Wilson, şubat ortalarına doğru memleketimize gelerek göçmenlerimizin memleketimizin iklim ve ziraat şartlarına göre nerelere ve ne şekilde yerleştirileceği hususunda etüdler yapacak ve bir program hazırlayarak hükûmete verecektir. Kızıltoprak'ta Çiftelahavuzlar'da oturan Ayşe Kevser Onurlu adında bir kadın, Bursa'nın Orhangazi ilçesi köylerinde bulunan bir evi ile üç tarlasını göçmenlere yardım komitesine teberru etmiştir.”

Göçmen ve Mülteciler Türkiye Yardım Birliği merkezinden bildirildiğine göre, 10 Şubat 1951 tarihine kadar Türkiye'ye gelen göçmen adedi 86.365'tir. Buna göre her gün muntazaman

en az 800 göçmen gelmekteydi. Mart 1951 sonunda bu rakam 120.000 rakamına ulaşacaktı. O dönemde çekilen en büyük güçlük göçmenler Türkiye'ye geldikten sonra değil, Türk hududuna geçmek üzere Bulgaristan'da yapılan büyük mikyastaki yığınaklardan doğmaktadır:

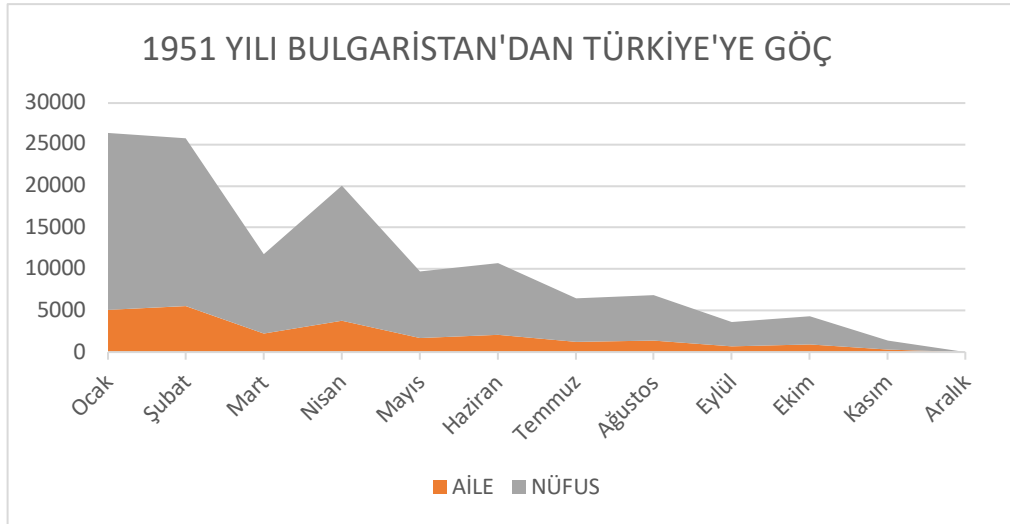
Milliyet gazetesinin 10 Şubat 1951 tarihinde yaptığı haberde muhacirlerin son durumu daha geniş kapsamla açıklanmıştır: Bulgarlar Türkiye ile yaptıkları anlaşmaya göre Türkiye'ye günde 800 göçmen vermeyi taahhüt ettikleri hâlde, hudut istasyonu Cisri-Mustafa-Paşa (Sivilingrat)'ya 20-25 bin insan yığmakta ve bunlar orada ağılların, mağaraların içinde barındırmakta ve bu kış gününde birçok zatürre, zatülcenp ve diğer ağır hastalıklara sebebiyet vermektedirler.

Türkiye'ye gelen göçmenleri yerleştirmek üzere muhtelif ilçe ve bucaklarda ayrılmış olan kontenjanlar dolmuştur. Bundan sonra gelecek göçmenlerin yerleştirme işinde çok daha büyük müşkilatla karşılaşılacaktır. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası, Bulgaristan'dan tehcir edilen ırkdaşlarımıza verilmek üzere, bir defaya mahsus olarak üye aidatlarını artırmaya karar vermiş ve bu karar tasdik edilerek tatbikine geçilmiştir.

Şimdiye kadar göçmenler için toplanan aidat fazlası 15 bin lirayı aşmıştır. Bu miktarın mart sonunda 500 bin lirayı bulacağına muhakkak nazarıyla bakılmaktadır. Diğer taraftan göçmenlere yardım için teşkil edilen ekipler İstanbul'un her tarafında hararetle çalışmaktaydı. Bu ekipler için Sarıyer Kaymakamlığı dahilinde 1712, Beyoğlu'nda 804, Taksim'de 5952, Şişli'de 6407, Hasköy'de 1403, Galata'da 2826, Kasımpaşa'da 1503, Eyüp'te 2122, Kadıköy'de 5177 lira verilmiştir. Bundan başka vilâyetteki göçmenlere yardım heyetine de Türk Çimento ve Kireç Şirketi 10 bin, Anadolu çimento 10 bin, İnan Sigorta Şirketi 500, Yedikule Tunca sineması 50, Hadımköy ilkokulu 35,65, Mahmutpaşa birinci ve ikinci ilkokulu 87,5, Sivas Zara Kazası Dödürge Köylüleri Yardımlaşma Derneği 100, Topkapı Maltepesi ilkokulu 64 lira teberruda bulunmuştur.

Milliyet gazetesinin 25 Şubat 1951 tarihinde “Göçmenlere hastahane” başlığıyla yayınladığı habere göre Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği, göçmenlere yapılan nakdî yardım tevziatı hakkında bir program hazırlamaya başlamıştır. Bu programa göre İstanbul'da bazı gazeteler tarafından yardım listelerinde toplanan paralarla büyük bir göçmen hastanesi inşa edileceği haber alınmıştır.”¹¹⁸

¹¹⁸ Milliyet, 25 Şubat 1951

TABLO 10: Bulgaristan Türkleri'nin 1951 yılında Türkiye'ye zorunlu göçü. (Değerli & Karakuzu, 2016)

1951 yılı için Türk konsolosluklarının verdiği giriş vizesi ise önceki yıldan daha fazladır (104.686 kişi). 1951 yılının ilk aylarında gelen göçmenlerin sayısı anlaşma esaslı dahilinde kalmış, hasat mevsimi yaklaşıncı bu miktar gittikçe ve suretle düşmüştür. Eylül ayı içinde gelen göçmenlerin miktarı 3 bini aşmamıştır. Nihayet 1951 yılının sonlarına doğru görülen lüzum üzerine Türk hükûmeti tarafından sınırın ikinci defa kapatılma tarihi olan 8 Kasım 1951 tarihinde göç tamamıyla durmuştur. Bu yıl içerisinde gelen göçmen miktarı 25.188'i aile olmak üzere toplam 102.208 kişidir.

Washington'daki diplomatların bildirdiğine göre, Amerika'dan göçmenlerin iskânı ile meşgul olacak mütehassıs gönderilmesini ve azami 25 milyon dolarlık yardım istenmiştir. Yetkililerin belirttiğine göre, iktisadi iş birliği gayesiyle Amerika Dışişleri Bakanlığı bu istekleri olumlu karşılamıştır. Amerika'dan askerî sahada sıkı bir yardım gören Türkiye, iktisadi yardımdan mütevazı bir hisse almaktadır. 123 milyon dolar ile diğer memleketlerden alınan 75 milyon dolarlık tiraj hakkı, Türkiye'de ziraat, madenler, endüstri ve yolların geliştirilmesi sahalarında sarf olunmuştur. Türkiye Büyükelçiliği'ne mensup şahsiyetlerin burada açıkladıklarına göre son zamanlara kadar huduttan geçen 125.000 göçmen gruplar hâlinde mevcut elverişli bölgelere yerleştirilmiştir.¹¹⁹

Tarım Bakanlığına bağlı Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü, Bulgaristan'dan yurda gelen göçmenlerin mühim miktarda bulunması ve muhaceretin devam etmesi münasebetiyle ileride

¹¹⁹ Milliyet, 27 Şubat 1951

bir mesken buhranının baş göstermesi ihtimaline karşı önümüzdeki aylar içinde geniş bir mesken inşasına başlanacaktır.

Yaz ayları içinde başlanacak olan inşaat iskân bölgelerinde süratle bitirilecek, hükûmet para ve malzeme olarak yardımda bulunacaktır. İnşaatın aynı sene içinde ikmal edilmesi için bazı bölgelerde inşaat müteahhitlere devredilecektir.¹²⁰

GÖÇMEN EVLERİ MASRAFLARI	
<u>MASRAF KALEMİ</u>	<u>TUTAR</u>
Bina inşaat tamir masrafları	14.798,44 lira
Demirbaş eşya ve levazımı tutarı	15.699,72 lira
Erzak ve yakıt tutarı	368.848,69 lira
TOPLAM	399.346,85 lira

TABLO 11: Bulgaristan Türkleri için Kızılay'ın yapmış olduğu harcama kalemleri.

Bulgaristan muhacirlerine yardım 1951 yılında da devam etmiştir. Kızılay tarafından, muhacirlere 30.132,10 liralık aynî yardımın yanı sıra 104.108.41 liralık nakdî yardım, yapılmıştır. 1951 yılı sonuna doğru ülkemize gelen toplam göçmenlerin sayısının artması sonucu Kızıllaç dernekleri de Kızılay aracılığı ile yardımlarını esirgememiştir.

¹²⁰ Milliyet, 18 Nisan 1951

1951 YILINDA KIZILHAÇ KANALIYLA GELEN YARDIMLAR			
ÜLKE	YARDIM MİKTARI	ÜLKE / KURULUŞ	YARDIM MİKTARI
A.B.D	466.442 TL	Portekiz	1.894 TL
İsveç	246.810 TL	Avusturya	1.300 TL
Kanada	138.880 TL	İsviçre'deki Türk talebeler	2.236 TL
İngiltere	12.735 TL	Irak	5.000 TL
İtalya	15.370 TL	İsviçre'deki Belçikalılar	1.132 TL
Avustralya	7.910 TL	Hofman Laroş	6.661 TL
Güney Amerika	5.626 TL	Unicef Dünya Sağlık Teşkilatı	183.610 TL
Hindistan	1.773 TL	Çeşitli ülkeler	1.795 TL
Finlandiya	8.000 TL		
Guatemala	1.600 TL	TOPLAM	1.148.935 TL

TABLO 12: Bulgaristan Türkleri için Kızılhaç'ın yapmış olduğu yardımlar (Yeniaras,2000)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği Reisi Refik Koraltan, göçmen davamızın bugünkü durumu hakkında T.H.A muhabirine 22 Nisan 1951 tarihinde verdiği beyanatta şunları söylemiştir:

“Bulgaristan’dan yurdumuza tehcir edilen göçmenlerin sayısı 116 bin 57’yi bulmuştur. Ortalama olarak günde 800 kişilik kafileler hâlinde, asırlarca yaşadıkları yurt ve yuvalarından koparılarak memleketimize gönderilen Bulgaristanlı Türk kardeşlerimiz, halkın ve hükûmetin el ele vererek gösterdiği büyük alâka sayesinde hiçbir sefalet meydana verilmeden mürettep yerlere yerleştirilmişlerdir.

Göçmenlerimize memleketimizde yapılan nakdî yardımlar 7 milyon liraya yaklaşmıştır. Yardım Birliği, yurdun her tarafında makes bulmuş ve en uzak illerimize varıncaya kadar şubeler kurulmuş, aynı ve nakdî bağış toplanmasına başlanmıştır.

Bundan sonra Refik Koraltan, yapılan aynı yardımların mahal ve miktarı üzerinde ve keza nakdî yardımların da tasnifine ait izahat vermiş, bu hususta Türk köylüsünün gösterdiği büyük şefkat hasletine işaret ettikten sonra hükûmet tarafından da mevcut malî zorluklara rağmen, mümkün olan yardımın yapıldığını, Yardım Birliğinin bütün bu işleri Kızılay’ın da

yardımıyla hiçbir para sarf etmeden başardığını, yine birliğin topladığı nakdî yardımın göçmenlere en faydalı şekilde harcanması için hükûmetin hazırlamakta olduğu iskân programının ilanının beklendiğini, birliğe büyük yardımı olan Kadınlar Kolunun Edirne, Tekirdağ, İstanbul gibi transit merkezlerine ulaşarak giyim eşyalarını bizzat dağıttıklarını, bu muazzam göçmen davamızın bütün dünyada büyük akisler oluşturduğunu, Bulgarların muhakkak kötü niyet eseri olarak meydana getirdikleri bu tehcir işinin hür dünya efkâr-ı umumiyesine çeşitli yollarla aksettirildiğini, Avrupa İstişarî Meclisi'nin Bulgaristan'ı resmen takbih ettiğini ve meselenin Birleşmiş Milletler'e duyurulduğunu bildirerek göçmenlerimize dış memleketlerden yapılan yardımları kaydetmiş, bu arada Mısırlı, Kıbrıslı ve muhtelif Kızılhaçlarla yabancı memleketlerdeki vatandaşlarımız tarafından yapılan bağışları ayrı ayrı zikretmiştir.

Bugüne kadar gelen 120.000 göçmenin yarısı 14 yaşına kadar olan göçmenlerdir. 14 ilâ 45 yaş arasında olanlar ise maalesef 33.329 kişidir. Geri kalan 45'ten yukarı yaşlılar teşkil etmektedir. Güçlü kuvvetli olanlar Bulgaristan'da alıkonulmuş, bunların yerine çocuk ve yaşlılar tehcir edilmiştir. Medeni ve hür milletlerin vicdanını sızlatacak bu hareket, Bulgaristan'da yaşayan 1 milyona yakın Türk'ün imhası için nasıl çalışıldığını göstermektedir.”

29 Nisan 1951 tarihine gelindiğinde Göçmenler Birliği'ne gelen son göçmenlere göre nakdî yardım miktarı 10 milyon liraya yaklaşmıştır.¹²¹ Bu arada Trabzon tütün ekicileri 15 bin, Afganistan'da bulunan Türk askerî heyeti ise 5078 lira teberruda bulunmuştur.

Çalışma Bakanlığı'na bağlı İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından şimdiye kadar memleketimize gelen göçmenlerin meslek durumları hakkında yapılan kayıtlar tasnif edilmiştir. “Göçmenlerin mesleki durumları” başlığıyla Milliyet gazetesinde verilen bir habere göre, 3 Aralık 1950'den beri gelen göçmenlerden ancak 20 bin 570 işçi çalışabilecek durumdaydı. Bunların içlerinde 15 bin 441 ziraatçı, 247 inşaat ustası, 441 marangoz, 434 makine ve kimya sanayii imalatçısı, 223 dokumacı, 531 debbağ ve kauçuk sanayicisi, 226 gıda maddeleri imalatçısı, 48 içki müstahsili, 238 nakliyecisi, 36 elektrik, gaz ve su tesisatçısı, 1842 esnaf; 68 talebe, 7 ev hizmetçisi bulunuyordu. Gelen göçmenlerin sadece 674'ünün mesleksiz olduğu anlaşılmıştır.¹²²

Tarım Bakanının meclise Bulgaristan'dan memleketimize gelen göçmenler hakkında sorulan bir soruya 10 Mayıs 1951 tarihinde verdiği cevabı şöyle olmuştur:

¹²¹ Milliyet, 29 Nisan 1951

¹²² Milliyet, 7 Mayıs 1951

“Bulgaristan’dan memleketimize 1 Ocak 1950 tarihinden 26 Nisan 1951 tarihine kadar 118.071 göçmen gelmiştir. Bu miktarlara göre Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin yüzde 46.3’ünü 15 yaşına kadar çocuklar, yüzde 30,8’ini 16 yaşından 45 yaşına kadar olanlar ve yüzde 2.9’unu 45 yaşından büyük olanlar teşkil etmektedir. Gelen nüfusun yüzde 46.6’sı kadın ve yüzde 53.4’ ü erkektir.

Bu göçmenlerin esas ve kat’i iskânlarından 2510 sayılı iskân kanunu hükümleri dairesinde kendilerine tamamen mahallî şartlara uygun birer mesken temin edildikten başka çiftçi olanlarına yeteri kadar arazi bir çift öküz ve gerekli ziraat aletleriyle tohumluk ve sanatkârlara da sanatlarının icrasına yarayacak avadanlık veya döner sermaye verilmesi derpiş edilmektedir. Göçmenlerin bir kısmı ihtiyaçlarının da Ziraat Bankası’ndan ve Zirai Donatım Kurumu’ndan kredi ile sağlamaları düşünülmektedir.

Bulgaristan’dan 1950 yılı bidayetinde 550 bin Türk ve 300 bin Müslüman Pomak bulunduğu tahmin edilmekte ve bunlardan bilhassa Türklerin anavatana gelmek arzu ve iştiyakında bulundukları anlaşılmaktadır.1951 yılı sonuna kadar takriben 100 bin kadar göçmen geleceği ve bu suretle 1850-51 yılları içerisinde Bulgaristan’dan gelen ve gelecek olan göçmen yekûnunun 220 bine baliğ olacağı umulmaktadır.

Ayrıca Yunanistan’da evvelce Bulgaristan’dan Yunanistan’a geçmiş olan 2500 nüfus ve Şarki Ürdün’den 250 göçmenin 1951 yılı içinde memleketimize kabulü takarrür etmiş bulunmaktadır. Bunlardan başka Avrupa kamp mültecilerinden de bu yıl içinde 500 kadar göçmenin anayurda gelmek ihtimali mevcuttur.”¹²³

Öğrencilerin kurmuş olduğu Kızılhaç teşkilatı dün Bulgaristan’dan zorla çıkarılarak anavatanlarına dönmeğe icbar edilen 1000 Türk göçmen çocuğu için 160 bin dolar kıymetine elbise ve okul malzemesi gönderdiğini bildirmiştir. Elbiseler hariç, 110 bin dolar kıymetindeki diğer eşya 55 bin kutu içinde olduğu halde New York’tan gemi ile yola çıkarılmıştır. Bu kutular bütün Birleşik Amerika’daki okullarda bulunan Kızılhaç teşkilatı üyeleri tarafından hazırlanmıştır.

55 bin dolar kıymetinde olan ikinci partide kalın çamaşırlar ve yün kazaklar bulunacaktır. Bunlar toplanır toplanmaz derhal yola çıkarılacaktır.16 Haziran 1951 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan habere göre bu eşyalar göçmen çocuklarına Türkiye Kızılay Cemiyeti tarafından dağıtılacaktır.¹²⁴

¹²³ Milliyet, 11 Mayıs 1951

¹²⁴ Milliyet, 16 Haziran 1951

Mersin-Tarsus yoluna 3 kilometre mesafede bulunan Homurlu mevkiinde bir göçmen köyünün inşasına başlanmıştır. İskân Umum Müdürlüğü'nün hazırladığı plânlar gereğince her evin maliyeti imece yardımı ile 900 liraya gelmektedir. Mültecilere Yardım Komitesi başkanı ve İçel Milletvekili Refik Koraltan ile İçel Valisi Şakir Canalp'ın, inşası hususunda büyük gayretler gösterdikleri ilk göçmen köyünün örnek bir şekil almasına ve soydaşlarımızın kısa zamanda müstahsil hâle gelmelerine azami surette çalışılmaktadır. İnşaatta göçmen ırkdaşlarımız fiilen mesai sarf etmektedirler. Her ev 30 metrekare üzerine kurulmakta, ayrıca 500 metrekare de bahçe olarak tahsis edilmektedir. Halen 28 evin temeli atılmış, duvarlar yükselmeğe başlamıştır. Bunları müteakiben köyde 15 ev daha inşa edilecektir.¹²⁵

1950 yılı başından 26 Ağustos 1951 tarihine kadar Türkiye'ye Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin sayısı 146.000 kişiyi bulmuştur. Hâlen Bulgaristan'dan Edirne'ye her gün 150-250 arasında göçmen gelmekte ve bu göçmenler Bakanlar Kurulu'nca iskân planına göre iskân edilecekleri illere muntazaman sevk edilmektedir.

26 Ağustos 1951 tarihine gelindiğinde göçmenlerin esaslı iskânına ait hazırlıklar da hayli ilerlemişti. Vilayetlerden alınan malumata göre, 10 bine yakın göçmen ailesine ev yerleri ve arazileri verilmiştir. Ev yerleri verilen göçmen ailelerine ait inşaat paraları vilayetlerce istenilmektedir ve inşaat için istenilen tahsisat derhal gönderilmektedir. Son defa 13 valilik emrine 2.743.150 lira inşaat parası gönderilmiştir. Bu arada Yozgat'ın Yerköy ilçesinde kurulacak olan 70 hanelik Midilli Göçmen köyünün imar planları hazırlanmış ve Bayındırlık Bakanlığı'nca onanmıştır. Yakında bu göçmen köyünün de inşasına başlanacaktır.¹²⁶

13 Eylül 1951'den 23 Eylül'e kadar 10 günden beri Bolu, İzmit, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne vilayetleri dahilinde İskân Genel Müdürü tetkik gezileri yapmıştır. Umum müdürün bu seyahati esnasında yaptığı tetkikler neticesinde Trakya'da iskân edilen göçmenlerin süratle müstahsil hâle getirilmesi için icap eden esaslar tespit edilmiş ve ayrıca iki ay içinde 2000 göçmen evinin yapılması kararlaştırılmıştır. Kocaeli vilayeti dahilinde 400, Bolu'da 250, ve Edirne'de de 600 göçmen evinin 10 gün içinde temellerinin atılması için gerekli hazırlıklar ikmal edilmiştir. İstanbul'da yapılacak olan 2100 ev bu inşaatın dışında kalmaktadır.¹²⁷

Edirne'de göçmen işleri üzerindeki faaliyete hızla devam edilmektedir. Konya iline verilmiş olan göçmenlerin arazileri tapulanmış, birçok yerlerde inşaat başlanmıştır. Bu inşaat sarf edilmek üzere ilimiz emrine Kızılay vasıtasıyla, şimdilik 150 bin lira gelmiş, ayrıca da

¹²⁵ Milliyet, 20 Ağustos 1951

¹²⁶ Milliyet, 26 Ağustos 1951

¹²⁷ Milliyet, 23 Eylül 1951

2400 metreküp kereste tahsis edilmiştir. Serpiştirme suretiyle, Hatip bucağının Alakova; Tomok bucağının Karaömerler, Tutup, Güvenç ve Çaldere köylerinde yapılan göçmen evlerinin inşaatı çatı seviyesine gelmiştir. Konya Milletvekili Himmət Ölçmen ile Vali Kemal Hadımlı, bugün Alakova'ya giderek inşaatı mahallinde tetkik etmişlerdir. Halk, taş çekmek, kerpiç kesmek ve yapı işlerinde çalışmak suretiyle göçmenlere yardım etmektedir.

Göçmenlere yeniden köy kurulmak suretiyle evleri yapılacak ve göçmen yerleştirilecek yerlerin hazine üzerine tescili yapılmış, tapuları İskân Genel Müdürlüğüne gönderilmiştir. Genel Müdürlük, bugünlerde, Cihanbeyli ilçesinin Hudoğlu, Tüfekçi ve Pınarbaşı yaylalarında müstakil üç köy kuracaktır. Bunlardan Tüfekçi 150, Pınarbaşı 100 ve Hudoğlu 70 haneyi ihtiva edecektir.¹²⁸

1968 yılında baskı gören Türklerin kendi istekleriyle göçmelerinin önünü açan Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması'nın imzalanması ile 1968-1979 yılları arasında bu anlaşma çerçevesinde 117 bin kişi Türkiye'ye göç etmiş ve bu göç ile 1950-1952 yılları arasında gelen göçmen ailelerden büyük bölümünün Bulgaristan'da kalan yakınlarının Türkiye'ye serbest göçmen olarak gelmeleri sağlanmış ve böylece parçalanmış ailelerin birleşmesi gerçekleştirilmiştir. Bu iki göç süreci ile 270 bin kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelmiştir. (Adıgüzel, 2019)

3.5. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NDA KIZILAY YARDIMLARI

Her zaman her yerde, savaşta, cephede, doğal afette muhtaçların ve yaralıların yardımına koşan Kızılay, Kıbrıs'ta da Rum zulmüne uğrayan Türklerin yardımına koşmuş, henüz 1963-1974 yıllarında adada meydana gelen olaylar nedeniyle çeşitli şekillerde onların ihtiyaçlarını karşılamıştır.

1963 sonrası Rumların baskılarının artması üzerine bulundukları yerlerden güvenli bölgelere göçen Kıbrıs Türklerine 25 Aralık 1963'te Türk Hava Kuvvetleri'nin üç uçağıyla acil olarak 500 şişe kan, battaniye, çadır gönderilmiştir. Kızılay'ın peyderpey devam eden bu yardımları, 1964 yılında adada bir hastane kurulmasıyla devam etmiştir.

Kıbrıs'ta Kızılay hastanesiyle birlikte faaliyete başlayan hastane acil yardım özelliği taşıdığı için 24 saat her başvuruyu karşılamakta idi. Hastanenin kuruluşundan itibaren ilk 60 gün içerisinde tüm polikliniklerde 137 hasta yatılı olarak, 4.500 hasta ise ayakta tedavi görmüştür.

¹²⁸ Milliyet, 25 Eylül 1951

Bunlara ilave olarak 104 çocuğun sünneti yapılmış ve 61 Kıbrıs Türkünün ameliyatı Kızılay'ın o tarihteki şartları içinde gerçekleştirilmiştir. Bu tıbbî çalışmalar yapılırken henüz Rumların kontrolünde olan ulaşım yolları, liman ve iskelelerin kullanılmasında zorluk yaşanmıştır. Rumların engellemeleri türlü şekillerde aşılmaya çalışılmış, bazen dağ yolları bazen de denizden küçük motorlarla bu tıbbî ihtiyaç malzemeleri ve Türkiye'den gönderilen her türlü giyecek, battaniye, çadır gibi yardımların Kıbrıs Türklerine ulaşması sağlanmıştı

İlk etapta 100 yataklı bir hastane inşaatı için yapılan masraflar şöyledir:

KIZILAY KIBRIS HASTANESİ KURULUŞ MASRAFLARI (TL)	
Cerrahi aletler	48.318.23
İlaçlar	151.726.82
İlk yardım malzemesi	20.660
Kan şişesi ve takım	26.243.50
Röntgen filmi	7.186.50
Mutfak gereçleri	5.406
İşletme masrafları	316.918.88
TOPLAM	576.460.58

TABLO 13: Kızılay Kıbrıs hastanesi kuruluş masrafları (TL). (Keser, 2012)

1965 yılında tablolarda görülen yardımlar Rumların her türlü engellemelerine rağmen gerek hava yolu ve gerekse deniz yolundan Kıbrıs Türklerine ulaştırılmıştır.

KIBRIS ADASINA YAPILAN SOSYAL YARDIMLAR (1965)					
GIDA YARDIMI		KUMAŞ YARDIMI		GİYİM YARDIMLARI	
Pirinç	50	Kaput Bezi	10.000	Palto	1.500
Bulgur	50	Patiska	2.000	Pantolon	10.000
Margarin	50	Pazen kumaş	10.000	Ceket	2.000
Kuru Fasulye	70	Basma	10.000	Yüz Havlusu	3.000
Nohut	40	Gazlı Bez (tülbent)	10.000	Çorap	11.000
Mercimek	46	Yünlü kumaş	6.000	Don	5.000
Reçel	7	Trençkotluk	5.000	Battaniye	5.000
Bisküvi	5	Yünlü gömleklik	8.000	Ayakkabı	250
Sabun	10	Yünlü fanila	8.000		
Salça	9				
Çay	3				
Şeker	60				
TOPLAM	400 ton	69.000 metre		37.750 adet	
TUTAR				2.692.026 lira	

TABLO 14: 23 Mayıs 1965 tarihinde Kıbrıs adasına Kızılay tarafından gönderilen yardımlar.
(Keser, 2012)

Temmuz 1968 yılında Kızılay Lefkoşa 23.Sağlık Ekibi baştabibi Dr. Bedrettin Selçuk'un hastane faaliyetlerini bildirdiği rapora göre o dönemde Kızılay Kıbrıs Hastanesi'nde hastanenin dâhiliye polikliniğinde 447 hasta muayene edilmiş, 19 hasta hastanede tedavi görmüş, 15 hasta taburcu edilmiştir.

Lefkoşa 23.Sağlık Ekibi başhekimliği rapora göre hastanenin hariciye polikliniğinde 156 hasta muayene edilmişti, hastaneye 15 hasta hastanede yatılı tedavi görmüştü. Bu hastanede 9 hasta ameliyat edilmiş ve 12 hasta taburcu edilmiştir. Hastanede bu dönemde röntgen laboratuvarına müracaat eden ve muhtelif tetkikleri yapılan hasta sayısı 363, hastalara yapılan radyografi 782 olmuştur. Ayrıca 29 elektro çekilmiş, 80 seans halinde toplam 8 diatermi uygulanmıştır.

Kızılay sağlık ekibi hazirlanan programa uygun olarak ve Türk Büyükelçiliğinin de yardım ve destekleriyle adanın dört bir köşesinde Türk köylerinde haftanın bir günü sağlık taraması yapmaktaıdı. Bu kapsamda daha çok “mahrumiyet bölgeleri ile beraber Erenköy, Mesarya ve Karpaz köylerine öncelik verilmiş ve hastaneye gelme imkânı bulamayan, muayene, tedavi ve yardıma muhtaç hastalara sağlık taramasından geçirilerek bölgenin sağlık durumuyla yakından ilgilenilmiştir. Bu hastalardan uzun süre tedaviye muhtaç ve ileri laboratuvar tetkikleri gerekenler ise Kızılay İlk Yardım Hastanesi’ne yatırılmıştır. Bu kapsamda Temmuz 1968 devresinde toplam 230 hasta sağlık taramasından geirilmış durumdadır. (Keser, 2012)

1968 Ağustos ayı itibarıyla Kıbrıs Türk Genel Hastanesi’nde 1 kadın doğum doktoru, 1 dâhiliye doktoru, 1 pratisyen hekim, 1 ocuk hastalıkları uzmanı, 1 röntgen mütehassısı ve 1 zührevi hastalıklar doktoru Kıbrıs halkına sağlık hizmeti vermekteıdi.

Boğaz İlk Yardım Hastanesi’nde görev yapan da dhil olmak üzere acil servisinde toplam 7 pratisyen hekim, Mağusa Hastanesi’nde 1 kadın doğum uzmanı, 1 cerrah, 2 pratisyen hekim, Limasol Hastanesi’nde 1 Kulak Burun Boğaz uzmanı ,1 pratisyen hekim bulunmaktadı.

Kıbrıs Türk Genel Hastanesi’nde 1971 yılında hastaneye 5.277 hasta müracaat etmiş ve bu hastalar başarıyla tedavi edilmiştir. Bu dönemde hastanede 916 kişiye yataklı tedavi hizmeti verilmiştir. 1971 yılında hastanede 527 ameliyat icra edilmiştir. Çeşitli hastalıklarından dolayı Türkiye’ye gönderilen hasta sayısı 103’tür. (Keser,2012)

15 Temmuz 1974 tarihinde Nikos Sampson aracılığıyla Yunanistan’ın adada darbe gerçekleştirmesi ve Enosis ilan etmesi zerine Türk Hkmeti İngiltere’ye bir nota vermiştir. 16 Temmuz’da başlayan ve sabaha kadar devam eden Millî Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu toplantısının ardından, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanı Korutürk’n çağrısıyla 18 Temmuz’da olağanüstü toplantıya çağrılmıştır.

17 Temmuz’da Londra’da devrik Rum lideri ile İngiltere ve Türkiye Başbakanları arasında bir iş yemeği gerçekleşmiştir. NATO bu esnada darbe yapan Yunan subaylarının Kıbrıs’tan çıkarılmasını ve devrik Rum lideri Makarios’un adaya dönmesini istedi. Yunanistan NATO’nun çağrısını dinlemeyerek Kıbrıs’a asker çıkarmaya hazırlık yapmaktadır. Darbeci Sampson ise adada Türk evlerini arayarak silahlarını toplamakla birlikte adadaki Türklere karşı bir saldırı planlamaktadır.

19 Temmuz’da TBMM’nin olağanüstü toplantısından sonra Yunanlıların adaya sürekli asker yığmasının ardından Türkiye’nin Londra ve Zürih antlaşmalarına göre Kıbrıs’ta müdahale hakkı gündeme gelir. TBMM’deki bütün partiler meşru müdahale hakkının

kullanılmasından yanadır. İngiltere bu duruma karşı çıkar ve Türkiye birtakım talepler öne sürer ve bu taleplerin gerçekleşmesi için Yunanistan'a 24 saat süre tanır. Ayrıca NATO'nun haksız bulduğu Yunan cuntası, milletlerarası alanda gün geçtikçe yalnız kalmaktadır.

TBMM 20 Temmuz günü yaptığı gizli oturumla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere asker göndermesi konusunda hükûmete yetki vermiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 19 Temmuz 1974'te toplanmış fakat bu toplantıdan sonuç çıkmaması üzerine adada garantör ülke sıfatı taşıyan Türkiye, Londra ve Zürih antlaşmalarına dayanan meşru müdahale hakkını kullanmak üzere 20 Temmuz 1974'te adaya asker çıkarmak durumunda kalır. Fransız radyosu bu gelişmeyi şu cümlelerle aktarmaktadır: "Haftanın hayırlı haberi: Türkler Kıbrıs'ta". Amerika Birleşik Devletleri ise Türkiye'nin askeri harekâtını üzüntüyle karşıladığını bildirmekle birlikte sorumluluğu Yunanistan'a yüklemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmet Sözcüsü Kıbrıs Barış Harekâtı'nı şu sözlerle tarif etmiştir: *"Türkiye meşru düzenin teminatçı ülkesi olarak giriştiği bu barışçı hareketle adada demokrasinin hakimiyetine candan bağlı, Kıbrıslı Rumların bu hareketten herhangi bir şekilde endişe etmelerine mahal yoktur. Gaye cemaat farkı gözetmeksizin güvenliği ve insan haklarını gerçekleştirmektir."*

21 Temmuz 1974 tarihli Tercüman gazetesinin haberine göre, havadan paraşüt yardımıyla ve karadan gemilerle Kıbrıs'a çıkan Türk kuvvetleri ilk etapta Girne ve dolaylarını Yunan cuntasından geri alarak Lefkoşa'ya doğru ilerlemeye başlamıştır. Havadan ayrıca paraşüt birlikleri de Türk kesiminin emniyetini sağladıktan sonra mevzilenmişler ve şehrin Rum kesiminde direnen EOKA'cılara ve Millî Muhafız Birliklerine rağmen, ilerlemeye başlamışlardır. Türk Birlikleri daha sonra Limasol'a varmış ve buradaki hafif bir direnmeden sonra burayı da kontrol altına almıştır. Dış basından alınan bilgiye göre, Yunan subaylarının kumandasında bulunan Kıbrıs Millî Muhafız Teşkilatının bazı birlikleri beyaz bayraklarla Türk kuvvetlerine teslim olmaya başlamışlardır. Türk askerleri girdikleri bazı Rum köylerinde cunta yönetiminden bunalan Rum halkı tarafından birer kurtarıcı olarak karşılanmıştır. Fırınların ve un stoklarının darbeciler tarafından yağma edilmesi sebebiyle Rum bölgelerinde kıtlık baş göstermiştir. Bunun üzerine, Mersin'den Rum köylerine un sevk edilmesi ile ilgili talimat verilmiştir.

KIBRIS TÜRK TOPLUMUNUN ACİL İHTİYAÇ LİSTESİ			
Gıda Türü	Miktarı	Gıda Türü	Miktarı
Fasulye	40 ton	Salça	15 ton
Nohut, Mercimek	10 ton	Tuz	5 ton
Pirinç	100 ton	Patates	125 ton
Makarna	100 ton	Et	1000 ton
Margarin	30 ton	Konserve sebze	100 ton
Yemeklik Yağ	50 ton	Komposto	25 ton
Toz şeker	150 ton	Reçel	15 ton
Zeytin	20 ton	Küspe	100 ton
İnek yemi	100 ton	Tavuk yemi	20 ton
		Sabun	100.000 adet

TABLO 15: Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kıbrıs Türklerinin acil ihtiyaç listesi. (Keser, 2013)

Harekâtın başlamasıyla birlikte Kızılay İlk Yardım hastanesi ile beraber Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği önemli vazifeleri deruhte etmiştir. Büyükelçilik öncelikle acil ihtiyaçların temini hususunda aracı kuruluş olarak önemli rol oynamıştır.

21 Temmuz 1974 tarihinde Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı'nın Atina'daki temaslarını bitirip Ankara'ya gelmesi ile beraber tarafları ateşkese ikna etme çalışmaları hız kazanmıştır.

22 Temmuz 1974'te Amerika ve İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin aracılığıyla Türkiye ile Yunanistan ateşkes anlaşmasına varmışlar ve anlaşma gereğince saat 17:00'den sonra Kıbrıs'ta ateşkes uygulanmıştır. Bir yabancı muhabirin bildirdiğine göre Girne'de silah sesleri ateşkesten 20 dakika sonra susmuştur.

23 Temmuz 1974'te Türkiye Büyük Millet Meclisine hükûmet tarafından verilen bilgiye göre Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türk Silahlı Kuvvetleri 57 Şehit ve 184 yaralı olmak üzere toplam 242 kayıp vermiştir.

25 Temmuz 1974 saat 22:30'da Kıbrıs meselesini barışçı bir şekilde çözümlmek amacıyla Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında düzenlenen ateşkes konferansı Cenevre'de başlamıştır. Türkiye Dışişleri Bakanı konferansta federatif bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti tezini savunacağını açıklarken Yunanistan Dışişleri Bakanı ise taksim ve federasyona karşı

olduğunu belirtmiştir. 26 Temmuz 1974 tarihli Tercüman gazetesinde yer alan söz konusu habere göre garantör devlet İngiltere ise belirgin bir kararsızlık içindedir.

Cenevre’de toplanan konferansta Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında görüşmeler üç gün sürmüş, İngiltere Dışişleri Bakanı Türk görüşünün haklılığını teslim etmekle beraber Yunanistan’ın demokratik bir yönetime dönüşünün devamı için arabuluculuğa girmiştir. Türk Dışişleri Bakanı ise Türk askerinin adadan çekilmesinin söz konusu olmadığını ve Yunanistan Türk askerini yabancı birlik olarak görmesinin karşısında, Türkiye’nin uluslararası antlaşmalardan doğan hakkını kullandığını belirtmiştir. Ayrıca Kıbrıs’ın bir başka ülkeye ilhakının önlenmesi ve benzeri meseleler halledilmeden Türk askerinin adadan çekilmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir. Ayrıca Kıbrıs Rumları’nın 1964’ten beri Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nı çiğnedikleri de ifade edilmiştir.

Temmuz’da Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları arasında görüşmeler yeniden başlamış, daha sonra bu görüşmeye İngiltere Dışişleri Bakanı da iştirak etmiştir. 28 Temmuz 1974 tarihinde yer alan habere göre Türkiye’nin önceki gece sunduğu ateşkes önerisi ile beraber gerekli güvenlik tedbirleri alındıktan sonra üç garantör ülkenin Kıbrıs’ın geleceğini tayin etmek için bir hafta içinde toplanması öngörülmektedir.¹²⁹

29 Temmuz’da Cenevre’de imzalanan ateşkes antlaşmasına göre Yunan ve Rum güçlerinin işgal etmiş olduğu Kıbrıs Türk bölgeleri tahliye edilecek ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından koruma altına alınacaktır. Yine bu antlaşmaya göre savaş esirleri mübadele edilecek veya Milletlerarası Kızılhaç Komitesi nezareti altında serbest bırakılacaktır.

Cenevre Konferansı’nı dünya medyası “Türkler Cenevre’de başarı kazandılar” başlığı ile haber vermiştir. Yunanistan’daki halk da antlaşmaya varılmasından dolayı sevinç içindedirler. Devrik Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios dahi adaya dönmek için bir sebep yok şeklinde beyanat vermektedir. Diplomatik gözlemciler ise daha antlaşma ile taviz verildiğini ve tavizlerin Karamanlis’i yerinden edebileceğini söylemektedir. Fakat Yunanistan Dışişleri Bakanı, “*Makarios’un dönüp dönmemesi bizi alakadar etmez*”, şeklinde beyanat vermiş, Yunanistan’ın ne federasyon ne taksim ve ne de ENOSİS’i kabul ettirmeyeceğini bildirmiştir.

Fakat Rumlar ateşkese uymayarak sabotaj hareketine girişmişlerdir. 20 Temmuz’dan beri Rumların muhasarası altında bulunan Magosa Kalesi’nde bir avuç mücahit ve 10 bin Türk mahsur kalmış ve mücahitlerin yiyecek ve mühimmatları tükenmek üzeredir. Zor şartlar altında insanüstü bir güçle dayanan Türkler, kalenin giriş çıkış ve kontrolünü ellerinde bulundurmaktadır. Magosa Kalesi’ne Türk Bayrağı dalgalanmaya devam etmektedir.

¹²⁹ Tercüman, 28 Temmuz 1974

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Rum zulmünden kaçarak İngiliz üslerine sığınan ve sayıları 5000'i bulan sivil Türkler, evlerine dönmeye başlamıştır. Göçmenlerin dönüşü ile Limasol ve çevresinde hayat normale dönmeye başlamıştır. Kıbrıs Rum Yönetimi başkanı Klerides Kıbrıs'ın geleceğinin Türk ve Rum cemaatlerinin millî özelliklerini geliştirmeye meydan veren etkili bir yönetim sistemine bağlı olduğunu, iki cemaatin de kendi kültür ve geleneklerinden serbestçe imkânını veren etkili bir yönetimi teminat altında tutacak bir çözüme ihtiyaç bulunduğunu ve savaşın erken sona ermesi hâlinde Türklerin ve Rumların yan yana yaşayabileceklerine inancını belirtmiştir.

Yunanistan, Cenevre Antlaşması'nın kesin hükümlerini hiçe sayarak adaya asker çıkarmaya devam etmektedir. Rum Millî Muhafızları ateşkesi ihlal ederek Girne bölgesindeki Türk mevzilerine ateş açmışlardır. 6 Ağustos 1974 tarihli Tercüman gazetesinin haberine göre Rumlar şiddeti artırarak camiye ve çok sayıda Türk'ün evini yakarak iki yaşlı Türk kadını öldürmüşler ve bir bankayı soymuşlardır.¹³⁰

Magosa Kalesi'nde muhasara altında bulunan 10 bin Türk, Rumların saldırısına uğramış ve bölgede kanlı çatışmalar başlamıştır. Birleşmiş Milletler Barış Gücüne bağlı askerler çatışmalara seyirci kalmışlardır. Magosa Kalesi'ne aç susuz yaşamak zorunda bırakılan Türkler tarafların zayıyatı konusunda bir bilgi temin edememiştir. Girne yakınlarında, Kırnı, Lapta, Karava, Siskilipos köylerinde üslenen Rumlar ateşkes antlaşmasını hiçe sayarak Türk askerlerine karşı saldırılarını devam ettiriyordu. Kıbrıs mücahitleri ise yalnızca Magosa'ya hâkim bir tepeyi ele geçirebilmişti. 8-14 Ağustos'ta toplanması hedeflenen Cenevre Konferansı ise toplanamadı. Yabancı gözlemcilere göre ateşkes devamlı ihlal edilmiştir. Bunun üzerine Kıbrıs'a Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından havadan denizden ve karadan 13 Ağustos 1974'te yeniden harekâta başlandı. Türk Silahlı Kuvvetleri Yunan ve Rum Birliklerinin döktükleri mayınları temizledikten sonra Magosa'da direnen Ulusal Muhafız Kuvvetlerini ve Rum Zırhlı Birliklerini geçmiş ve Zırhlı Birlikler, piyade ve komandolar, kısa sürede 30 mil kat ederek Ada'nın en büyük liman şehri olan Magosa'yı tamamen kuşatmışlardır. Rum ve Yunan askerleri şehri bırakıp kaçmaya başlamıştır. Rumların en önemli mevzilerinin ve çok sayıda askerinin bulunduğu Magosa, Türk Silahlı Kuvvetlerinin koordineli taarruzu karşısında fazla tutunamamıştır. 16 Ağustos 1974 tarihli Tercüman gazetesinde yer alan habere göre Mehmetçik, hisar içinde aylardır mahsur kalan yaklaşık 10 bin mücahitle kucaklaşarak sevinç gözyaşları dökülmüştür.¹³¹

Rum'lar mağlubiyetin ardından Amerikan Büyükelçiliğine makineli tüfekler ve bombalarla saldırarak büyükelçi öldürmüştür. Alman Zeit gazetesi muhabiri olayın şahitleri

¹³⁰ Tercüman, 6 Ağustos 1974

¹³¹ Tercüman, 16 Ağustos 1974

arasındadır. Bu olay Rum tarafını temsil eden Klerides üzerinde soğuk duş etkisi yapmış ve Klerides, “Asıl şimdi kaybettik” şeklinde bir beyanat vermiştir.¹³²

Magosa üzerinden başlatılan İkinci Barış Harekâtı Doğu ve Batı yönüne süratle yayılmış Türk silahlı Kuvvetleri önce Akaca ve Omorfo’u ele geçirmiş daha sonra Lefke’yi de ele geçirmeyi başarmıştır. 19 Ağustos 1974 tarihli Tercüman gazetesine göre İkinci Barış Harekâtı sırasında ele geçirilen Lefke’den kaçan Rum çetecilerin yanlarında yüzlerce Türk rehinesi götürdükleri öğrenilmiştir.¹³³Başarılı bir harekât sonunda 9 bin 251 km’lik Kıbrıs’ın 95 km. uzunluğunda ve 48 km. eninde bir bölgesi Türk kontrolüne geçmiş ve 16 Aralık akşamı adada ateşkes ilan edilmiştir.¹³⁴

Kıbrıs Türk Cemaati Lideri Denktaş konuyla ilgili olarak Tercüman gazetesine şu beyanatta bulunmuştur:

*“Kıbrıs’ın nihaî olarak bir federal cumhuriyetle idare edilmesi tezini savunuyoruz. Fakat Rumlar bunu kabul etmemiş görünüyorlar. Biz Türkler kurulacak cumhuriyetin iki temel taşından biriyiz. Kendi yönetimimiz halen iş başındadır ve bütün fonksiyonları ile çalışmaktadır. Ancak Rumlardaki yönetimsizlik idaremizde çeşitli boşluklar meydana getirmektedir. Türklerin federal cumhuriyete dair önerilerinin kabul görmemiştir. Rumların belli bir süre sonunda federasyon tezini kabul etmedikleri takdirde adada bir Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulacağını ve adanın bağımsızlığını garanti etmekte olan Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulacak olan Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını da garanti edecektir.”*¹³⁵

Adada garantör devlet sıfatıyla bulunan İngiltere’nin The Daily Telegraph gazetesi’nde Kıbrıs’la ilgili Türkiye’nin Cenevre görüşmelerinde öne sürdüğü taksim veya federal devlet tezinin kabul edilmesine dair bir yazı yayımlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanı Ada’ya barış ve huzur götürmek için Kıbrıs’ta bulunan Türk ordusunun, eli silah tutmayan sivil halka zarar vermemek için elinden geleni yaptığını, askerî harekâta mağdurlara yardım edildiğini ve çıkarma esnasında insani yardım faaliyetlerine öncelik verildiğinden bahsetmiştir. Kıbrıs’taki Kızılây yetkilileri Türklerin kontrolündeki bölgelerde yaşayan Rumlara şartsız yardım yapıldığını bildirmişlerdir.

¹³² Tercüman, 20 Ağustos 1974

¹³³ Tercüman 19 Ağustos 1974

¹³⁴ Tercüman 17 Ağustos 1974

¹³⁵ Tercüman, 24 Ağustos 1974

KIZILAY ŞUBELERİNİN KIBRIS İÇİN TOPLADIĞI YARDIMLAR					
Adalar	3.450 lira	Çifteler	4800 lira	İstiklal	1.110 lira
Aydın	14.887 lira	Çankaya	22.000 lira	İzmir	900 lira
Avanos	34.540 lira	Denizli	43.535 lira	Konya	650 lira
Adana	6.996,70 lira	Erbaa	2.070 lira	Kulp	2.165 lira
Alaşehir	1.430 lira	Eskişehir	1.000 lira	Karşıyaka	4.210 lira
Bolvadin	120 lira	Edirne	800 lira	Lüleburgaz	10.512 lira
Boyabat	379.885.lira	Eflani	700 lira	Perşembe	20.000 lira
Beyoğlu	1000 lira	Fethiye	970 lira	Rize	3.000.000 lira
Bayrampaşa	4.045 lira	Elmalı	160.000 lira	Sarayköy	1.550 lira
Çal	950 lira	Gönen	150 lira	Söke	3.000 lira
Çayeli	801 lira	Gerçüş	590 lira	Selim	156.000 lira
Çubuk	45.050 lira	Horasan	11.085 lira	Susurluk	500.000 lira
Çatalca	13.085 lira	Hereke	2.750 lira	TOPLAM	225.000 lira

TABLO 16: Kızılay şubelerinin Kıbrıs için topladığı yardım miktarları. (Keser,2013)

TÜRKİYE'DEN KIBRIS'A YAPILAN NAKİT, İLAÇ VE UN BAĞIŞLARI			
<u>BAĞIŞCI İSMİ</u>	<u>YARDIM TÜRÜ</u>	<u>BAĞIŞCI İSMİ</u>	<u>YARDIM TÜRÜ</u>
Ziraat Bankası	100.000 Lira	Ankara Un Sanayi	150 çuval un
Etibank	100.000 lira	Gölbaşı Un	100 çuval un
Vehbi Koç Vakfı	500.000 Lira	Ankara	
İzmir Ticaret Odası	100.000 lira	Değirmencilik AŞ	30 ton un
		Bol Gıda AŞ	30 ton un
		Ankara	
İş Bankası	500.000 lira	Değirmencilik AŞ	30 ton un
İlaç firmaları	1.200.000 Lira	Harman Un	150 çuval un
İstanbul Rum Patrikhanesi	150.000 Lira	Murat Un	200 çuval un
TOPLAM	2.650.000 Lira	Bulkan Un	150 çuval un
		Ak Un	100 çuval un
Zile	385 şişe kan	Polatlı Un	100 çuval un
Ankara Bld. Güçsüzler Yurdu	3.000 adet eşya	Kemal Özdoğru	5000 çuval un
Labor Medikal	1.000 adet ilaç	Yıldırım Un	100 çuval un
Başkent Şirketi	300 adet ilaç	Bereket Un	100 çuval un
Aziz Sarsılmaz	1 torba ilaç	Kaman Un	100 çuval un

TABLO 17: Türkiye'den Kıbrıs'a yapılan nakit, ilaç ve un bağışları. (Keser, 2013)

Kıbrıs harekâtı dolayısıyla bağış yapan firmaların vakıfların ve kişilerin isimleri ve yaptıkları yardım türleri Tablo 17'de görüleceği üzere, nakit, ilaç ve un bağışları olarak ortaya konmuştur. Tüzel kişiler adına Kıbrıs'a yardım amacıyla toplam 2.650.000 liralık bağış sağlanmıştır. Un ihtiyacı çeşitli fabrikalardan karşılanırken, ilaç firmaları da Kıbrıs halkı için ilaç bağışında bulunmuşlardır. Yurtoğlu, Fako, Sifar, Abdi İbrahim, Pfizer, Santa Farma, Sandoz, Abbott, Roche, Bilim, Squibb, Birleşik Alman, Hoescht, Doğu, Berk, Ciba, Carlo-Erba, Wyeth, SSK ilaç şirketleri tarafından toplam 1.200.000 lira tutarında çeşitli ilaç bağışı yapmışlardır. (Keser, 2013)

KIBRIS'A BAĞIŞ YAPAN KURUMSAL FİRMALAR			
<u>BAĞIŞCI İSMİ</u>	<u>YARDIM TÜRÜ</u>	<u>BAĞIŞCI İSMİ</u>	<u>YARDIM TÜRÜ</u>
Yayla İrmik	180.000 kilo makarna	Bayram Manga	10 ton pirinç
Yurttaş	3 ton makarna	Fatih Kundura	25 çift ayakkabı
Sındırgı	6 ton reçel ve konserve	Can Konserve	2.040 kilo konserve
Bolu Süt	2.559 kilo buğday ve nohut	Eczacıbaşı Holding	5.000 kan şişesi
Kulp	85 Kasa Kaşar Peynir	Eczacıbaşı Holding	25.000 penisilin
İnci	1930 lira	Mehmet Dermaner	28.500 liralık tıbbi malz.
Kurukahve	175 paket çay	Gemas	66 buzluk

TABLO 18: Gerçek ve Tüzel kişilerce Kıbrıs'a yapılan diğer bağışlar (Keser, 2013)

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yabancı ülkelerin 1974 yılı sonuna kadar yaptıkları aynî ve nakdî yardımlar ile bu yardımın ortaya çıkmasında katkıda bulunan ülkeler Tablo 19'da daha net görülmektedir:

Kıbrıs'ta Kızılay'ın göçmenlere yönelik yardım faaliyetleri 1975 yılında da devam etmiştir. 2-9 Şubat 1975 tarihlerinde Kızılay Kıbrıs sorumlusunun Kızılay Genel Müdürlüğü'ne yapmış olduğu bildirimine göre dağıtılan gıda yardımları şöyledir:

Bu tarihlerde Kızılay'ın fedakâr yardımları ile birlikte bölgede işlerin nispeten yoluna girdiği ve hayatın normal seyrine döndüğü müşahade edilmektedir. Kızılay 1975 yılı itibariyle Kıbrıs hastanelerinde toplam 59.864 kişiye bakım yapmış ve bu faaliyetler için toplam 1.235.372 liralık bir harcama gerçekleştirilmiştir.

Kızılay bu faaliyetlerin yanı sıra Kıbrıs'ta Rumlar tarafından esir edilen sivil Türklerin kurtarılması ve elimizde bulunan Rum esirlerin iadesi konusunda Kızıllaç ile birlikte aktif rol oynamıştır.

ÜLKE İSMİ	YARDIM TUTARI	ÜLKE İSMİ	YARDIM TUTARI
ABD	7.300.000	Kanada	51.020
Almanya	188.758	Kenya	13.165
Avustralya	65.531	Kore Cum.	5.000
Avusturya	55.866	Küba	50.687
Belçika	219.784	Malta	1.000
Brezilya	10.000	Mısır	6.389
Danimarka	164.684	Lübnan	314.592
Fransa	421.053	Liechtenstein	3.356
Finlandiya	64.187	Lüksemburg	279.484
Filipinler	2.500	Moritanya	2.000
Hollanda	185.185	Monako	1.042
İngiltere	1.173.709	Norveç	90.580
İsviçre	208.333	Pakistan	10.101
İsrail	17.857	Suriye	5.068
Japonya	33.333	Yugoslavya	30.488
TOPLAM		12.342.397	İsviçre Frangı

TABLO 19: Harekât sonrası Kıbrıs’a ülkeler bazında yapılan yardımlar. (Keser, 2013)

4. KIZILAY'IN DEPREM, AFET VE DİĞER SOSYAL YARDIMLARI

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, cumhuriyet ile beraber Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ismini kullanmaya başladı. Savaşların meydana getirdiği göçler Hilâl-i Ahmer'e oldukça tecrübe kazandırmıştı. Osmanlı döneminde de bazı afetlere yardım hizmeti veren Hilâl-i Ahmer bir yandan Doğal afetlere uğrayan bölgelere de yardım götürüyordu.

Hilâl-i Ahmer bunların yanı sıra yurt dışında meydana gelen doğal afetleri de takip ediyor, imkân nispetinde onlara da yardımcı olmaya çalışıyordu. Bu kapsamda İran'daki sel felaketi için 2500 lira gönderildi. Ayrıca Kırım'daki yoksul Müslümanlar için de 500 takım elbise gönderildi.

Hilâl-i Ahmer'in savaşıardan edindiği tecrübe neticesinde, ilk olarak 1911'de bir hemşirelik okulu açılması kararı alınmıştı. Fakat açılan bu hemşirelik okulu maddî olanaksızlıklar nedeniyle kısa bir süre devam edebildi. Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda diğer devletlerin Kızılhaç teşkilatlarında görevli deneyimli hemşirelerin büyük fayda göstermesi üzerine, Besim Ömer Paşa 1913-1914'te Darülfünûn Konferans Salonu'nda beş aylık bir hemşirelik kursu açtı. Bu kursları bitiren 300 hemşire I. Dünya Savaşı'nda görev yaptı.

19 Ekim 1914 tarihli Tanin gazetesinde Isparta ve Burdur'da meydana gelen depremde Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsi tarafından hemen çeşitli doktor ve hastabakıcılardan oluşan bir imdat heyeti teşekkül ettirildi. Bu heyet felaket mahalline giderek beraberinde götürdüğü çamaşır, gömlek, kaput, entari, yastık ve yatak gibi eşyayı ve yiyecekleri felâketzedelere, çıplak ve aç bîcârelere dağıtarak açıkta kalanlara da kâfi miktarda çadırı İstanbul'dan göndermiştir. göre bundan başka Hilâl-i Ahmer Konya Merkezi tarafından 200 ve merkez-i umûmî tarafından 300 lira muhtaçlara nakit yardımı yapılmıştır.

20 Ekim 1914 yılında Afyon Dinar'da meydana gelen deprem nedeniyle Bursa Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Karahisar Mutasarrıflığı vasıtasıyla Dinar Kaymakamlığına yardıma muhtaç olanlar için beş bin lira yardım göndermiştir.¹³⁶

19 Eylül 1916'da Ankara'da meydana gelen yangın nedeniyle Eskişehir'den hapisshanedeki yangın mağdurlarına iç çamaşırı, kıyafet ve ilaç yardımları gönderilmiştir.¹³⁷

8 Ocak 1918 tarihli Tanin gazetesinde bulunan haber egöre Üsküdar'da 7 Ocak gecesi meydana gelen yangında yardıma muhtaç hâle gelen birkaç kişiye Hilâl-i Ahmer tarafından

¹³⁶ Kızılây Arşivi, 156/39

¹³⁷ Kızılây Arşivi, 13/68, 13-68.1

orada teşkil edilen bir aşhaneden sıcak yemek dağıtıldığı ve bu aşhanenin günde 6000 fukaraya yemek dağıtabildiği anlaşılmaktadır.

Tasvir-i Efkâr gazetesinin 14 Ocak 1918 tarihli nüshasında Hilâl-i Ahmer'in Üsküdar'daki yangınzedelere yaptığı yardımların Şehremaneti'ne örnek teşkil etmesi gerektiği ve şehremanetinin yangınzedelere kömür ve tıbbî destek sağlaması gerektiği yazmaktadır.

Sabah gazetesinin 13 Temmuz 1918 tarihli nüshasına göre İstanbul'da meydana gelen yangında yardıma muhtaç olanları belirlemek için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tahkikat yapılmıştır. Bu tahkikat neticesinde yardıma muhtaç olanların dağıtımdan istifade edebilmeleri için hususi bir heyet teşkil edilmiştir. Bu heyet yangınzedeleri dolaşarak muhtaç oldukları eşyanın dağıtımında önemli rol oynamıştır.

Tasvir-i Efkâr gazetesinin 17 Aralık 1918 tarihli sayısına göre harbin zuhurundan beri Konya'da Hilâl-i Ahmeri tarafından işletilmekte olan bir çiftliğin ziraat aletlerinin motorla çalışabilmesi için daha önce Hilâl-i Ahmer tarafından verilen 30 vagon miktarındaki kömürün, terhis edildikleri hâlde memleketlerine sevk edilemeyen malûl askerlerin nakli için Anadolu lokomotiflerinde kullanılmak üzere Harbiye Nezaretine teslimine karar verildiği görülmektedir.

7 Mayıs 1923 tarihinde Uşak Yangın komisyonu, Kızılay İmdad-ı Sıhhî Heyetine 2500 lira para yardımı göndermiştir.¹³⁸

12 Mart 1925'te Pasinler merkezli depremde Erzurum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti gönüllüleri şehir merkezinde ve civar köylerde madî hasar ve can kayıpları hakkında Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumiyesine liste göndermiştir. Bu listede yaralı ve can kayıplarının yanı sıra hayvan telefâtı da titizlikle rapor edilmiştir.¹³⁹

1927'de ise ülkemizde kıtlık meydana gelmişti. Bu kıtlığın aşılması için Sinop'a 50.000 okka ekneklik un gönderildi. Erdek'te oturan Yugoslav göçmenlere yiyecek ve giyecek yardımı yapıldı. İran, Suriye ve Ürdün'den anavatana dönmek isteyen Türklere yardım amacıyla 25.016 lira harcandı.

¹³⁸ Kızılay Arşivi, 847/44

¹³⁹ Kızılay Arşivi, 1737-1, 1737-7,8,9,10,11

1928 senesinde Anadolu’da meydana gelen kuraklık sebebiyle yiyecek ihtiyacı olan muhtaçlara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından 750 ton ve daha sonra 450 ton buğday satın alınmıştır.¹⁴⁰

30 Mart 1928’de İzmir, Orhaneli, Gökçedağ, Kütahya ve Ankara’nın Kalecik ilçesinde meydana gelen depremler nedeniyle bu bölgelere toplam 178.000 liralık yardım yapıldı.

1930’da Hicaz ve Yemen’de kalan Türklerin anavatana getirilmesi için 100 sterlin yardım yapıldı. Veremle Savaş Cemiyeti ve Halk Sanatoryum’una 30.000 lira yardım yapıldı.

1931 yılında Sıtma ile savaş kapsamında Diyarbakır’a 2000 lira gönderildi. Kıbrıs’taki heyelan nedeniyle mağdurlara 1000 lira, Yeni Zelanda’ya 1000 ve Ermenistan’a 1000 lira yardım yapıldı.

1935 yılında Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ismini Türkiye Kızılay Derneği olarak değiştirilmesine karar verildi. Bu yıl Kars’ta gerçekleşen depremde zarar görenler için Hilâl-i Ahmer merkezinden Kars şubesine 20 bin lira yardım gönderilmiş ve felaketzedelere bu yardım dağıtılmıştır.¹⁴¹

1935 yılında Anadolu’da hüküm süren kuraklık nedeniyle Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekaleti tarafından Kızılay’a tahsis edilen bin ton buğdayın, Kızılay (Hilâl-i Ahmer) tarafından Samsun, Sivas, Sinop, Tokat, Kastamonu, Zonguldak, İçel, Bolu ve Eskişehir vilayetlerinde muhtaç durumda bulunan hasta, kimsesiz çocuk, kadın ve ihtiyarlara dağıtılmıştır.¹⁴²

15 Nisan 1936’da Nisan ve Mayıs aylarında Bulgaristan’dan beş bin ve Romanya’dan altı bin muhacir Türkiye’ye gelmişti. Bulgaristan’dan gelenler Türk-Bulgar hudut kapısından giriş yapacak ve Edirne-Kırklareli ve Uzunköprü’de kabul edilerek Doğu Treni ile Sirkeci’ye ve oradan da araba vapuruyla Tuzla’ya sevk edilecekti. Romanya’dan gelen göçmenler ise Köstence’den doğrudan vapur ile Tuzla’ya çıkarılacaktı.

Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekaletinin Kızılay’a yazdığı yazıya göre, bu muhacirlerin iâşesi Kızılay tarafından karşılanacaktı. Muhacirlere sabah ekmek ve çay, akşam sıcak yemek ve yolda da ekmek ve katık verilecekti. Verilecek gıda yardımı da belirli miktarlarla sınırlandırılmıştı. Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekaletinin gönderdiği İaşe Talimatnamesi’ne göre ekmek yemeksiz ve katıksız olarak verildiği zaman, büyükler için 900 gram, 10 yaşından küçük olanlar için 450 gram olacaktı. Sıcak yemek ve çay ile beraber ekmek verilirse büyükler

¹⁴⁰ Kızılay Arşivi, 1737-3.1 ve 2, 1737-3.3 ve 4

¹⁴¹ Kızılay Arşivi, 2104/171

¹⁴² Kızılay Arşivi, 2104/128.1

için 500 gram, küçükler için 250 gram olacaktı. Sıcak yemek olarak da nüfus başına 100 gram kuru fasulye vs. 100 gram sade yağ gibi bir kriterler getirilmişti.¹⁴³

Millî Müdafaa Vekaletinin 17 Ağustos 1938 tarihinde Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekaletine cevaben yazdığı yazıda, Kızılay Cemiyetinin yaptığı tasnife göre, Kırşehir civarında meydana gelen depremde sonra başlanan inşa çalışmalarında kullanılmak üzere valilikçe ilave asker talep edildiği, ancak daha önce gönderilen duvarcı, sıvacı, dülgere, marangoz olarak 188 askerin işe başladıkları Kızılay tarafından bildirilmiş, bu askerlerin diğer ustalar yanında yardımcı olarak çalışmasının mümkün olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁴

Kırşehir ve civarında 19 Nisan 1938 tarihinde meydana gelen depremde yıkılan ve Kızılay tarafından yeniden inşa ettirilen köylerin meydanına, depremi ve köylerin sonradan kurulma hadisesini anlatan birer anıt dikilmesi kararlaştırılmıştır. Bu anıtın cephesinden birinin altına: “19/4/1938 tarihinde vuku bulan yer sarsıntısında yıkılan Hacımırza ve Akpınar köyleri yerine milletin yardımı ile Kızılay Cemiyeti tarafından Yeni Akpınar köyü kurulmuştur” şeklinde bir not yazılması planlanmıştır.¹⁴⁵

17 Aralık 1938 tarihinde Kırşehir Valiliğinin Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekaletine yazmış olduğu yazıda ise sekiz aydan beri hafif şiddetli bir şekilde zelzelenin devam ettiği ve vaziyetin vahametinin devam ettiği için yeni bir deprem ihtimaline karşı Kırşehir, Akpınar ve Kaman’da 5000 çadırın depo edilmesi gerektiği ve acil ihtiyaçlarda kullanılmak üzere 5000 liranın Ziraat Bankasında vilayet emrinde hazır bulundurulması ile beraber Kırşehir’e bir doktor ilavesi ve Çiçekdağı kazasına bir doktor tayin edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁴⁶

1939 yılında o zaman kadar yaşanan en şiddetli depremler meydana geldi. Önemli oranda can ve mal kaybının yaşandığı bu depremlerde Kızılay tüm imkânlarını seferber ederek önemli yardımlar sağlanmasına öncülük etmiştir. Ayrıca bu depremler için yurt dışından gelen yardımlar da Kızılay tarafından organize ediliyordu.

22 Eylül 1939’da Dikili’de meydana gelen depremde 42 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 553 konut yıkılmış ve 400 konut ağır hasar görmüştü. 1842 konut ise orta derecede hasar görmüştü.

Kızılay ilk olarak bölgeye 3500 lira nakit yardımı ile beraber 1150 çadır gönderdi. Ayrıca bir yardım kampanyası başlatarak bölgeye toplam 91.631,47 lira gönderdi. Hükûmet bu yardımların yanı sıra bölgeye 300.000 liralık yiyecek, giyecek ve konut yardımı gönderdi. İzmir’in Dikili ilçesinde meydana gelen depremde sonra barakalar inşa edilmiştir. Bu

¹⁴³ Kızılay Arşivi, 2104-72.2 ve 2104-72.3

¹⁴⁴ Kızılay Arşivi, 2289/18.1

¹⁴⁵ Kızılay Arşivi, 2289/13

¹⁴⁶ Kızılay Arşivi, 2289/138, 2289/138.1

barakaların fotoğrafları Kızılay Cemiyeti Genel Merkezi aracılığıyla yüksek riyasete takdim edilmiştir.¹⁴⁷

Dikili depreminden sonra yağmurlar da başladığından Çandarlı için 200, Bademli köyü için 150 çadır ile Yahşibey köyü için 25 çadırın temin edilmesi için telgraf gönderilmiştir.¹⁴⁸

İzmir’de Dikili ve Bergama civarında meydana gelen depremde sonra İzmir Yün Mensucatı fabrika yöneticisinin Kızılay İzmir şubesine gönderdiği yazıda sekiz kişinin üç ay müddetle masraflarını karşılayacağı ve çocuklarını okutmayı taahhüt etmiştir.¹⁴⁹

27 Aralık 1939 tarihinde diğer büyük bir deprem ise ikinci kez Erzincan’da meydana gelmiştir. Civar illerden Tokat Erbaa ilçesinde meydana gelen hasar ve yardım çalışmaları ile ilgili Samsun Vali Yardımcısının telgrafında 53 köyde iâşe ve iskân sağlık ve enkaz kaldırma faaliyetlerinin yürütüldüğünden ve Erbaa merkezde 30 yataklı bir revir kurulduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca yıkılan evlerin yerine baraka yapılması için 47 marangoz ve işçi çalışmıştır.¹⁵⁰

Erzincan’da 1939’un son günlerinde gerçekleşen büyük depremin Refahiye kazasında yol açtığı hasar ve alınan tedbirler hakkında valinin telgrafına göre Erzincan’a bağlı Ekecik köyünde 313 kişi vefat etmiş ve 26 kişi yaralanmıştır. Depremde muhtelif hayvan zayiatı ile beraber 187 hane yıkılmıştır. Köy halkından sağ kalanlara kaza merkezinden çay, tütün vb. gönderilmiş ve nüfuslar dikkate alınarak 450 lira nakit yardımı yapılmıştır. Telef olan hayvan leşlerine vahşî hayvanların hücum etmesinden dolayı köylülere 200 silah dağıtılmıştır. Köyde iskân edilecek ev kalmadığından köylüler tarafından barakalar inşa edilmiştir. Valinin telgrafında Kızılay’ın 3000 lira nakit yardım göndermesine rağmen, bu yardımın kâfi gelmeyeceği daha fazla yardıma ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır.¹⁵¹

Erzincan depreminden sonra Gümüşhane merkezde hafif bir depremin meydana gelmesi üzerine Zigana ve Kop dağları, motorlu araç trafiğine kapanmıştır.¹⁵²

1939 Erzincan depreminin ardından Tunceli’ye bağlı Çemişgezek’in, Vaskovan, Başvartınık, Germili nahiyeleri ile Nazimiye ve Pertek kazalarında hasara sebebiyet veren artçı depremlerin meydana geldiğine dair Tunceli Valisinin gönderdiği telgrafa göre ilk iki artçı depremde zayiat görülmemiştir, üçüncü artçı depremde ise Bahrav köyünde bir ağıl, bir

¹⁴⁷ Kızılay Arşivi, 2371-29, 2371-30.2, 2371-30.5, 2371-30.9

¹⁴⁸ Kızılay Arşivi, 2371/176.2

¹⁴⁹ Kızılay Arşivi, 2507/99.4

¹⁵⁰ Kızılay Arşivi, 2519/16.2

¹⁵¹ Kızılay Arşivi, 2519/16.18

¹⁵² Kızılay Arşivi, 2519/16.11

ahır ve bir samanlık tamamen yıkılmış, 3 ev hafif hasar görmüş, 15 koyun ve keçi ise zayı olmuştur.¹⁵³

1939 Erzincan depreminin ardından Tokat'ın Erbaa ilçesinde zelzele felaketine uğrayan 53 köyde iâşe, iskân ve enkaz kaldırma işlemi gerçekleştirilmiştir. Ağır yaralıları Samsun'a sevk edilmiş, hafif yaralıları tedavi amacıyla Erbaa'da 30 yataklı bir revir kurulmuştur. Enkaz kaldırma amacıyla 200 kadar işçi çalışmış ve enkaz altındaki eşya ve erzakın büyük kısmı kurtarılmıştır. Yıkılan evinin yanından ayrılmayan halka çivi, marangoz ve işçi verilerek evlerinin enkazı ile yaptıkları barakalara yerleştirilmeleri kolaylaştırılmıştır.¹⁵⁴(K.A.2519-16.2)

1939 Erzincan depreminin ardından üç bin kişiden yarısının Hatay'a gönderilmesi planlanmıştır.1500 kişi yerlerine ulaşmış iken sonradan gelecek olanların ihtiyacı için gerekli olan elbise, ayakkabı gibi ihtiyaç malzemelerinin bir an önce gönderilmesine dair Hatay valisi telgrafta talepte bulunmuştur.¹⁵⁵

Erzincan'da meydana gelen büyük depremin ardından Çoruh kaymakamının çektiği telgrafa göre Artvin'in Hopa kazası merkezinde de bazı hasara yol açtığı ve kar fırtınası nedeniyle bazı nahiyelerden haber alınamamıştır.¹⁵⁶

Erzincan depreminin mağdurlarından üç yüz otuz beş kişi Sivas'a gitmiş ve burada iâşe ve sağlık hizmetleri görülmüştür. Bunlardan bir kısmının ise Sivas'ta kaldığı, bazısının Samsun'a gittiği, çoğunun diğer şehirlere nakledilmek üzere Kayseri'ye gönderildikleri bilinmektedir.¹⁵⁷

Erzincan'da 1939'un son günlerinde gerçekleşen büyük depremin Tercan kazasında yol açtığı hasar ve alınan tedbirler hakkındaki Erzincan valisinin telgrafına göre, Tercan mıntıkasında bazı köylerde yalnızca binalar hasar görmüş ve nüfus zayıatı meydana gelmemiştir. Fakat Elmalı köyünde 6 kişi vefat etmiş ve 6 yaralı tespit edilmiştir.¹⁵⁸

27 Aralık 1939'da Erzincan merkezli gerçekleşen depremden sonra Kayseri valisinin telgrafına göre depremden etkilenen Sivas'taki 231 kişinin Kayseri'ye geldikten sonra bu kişilere çorba, çay ekmek ve kıyafet temin edildiği, bunlardan 54 kişinin Kayseri'deki evlere yerleştirildikleri, 177 kişinin ise Ankara, İstanbul, Manisa, Bursa, Konya, Eskişehir, İzmir, Edremit, Nazilli, Balıkesir ve Isparta'ya nakledildikleri anlaşılmaktadır.¹⁵⁹

¹⁵³ Kızılay Arşivi, 2519/16.17

¹⁵⁴ Kızılay Arşivi, 2519/16.2

¹⁵⁵ Kızılay Arşivi, 2519/16.20

¹⁵⁶ Kızılay Arşivi, 2519/16.30

¹⁵⁷ Kızılay Arşivi, 2519/16.7

¹⁵⁸ Kızılay Arşivi, 2519/16.26

¹⁵⁹ Kızılay Arşivi, 2519/16.4

1939 Büyük Erzincan depreminin etkilenen Giresun, Ordu, Tokat ve Sivas bölgesine İstanbul'dan gemi ile yiyecek, giyecek ve bazı yapı malzemesi gönderildiği İstanbul Valiliğinin çektiği telgraftan anlaşılmaktadır. Buna göre Giresun vilayetine 83 çuval yiyecek, 57 teneke helva, yağ ve kavurma, 64 balya sandık giyecek ve eşya, Ordu vilayetine 6 çuval ve sandık muhtelif eşya, 191 parça çadır direği, 39 balya yiyecek, 29 teneke peynir. 59 çuval makarna ve un, 28 çuval sabun, 23 teneke helva, 20 sandık ayakkabı ve Ankara Kızılay deposundan yeterli miktarda sıhhi malzeme gönderilmiştir. Tokat vilayetine Mısır'dan gelen malzemeden 304 parça çadır ve eşya ile 500 sandık çivi, 300 adet keser ve 300 adet testere ve buradan toplanan 116 balya 2 sandık giyecek eşyası gönderilmiş, Sivas vilayetine ise Mısır'dan gönderilen 56 balya yardım ulaştırılmıştır.¹⁶⁰

27 Aralık 1939'da Erzincan merkezli gerçekleşen büyük depremin yaralarını sarmak üzere Mardin merkezi ile Savur, Cizre, İdil, Derik, Nusaybin, Midyat, Kızıltepe, Mazıdağı ve Gerçüş kazalarından Kızılay aracılığıyla para, çeşitli yiyecek ve diğer ihtiyaç malzemeleri toplanmıştır. Mardin merkezinden 5500 lira 80 kuruş nakit ile beraber 7 çuvalda 732 kilo un ve 34 çuvalda 2473 kilo bulgur ve 7 tenekede 105 kilo yağ ve 9 balyada 1215 adet eşya, Malatya Kızılay deposuna teslim edilmiştir. Cizre kazasından 2473 lira, İdil kazasından 740 lira 78 kuruş, Derik kazasından 910 lira, Nusaybin kazasından 209 lira 90 kuruş, Midyat kazasından 506 lira, Kızıltepe kazasından 1058 lira, Mazıdağı kazasından 1424 lira 57 kuruş, Gerçüş kazasından 128 lira olmak üzere Mardin merkezden yapılan ilave yardımla birlikte toplam 17.043 lira 17 kuruş nakdî yardım temin edilmiştir.¹⁶¹

1939 Erzincan depreminin Sivas merkezine verdiği hasar ve yürütülen yardım çalışmaları hakkında vali tarafından Dahiliye Vekâletine gönderilen yazıya göre, Sivas vilayetine depremzedeler için 20.000 lira yardım yapılmış, Suşehri merkezinde 100 yataklı hastane için gereken malzeme temin edilmiştir.¹⁶²

1939 Erzincan depreminin Giresun'un Görele kazasında yol açtığı hasarı ve yürütülen yardım çalışmalarını bildiren kaymakamın telgrafına göre, 3 hafif yaralı derhal merkeze getirilmiş, evleri yıkılanlar tamamen kapalı yerlere yerleştirilmiştir. Köylerde 205'i hafif hasar olmak üzere toplam 705 evin hasar gördüğü anlaşılmıştır.¹⁶³

27 Aralık 1939'da Erzincan merkezli gerçekleşen büyük depremin mağdurlarından olup Sivas'a gelen kırk iki kişinin, Kayseri, Ankara, Eskişehir, İzmir ve Manisa'ya gitmek üzere trenle Kayseri'ye gönderilmiştir.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Kızılay Arşivi, 2519/17.4

¹⁶¹ Kızılay Arşivi: 2519/15.19

¹⁶² Kızılay Arşivi: 2519/15.10, 2519/15.11, 2519/15.12

¹⁶³ Kızılay Arşivi:2519/15.36

¹⁶⁴ Kızılay Arşivi:2519/15.25

27 Aralık 1939 gecesi Erzincan merkezli meydana gelen ve başta Sivas, Tokat, Gümüşhane, Ordu, Giresun, Amasya, Samsun, Trabzon, Yozgat, Tunceli, Malatya, Niğde ve Kayseri olmak üzere çok geniş bir coğrafyayı etkileyen büyük depremin yaralarını sarmak üzere altı ay boyunca yapılan işleri, depremin verdiği hasarın boyutu vb. bilgileri içeren Kızılay'ın hazırladığı ayrıntılı rapora göre, toplam can kaybı 38.860 olmuştur. 9561 insan yaralanmış ve 58.443 ev hasara uğramıştır. Depremin vukuundan 31 Mayıs 1940 tarihine kadar yabancı ülkelerden gelen yardımlarla beraber bölgeye toplam 1.289.829 lira nakit yardım yapılmış, en yakın hudut komşularından en uzak kıtalardaki bütün medeniyet alemi tarafından tonlarla ölçülecek miktarda sıhhi, tıbbî ve cerrahî malzeme, gıda maddeleri ve inşaat malzemesi gönderilmiştir. Kızılay Cemiyeti tarafından da bölgeye toplam 9222 çadır gönderilmiştir. Ayrıca Kızılay Cemiyeti aracılığıyla memleketin muhtelif bölgelerinde gıda ve maddeleri ve zarurî eşya süratle bölgeye sevk edilmiştir.¹⁶⁵

Bursa'nın Mustafakemalpaşa kazasında meydana gelen sel felaketi sonucu dokuz mahallede 267 evin kısmen veya tamamen yıkıldığı, 235 evin kullanılamayacak duruma geldiği, 133 dam ve samanlığın da ciddi derecede zarar gördüğü 29 Ocak 1940 tarihli Kızılay Cemiyeti tarafından Dahiliye Yüksek Vekaleti'ne yazılan resmi yazıdan anlaşılmaktadır. Bu evlerin yeniden inşası veya tamiri için 67.630 liralık yardıma ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁶⁶

19 Şubat 1940 tarihli yazıda Dikili ve Bergama civarında meydana gelen depremde evleri hasar gören kişilere ve köylere Kızılay tarafından yardım olarak muhtelif miktarda para dağıtılmıştır.¹⁶⁷

Ardahan ve Kağızman nahiye ve kazalarında hissedilen depremin verdiği hasar hakkında Dahiliye Vekâletinden Kızılay'a gönderilen yazıda 23 evin kısmen yıkıldığı, 15 koyun ve 1 ineğin öldüğü, 6 yaşında bir çocuğun yaralandığı, diğer nahiye merkezinde bir ev ile bir duvarın yıkıldığı, beş koyun ve keçinin öldüğü bildirilmiştir.¹⁶⁸

17 Nisan 1940'da meydana gelen depremin Kars'ın Digor ilçesine verdiği hasar hakkında Dahiliye Vekâletinden Kızılay'a gönderilen yazıda Digor nahiyesine bağlı Türkeşen köyünde 72 evin duvarlarının hasar gördüğü ve bir öküz ile bir ineğin telef olduğu, bununla beraber ölü veya yaralı nüfusun bulunmadığı bildirilmektedir.¹⁶⁹

Yozgat civarında 30 Temmuz 1940 tarihinde gerçekleşen depremden 151 köyün etkilendiği, buralardaki 1735 evin tamamen yıkıldığı, 798 evin kullanılamayacak duruma

¹⁶⁵ Kızılay Arşivi:2501-1 ve 1.1, 2501-1.2, 2501-1.4, 2501-1.5, 2501-1.6, 2501-1.7, 2501-1.9, 2501-1.10

¹⁶⁶ Kızılay Arşivi:2519/24

¹⁶⁷ Kızılay Arşivi: 2371/324, 2371/324.1

¹⁶⁸ Kızılay Arşivi: 2519/14

¹⁶⁹ Kızılay Arşivi: 2519/14.1

geldiği, 3 binden fazla evin de az derecede hasara uğradığına dair tespit komisyonunun sekizinci raporuna göre 151 köyü kapsayan bölgedeki toplam hasarlı ev sayısı 5960 olmuştur.¹⁷⁰

21 Eylül 1941'de İstanbul'un Fener semtinde çıkan yangında 47 ailenin eşyalarının tamamen yandığı, 182 kişinin açıkta kaldığı, Kızılay tarafından yardım maksadıyla mağdurlara para yanında battaniye, elbise ve çamaşır gibi ihtiyaç malzemeleri temin edildiği, ayrıca yatak ve yemek takımı da verileceğini belirten Kızılay raporuna göre büyük nüfusa 15 lira, küçük nüfusa 10 lira iâşe yardımı yapılacağı ve aile başına kira yardımı olarak 10 lira verileceği görülmektedir. Bu ailelerin büyük nüfusu 189, küçük nüfusu ise 48'dir. İstanbul Kızılay deposu tarafından bu ailelere 500 battaniye, 500 takım muhtelif boy elbise ve 500 takım çamaşır ile 200 takım yatak gönderilmiştir.¹⁷¹

21 Haziran 1943 tarihinde başvekalet gelen yazıya göre, yakın tarihte Adapazarı'nda meydana gelen depremde 75 kişi hayatını kaybetmiş, 100 civarında ağır ve hafif yaralı mevcuttur. Aynı yazıya göre gönderilen 500 çadıra ilaveten 1000 çadıra daha ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca depremzedeler için bir aşhane yapılması talep edilmiştir.¹⁷²

Adapazarı'nda meydana gelen depremle ilgili Kızılay Başmüfettişliğinin raporuna göre Kızılay Umumî Merkezi, İzmit Kızılay Merkezine 10.000 lira, Adapazarı, Eskişehir ve Hendek Kızılay Merkezlerine vilayet başına beş bin lira olmak üzere 15.000 lira yardım göndermiştir. Ayrıca İzmit Kızılay Merkezi tarafından Adapazarı'na bir aşevi ekibi giderek burada faaliyete başlamış ve binlerce kişiye yemek dağıtılmıştır.¹⁷³

1943 yılında kış yaklaşırken Kızılay tarafından ihtiyaç sahibi aileler tespit edilmiştir. Buna göre hâlen çadırda yaşamakta olan 150 kadar aileye yardım yapılması planlanmıştır. Hendek'te 30-40 fakir mektep talebesinin iâşesi Kızılay tarafından zelzele için ayrılan erzaktan karşılanacaktır. Adapazarı'nda ise 1000 kişinin iâşeye muhtaç durumda olduğu tespit edilmiştir. Bu ailelere iâşe ile birlikte yakacak yardımı yapılması da Kızılay tarafından kararlaştırılmıştır.¹⁷⁴

27 Kasım 1943 tarihinde Samsun, Tokat, Amasya, Çorum, Kastamonu, Çankırı, Sinop ve Ordu vilayetlerinde hissedilen depremin zararlarına, nüfus kaybına ve Kızılay tarafından yapılan yardımlara dair rapora göre Samsun'a 102.615 lira, Tokat'a 37.055 lira, Amasya'ya

¹⁷⁰ Kızılay Arşivi: 2530/1

¹⁷¹ Kızılay Arşivi: 2670/1, 2670/1.1, 2670/3

¹⁷² Kızılay Arşivi: 2859/201.4

¹⁷³ Kızılay Arşivi 2859/173,2859/173.1

¹⁷⁴ Kızılay Arşivi 2859/135,2858/135.1

17.295 lira, Çorum'a 43.985 lira, Kastamonu'ya 103.460 lira, Çankırı'ya 29.980 lira, Sinop'a 500 lira ve Sivas'a 10.000 lira değerinde aynî ve nakdî yardım yapılmıştır.¹⁷⁵

22 Kasım 1944 tarihinde Kızılay'a gönderilen bir başka yazıya göre, Ayvalık'taki depremde zarar gören kimsesiz çocuklar için 1.000 lira, fukaraya yardım için 5.000 lira, hastanelere hasta sevki için 1.500 lira, ölen fukaranın tekfin ve teşhizi için 1.000 lira, fukaraya ilaç yardımı için 3.000 lira, diğer yaralılar için 2.000 lira, acezeye yardım için 5.000 lira, ikiz çocuklara yardım için 5.000 lira, acezeye sıcak yemek dağıtımı için 7.500 lira ve sokaklardaki enkazın kaldırılması için 10.000 lira olmak üzere toplam 36.500 liralık yardım yapılması kongrede kararlaştırılmıştır.¹⁷⁶

18 Ocak 1946'da Gediz'de depremde zarar görenlere dağıtılmak üzere gönderilen toplam 109.000 liranın fakir halka ve resmî binaların onarımına sarf edildiğine dair Kızılay'a yazılan yazıda, depremde fakir halka dağıtılmak üzere 90.000 lira ve resmî binaların onarılması için de 19.000 lira miktarda yardım gönderilmiştir.¹⁷⁷

13 Haziran 1946 tarihli yazıda Ankara'da yağan yağmurlar neticesi oluşan selden evleri yıkılan ve açıkta kalanlara Kızılay Ankara Merkezi tarafından kısmen ilk yardım yapılmış, bunun için 200 lira harcanmış olup, genel merkezce izin verildiği takdirde 1.000 liralık yardımın muhtaçlara dağıtılarak ilk yardımın tamamlanacağı bildirilmiştir.¹⁷⁸

Tokat valisinin 3 Mart 1949 tarihli yazısına göre, Tokat'ın Artova ilçesinde görülen dolu ve şiddetli rüzgârın neden olduğu şiddetli kış nedeniyle ekim yapılamadığı için halkın açlıkla yüz yüze kaldıklarından dolayı 1786 kişinin Kızılay'ın yardımına ihtiyacı bulunduğu anlaşılmıştır. Buna göre her şahsa günde bir kilo hesabıyla üç ay yardım yapılması talep edilmiştir. Bunun için 90 kilo zahire üzerinden 180 ton hububata ihtiyaç olup, bu hububatın 90 tonunun buğday, 45 tonunun arpa ve 45 tonunun mısır olarak tahsis edilmesi istenmektedir.¹⁷⁹

Muş'ta zor durumda kalan şehir halkının, yoksulluk, fakirlik içinde bulunduğu, birçok ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı, sayıları tespit edilen yoksul kişilere yardım amacıyla Kızılay Genel Merkezi'nden 20.000 lira yardım talep edilen yazıda yardım gönderilmediği takdirde ileride gıdasızlıktan ölüm vakaları ile karşılaşmanın mümkün olduğundan dolayı tedbir alınması uygun görülmüştür.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Kızılay Arşivi 2866/139.5

¹⁷⁶ Kızılay Arşivi: 2866/13.2

¹⁷⁷ Kızılay Arşivi: 2866/296

¹⁷⁸ Kızılay Arşivi: 2866/5

¹⁷⁹ Kızılay Arşivi: 3364/26.1

¹⁸⁰ Kızılay Arşivi: 3173/59.2

Van'da çiftçi ve dar gelirli vatandaşların kuraklıktan dolayı malî durumlarının çok kötü olduğu, yoksul vatandaşlara verilecek kuru ekmek bedelini temin için 20.000 liranın Van Kızılay Derneğine gönderilmesine dair Van vali vekili Kızılay'dan yardım talebinde bulunmuştur.¹⁸¹

Arapkir Kızılay Derneği, Kızılay Genel Merkezine gönderdiği 6 Mart 1950 tarihli raporda, kasabanın içinde bulunduğu durumu ve kendi faaliyetlerini şöyle özetlemiştir: *“Kasabanın gelir kaynaklarından ve orta halli ailelerin geçim vasıtası olan dokumacılık, iplik fiyatlarının yüksekliğinden dolayı durmak zorunda kalmış bu durumda şiddetli kış şartlarında aç ve yoksul ailelerin adedi 300'e çıkmıştır. Halktan mahalle muhtarları vasıtası ile üç kere buğday, un, patates gibi yiyecekler muhtaç vatandaşlara dağıtılmışsa da hâlen 3000 liralık bir yardıma ihtiyaç duyulmaktadır.”*¹⁸²

Posof kaymakamının 13 Nisan 1950 tarihli telgrafına göre Posof'ta açlığın hüküm sürdüğü ve acil yardım yetişmezse umulmadık müessif hadiseler meydana gelebileceğinden Kars valiliği tarafından gönderilen 1250 liranın Posof'a gönderilmesi talep edilmektedir.¹⁸³

Afyon valisinin 28 Ağustos 1950 tarihli yazısında Eğret bucağına bağlı Demirli köyünde selden zarar gören köy halkından 56 kişiye Kızılay tarafından 10.000 liralık nakdî yardım yapılması talep edilmektedir.¹⁸⁴

10 Kasım 1950 tarihli yazıda, Bitlis'te şiddetli yağmurlardan Kömüs suyunun taşıdığı, Taş mahallesi ve bazı köylerde ahalinin evleri, bir kısım yiyecek ve yakacakları ile 75 kadar hayvanlarının zarar gördüğü bu nedenle Kızılay'dan yardım talep edildiği anlaşılmaktadır.¹⁸⁵

17 Kasım 1950 tarihinde Kızılay'a gönderilen yazıda Antalya'da biri Yüksekalan diğeri Haşim İşcan mahallesinde olmak üzere 2 yangın çıktığı ve yangında zarar görenlere Kızılay'ın Antalya şubesi tarafından 543,25 lira yardım toplandığı belirtilmiştir.¹⁸⁶

¹⁸¹ Kızılay Arşivi: 3364/124

¹⁸² Kızılay Arşivi: 3173/68, 3173/68.1, 3173/68.2

¹⁸³ Kızılay Arşivi: 3173/128

¹⁸⁴ Kızılay Arşivi: 3534/83.1, 3534/83.2

¹⁸⁵ Kızılay Arşivi: 3534/3.3

¹⁸⁶ Kızılay Arşivi: 3534/78.1

4.1.1946-1960 DÖNEMİ KIZILAY SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkeler büyük ölçüde yaralarını sarmakla meşguldü. Türkiye savaşa girmediğinden dolayı Kızılay'ın faaliyet alanları daha ziyade deprem, sel, yangın gibi doğal afetler ile salgın hastalıklar oluşturmuyordu.

Kızılay bu yıllarda Türkiye 'nin iç bölgelerine daha iyi hizmet verebilmek için bir takım adımlar atmıştır. Yapılacak yardımların daha kolay ulaşmasını sağlamak amacıyla Erzurum, İstanbul, Afyon, İzmir, Adana, Kayseri, Bitlis, Turhal ve Diyarbakır gibi illerde depolar açıldı. Bu depoların düzenlenebilmesi için Bayındırlık ve Sağlık Bakanlığı'ndaki uzmanlar-dan yararlanıldı.

Kızılay aşevlerinin sayısı da 1945 yılında artırılarak 17'ye çıkarıldı. Bu aşevlerinde ortalama olarak 42.384 kişiye hizmet veriliyordu. Kızılay Genel Merkezi, Kızılay şubelerinin çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla Konya'ya 2000, İzmir'e 50.000, Ankara'ya 50.000, Bandırma'ya 2000 lira olmak üzere bölgedeki aşevlerine toplam 104.000 lira para yardımı yaptı. (Yeniaras, 2000)

Veremle savaş, Kızılay'ın önemli bir çalışma alanını oluşturmuyordu. İstanbul ve İzmir'deki Veremle Savaş Derneklerine 10.000 lira ile beraber birer röntgen cihazı bağış yapıldı. Ankara'daki Verem Savaş Derneğine ise 30.000 lira bağış yapıldı. Eskişehir Verem Savaş Derneğine 10.000, Hatay Verem Savaş Derneğine 2500 ve İstanbul Validebağ Sanatoryumuna 10.000 lira yardım yapıldı. Ayrıca veremli öğrenciler için ise 6.000 lira ödenek aktarıldı. Çocuk ishali nedeniyle yurt dışından Sulfaguanidin ilacı getirildi.

1946 yılında Muş, Varto, Karlova, Akşehir ve Iğın depremlerinde mağdur olan depremzedelere 99.644 liralık yardım yapıldı. Aynı zamanda yurdun çeşitli yerlerinde yangın nedeniyle zarar gören felaketzedelere 32.250 lira yardım yapıldı. Karadeniz Bölgesinde yağışların az olması nedeniyle kuraklık da baş göstermişti. Bu nedenle Ordu, Rize, Giresun, Cide, Kastamonu, Eğirdir ve Reşadiye'ye 65.000 lira yardım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

İstanbul'da yoksullar için 35.000 ton kömür ve muhtaç öğrenciler için 30.000 lira yardım yapıldı. Bununla beraber muhtaç vatandaşlara dağıtılmak üzere 36.463 lira tutarında çeşitli gıda malzemeleri ve giysi dağıtıldı.

Bütün bu faaliyetlerin yanı sıra sınır komşumuz olan Irak'taki sel felaketzedelerine 10.000 dinar ve 4 ton şeker gönderildi. Rodos Adası ve İstanköy'deki yardıma muhtaç Türkler için 10.380 liralık gıda maddesi yardımı yapıldı.

1947 yılında meydana gelen Erzurum, Ağrı ve Adana depremi nedeniyle depremzedelere Kızılay tarafından 23.000 liralık yardım yapıldı. Ayrıca 1939 depreminin yaralarını sarmaya devam eden Erzincan'a 100.000 liralık yardım gönderildi. Ülkenin çeşitli yerlerinde çıkan

yangınlar nedeniyle 22.000 liralık yardım gönderildi. Urfa'nın Akçakale köyünde müşahede edilen veba salgını nedeniyle bölgeye 100.000 liralık para yardımı ve karantina bölgelerinden kullanılmak üzere 400 çadır gönderildi. Ortadoğu'da meydana gelen kolera salgını nedeniyle de 500.000 kolera aşısı ile bir sağlık ekibi bölgeye gönderildi. Veremli öğrencilere de 12.500 liralık yardım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

İstanbul'daki aşevleri toplam 1.097.648,68 lira değerinde yemek dağıtırken, Ankara'daki aşevleri ise toplam 1.302.930 kap yiyecek dağıttı. Konya aşevi de günde 300 yoksula sıcak yemek sağladı.

1947 yılında ayrıca İngiltere'de meydana gelen sel felaketinin ardından İngiltere'ye Kızılay vasıtasıyla 20 ton şeker, 12 ton makarna, 5 ton pirinç ve 10 ton sabun gönderildi. Bulgaristan'da görülen sıtma salgını için de Bulgaristan'a 30 kilo kinin gönderilmiştir. Pakistan'da bulan muhtaçlara yardım amacıyla bu ülkede bulunan yoksullara 7500 kat giyim eşyası ile Hindistan'a 20 ton zeytin, 20 ton kuru üzüm ve 2 ton süt tozu gönderildi.

II. Dünya Savaşı bitmiş olması rağmen, savaşın sarsıntıları geçmemişti. Avusturya' da hâlen Alman savaş esirleri mevcuttu. Bu esirler için Kızılay vasıtasıyla 10 ton incir ve 5000 metre Amerikan bezi gönderilmiştir. Endonezya'daki savaş mağdurları için ise 25 kilo Sulfamit, 200 kilo pamuk ve 2500 metre gazlı bez gönderildi.

24 Eylül-1 Ekim 1947 yılları arasında Belgrat'ta düzenlenmiş olan Avrupa Bölge Konferansı 'na Kızılay da katılmıştır. Bu konferansta II. Dünya Savaşı sonunda zarara uğrayan bazı Avrupa ülkelerinin sağlık, beslenme ve giyim konularında yardıma ihtiyacı olduğu ve kalıcı barışın tesisi için bu yardımların gerekliliği vurgulanmıştır. Bu konferansta belirlenen ana maddeler kısaca şöyledir:

- 1) Yardımların yerine ulaştırılması ve dağıtımı,
- 2) İnsanî yardımlara gümrük muafiyeti sağlanması,
- 3) Göçmen sorunlarına önem verilmesi ve çözüm üretilmesi,
- 4) Savaş mağduru ve kimsesiz çocuklarla ilgilenilmesi,
- 5) Salgın hastalıklara karşı ulusal derneklerin iş birliği yapması,
- 6) Barışın kalıcı olması için çaba sarf edilmesi,

1948 yılında Türkiye'nin muhtelif yerlerinde yangınlar meydana gelmiştir. Kızılay bu yangınlarda zarar gören felaketzedeler için 8.441,19 TL yardımda bulunmuştur. Adana, Ceyhan, Tarsus, Amasya, Adapazarı, Bayburt, Çorum ve Nallıhan yörelerindeki sel felaketzedelerine 149.400 lira para yardımına ek olarak 1699 çadır ve 3000 takım elbise gönderilmiştir. (Yeniaras, 2000)

Veremle savaş 1948 yılında da devam etmekteydi. Veremli öğrencilerin tedavisi için 15.000 lira ayrıldı. Deprem nedeniyle yıkılmış olan Tosya hastanesi yeniden inşa edildi.

Ankara aşevine 50.000 lira, Konya aşevine 5.000 lira, Erzincan aşevine ise 15.000 lira para yardımı yapıldı. Rodos ve İstanköy'deki Türklere 20 ton yiyecek ve 5000 metre Amerikan bezi gönderildi. İstanbul Yedikule, Ermeni ve Balıklı Rum hastanelerine 1800 kat çamaşır ve 1720 metre Amerikan bezi yardımı yapıldı.

Pakistan'da meydana gelen kıtlık ve yokluk nedeniyle bu ülkeye 20.000 liralık tıbbi malzeme gönderilirken Hindistan'a da 4 ton süt tozu gönderildi. Filistin mültecilerine 20 ton gıda maddesi, 200 battaniye, 5000 metre pamuklu bez ile 10.000 liralık ilaç yardımı yapıldı.

1949 yılında Bingöl'ün Karlıova, Kiğı, Çati, Tercan, Orhaneli ve Eskipazar'da meydana gelen depremde, depremzedelere 2800 çadır ile 27000 lira para yardımı yapıldı. Eskişehir ve Erzurum'da meydana gelen sel dolayısıyla bu vilayetlere 10.000 lira yardım yapıldı. Mudurnu, Yalvaç, Küçükpazar ve Gerede de meydana gelen yangınlar nedeniyle bu yerleşim merkezlerine 10.250 lira yardım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

Kuraklık ve kıtlık nedeniyle Trabzon'a 15.500, Tokat'a 13.000, Çıldır'a 12.500, Van ve Posof'a 10.000 lira para yardımı yapıldı.

Ankara ve İzmir Veremle Savaş Derneklerine toplam 20.250 lira yardım yapılırken, veremli ve çeşitli hastalıklar sebebiyle tedavilerini gerçekleştiremeyen yoksul öğrencilere 3.453,13 lira yardım yapıldı. Konya, Zonguldak ve Kırklareli Veremle Savaş Derneklerine röntgen cihazları temin edildi.

Ankara aşevine 31.400, Erzincan aşevine 7.500 lira Konya aşevine ise 2.000 liralık yardımlar yapıldı. Ankara Tıp Akademisinde kurulan kan bankasına 7.500 liralık para yardımı ile İzmir Karşıyaka'da açılan dispansere de 1.000 liralık yardım yapıldı. Ankara'da inşaatı devam eden Hemşire Eğitim hastanesinin bitirilmesine karar verildi.

1950 yılında Kızılay İstanbul'da ilk dispanserini açmakla beraber, Mekke ve Medine'ye giden Türk Hacılarına yeni iklim koşullarında sağlık servisi sağlamak üzere Kızılay Hac Hizmetleri kuruldu. Sadece Türk Hacılarına değil farklı milletlerden Hacılara da hizmet veren bu servis, bilhassa Mekke'de seyyar çadırlar kurarak Hac hizmetinin ifasına yardımcı oldu hem de orada seyyar dispanserler kurarak Hacılara gerekli sağlık hizmetinin sağlayacak sağlık ekiplerini bölgeye sevk etti. (Yeniaras, 2000)

İkinci Dünya Savaşı'nın etkileriyle tarım üretimi düştüğü için ülke genelinde görülen kıtlık sebebiyle Kızılay aşevleri kanalıyla önemli yardımlarda bulunmaya devam etmekteydi. Bu bağlamda başta İstanbul olmak üzere yurdun çeşitli illerinde aşevleri açılmaya devam etti. 1950 yılında İstanbul'da açılan aşevleri ve bu aşevleri için yapılan masraf Tablo 20'de gösterilmektedir.

İSTANBUL'DA KİTLİK NEDENİYLE AŞ OCAKLARINA YARDIMLAR			
AŞ OCAĞI	MASRAF (TL)	AŞ OCAĞI	MASRAF (TL)
Lâleli	63.963,89	Sarıyer	4.833,36
Üsküdar	20.432,59	Topkapı	9.866,95
Kasımpaşa	27.519,66	Eyüp	9.751,89
Barbaros	21.788,79	Kocamustafapaşa	14.692,19
Üniversite	29.243,60	Maltepe	5.219,39
Kadıköy	17.673,68	Kartal	4.907,48
Bakırköy	13.113,68	Pendik	6.949
Beykoz	7.824,31		
		TOPLAM	279.921,68 TL

Tablo 20: İstanbul'da kıtlık nedeniyle aş ocaklarına yapılan yardımlar (1950) (Yeniaras, 2000)

1953 yılında ülkemizin Ege Bölgesi'nde Çanakkale, Balıkesir, İzmir, Bursa, Tekirdağ ve Manisa illerini etkileyen şiddetli bir deprem meydana geldi. Bu depremde 400 vatandaşımız vefat ederken, deprem nedeni ile Balıkesir'de 2184 ev yıkıldı, 3140 ev ağır hasar gördü. Çanakkale'de ise 742 ev yıkıldı, 1464 ev ağır hasar gördü. 3102 ev orta hasar gördü. Kızılay ilk etapta bölgeye 44.637,99 liralık nakit yardımını yaptı. Yapılan aynı yardımlar ise aşağıdaki tablo 21'de daha net görülecektir:

YARDIM EŞYASI	ADEDİ	DEĞERİ
Çadır	7578 adet	2.296.200 TL
Battaniye	2000 adet	40.000 TL
Kilim	100 adet	2.000 TL
Gemici feneri	300 adet	900 TL
Takım çamaşır	4400 adet	19.800 TL
Manto	750 adet	11.250 TL
Palto	750 adet	11.250 TL
Kazak	1800 adet	7.950 TL
Çift çorap	2400 adet	3.900 TL
Seyyar hastane malzemesi	2 adet	30.000 TL
Sandık ilaç ve tıbbi malzeme	14 adet	2.300 TL
Ambulans	1 adet	12.500 TL
TOPLAM		2.482.687,99 TL

TABLO 21: 1953 yılında Ege Bölgesi'ndeki deprem sonrası Kızılay yardımları.

Ayrıca Ege Bölgesi'nde meydana gelen depremden sonra “Balıkesir ve Çanakkale Felaketzedelerine Merkez Yardım Komitesi”nin fevkalade çalışmaları neticesinde 2.640.877,86 liralık yardım toplanmıştır.

Yabancı ülkeler de 1953 yılındaki depreme kayıtsız kalmayarak ülkemize yardım gönderdiler. Amerika, Avusturya, Batı Almanya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, Hindistan, Irak, İngiltere, İsrail, İsveç, İrlanda, İsviçre, İtalya, Kanada, Yunanistan Pakistan, İran, Lübnan, Yugoslavya ile birlikte Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu'ndan toplam 500.000 liralık yardım ülkemize ulaşmıştır.

Edirne, İzmir, Foça, Karaburun ve Erzurum'da gelen diğer depremler nedeniyle de önemli yıkımlar yaşandı. Kızılay Edirne'ye 20.000 lira para ve 960 çadır, İzmir'e ise 750 çadır gönderdi. 1953 yılında şartlı bağışlar hariç deprem felaketzedeleri için gönderilen yardım tutarı toplam 15.107.65 liradır. (Yeniaras, 2000)

1953 yılında ülkenin muhtelif bölgelerinde meydana gelen sel felaketi nedeniyle de Kızılay tarafından yapılan yardım tutarı toplam 168.441.25 liradır.

1953 yılında ülkenin farklı noktalarında çıkan yangın nedeniyle çeşitli vilayetlere Kızılay vasıtasıyla yapılan yardım tutarı 79.980.58 liradır.

1953 yılında Kıbrıs'ta meydana gelen deprem nedeniyle Kıbrıs'a 30.000 lira ile 100 çadır, Yunanistan'da meydana gelen deprem nedeniyle 44.636,48 lira nakdî yardım ve sağlık malzemesi ve çadır, Hollanda'da meydana gelen sel felaketi üzerine Hollanda'ya 4.850 lira nakdi yardım, Yugoslavya yangın felaketi nedeniyle 15.224 lira nakdî yardım ve 50 ton buğday yardımı yapılmıştır. Güney Kore'deki yangın felaketi nedeniyle de bu ülkeye 56.405 lira yardım yapılmıştır. 1953 yılında ayrıca Kızılay kan hizmetleri için kan bankası kurulmasına öncülük etti. (Yeniaras, 2000)

Alanya, Sürmene, Nazimiye, Of ve Pazar'da meydana gelen heyelan nedeni ile toplam 2500 liralık yardım yapıldı. Şiddetli kış nedeniyle de yıl içinde muhtelif vilayetlere toplam 18.693,53 liralık yardım yapıldı.

1954 yılında Gelibolu'da meydana gelen depremden dolayı buraya 700 lira, Ilgaz'a 100 lira, Karlıova'ya 200 lira, Palu'ya 1600 lira, Şırnak'a 150 lira yardım yapıldı. Ülkenin çeşitli yerlerinde meydana gelen sel felaketleri için toplam 124.185 liralık yardım yapıldı. Heyelan nedeniyle öncelikli bölgelere 80.289,90 liralık nakdî yardımla beraber 65.100 liralık aynı yardım yapıldı. 1954 yılı yurtiçi yardımları toplam 291.064.04 liradır Bu yardımların yaklaşık 182.293.69 liralık kısmı ülke genelindeki yoksullar için harcamıştır. Sakat ve yoksul hastalar için de 90.926,25 lira harcanarak protez ve sunî organ imkânı bu hastalara sağlanmıştır. (Yeniaras, 2000)

Irak'ta meydana gelen sel felaketi için 50 ton buğday, 900 battaniye, 1000 tane iç çamaşırı, 1000 gömlek gönderildi. Ayrıca Irak'ta 25 yataklı bir hastane hizmete açıldı. Pakistan'da meydana gelen sel felaketi için de bu ülkeye 1000 battaniye, 9000 iç çamaşırı, 4000 gömlek, 5000 kilo nişasta yardımı yapıldı. Hindistan'a 1759 şişe çeşitli ilaç, 67.000 sulfamit gönderildi. (Yeniaras, 2000)

Deprem felaketine uğrayan Cezayir'e 250 ceket, 25 pantolon, 250 entari, 500 don, 500 gömlek, 250 manto, 250 gömlek, 500 battaniye olmak üzere toplam 20.475,87 liralık yardım yapıldı.

İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetlere esir düşen İspanyol Mavi Tümeni mensuplarından serbest bırakılan 250 subaya İstanbul'da 10.822,26 liralık yardım yapıldı. Güney Vietnam'daki mülteci kamplarına 50 adet çadır gönderildi. Avusturya'ya 1050 takım çamaşır, 100 takım pansuman malzemesi, 200 yelek, 200 ceket ve 200 battaniye gönderildi.

1954 yılında yüksekokul öğrencilerine toplam 672.594,94 liralık yardım yapıldı. Bu yıl Hac vazifesi için yolculuk yapacak vatandaşlarımız için 200 yataklı bir seyyar hastane tahsis edildi. Türkistan'dan gelen soydaşlarımız Yozgat misafirhanesinde ağırlandılar. Bu yıl bu soydaşlarımız için toplam 8393,03 lira harcandı.

1955 yılı Adapazarı, Demirci, İzmir ve Söke'de meydana gelen deprem nedeniyle çeşitli aynî ve nakdî yardımlar yapıldı. Ülkenin çeşitli yerlerinde oluşan sel nedeniyle bu bölgelere 191.424,14 lira yardım yapıldı. Yangın felaketleri nedeniyle 181.683,93 lira musibetzedelere dağıtılırken, heyelan görülen bölgelere ise 80.289,90 liralık yardım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

Bu yardımların yanı sıra Zonguldak kömür madeninde meydana gelen grizu patlaması sonunda hayatını kaybeden işçi ailelerine 16.402,20 liralık yardım yapıldı.

6-7 Eylül olayları nedeniyle zarar gören vatandaşlara Kızılay Genel Merkezi 217.633,7 liralık nakit, 34.069,60 liralık da aynî yardım olmak üzere toplam 251.703,30 liralık yardımda bulundu.

Çeşitli il ve ilçelerdeki Veremle Savaş Derneklerine 155.454,09 liralık yardım yapıldı. Göçmenler için bu yıl 39.890,82 lira, yabancı mülteciler için 18.000 liralık yardım yapıldı. Sakatlar için 90.926,25 liralık suni organ ve protez yardımı yapıldı.

Kızılay aşevleri faaliyetlerine 1955 yılında önemli miktarda yardımlarda bulunmuştur. Bu kapsamda Ankara aşevine 75.000 lira, Bursa aşevine 10.000 lira ve Konya aşevine 5000 liralık yardım yapıldı.

Kızılay 1955 yılında eğitime de destek sağlamıştır. İlk ve ortaokul öğrencileri için 189.969,54 liralık yardım yapıldı. Sel felaketi nedeniyle Endonezya'ya 8145,20 lira, Mısır'a 26.135 lira ve Lübnan'a 100 kat çamaşır ve battaniye gönderildi. Deprem nedeniyle Yunanistan'a 250 çadır, 500 battaniye gönderildi. Ürdün'de bulunan Filistinli mültecilere 30.593,60 liralık ilaç ve çeşitli eşya yardımı yapıldı. (Yeniaras, 2000)

1956 yılında Eskişehir'de meydana gelen deprem nedeniyle 200.000 lira yardım yaptı. Bölgeye 3410 çadır, 10.000 ekmek ile çeşitli ilaç ve giysi yardımı yapıldı. Bozüyük'teki deprem için 32.000 lira, Emet'e 200 lira, Gediz'e 300 lira, İzmit'e 6000 liralık yardım yapıldı.

13 Şubat 1956'da Gerze'de bir yangın faciası meydana geldi. Bu yangında 883 ev ve 300 dükkân yandı, 17 kişi vefat etti. 3500 kişi ise evsiz kaldı. Kızılay bu felaketten dolayı bölgeye 325 lira nakit ve 4460 lira battaniye ve 620 çadır gönderdi. Bunların yanı sıra bir de seyyar aşevi açtı. Bu yangın nedeni ile "Gerze Yangın Felaketzedelerine Millî Yardım Komitesi" kuruldu. Komite, ilk parti olarak 2.600.000 lira ikinci parti olarak 480.318,62 liralık yardım topladı. 1956 yılının sonuna kadar 3.080.318,62 liralık yardım yapıldı.

1956 yılında Zonguldak, Muğla ve Van'da faaliyet gösteren sağlık kervanlarımız 46 günde 3 ile ait 26 ilçe merkezinde klinik açarak vatandaşlara bakım yaptı. Bu kervanlarda 12'si

doktor olmak üzere 34 personel görev yaptı. Bu yıl çeşitli hastalıklar ve sağlık çalışmaları için 345.130,65 lira yardım yapıldı. Sunî organ ve protez işleri için ise 32.252 lira yardım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

Yoksul öğrencilere yardımlar bu yıl da devam etti. İlk ve ortaokul öğrencileri için 483.085,28 lira, yüksekokul öğrencileri için ise 1.379.608,28 liralık yardım yapıldı.

Türkiye'ye Avusturya üzerinden gelen 500 mülteci Sirkeci Göçmen Misafirhanesi ve Pendik Kampı'nda ağırlandı. Bununla birlikte bu mülteciler için gerekli olan çeşitli ilaç ve gıda malzemeleri yardımı yapıldı.

1957 yılında Fethiye ve Bolu'da ağır bir deprem meydana geldi. Bu deprem nedeni ile 7400 ev yıkıldı, 2228 ev ağır hasarlı olurken, 3317 ev orta ve hafif hasarlı olarak kayda geçti. Kızılay duruma zamanında müdahil olarak 5381 çadır, 5000 battaniye, 3000 kat kıyafet, 1000 ceket, 500 gemici feneri, 100 teneke gaz yağı, 1225 kilo süt tozu, 1020 gr. Tereyağı, 5250 çay, 15 ton kavurma ve 15 ton şeker bölgeye gönderdi. (Yeniaras, 2000)

11.09.1957'de Ankara'da meydana gelen sel felaketi için de Kızılay 100.000 lira nakit yardımı yaptı. Bununla beraber 1207 çadır, 1564 ayakkabı, 2055 battaniye, 787 ceket, 2786 çamaşır, 2892 gömlek, 565 entari, 175.621 ekmek, 795 kilo şeker, 5200 kilo çay, 135 kilo yağ, 111 kutu peynir, 690 kutu süt tozu gönderildi.

1957 yılında Artvin'de meydana gelen heyelandan dolayı buraya 200 lira, Arhavi'ye 100 lira, Çardak'a 13.600 lira, Erzincan'a 4.200 lira, Kars'a 100 lira, Kayseri'ye 2.200 lira ve Nevşehir'e 200 liralık yardım yapıldı.

Dar gelirli yüksekokul öğrencilerine 1.307.501,31 liralık orta dereceli öğrencilere 762.609,90 liralık yardım yapıldı. Aşevlerine de yardıma devam edildi. Ankara'ya 50.000 lira, Bandırma'ya 3.000 lira, Konya'ya 5.000 lira, Senirkent'e 10.000 lira yardım yapıldı.

İran'a 1080 çadır tutarı olarak 398.457,97 lira, Filistinli mültecilere 14.115,13 lira, Irak'a 10.000 lira, Hindistan'a 20.322,43 lira, Mısır'a 20.357,97 lira, Kore Savaş Birliği yetimhânesine 10.176,41 liralık yardım yapıldı. Bu yıl dış yardımların toplam tutarı 465.010,07 liradır.

Kızılay, Macar mültecilerin Avusturya'dan getirilmesi için uçak kiraladı. Kızılay'ın kiraladığı bu Türkiye ve Macaristan arasında toplam sekiz sefer yaptı. Türkiye'ye getirilen 507 kadar Macar mülteci Pendik ve Sirkeci misafirhanelerinde ağırlandı. Kızılay her bir mülteci için onar liralık haftalık maaş bağladığı gibi bir sefere mahsus büyüklere 60 lira, küçüklere ise otuzar liralık harçlık dağıttı.

9 Nisan 1957'de Ankara Kan Merkezi açılmıştır. Kan Merkezi, kuruluşundan itibaren bir yıl içinde 7000 şişe kan topladı. Bunun 5.000 şişesi hasta ve yaralılara geri kalanı ise çeşitli hastanelere verildi. İstanbul Kan Merkezi ise kuruluşundan ilk dört ay içinde 3000 şişe kan

topladı. Toplanan kanın 2000 şişesini çeşitli hastanelere verdi. Her iki kan merkezi de toplanan kanın %25'ini donmuş plazma üretimi için kullanıyordu. 1957 Eylül ayı itibariyle kuru plazma cihazı satın alınarak plazma üretimine başlandı. (Yeniaras, 2000)

1957 yılında sakatlar için sunî organ ve protez bedeli olarak 114.807,28 lira ödendi. Kızılay Hemşirelik Koleji dört yıla çıkarılarak meslek okulu hâline geldi. Bu yıl hemşirelik okulundan 21 öğrenci mezun oldu.

Kızılay 1958 yılında çeşitli sağlık merkezi ve hastalıklar için toplam 693.134,27 liralık harcama yaptı. Bu yıl 839 yoksul öğrencinin tedavi giderleri için toplam 40.193 lira tedavi masrafı yapılmıştır. Ayrıca 321 yoksul öğrencinin tedavisi için de 34.105 lira harcanmıştır.

1957 ve 1958 yıllarında Kızılay maden sularının satışları ise 16-17 milyon şişe rakamlarına ulaşmıştır. Kızılay'ın gelirleri için bu rakam önem arz etmektedir. Ayrıca diğer gelir kalemlerinden Florance Nightingale Hemşire Okulu ve Hastanesi için bastırılan pullardan 243.025,63 lira sağlandı. 1958 yılında İran'daki felaket nedeni ile bu ülkeye beş askerî uçakla 300 çadır gönderildi. Libya Kızılay'ına ve Cezayirli mülteciler ve Tunus ve Fas Hilâl-i Ahmerlerine de yardımlar yapıldı. (Yeniaras, 2000)

Kızılay'ın 43 doktor, 43 hemşire, 11 teknisyen, 32 şoför ve 20 hizmetliden oluşan sağlık kervanları 1958'de Hakkâri, Kars, Erzurum, Gaziantep, Adana, Samsun, Amasya, Bilecik, Kütahya, Edirne, Çanakkale dolaylarında toplam 53.129 hasta kontrollü yaptı. 37.372 hastaya da parasız ilaç verdi.

1958 yılında Kızılhaç Cemiyetlerinden ve hayır kuruluşlarından Kızılay'a gelen bağışlar Tablo 22'de daha net görülecektir:

BAĞIŞÇI	BAĞIŞ TÜRÜ	TUTARI (TL)
Dünya Kiliseler Birliği	Gıda ve kıyafet	125.514,86
Amerika	Kıyafet ve ilaç	297.863,12
İsviçre	İlaç ve tıbbî malzeme	21.203
İtalya	Kan nakil cihazı	2.750
Kanada	Kıyafet	13.521,55
Pakistan	Aynî yardım	8.217,80
Kıbrıs	Röntgen filmi	2.360,05
İngiltere	Çadır	900,00
TOPLAM		472.330,20

TABLO 22: 1958 yılında diğer hayır kuruluşlarından Kızılay'a gelen bağışlar. (Yeniaras, 2000)

1959 yılında Iğdır'da meydana gelen deprem için Alman Kızılhaçı tarafından 174.140 kilo ağırlığında 425 parça çeşitli ihtiyaç maddeleri gönderildi. Muğla, Pülümür, Palu'da meydana gelen depremler için toplam 12.210.20 lira harcandı. Bu yıl 71 il ve ilçemizde meydana gelen sel felaketi nedeniyle 733.058.21 liralık yardım gönderildi. Bu yıl ülkede meydana gelen yangınlar için 562.390.02 lira yardım yapıldı. Ülkede meydana gelen heyelanlar için ise 29.237.50 liralık yardım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

1959 yılında ayrıca, yüksek öğrenim gören yoksul öğrenciler için 1.090.254.78 liralık ilk orta ve lise ve teknik okullarda okuyan öğrenciler için 762.609.90 liralık yardım yapıldı. Ankara, Senirkent, Konya ve Bursa'daki aş ocaklarına 50.000 liralık yardım yapıldı.

İzmit Körfezi'nde meydana gelen deniz kazasında vefat edenlerin ailelerine verilmek üzere toplam 107.550.35 liralık yardım yapıldı.

Kan merkezi nu yıl 21.120 şişe kan bağışı toplarken bu kanların 15.347'si hastanelere verilirken 4000 şişesi kuru plazma üretiminde kullanıldı.

İran'da meydana gelen deprem nedeniyle bu ülkeye 300 çadır gönderildi ayrıca 41.362.28 liralık yardım yapıldı. Deprem nedeni ile Tunus'a 10.000 lira, sel felaketi nedeni ile Seylan'a 2000 lira, Polonya'ya ise 26.107..15 lira Libya'ya 14.481 lira ve Kıbrıs'a 349.768.72 lira yardım yapıldı. Pakistan'da görülen salgın hastalık nedeniyle bu ülkeye 1.928.72 lira yardım yapıldı.

Türkiye Cumhuriyeti uluslararası yardımlaşma kuruluşu olan CARE ile diyalog kurmak için Kızılay'ı görevlendirmişti. 21 Nisan 1959'da CARE ile yapılan anlaşma sonucu CARE Türkiye'de faaliyete başladı. Bu anlaşmaya göre Millî Eğitim, Sağlık, Tarım, İmar ve İskân Bakanlıkları koordineli olarak çalışmaya başladı. 1959 yılında 22 ilde 170.000 ilkokul öğrencisine süt tozu dağıtıldı. Türkiye genelindeki tüm hastanelere 30.000 yatak ve gıda maddesi verildi. İlerleyen yıllarda bu yardımlar devam etti. (Yeniaras, 2000)

4.2. 1960-1980 DÖNEMİ KIZILAY SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

1960 yılında Kızılay, muhtaçlara protez ve sunî organ yardımı olarak 386.763,25 liralık yardım yaptı. Bu yıl ilk orta ve lise öğrencileri için 650.360,36 toplam liralık yardım yapıldı. Yüksekokul öğrencileri için 955.487,75 liralık yardım gerçekleştirdi. Yoksullara genel olarak 418.811,04 liralık yardım yapıldı.

Kızılay 1960 yılında tedavileri icabı yurt dışına gitmesi gereken muhtaçlar için toplam 135.340,63 lira, tedavi gören hastalar için 259.000,72 liralık yardım yaptı. Gönüllü Hemşirelik kurslarından 1934 hemşire mezun oldu.

Kan Merkezinde çalışan gönüllülerin sayısı bu yıl 400'e çıkarken, İzmir'de yeni bir kan merkezi daha açıldı. Ankara ve İstanbul'da daha önce açılan kan merkezlerine ilaveten bu kan merkezi ile birlikte toplam 167 hastanenin kan ihtiyacı karşılanır olmuştur 1960 yılında toplam 303.406 şişelik kan dağıtımı yapıldı.

Kızılay uzun zamandır bir ilk yardım teşkilatı kurmak için çalışmalar yapıyordu. 15 Ekim-30 Aralık 1960'ta 4 devre hâlinde ilk kurslar açıldı. Bu kurslardan 100 ilk yardımcı ve 18'de ilkyardım öğretmeni mezun oldu. 1962 yılında Kızılay ilk yardım hizmetlerine büyük önem verdi. Ankara-İstanbul karayolu üzerinde dört ilkyardım istasyonu, Ankara Esenboğa yolu üzerinde bir ilkyardım istasyonu ve İstanbul-Edirne üzerinde de beş tane ilkyardım istasyonu açıldı.

1962 yılında Iğdır depremi nedeniyle Alman Kızılhaç'ı ülkemize yardım malzemesi gönderdi. Bu yardımlar, 1000 kişinin barınacağı 20 tane sahra barakası, 1000 battaniye, 60 soba ve 250 kat yatak ve yorgandan ibaretti.

1963 yılında CARE örgütü 67 ilimizde toplam 2.580.000 ilkokul öğrencisine ek gıda yardımı sağlayarak, Türkiye genelinde hastanelerdeki yatak kapasitesinin 40.000'e çıkarılmasına yardım etti. Ayrıca çeşitli okullara ders araç ve gereçleri ile gıda yardımı yaptı.

1963 yılında Kızılay, üzerinde Kızılay-Kızılhaç ve Kızılların amblemleri bulunan 500.000 adet pul bastırarak mektup zarfları üzerinde bu pulların kullanımıyla önemli bir gelir sağladı.

1964 yılında Eskişehir’de meydana gelen sel felaketi nedeniyle bölgeye gerekli gıda ve sağlık malzemesi gönderildi. Balıkesir’de meydana gelen deprem nedeniyle depremzedelere yardım malzemeleri gönderildi.

13 Temmuz 1965’de Sakarya’da elim bir sel faciası yaşandı. Yaklaşık 120 köyü etkileyen sel felaketi nedeniyle Kızılay bölgede 3 gün 3 gece çalışarak gerekli yardım malzemelerini karşıladı. 1965’te Bingöl’de meydana gelen deprem nedeniyle bölgeye 200 çadır ve 300 kişilik gıda ve giyim yardımı gönderildi. Aynı yıl Kızılay ülkenin birçok yöresinde meydana gelen 1600 kişilik kıyafet, 10 ton gıda maddesi, 1850 battaniye, 1675 çadırla felaketzedelere yardımcı oldu.

7 Mart 1966’da Varto ve Hınıs’ ı yerle bir eden birçok can ve mal kaybına sebebiyet veren deprem için Kızılay, Varto’ya 2400 çadır ve 1025 battaniye, Hınıs’a ise 1200 çadır ve 500 battaniye gönderdi. Kızılay’ın 1946 yılındaki depremde buraya yaptırdığı konutlar, 1966 yılındaki depremde hiç zarar görmemiştir.

20-22 Mayıs 1966 yılında Ankara’da meydana gelen sel nedeniyle 380 felaketzede aileye 45 çadır, 32 battaniye aileye 45 çadır, 32 battaniye ile beraber çeşitli ilaç ve gıda maddesi yardımı yapıldı.

1967 yılında Tercan, Pülümür ve Akyazı depremleri nedeniyle bölgeye çeşitli yardımlar gönderildi. Tercan’a 510.567 liralık, Pülümür’e 1.366.755 liralık, Akyazı’ya da 928.300 liralık yardım yapıldı.

Ortadoğu’da meydana gelen savaş nedeniyle Kızılay, 17 Haziran 1967’de Ürdün’e 100 çadır ve 200 battaniye, 45 ton şeker ve 5 çift ayakkabı ve yeteri kadar sağlık malzemesi gönderdi. Kızılay bu yıl ayrıca Güney Kore ve Vietnam’a da 5000 dolarlık yardım gönderildi.

1968 yılında Amik Ovası, Eğridir, Konya, Ankara, Silifke ve İskenderun’daki sel felaketleri nedeni ile bölgeye Kızılay tarafından konut, giysi, yiyecek ve ilaç yardımları yapıldı.

1968 Eylül ayında Elazığ, Bingöl ve Bartın’da meydana gelen depremler nedeniyle Kızılay bölgeye 5785 çadır, 1400 battaniye ve 2 ton gıda malzemesi gönderdi. İran’da meydana gelen deprem için de bu ülkeye 3.000.000 liralık yardım yapıldı.

1969 yılında Antalya, Ankara ve Konya’da sel ve Kaş’ta deprem ve Burdur’da meydana gelen heyelan nedeniyle bölgeye çeşitli giysi, yiyecek ve ilaç yardımı yapıldı. 23 ve 27 Mart’ta Ege’de meydana gelen deprem nedeni ile de bölgeye 8450 çadır, 2 tane ilk yarım hastanesi, 2 seyyar mutfak ve 18 tonluk giysi ve gıda maddesi gönderildi. Bu yıl engelliler için on adet tekerlekli sandalye yapıldı.

1970 yılında Gediz’de deprem şiddetli bir deprem meydana geldi. Kızılay deprem bölgesine 5500 çadır, 50 yataklı ilkyardım hastanesi, 1000 kişi kapasiteli seyyar aşevi ve 500 battaniye gönderildi. Kızılhaç’tan gelen yardımlar ise Kızılay aracılığıyla bölgeye ulaştırıldı.

1970 yılında bir diğer afet ise İstanbul’da görülen kolera salgınıydı. Bu salgın nedeniyle Yunanistan ve Bulgaristan İpsala ve Kapıkule’den giriş çıkışları yasakladı. Bu durum ülkemize turist girişini engellemiştir. Kızılay bu sınır kapılarına birer seyyar aşevi ve dispanser açarak Türk işçilere ve turistlere hizmet vermiştir.

Kızılay, Sağlık Bakanlığı, Ankara Belediyesi ve Numune Hastanesi ile birlikte koordineli bir şekilde çalışan “Hızır” isimli bir servis kurdu. 8 ambulansın çalıştırıldığı bu projede telefonlardan 08 numarası çevrilince Hızır servisinin ihtiyaç duyulan bölgeye yetişmesi hedefleniyordu.

1971 yılında Bingöl ve Burdur’da meydana gelen küçük çaplı deprem nedeniyle Kızılay, bölgeye gıda, sağlık ve giyim yardımları ulaştırdı. Bu yıl, Batı Almanya’da görev yapan 7. Amerikan ordusundaki hemşirelik uzmanları, Kızılay Hemşirelik Lisesi’ni bilgilendirme amaçlı ziyaret ettiler.

1972 yılında Genelkurmay Başkanı’nın yayımladığı genelge ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kızılay’a destek vermesi sağlanmıştır. Bu sayede kan bağışçılarının sayıyı artarak aranan kan grubunun daha hızlı bulunması hedeflenmiştir. Kızılay da Silahlı Kuvvetlerin düzenlediği askerî tatbikata 50 yataklı ilkyardım hastanesi ile destek vermiştir. Aynı yıl Güney Kore’ye ait 57 kişilik folklor ekibi, Ankara ve İstanbul’da düzenlemiş olduğu 4 gösterinin gelirini Kızılay’a bağışladı.

1973 yılında Tunus ve Cezayir sel felaketzedelerine 300 çadır ve 1500 battaniye ile çeşitli ilaç ve sağlık malzemeleri gönderildi. Ayrıca Vietnam’a 1000 dolarlık yardım yapıldı.

1975 yılında Diyarbakır’ın Lice ilçesinde meydana gelen deprem felaketi dolayısıyla felaket bölgesine 500 çadır ve battaniye ile birlikte sağlık ekibi gönderildi. İngiltere bu deprem için bölgeye Land-Rover tipi taşıma araçları bağışlamıştır. Doğal afetlere duyarlı olan güneydoğu bölgesinin sağlık gereksinimlerini karşılamak için Adana ve Diyarbakır’da kan merkezleri açıldı. Ayrıca bu yıl Güney Kore, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya Kızılhaç heyetleri Türkiye’ye ziyaret gerçekleştirmiştir.

1975 yılında Kızılay ‘ın eğitim alanında açtığı kurslar daha geniş alanlarda hizmet vermeye başlamıştır. İlk yardım Temel Eğitim Kursu, İlk Yardım Öğretmenliği Kursu, Evde Hasta Bakımı kursu, Ana ve Çocuk Sağlığı kursu gibi eğitime yönelik faaliyetlere toplam 2017 kursiyer katıldı. Bu kurs faaliyetleri için toplam 21.475 liralık bir harcama yapıldı.

Etimesgut Merkez Deposundaki Sunî Uzun Atölyesinde 10.072 sakat ve yoksul vatandaşlar için hazırlanan protezler hastalara dağıtıldı. Bu faaliyetin toplam maliyeti 1.191.600 lira olmuştur.

1975 yılında sel, yangın, çığ gibi afetler için toplam 77.860 kişiye 45.715.505 liralık yardım yapıldı. 44.400 muhtaç vatandaşlara 8.250.000 liralık yardım yapıldı. Bunun yanı sıra

1600 kişiye 712.733 liralık yardım yapılmıştır. Kızılay'ın aşevlerinden 1975 yılında 15.740 kişi yararlandı. Bu faaliyet için harcanan tutar 1.805.316 lira olmuştur. Kızılay'ın öğrenci yurtlarından bu yıl 4200 kişi yararlanmıştır. Bu faaliyet için yapılan harcama 1.035.450 lira olmuştur. Uluslararası yardımlar 1975 yılında da devam etmiş, Fas, Hindistan, Portekiz, Pakistan ve Romanya'ya 2.147.680 liralık çeşitli insani yardım malzemesi gönderilmiştir.

1976 yılı Lice depremi dolayısıyla 12.500 çadır, 27.000 battaniye, 300 takım giysi ve 515 ton gıda maddesi yardımları yapıldı. 1976 yılı 24 Kasım'da Van'da çok şiddetli bir deprem meydana geldi. Kızılay bölgeye 11.000 çadır, 21.500 battaniye ve 20 ton gıda yardımı gönderdi.

Van, Muradiye, Erciş, Özalp, Çaldıran ve Ağrı'nın Diyardin ilçesinde büyük can ve mal kaybına neden olan deprem nedeni ile Kızılay bölgeye 2448 çadır, 11880 battaniye ve 8 ton gıda yardımı yapıldı. Kızılay bu yardımların yanı sıra bölgeye biner kişilik 4 tane seyyar aşevi gönderdi. Ayrıca 2 ambulans, 3 kamyonet, bir su tankı ve bir tane büyük jeneratör ve 50 kişilik seyyar hastane gönderildi.

Bu yıl karşılıksız yardım bursları için 1.603.125 lira, gençlik kampları için 1.486.406 lira ve yoksul öğrenciler için 1.998.134 liralık yardım yapıldı.

1977 yılı, Kızılay için tam bir diplomasi yılı olmuştur. Bu yıl Sovyetler Birliği ve Norveç Kızılhaç başkanları ile Federal Almanya, Pakistan, Yugoslav ve Amerikan büyükelçileri Kızılay'ı ziyaret ettiler. Bunun yanı sıra Manchester Üniversitesi 'nden Prof.Dr. Stratton Türkiye'ye gelerek kan merkezleri hakkında bilgi aldı. Uluslararası Afet Yardımlar Komitesi 4-6 Ekim 1977 'de Bükreş'te toplandı. Kızılay ayrıca Guvernörler Meclisince dört yıllığına Lig Yönetim Kurulu Üyeliğine seçildi. Balkan Ülkeleri Kızılay ve Kızılhaç Enformasyon ve Halkla İlişkiler Toplantısı Ankara'da yapıldı.

1977 yılında Ortadoğu ve Balkanlar'ın en büyük çadır fabrikasının temeli atıldı. Amerikan CARE teşkilatı bu projeye 360.000 lira tutarında makine ve yedek parça yardımı yaptı. Uluslararası Kızılhaç Kuruluşları da 40.000 metrekarelik çadır bezi yardımı yaptı.

Bu yıl meydana gelen Aydın depremi nedeniyle Kızılay tarafından bölgeye 200 çadır gönderildi.

1978 yılında Kızılay'a diplomatik ziyaretler devam etti. Bu kapsamda Danimarka Prensi, Danimarka Kızılhaç Başkanı, Genel Sekreteri ve Polonya Kızılhaç Başkanı, Sağlık Bakanı ve Kore Kızılhaç Başkanı, Kızılay'ın davetlisi olarak Türkiye'ye geldiler.

2 ve 6 Temmuz 1979'da Arap ülkeleri Kızılay, Kızılhaç II. Genel Kurul toplantısına Türk ekibi gözlemci statüsünde katıldı. Ayrıca bu yıl Romanya, Malezya ve Ürdün, Kızılay ve Kızılhaç başkanları Türkiye'yi ziyaret etti.

1979'da Afganistan'ı Sovyetlerin işgal girişiminde Pakistan'a sığınan 350.000 Afgan sığınmacıya Kızılay tarafından 100 çadır, 5000 battaniye, 20 ton şeker, 40 ton un, 1 ton çay ve 1 ton kuru üzüm gönderildi.

Tayland'a sığınan Güneydoğu Asyalı göçmenlere 4640 kg şeker, çay, konserve, 160 kg kolera ve tifo aşısı gönderildi.

1980 yılında Türkiye'nin 24 Ocak kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçişi gerçekleştirmiştir. İhracat ve ithalatın artışı dolayısıyla iş seyahatleri ile dış piyasaları daha yakından tanıma imkânının olduğu bu dönemde dünyadaki yoksulluk ile ilgili de çarpıcı gerçekler ön plana çıkmaya başlamıştır.

Muhtaç durumda olanlara belirli çerçeveler içinde maddi ve maddi olmayan nitelikte, aynı veya nakdi şekilde yapılan yardımlar anlamında sosyal yardımlar gerek dünyada gerekse Türkiye'de özellikle 1980'ler ile birlikte daha bir önem kazanmaya başlamıştır. Bu yıllar, küreselleşme ve yeni-liberal algının dünya sahnesinde görünmeye başladığı dönem olarak bilinmektedir. (Taşçı, 2010)

1980 sonrası dönem, yoksulların aleyhine bir dönem olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık %20'sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı; Mozambik, Etiyopya, Somali, Kenya gibi ülkelerde yoksulluğun bir "yaşam kültürü" haline geldiği nakledilmektedir. (Taşçı, 2007) 1980 yılında İslam ülkeleri Hilâl-i Ahmer konferansı, Sudan'ın başkenti Hartum'da yapıldı. Kızılay'ı temsilen genel başkan vekili bu toplantıya katıldı. Bu toplantıda İslam ülkeleri, Kızılay'ın asırlık deneyiminden yararlanmak istediklerini belirtmişlerdir.

1981 yılında Balkan ülkeleri Kızılhaç ve Kızılay konferansı İzmir'de toplandı. 1980 yılında bir diğer önemli konferans Filipinler'de toplandı. 24. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Konferansı'nda Kızılay'a İcra Konseyi üyeliği verildi.

Türkiye'ye gelen 3815 kadar Afgan göçmene yiyecek, kıyafet ve gıda yardımı yapıldı.

Gediz'e bağlı Akçaalan kasabasında %26 hissesi Kızılay'ın olan bir dokuma fabrikası açıldı. 1982 yılında İspanya'da II. Akdeniz Bölgesi Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Konferansı toplandı. Kızılay Başkanı'nın gayretleriyle K.K.T.C 'de toplantıya davet edildi.

1982 yılında Kızılay sağlık hizmetleri önemli bir atılım gösterdi. Bu yıl toplam 16.317 kişiye tedavi ve bakım yapılırken 204.541 ünite kan yardımı yapıldı. Bunların yanı sıra 890 kişi rehabilitasyon hizmetinden istifade etti. Kızılay, Hac hizmetlerinde de toplam 50.799 Hacıya hizmet sunmuştur.

1983 yılı 30 Ekim'de Erzurum ve Kars'ta meydana gelen deprem nedeniyle bu vilayetlere gönderilmek üzere 7506 çadır, 44.069 battaniye, 2872 yatak ve karyola, 1952 soba, 30 ton odun ve kömür ile 400 koli yiyecek, 440 ton gıda maddesi, 4510 çift ayakkabı, 6000 adet mutfak

malzemesi ve 1224 koli ilaç yardımı yapıldı. Deprem sebebiyle Kızılay tarafından 53 araç, 112 personel ve 6 seyyar aşevi bölgede 2110 kişiye 3 öğün yemek dağıtmıştır. (Yeniaras, 2000)

Kızılay 1983 yılında Silahlı Kuvvetlerin uyguladığı tatbikata 68 kişilik bir sağlık ekibi, 14 araç, 48 çadır ve 8 poliklinikle katıldı. 1983 yılında Kızılay Hemşirelik Lisesi 44 mezun verdi. Kızılay ayrıca Kıbrıs Türk Federe Devleti okullarında okuyan muhtaç öğrencilere burs vermiştir.

Kızılay'ın gençlik kamplarından bu yıl 4748 öğrenci yararlanırken, Mısır ile yapılan anlaşma ile 15 Türk gencinin Mısır'da ve Mısırlı 15 gencin de Türkiye'de kamp yapması sağlandı.

Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Birliği Başkanı bu yıl Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. Sovyetler Birliği Kızılhaç Heyeti, Japon Kızılhaç Heyeti ve Bangladeş Kızılay Başkanı da Kızılay'ın davetlisi olarak bu yıl Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

1984 yılında geçen yıl meydana gelen depremi incelemek üzere Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu Başkanı, Federasyon Avrupa Daire Başkanı, Arap Kızılhaç ve Kızılay Birlikleri Genel Sekreteri ve Kızılhaç Dış İlişkiler Müdürü Türkiye'ye ziyarette bulundular. Kızılay Genel Müdürü bu konuklara depremlerle ilgili bilgi verdi. Ayrıca depremzede 300 çocuğa burs verileceğini açıklamıştır.

Kızılay'ın Mudanya'daki Gençlik ve Sağlık Kampına Mısır, Ürdün, Yugoslavya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Amerika'dan toplam 196 öğrenci katıldı. Bu yıl hemşirelik okulundan 37 hemşire mezun olmuştur.

Bu yıl Kızılay ve Sabancı Vakfı iş birliği ile Kızılay Sabancı Diyabet Merkezi açıldı.

Türk Kızılay Ekibi, 17 Ekim 1984'te 3. Akdeniz Kızılhaç-Kızılay dernekleri konferansına katıldı. 10 Kasım'da toplanan İslam Hilâl Komitesi, Türkiye'yi "Afet Yardımları Alt Komite Başkanlığına" getirdi. Endonezya Büyükelçilik heyeti bu yıl Kızılay'a kan bağışında bulundu. Irak Kızılay'ı ile İran Kızılırsan Heyetleri Kızılay'ın davetlisi olarak Türkiye'ye geldiler. İran-İrak Savaşı'nda esirlerin mübadelesi için Kızılay arabulucu rolü oynamıştır. Böylece 172 savaş esiri memleketlerine iade edilmiştir.

1985 yılı Mart ayında İran'a bir ziyaret gerçekleştiren Kızılay Genel Müdürü ve beraberindeki heyet, burada bulunan 27 yaralı ve gazi esirin Türkiye'ye getirilmesini ve burada tedavi görmesini sağlamıştır.

1985 yılında Kızılay'ın yaptığı diplomatik temaslar ise şöyle olmuştur: Bulgaristan'da baskıya uğrayan soydaşlarımız için Kızılay tarafından bu insancıl sorunu çözmeye için diplomatik yollarla Bulgar Kızılhaç Başkanına bir mektup gönderilmiştir. Kızılay Başkanı tarafından kaleme alınan bu mektupta mevcut sorunun Türkiye ile Bulgaristan arasında büyük gayretlerle tesis edilen komşuluğu zedeleyebileceği anlatılmış ve bu sorunun çözümü için Türk

Kızılay'ının Bulgar Kızılhaç'ı ile iş birliğine hazır olduğunu ve gerekirse belirlenecek bir vakitte bir araya gelinebileceğinden bahsetmiştir. (Kızılay, 1995)

Kızılay Başkanı, bu baskı ve katliamların sürmesi üzerine karşı Uluslararası Film Festivali'nce şeref konuğu olunması için yapılan daveti geri çevirmiştir. Ülkemize gelen Yunan Kızılhaç Başkanı ise Kızılay'ı ziyaret ederek Kızılhaç'ın faaliyetlerine dair bir altın madalyayı Kızılay'a takdim etmiştir. 1985 yılı Ekim ayında Türkiye'yi ziyaret amaçlı gelen Güney Kore Kızılhaç Başkanı'na ise Kızılay tarafından "Dostluk Madalyası" takdim edilmiştir.

Ayrıca Ortadoğu ve Kuzey Afrika Kızılay ve Kızılhaç dernekleri için sürekli bir merkezin kurulması amacıyla Kızılay Hemşirelik Kolejinde bir toplantı düzenlenmiş ve böylece Arap Kızılay ve Kızılhaç dernekleri birliğine üye olan ulusal dernekler arasında görüş birliği sağlanan ilk proje gerçekleşmiştir.

1986 yılında Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde olası afetlere karşı acil yardım amacıyla Türkiye'de bir depo kurulması kararlaştırıldı.

Türk Kızılay'ı 12 kişilik bir yardım ekibiyle insani yardım amaçlı Somali'ye gitmiştir.

5 Mayıs 1986'da Malatya ve Adıyaman'da meydana gelen deprem nedeniyle bölgeye 8663 çadır, 15.500 battaniye, 255 yatak 1810 kg. muhtelif gıda, 2500 kişilik giyim eşyası ve 3 seyyar aşevi gönderildi. (Kızılay, 1995)

1986 yılında toplanan 25. Uluslararası Kızılhaç Konferansında konferansın isminde değişiklik yapılmasına karar verildi. Buna göre Uluslararası Kızılhaç Hareketinin isminin Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketi olarak değişmesine, Uluslararası Kızılhaç Konferansının isminin ise Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Konferansı olarak değişmesine karar verildi.

Kızılay 1986 yılında Ankara Ostim Organize Sanayii Merkezinde çıraklık eğitimi gören gençlere yardım amacıyla 250 öğrenciye ücretsiz yemek verecek bir aşevi açtı. Ayrıca öğrencilere 1000 takım iş elbisesi ve 500 çift çizme dağıtımını gerçekleştirdi. (Kızılay,1995)

1987 yılında Kızılay Ankara'nın Mamak ilçesindeki sel baskını, Maçka'nın Çatak köyündeki heyelan ve Kars'ta meydana gelen deprem nedeniyle bölgeye gıda ve sağlık malzemesi yardımında bulunmuştur. Iraklı sığınmacılara 6059 çadır, 61195 battaniye ve 22 seyyar aşevi ile birlikte 5000 kişilik giyecek gönderildi. (Kızılay, 1995)

Ermenistan'daki felaketzedelere 6 TIR dolusu çeşitli sağlık malzemesi ve gıda yardımı gönderildi. Efes ve İzmir'e gelen Hristiyan hacılara yerinde sağlık hizmeti verildi. Selçuk'taki Meryem Ana Evi ve Saint Marie Kilisesinde hacı olmaya gelen Hristiyanlara bir ambulans 2 hemşire, 1 doktor ve 1 idareciden oluşan Kızılay ekibi hizmet verdi. (Kızılay, 1995)

Cenevre Sözleşmesi'ne rağmen Bulgar baskısı bu yıl da sürmekteydi. Bulgaristan'da yaşayan Türk'ler bu nedenle zorunlu göçe maruz kaldılar. 2 Haziran 1989 tarihinden itibaren

Türkiye Cumhuriyeti Bulgaristan'daki soydaşlarımızı vizesiz kabul etmeye başlamıştır. Demiryolu ve karayolu seçeneği ile her gün 3000 – 4000 soydaşımız Kapıkule ve Dereköy sınır kapılarından Türkiye'ye giriş yapmıştır. Böylece 2 Haziran 1989'dan vize uygulamasına geçildiği 22 Ağustos 1989 tarihine kadar 311.862 Bulgaristan Türkü anavatana giriş yapmıştır. Mayıs ile Ağustos ayında gelenlerin sayısının bu kadar yüksek olması üzerine göçmenlere açık kapı politikasına son verilmiş ve sınırlar kapatılarak kontrollü gelişler başlamıştır. (Çatır, 2016)

Vize uygulamasının başlatıldığı 22 Ağustos 1989 tarihinden Mayıs 1990'a kadar 34 098 soydaşımız vize alarak Türkiye'ye giriş yapmıştır. Bulgaristan'dan gelenlerin hayatlarını kolaylaştırmak için Türk hükümetinin uygulamaları arasında; gelenlerin varsa akrabalarının bulunduğu şehirlere ücretsiz ulaştırılması, paralarının Türk parasına uygun bir kurda çevrilmesi, lojman ihtiyaçlarının karşılanması, Bulgaristan'dan beraberinde getirdikleri ekipman, alet ve araçların ücretsiz ithal edilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştır. (Çatır, 2016)

Kızılay, Binlerce göçmen için Kapıkule'de hizmet vermeye başladı. Bir çadırkent,10 seyyar aşevi ile göçmenlerin yiyecek ve barınma sorunları ilk etapta çözülmeye çalışıldı. Bu aşevlerinde 2 ay gibi bir zamanda yaklaşık 8000 kişiye yemek dağıtıldı. Burada açılan Kızılay kliniklerinde ise göçmenlere sağlık hizmeti verildi. Edirne ve Kebirtepe'de açılan Kızılay kliniklerinde göçmenlere sağlık hizmeti sunuldu. (Yeniaras, 2000)

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki milletvekillerinin konuşmalarında Bulgaristan'daki Türk azınlığa yapılan insan hakları ihlallerinin bir milli dava olduğu ve Özal hükümetinin “soydaşlarımız”, “Bulgaristan'daki kardeşlerimiz” diye seslendikleri Türk azınlığın durumlarına çare bulacağı ifadelerini yansıtmaktadır. Göç hareketlerinin başladığı andan itibaren gelen kişilerin ait oldukları topraklara geri dönüş gerçekleştiren, dolayısıyla mevcut toplumsal yapının bir parçası olan kişiler olduğu algısının hakim olduğu söylenebilir. (Çatır, 2016)

1989 yılındaki kitlesel etnik göçün Bulgaristan ekonomisine faturası çok ağır olmuştur. Deliorman, Dobruca, Trakya, Gerlovo ve Rodop bölgelerinde yüzlerce kasaba ve köyün tamamen boşaltılmasının neticesinde bu bölge büyük ölçüde nüfus kaybetmiştir. Yüzlerce hektar tarım arazisi bölgede çiftçi bulunmadığından dolayı ekilememiş, sebze meyve dikilmemiştir. Mevcut tarım ürünleri toplanmadan öylece bırakılmıştır. (Atasoy, 2010) Bu durum Bulgaristan ekonomisine zarar verecek ve baskıcı yönetimin değişmesinin ardında göçe maruz bıraktığı Türkleri ülkeye geri çağırılmalarına neden olacaktır.

1989 yılında Kızılay, 1482 ilköğretim öğrencisine, 4620 ortaöğretim öğrencisine ve 37 yükseköğretim öğrencisine karşılıksız burs verdi. Ayrıca Çamkoru, Murat dağı, Samsun, Van Gölü, Sarıkamış, Kıbrıs ve Girne'de 7 ayrı gençlik kampı açıldı. Bu kamplardan toplam 2986 öğrenci yararlandı. (Kızılay, 1995)

Bu yıl Erzurum, Bolu, Balıkesir, Uzunköprü, Malkara, Şebinkarahisar, Çan, Sinop, Samsun, Çankaya ve Sarıkamış'ta açılan öğrenci yurtlarından 1780 öğrenci yararlandı.

1989 yılında ilkyardım kursları ve kan hizmetleri de artarak devam etti. 18 kan merkezi ve 13 kan istasyonunda 203.650 ünite askerden, 135.774 ünite de sivilinden olmak üzere toplam 339.424 ünite kan toplandı. Bu yıl 40 ilkyardım kursu, 6 sağlık gönüllüsü kursu ve 1 ilkyardım öğretmenliği kursu açılarak kurs bitiminde kursiyerlere sertifika verildi. 1989 yılında sel felaketi yaşayan Bangladeş'e 1318 ton gıda yardımı ile birlikte 3000 ton çimento gönderildi.

1989 yılında doğal afetlere uğrayanlara 229.000 lira, yoksul vatandaşlara 127.670.820 lira, aşevleri aracılığıyla ise 3.500.000 lira yardım yapıldı. Diğer yabancı devletlerden ulaşan yardım tutarı ise 73.631.284 lira olmuştur.

1990 yılına Irak'ta meydana gelen Körfez Savaşı damga vurdu. Kızılay, Irak'tan gelen göçmenler için Habur sınır kapısına ilk etapta 15 kişilik bir sağlık ekibi gönderdi. Daha sonraki zamanlarda göç dalgası devam edince 7500 kişilik bir çadırkent kurularak göçmenler için bir de aşevi açıldı.

Kızılay'ın bu insani yardımları BM Kalkınma Programı sorumlularınca yoğun takdir gördü. Yabancı haber ajansları tarafından Habur sınır kapısı için Özgürlük Kapısı ifadesi uygun görüldü.

1990 yılında İran'da meydana gelen depremin nedeniyle Kızılay, bölgeye 1000 çadır, 1000 battaniye, 500 ünite kan ve 200 ünite kuru plazma gönderdi. Kızılay bu yıl Azerbaycan'a 2.000.000.000 liralık ilaç ve gıda maddesi gönderdi. Filistinli göçmenlere 594 ton tıbbi malzeme gönderildi. Ayrıca Cezayir, Tunus, Pakistan ve Afganistan gibi ülkelere de insani yardım amaçlı gıda ve sağlık malzemeleri gönderildi. (Kızılay, 1995)

1991 yılında Kızılay gençlik kolları bağlamında 2153 ilkokul, 4675 ortaokul ve 506 yüksekokul öğrencilerine karşılıksız burs verildi. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden 76 öğrenci de bu burstan yararlandı.

Bu yıl Çamkoru, Samsun, Mudanya, Van Gölü, Finike, Pendik, Girne ve Sapanca'da açılan gençlik kamplarından 3856 öğrenci yararlandı. Yerel şubelerce açılan Eskişehir, Beyşehir, Adana ve İzmir'deki gençlik kamplarından ise 2498 öğrenci yararlandı. Erzurum, Bolu, Sinop gibi diğer illerde açılan öğrenci kamplarından ise 1535 öğrenci yararlandı.

Kızılay bu yıl rehabilitasyon hizmetlerine ağırlık verdi. Protez, işitme cihazı ve gözlük yardımı gibi hizmetlerden 3011 kişi yararlandı. Ayrıca bu yıl toplam 936 engelliye tekerlekli sandalye verildi. Dispanser sayısı da bu yıl artırılarak 30'a çıktı.

Hac hizmetlerini ifa etmek için Kızılay'ın görevlendirdiği 153 sağlık görevlisi 63.789 hacıya hizmet verdiler. Ayrıca İzmir ve Efes'teki Hristiyan hacılara da hizmet verildi.

1991’de devam eden Körfez Savaşı nedeniyle Türkiye’ye gelen 300.000 sığınmacıya Silopi, Şemdinli ve Uludere’de dispanser hizmetleri verildi.

Edirne’de, İstanbul E-5 karayolunda, Çorlu, Silivri ve Babaeski’de yardım istasyonları kuruldu. Her istasyonda ikişer ambulans görev aldı. Bu yıl toplam 138 kazaya anında müdahale edildiği gibi 211 hasta sevkıyatı yapıldı.

1991 yılında Ürdün, Filistin, Afganistan, Cibuti, Romanya, Bangladeş, Kuzey Irak, Çin, Nahçıvan, Gürcistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Afganistan’a yapılan yardımların tutarı 14.761.604.000 lira olmuştur. (Kızılay, 1995)

1991 yılında Kızılay’a 400.548 ünite kan bağışı yapıldı.

1992 yılında Kızılay ilköğretim öğrencisi 2291 öğrenciye, ortaöğretimden 825 öğrenciye, yükseköğretimden 576 öğrenciye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nden 97 öğrenciye karşılıksız burs verdi. (Kızılay, 1995)

Bu yıl Irak’a 1.8 milyar tutarında 45 tonluk gıda ve ilaç yardımı yapıldı. 127 kişilik Hac ekibi 70.000 hacıya hizmet verdi. Muhtaçlara 788 tekerlekli sandalye verildi. Bu yıl 324 kişiye rehabilitasyon hizmeti verildi.

Gençlik kampları faaliyetine devam etti. Genel merkezin açtığı Çamkoru, Samsun, Çeşme, Finike ve Girne kamplarından toplam 3111 öğrenci yararlandı. Şubelerin açmış olduğu Eskişehir, Adapazarı ve Adana kamplarından ise 1755 öğrenci yararlandı. Erzurum, Bolu, Balıkesir, Uzunköprü, Malkara, Çan, Sinop, Çankaya öğrenci kamplarından 1590 kişi yararlandı. (Kızılay, 1995)

1992 yılında Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Irak Kızılay derneklerinin başkanları ile Çin, Sudan ve Arnavutluk Kızılhaç ekipleri Türkiye’yi ziyaret ettiler.

YIL	YOKSULLARA		GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE		AŞEVLERİNE	
	TL(milyon)	USD(Bin)	TL(milyon)	USD(Bin)	TL(milyon)	USD(Bin)
1985	1.119.476.4	2019.4	19.385.2	32.8	6.310	10,7
1986	1.233.377.5	1608			5.148	6,8
1987	1.594.603.9	1543.6			132.473	88.7
1988	2.265.091.0	1232.3	2.262.552	1.239.9	71.795	39.9
1989	1.538.671.1	657.5	8.590.983	3.671.3	37.738	2,1
1990	3.227.103	1113.9	10.000.000	3.399	207.660	71.6
1991	2.403.976	472.7	17.529.775	3.447.3	466.193	91.6
1992	1.859.072	217.2	2.261.762	264.3	915.400	106.9
1993	3.701.488	255.5	25.465.265	1.757.8	506.564	34.9
1994	46.407.379	1197.1	2.220.814	57.2	1.119.975	28,80
TOPLAM	65.400.236.600	10.317.2	68.350.536	13.860.6	3.469.256	482

Tablo 23: Kızılay'ın yurt içinde Yoksullara, Göçmen ve Mültecilere ve Aşevleri aracılığıyla yaptığı yardımlar. (Kızılay, 1995)

Kızılay'ın 1985-1994 yılları arasında Yoksullara yardımları Türk Lirası cinsinden 65,5 milyar TL, göçmen ve mültecilere yardımları 68 milyon 350 bin TL ve aşevleri aracılığıyla yapılan yardımlar ise 3.469.256 TL olmuştur. 1986-87 yıllarında ülkemize göç olmadığından dolayı bu kalemler tabloda boş bırakılmıştır.

BOSNA-HERSEK'E GÖNDERİLEN YARDIMLAR (1991-1992)			
TARİH	MALZEME CİNSİ	MİKTARI	VASITA
18 Kasım 1991	İlaç-Tıbbi Malzeme	60 Ton	3 Tır
8 Mart 1992	İlaç-Gıda	64.5 Ton	4 Tır
13 Mayıs 1992	İlaç-Pansuman Malz.	3.25 Ton	1 Uçak
20 Mayıs 1992	İlaç-Pansuman Malz.	3.45 Ton	2 Tır
3 Haziran 1992	Gıda	184.4 Ton	7 Tır
8 Temmuz 1992	İlaç-Gıda	10 Ton	1 Uçak
11 Temmuz 1992	İlaç-Gıda	221 Ton	14 Tır
17 Temmuz 1992	İlaç-Gıda	10.2 Ton	1 Uçak
23 Temmuz 1992	İlaç-Gıda	10 Ton	1 Uçak
30 Temmuz 1992	İlaç-Gıda-Giyim	631.1 Ton	1 Gemi
15 Ekim 1992	İlaç-Gıda-Giyim	27 Ton	3 Tır
25 Ekim 1992	Battaniye-Gıda	26.6 Ton	2 Uçak
26 Ekim 1992	Gıda	11.2 Ton	1 Uçak
28 Ekim 1992	Gıda- İlaç	126.7 Ton	10 Tır
29 Kasım 1992	Gıda-İlaç-Tıbbi Malz.	106.8 Ton	6 Tır
11 Aralık 1992	Gıda-İlaç-Tıbbi Malz.	4.5 Ton	1 Gemi
23 Aralık 1992	İlaç	8.7 Ton	2 Uçak
TOPLAM		318 Ton	

Tablo 24: 1991-1992 yıllarında Kızılay tarafından Bosna-Hersek'e gönderilen yardımlar, (Kızılay, 1995)

Bosna Hersek'te çıkan savaş nedeniyle bu ülkeye Kızılay tarafından uçak, gemi ve tır vasıtasıyla ağırlıklı olarak gıda, ilaç ve tıbbi malzemelerden oluşan yardım malzemeleri gönderilmiştir. Bu yardım malzemelerinin toplam ağırlığı 1991-1992 yılları arasında 318 ton kadar olmuştur.

Bosna Hersek'te çıkan savaştan dolayı Türkiye'ye sığınan mültecilere 2.665.550.000 TL aynî yardım ile beraber 706.935.000 TL nakdî yardım yapıldı.

BOSNA-HERSEK'E GÖNDERİLEN YARDIMLAR (1993-1994)			
TARİH	MALZEMENİN CİNSİ	MİKTARI	VASITA
9 Ocak 1993	İlaç-Gıda-Giyim	5.9 Ton	1 Uçak
10 Ocak 1993	İlaç-Gıda-Giyim	9.1 Ton	1 Uçak
5 Şubat 1993	Gıda-Temizlik Malz.	10 Ton	1 Uçak
6 Mart 1993	Gıda-Pansuman Malz.	8.9 Ton	1 Uçak
19 Mart 1993	Gıda-İlaç-Pansuman Malz.	78 Ton	4 Tır
21 Mart 1993	Gıda-İlaç-Örtü	17.25 Ton	1 Uçak
22 Mart 1993	Gıda-Branda	12.4 Ton	1 Uçak
6 Nisan 1993	İlaç-Gıda	8 Ton	1 Uçak
7 Nisan 1993	Gıda	8 Ton	1 Uçak
30 Mayıs 1993	Gıda-Giyim	10.4 Ton	1 Uçak
31 Mayıs 1993	İlaç-Gıda-Tıbbi Malz.	39.5 Ton	1 Uçak
23 Temmuz 1993	İlaç-Gıda-Giyim	220 Ton	12 Tır
26 Temmuz 1993	Gıda	9 Ton	1 Uçak
20 Eylül 1993	İlaç-Gıda-Giyim	59 Ton	4 Tır
9 Haziran 1994	Gıda-Giyim	10 Ton	1 Gemi
15 Temmuz 1994	Gıda-İlaç-Tıbbi Malz.	11 Ton	1 Uçak
23 Ağustos 1994	İlaç-Gıda	35 Ton	2 Araç
23 Eylül 1994	Gıda	40 Ton	2 Tır
TOPLAM		591.5 Ton	

Tablo 25: Bosna-Hersek'teki savaş nedeniyle Kızılay tarafından gönderilen yardımlar (1993-1994)
(Kızılay, 1995)

Bosna Hersek'te çıkan savaş 1993-1994 yılları arasında da devam etmiştir. Kızılay Bosna-Hersek'e uçak, gemi ve tır vasıtasıyla bu yıllarda toplam 591,5 ton ilaç, gıda ve tıbbi malzemeler göndermiştir.

1993 yılında yurt içinde meydana gelen doğal afetler, güçsüz ve muhtaçlar, aşevleri, yetiştirme yurtları ve okullara; yurt dışında ise Bosna-Hersek, Nahcivan, Azerbaycan, Kırgızistan, Gürcistan, Makedonya, Abhazya, Arnavutluk ve Somali; Kuzey Irak, Osetya, Kırım, Moldovya, Gagavuz Türkleri, Çeçenler, İnguşlar, Tacikistan, Cibuti ve Hindistan'a toplam 333.453.777.545 TL aynî yardım ile beraber 63.773.398.607 TL nakdî yardım yapıldı.

1993 yılında 9415 öğrenciye karşılıksız burs verildi. 4336 öğrenci genel merkez ve şube kamplarına katıldı. 965 kişiye ilaç, 807 kişiye de engelli arabası, sunî kol, bacak ve gözlük verildi. 173 kişi huzur evlerinde barındırıldı. Kızılay yurtlarından toplam 1524 kişi yararlandı.

Azerbaycan'dan Iğdır'a göç eden 710 Ahıska Türkü'ne 15.000.000 TL aynî ve 4.000.000.000 TL nakdî yardım yapıldı. Kuzey Iraklı sığınmacılara 937 ton gıda, 54 kutu kırtasiye, 32 rulo muşamba olmak üzere toplam 1.808.078.000 TL yardım yapıldı. 1993 yılında Kızılay tarafından toplam 14.415.266.367 TL aynî yardım ve 4.878.969.064 TL nakdî yardım yapıldı. (Yeniaras, 2000)

Dispanserlerde toplam 981.375 kişi ayakta tedavi gördü. 178.890 ünite askerlerden 289641 ünite de sivillerden olmak üzere toplam 407.531 ünite kan toplandı. 965 kişiye ilaç 807 aileye de engelli tekerlekli sandalye yardımı yapıldı. 173 yaşlı huzurevlerinde barındırıldı.

Kızılay yurtlarında 1993 yılında 1524 öğrenci yararlandı. 9415 öğrenciye Kızılay bursu verildi. Eskişehir, İzmir, Çamkoru'da, Finike, Murat Dağı, Samsun ve Pendik'te gençlik kampı açıldı. Toplam 4336 öğrenci bu kamplara katıldı.

1994 yılında Irak, Nijerya, Etiyopya ve Çin insani yardım derneklerinin temsilcileri Türkiye'ye geldiler. Ayrıca o yıl toplanan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECD), 7-8 Mayıs'ta Bakü 'de toplandı. Bu toplantıda Azerbaycan'a savaşa açarak Dağlık Karabağ'ı işgal eden Ermenistan, insani yardım dernekleri tarafından kınandı. Bu toplantıda Azerbaycan ve Tacikistan'daki iç savaştan duyulan üzüntüler dile getirilirken Ermenistan'ın saldırgan tutumu kınandı.

1995 yılı, Kızılay'ın uluslararası temaslarının daha çok arttığı bir yıldır. Bu yıl Macaristan, Kazakistan, Gürcistan, Ukrayna, Makedonya, Irak, Nijerya, Etiyopya, Hollanda, Endonezya, Arnavutluk, Pakistan, İsviçre, Güney Kore ülkelerinden misafir heyetler Kızılay'ı ziyaret amacıyla Türkiye'ye geldiler. Yine bu ülkelere Türkiye'den Kızılay heyetleri karşılıklı ziyaretler de bulunarak ülkelerinde bulunan yardım kuruluşları ile Kızılay arasındaki iş birliği konularını görüştüler.

Bosna-Hersek, Arnavutluk, Azerbaycan, Abhazya, Belarus, Nahcivan gibi ülkelere 147.861 çeşitli insani yardım yapıldı. Afganistan'daki hastane için 5,5 milyon dolarlık tıbbî malzeme yardımı ile battaniye yardımı yapıldı.

1996 yılında Afyonkarahisar ilinin Dinar ilçesinde meydana gelen depremde bölgeye 10.959 çadır, 25.531 battaniye, 22.465 giysi, 4474 yatak ve yorgan 3796 soba ve tüp gaz ile 1111 adet uyku tulumu gönderildi. Ayrıca deprem bölgesinde 63.373 aileye maddî yardım yapıldı.

Ayrıca ülkemizde Kızılay dispanserlerinde 1 milyon 680 bin kişiye tıbbî bakım yapıldı. Kızılay kurslarında birçok gönüllüler için ilk yardım kursları açtı. Bu kurslarda 19 bin 500 kişiye sertifika verildi.

Kızılay'ın en mühim hizmetlerinden olan kan hizmetlerinde çok önemli hizmetler icra edilmiştir. Devlet Bakanı Ali Talip Özdemir, Kan Bağış Kampanyası başlattı. Kızılay Başkanvekili Ertan Gönen'in yaptığı açıklamalara göre Faktör 8, Faktör 9, Human Albumin ve Gamma Globilin gibi kan ürünlerinin yurt dışından alındığı için çok pahalıya mal olduğunu, bu nedenle ülkemizde bu kan ürünlerini üretebilecek bir fabrikanın açılmasına duyulan ihtiyacı belirttiler. Kızılay Başkanvekili Ertan Gönen AIDS hastalığına daha çok yurt dışından gelen kanlarda rastlandığını belirterek bu kan ürünlerinin mutlak surette yurt içinde üretilmesi gerektiğini vurguladı

Kan Haftası olarak anılan 6-12 Mayıs'ta Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir kampanya yapılmış, kampanyaya siyasetçiler tarafında kan verilerek katkıda bulunulmuştur. Böylece kamuoyunun dikkati çekilerek kan bağışı yapılması hakkında farkındalık yaratılması amaçlanmıştır.

1998 yılında yağışlar nedeniyle Karadeniz'de sel felaketi yaşandı. Bu felakette Kızılay binlerce çadır kurarak felaketzedelerin acil barınma ihtiyaçlarını karşıladı. Ayrıca bölgeye seyyar aşevleri kurarak halka günde iki kere sıcak yemek verdi. Bu sellerdeki yardım miktarının tutarı 555 milyar Türk lirasını buldu.

Bu yıl içinde Adana, Yüreğir, Yumurtalık, Ceyhan, Karaisalı ilçelerinde meydana gelen depremde Kızılay deprem çadırları ve seyyar aşevleriyle bölgede görev yaptı. Bölgede bulunduğu 48 gün içinde toplam 689.400 adet 2 öğün sıcak yemek verdi. 1998 yılında yoksullar ve yardıma muhtaçlar için 12.7 milyar şubelere ve okullara 60.6 milyar, İstanbul'daki Kuzey Iraklı sığınmacılar için 5.2 milyar liralık yardım yapıldı. Ayrıca 12 yabancı ülkeye aynı yardım, 2 ülkeye de nakdi olmak üzere toplam 3357 milyar liralık yardım yapıldı.

1999 yılı ağustos ayında gece 03.02'de 7.4 şiddetinde Adapazarı, İzmit, Gölcük, Yalova, Çınarcık, İstanbul ve Avcılar'da meydana gelen deprem çok büyük can ve mal kaybına neden oldu. Kızılay derhal bir kriz masası kurdu. Başbakanlık Kriz Merkezi ile yardımlar birlikte yürütülüyordu.

İlk etapta Türk Hava Kuvvetlerinin yardımı ile acilen bölgeye 6230 çadır, 5445 battaniye ile 4613 kg gıda maddesi gönderildi. Aynı zamanda yörede tam donanımlı iki seyyar hastane açıldı.

Yardımlar, 18 Ağustos günü yurt genelinde başlatılan bir kampanyaya ile artarak devam etti. İki gün içinde bölgeye toplam 13.595 çadır, 8250 battaniye, 18.573 kg gıda maddesi gönderildi. 2 seyyar hastane kurularak ayrıca 4 seyyar aşevi görevlendirildi.

Marmara Depremi diye anılan felakette, yardımlar için başlıca Kızılay, Sakarya ve Kocaeli Altmışevleri'nde kurdu. Çeşitli yardım kuruluşlarınca açılan 90 çadırkent'in 72'si Kızılay'a devredildi. Kızılay'ın depolarındaki çadır ihtiyaca kâfi gelmeyince 23.288 çadır satın alındı. Kızılay'ın Bayrampaşa ve Pendik şubelerin yardımı ile açılan çadır kentlere sağlık ve gıda yardımı yapıldı.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adı ile faaliyetlere başlayan Hilâl-i Ahmer ilk olarak 1897’de Osmanlı-Yunan Harbi’nde ordu için iki adet hastane vapuru kiralayarak bol miktarda sağlık malzemesi temin ederek cepheye göndermiş ve yaralıları tedavi etmiştir. 1908 yılında toplanan 8. Uluslararası Kızılhaç Konferansında Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Hilâl sembolü, bütün Kızılhaç devletleri tarafından resmen kabul edilmiştir.

Osmanlı Devleti’nin 3 kıtada cepheler hâlinde verdiği müdafaa harplerinde, deniz aşırı Trablusgarp Savaşı’nda Besim Ömer Paşa, Dr. Kerim Sebati Bey önce Paris’e Kızılhaç yardımlarına başvurmak amacıyla yola çıktı.

Balkan Savaşları sırasında İstanbul’un selatin camilerinde muhacirlere aşevi hizmeti veren Hilâl-i Ahmer, aynı zamanda muhacirlerin sağlık kontrollerini yaparak kolera salgınıyla mücadele etmişti. Yaralı sayısının çok olduğu için Darülfünûn, Mekteb-i Sultanî ve Vefa Lisesi gibi mekteplerin hastaneye dönüştürülmesinin yanı sıra Gülnihal isimli seyyar bir hastane gemisi denizlerde yaralıları hizmet vermiştir.

Çanakkale Savaşları’nda yaralıları hastane gemileri ve Seyr-ü Sefain idaresinin gemileriyle İstanbul’a ve Trakya’ya taşınmış ve Hilâl-i Ahmer, böylece cephe gerisinde yaralıları hizmet vermiştir. Balkan Savaşları’nda bazı mekteplerle ve Darülfünûn’un Hilâl-i Ahmer hastanesine dönüştürülmesi sayesinde edinilen tecrübe sayesinde Çanakkale cephesinde daha yüksek miktarda olan yaralıların tedavisi amacıyla tekrar bu mektep ve medreseler hastane olarak kullanılmıştır.

Millî Mücadele’de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti sıhhî imdat heyetleriyle batı ve doğu bölgelerinde savaş alanlarına acil yardımlarda bulunmuş, cephe gerisinde ise sağlık hizmetleri ifa etmiş ve bunlara ilave olarak soğuk havalarda ordunun kıyafet ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Cumhuriyet Dönemi’nde ise öncelikli olarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, mübadelede Yunanistan’dan ülkemize gelen muhacirlerin vapurlarla sevk edilmesinde, sağlık hizmeti verilmesinde ve Türkiye’ye geldiklerinde onların iskân, iaşe ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına öncülük etmiştir. Mübadiller iskân edildikten sonra tarımla uğraşanlar tarım yapılan vilayetlerde, ticaretle uğraşanlar ise İstanbul gibi şehir merkezlerinde istihdam edilmiştir.

II. Dünya Savaşı’nda Türkiye savaşa girmemesine rağmen özellikle Yunanistan’a Kurtuluş ve Dumlupınar gemileri Yunanistan halkının açlıktan ölmemesi için büyük miktarlarda gıda yardımı yapmıştır. Yunanistan’da bulunan 1000 çocuk ise savaş şartlarından kurtarılarak geçici olarak Türkiye’ye getirilmiştir.

1950 yılında Bulgaristan'da komünist idarenin Türkleri zorunlu göçe mecbur etmesiyle Kızılay, Bulgaristan muhacirlerine sağlık ve gıda yardımı yapmış, Çorlu'da bir göçmen hastanesi kurmuştur. Gelen muhacirlerin çokluğu karşısında göçmen evleri için çalışmalar dahi yapılarak göçmenlerin müstahsil hâle getirilmesi sağlanmıştır. Bu sayede ülke ekonomisine muhacirlerin katkı yapacağı düşünülmüştür. Ayrıca Bulgaristan muhacirlerinden yüksek tahsili olan kişiler de eğitim hayatına hızlıca adapte edilerek öğretmen ve üniversite öğretim üyeliği gibi mesleklerde istihdam edilmiştir.

Gerek mübadelede gerekse Bulgaristan muhacirlerini karşılamada Hilâl-i Ahmer'in üstün gayretleri ve merkezî hükûmetin doğru iskân hamleleri neticesinde yurt dışında ülkemize gelen göç yönetimi konusunda Türkiye'nin önemli ölçüde başarılı olduğu görülmektedir. Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti kurularak mübadele konusuna en üst düzeyde önem verilirken, 1950 yılında Bulgaristan muhacirlerinin zorunlu göçünde ise Mültecilere Yardım Komisyonunun TBMM Başkanı'nın başkanlığında toplandığını görmekteyiz.

1946-1960 döneminde Kızılay meydana gelen kıtlık nedeniyle aşevleri kurmuş, yurdun çeşitli yerlerinde meydana gelen doğal afetlerde çeşitli sosyal yardımlar yapmıştır.

1963-1974 yılları arasında Kızılay Kıbrıs 'ta bir hastane açmış ve sağlık hizmetlerine başlamıştır., Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirildiğinde adaya Türkiye'den deniz ve hava yoluyla ilaç ve gıda yardımı yapılmıştır. Çeşitli firmaların yaptığı bağışlar da Kızılay aracılığıyla adaya gıda malzemesi ve ilaç yardımı olarak ulaştırılmıştır. Bunların yanı sıra Kızılhaç ile iş birliği yapılarak uluslararası yardımların toplanmasında öncülük etmiştir.

1980'li yıllara Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçişi ve dış ticaretin artışı ile birlikte Kızılay yurt dışına daha fazla yardım göndermeye başlamıştır. Kızılay gıda yardımına muhtaç Afrika Ülkeleri'ne ulaşmış, yurt dışında meydana gelen deprem ve savaşlar nedeniyle kıtlık görülen ülkelere de acil insani yardım gönderen bir sosyal yardım kuruluşu hâline gelmiştir.

1989'da Bulgaristan 'dan gelen ikinci zorunlu göçte de Kızılay aktif faaliyette bulunarak

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ve Kızılay'ın faaliyetlerini araştırdıkça değişen coğrafyamızda en zor şartlarda dahi mazlumların imdadına yetişen bir milletin fedakârlık ve yardımseverliğinin ne kadar yüksek olduğu sonucuna ulaştım. Savaş şartlarında insan odaklı yardım faaliyetleri gerçekleştiren ve zorunlu göç durumlarında kimsesiz insanlara sahip çıkan Kızılay'ın insanlık tarihi için ne kadar değerli olduğunu Kızılay arşiv belgeleriyle birlikte araştırdıkça daha net görme imkânına eriştim.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akgün, S. K., & Uluğtekin, M. (2001). *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II*. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi İşletmeciliği.
- Atabay, M. (2011). Balkan Savaşları Sırasında Çanakkale Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Hilal-i Ahmer Hastaneleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı 10-11'nci Sayısı*, s.71-86.
- Atasoy, E. (2010). Siyasi Coğrafya ışığında Bulgaristan Türklerinin 1989 yılındaki göçü. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü*.
- Ayışığı, M. (2020). Balkan Savaşları Sırasında Kolera ile mücadele. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 49-64.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları. *Türkiye Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 9-32.
- Buluş, A. (2009). Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21-36.
- Çapa, M. (2001). Mübadele'de Kızılay(Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Rolü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29-60.
- Çapa, M. (2010). *Kızılay (Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1914-1925)*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.
- Çapa, M. (2014). Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Kızılay Heyeti'nin Trabzon Vilayetindeki Çalışma ve Gözlemleri. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 101-112.
- Çatır, G. (2016). Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçün analizi. S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 217-232). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çavdar, H. (2018). Türk-Yunan Mübadelesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 27. İmdad-ı Sıhhi Heyeti'nin Selanik'teki Faaliyetleri (Ekim 1923-Ekim 1924). *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 113-135.
- Çetin, T. (2009). Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Nüfusun Dağılımını Etkileyen Coğrafi ve Kültürel Faktörler. *Ankara Üniversitesi*, 71-82.
- Çınar, S. (2021). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nde Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin Girit'te Görevlendirdiği İmdad-ı Sıhhi Heyeti ve Faaliyetleri. *Belgi Dergisi*, 331-352.

- Değerli, E. S., & Karakuzu, H. (2016). 1950-51 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü. *Akademik Bakış Dergisi*, 313-342.
- Dereci, Ş. (2013). Balkan Savaşları Sırasında Dul, Yetim ve Kimsesizleri Korumaya Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 191-211.
- Emgili, F. (2014). Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin Milli İktisadının Oluşumundaki Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 105-121.
- Erdal, İ. (2006). Türk Yunan Nüfus Değişiminde Türk Mübadillere Yapılan Yardım Faaliyetleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 203-214.
- Erdem, T., & Akın, F. (2004). *Sivil Toplum ve Kuruluşları Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği*. Amsterdam: Türkevi Yayınları.
- Erdemir, L. (2012). Çanakkale Muharebeleri Sırasında İstanbul'da Yardım Faaliyetleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 35-60.
- Ertem, A. (1999). Osmanlı'dan günümüze vakıflar. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 111-150.
- Fettahoğlu, A. (2020, Mart). Bir Merhamet Ocağı Çanakkale'nin Hilâl-i Ahmer Cephesi. *1868 Dergisi*, s. 22-27
- Genca, E. (2014). Osmanlı Hukukunda Vakıfların Denetimi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 531-554.
- Gün, M. F. (2021). Osmanlı İmparatorluğunda Sunulan Sağlık Hizmetlerinde Vakıfların Rolü. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 574-584.
- Güran, T. (2006). *Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar, Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları*. İstanbul: Kitabevi.
- Hacıfettahoğlu, İ. (2010). *Milli Mücadelede Hilal-i Ahmer*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.
- Halıcı, Ş. (2015). II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş Ve Dumlupınar'ın Yardımları. *Belgi Dergisi*, 1196-1217.
- İpek, H. İ. (2020). Balkan Savaşları Sırasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin İstanbul'daki faaliyetleri. *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 70-81.
- İşler, T. (2017). *Birinci Dünya Savaşı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Faaliyetleri*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- İzgöer, A. Z., & Tuğ, R. (2013). *Padişah'ın himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.
- Keser, U. (2010). *Kızılay Belgeleri ışığında ölüm, açlık, işgal 1939-1949*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.

- Keser, U. (2012). *Kızılây Belgeleri Işığında Kıbrıs 1963-1974*. Ankara: Türk Kızılâyı Yayınları.
- Keser, U. (2013). *Kızılây Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekatı*. Ankara: Türk Kızılâyı Yayınları.
- Kızılây, D. (1995). *Kızılây 1984-1995*. ankara.
- Kolay, A., & Şakir, T. (2019). *Hayra Akan Su, Kızılây Karahisar Maden Suyu*. İstanbul: Rumi Matbaa.
- Küçükateş, Ş., Dokumacı, T. İ., Kiremitçi, M. Y., & Gezin, F. (2018). *Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*. İstanbul: Türk Kızılây Yayınları.
- Macar, O. D. (2018). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Yaralıların Taşınması. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları XIX, 'Savaş ve Bilim' Özel Sayısı*, 60-86.
- Ömer, B. (2009). *Hanımefendilere Hilal-i Ahmer'e Dair Konferans*. Ankara: Türkiye Kızılây Derneği Yayınları.
- Özbek, N. (2016). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet Siyaset, İktidar ve Meşrutiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özcan, E. (2010). Ahali Mübadelesi ve yardımların İstanbul Örneği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 55-75.
- Özsarı, M. (2015). Bulgaristan Türklerinin 1930-1940 Yılları Arasında Sosyal ve Kültürel Durumuna Genel Bir Bakış. *Akademik Kaynak*, 1-13.
- Sarıkaya, M. (2007). Kızılây Dergisinde İkinci Dünya Savaşı Yansımaları. *Atatürk Dergisi*, 107-138.
- Sezer, C. (2015). Çanakkale Cephesinde Gelibolu-Şarköy-Tekirdağ (Tekfurdağı) Hilâl-i Ahmer Hastanesinin Faaliyetleri. *Tarihin Peşinde- Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 51-68 .
- Sezer, C., & Metin, Ö. (2016). *Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Balkan Savaşlarında Muhacirlere Yardımları*. Ankara: Türk Kızılâyı Yayınları.
- Sofracı, İ. E., & Kayam, M. (2019). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Ekonomiye Olan Etkileri. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 187-201.
- Sönmez, C. S. (2016). Çanakkale Cephesi'nde Sağlık Kuruluşları ve Kızılây Arşiv Belgelerine Göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Faaliyetleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*(20), 173-192.
- Şimşek, K. (2018). Norveçli Doktor Hans Dae'nin Gözünden 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'nde İlk Yardım Ve Tedavi Hizmetleri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 149-181.
- Şimşir, B. (1986). *Bulgaristan Türkleri s. 199-200*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Taşçı, F. (2007). *1980 Sonrası Türkiye'de Sosyal Yardımların Analizi*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Taşçı, F. (2010). Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* , 481-514.
- Tepealtı, F. (2019). Lozan Nüfus Mübadelesi Göçleri ve Türk Mübadillerin İskânı. *Coğrafya Dergisi*, 89-97.
- Uluğtekin, M., & Uluğtekin, M. G. (2013). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.
- Ünal, V. (2012). Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Yardım Kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* c.36 s. 2, 1-27.
- Yeniaras, O. (2000). *Türkiye Kızılay Tarihine Giriş*. İstanbul: Kızılay Bayrampaşa Şubesi, Alkan Matbaacılık.

EK: 1

Hakimiyet-i Milliye gazetesinden örnek Osmanlıca'dan Transkript Metin:

“Mübadele İmar ve İskân Vekaleti bütün halkın şiddetli alakadar olduğu bir vekalet olması dolayısıyla efkâr-ı umumiyeye karşı İmar Vekaletinin vaziyeti umumiyesi hakkında, malûmat vermek mecburiyetinde olduğunu bildiğim için her ay nihayetinde vereceğim malûmatın bugün birincisini efkâr-ı umumiyenin tercümanı olan siz gazetecilere vermekle bahtiyarım.

Memleketimizde mesuliyet deruhte edenlerin bugün millete karşı hesap vermekte olduklarını idrak eden hükûmetimizin bir şaibesi hakkında ben vazifemi ifa ediyorum.”

Bütün memleket evlâtlarının işlerimizde bizi ikâz edecek olan talilerini de kemal-i hürmetle kabul edeceğimize bu hareketimiz açık bir delildir.

Biliyorsunuz ki memleketimize yarım milyondan fazla kardeşlerimiz geleceklerdir. Aynı zamanda diğer memleketlerden bir an evvel bize karışmak emeliyle gelmek isteyenler de vardır. Bunları memleketimizde yerleştirmek ve müstahsil bir hale koymak, aynı zamanda harap olan vatani bir an evvel memur etmek için bu vekalet ihdas olunmuştur.

İşe başlamadan evvel tam manasıyla ve muntazam surette elimizde bu işe ait esaslı malûmat vermeyi vekalet içinde bir faaliyet merkezi henüz vücuda geldi. 21 Teşrinievvel'den 1 Teşrinisani'ye kadar devam eden 9 günlük heyeti bu hususları takip etmek, bir taraftan da merkezi faaliyeti ihzar eylemek olmuştur.

Bugüne kadar gelecek olan 100 bin kardeşimiz nerelere, ne suretle yerleştirmek lâzım geldiğini tespit ederek tespitte esas şu olmuştur:

1- Geleceklerin kalemleri, sanatları vaki mi düşünülerek memleketimize ona göre yerleştirmek,

2- Gelir gelmez derhal başlarını sokacak, her türlü tesirat-ı havaîyeden mâsun birer hane vermek,

3- Kendilerini müstahsil bir hale sokabilmek üzere ikraz etmek,

4- Memleketimiz dahilinde çalışkan olan anasırdan istifade etmek tedâbir-i umumiye vâz etmek.

Birinci iş, bu işlerde mütehassıs olan çok arkadaşları toplayarak başladığımız komisyonlarla ve mütehassıslarla hallettik. Ve kat'i olarak 100 bin kişinin iskân mıntıkasını tespit ettik. Bu gelecek olan 100 bin kişiden 20 bini Selânîk'te bulunmuş kardeşlerimizdir. Bunlar kısmen çiftçi, bahçıvan ve tacirdir. Bunları memleketimizde Bursa, Tekfur Dağı (Tekirdağ), İstanbul ve Rumeli'ye yerleştireceğiz, Girit ve adalardan gelecek 30 bin kişiyi de

Zeytun menatıkına yerleştireceğiz. Drama, Kavala ve sâri şubeden olan 100 bin kardeşimizi de memleketimizin tütün yetiştiren mıntıkalarına yerleştiriyoruz.

Onun için Samsun, İzmir ve Karesi vilayetlerine bu kardeşlerimizi fazla miktarda yerleştireceğiz.

Bu komisyon mukarreratı heyet-i vekile ile encümen kararına iktiran ettiği için katiyet kesb etmiştir. Bunun haricinde hiçbir ferde istisnai muamele yapmayacağım. Bu suretle memleketimizde köklü bir müstahsil sınıfı yetiştireceğiz.

Şimdiye kadar muhacirîn işleri tam manasıyla muntazam gitmiştir. Osmanlı hükûmeti zamanında 332 tarihinden 335 tarihine kadar 15 milyon altın lira bu işler için sarf edildiği halde bugün orada bir eser olarak hiçbir şey göremiyoruz. Benim nokta-i nazarım eser olarak memleketimizde bir şey bırakmaktır. Memleketin fedakâr ahalisinin gösterdiği fedakarlık ve bütçemizden tasarruf ederek bu işe tahsis ettiğimiz – israf bile olsa- para ile memleketimizde bu köklü âsardan azami istifade temin olunacağını kat'î kanaatim vardır.

Muhacirin işleri için şimdiye kadar çıkarılan nizamnameler, talimatnameler o kadar çok ve o kadar karışıktır ki, bunlarla vekalet merbut memurların muntazam çalışması ihtimali yoktur. Onun için umumi vaziyeti koruyuncaya kadar, yani dört beş ay kadar muvakkat talimatnamelerle iskân işini tedvir edeceğim. Ondan sonra muhtelif memleketlerden getirdiğim kitaplar ve bu işte memleketimizde mevcut mütehassıslarla bir iskân kanunu çıkaracağım. Bu kanun çıktıktan sonra memleketimizde iskân işi basit, amelî ve kat'î bir şekil alacaktır.

İkinci noktaya gelince, memleketimizde mevcut olan emval-i metruka hanelerinden istifade edeceğiz. Bu 100 bin kişi için bahse hal bu evler, iskân yapacağımız mıntıkalara hazır olacaktır. Hatta bugünden hazır olmuştur diyebilirim. Kanunun bana bahş ettiği salahiyyete binaen şunun bunun işgalinde bulunan evler derhal tahliye ettirilerek bu kardeşlere verilecektir. Mıntika müdürlerime bu hususta kat'î emirler verdim. Emirlerim harfîyen icra edileceğine kaniim. Çünkü vazife ve mesuliyet deruhde edenlerin kendilerine verilen emirleri derhal ifa etmek mecburiyetleri vardır. İstiklal Mahkemesi'nde çalıştığım zaman emre itaatın lüzum-u kat'îyesini mıntıkam dahilindeki evlere anlatmıştım. Benim memurlarım emrin ne olduğunu anlayanlardan tefrik olunduğu için bu evlerin şimdiden hazır bulunduğunu tahmin ediyorum.

Üçüncü cihet de, ikinci kısımda arz ettiğim vecihle hal edilebilecektir. Tohumluğu, alet ve edevatı, Ziraat Bankası vasıtasıyla ve Vekaletçe tahsis olunan paradan ayırdığım kısımla temine çalışıyorum. Binaaleyh, gelen kardeşimiz evine oturur oturmaz tarlasını alacak ve derhal tohum ve çift alet ve edevatına malik olacaktır. Memleketin bu en dar zamanında yapılan fedakarlığa mukabil gelen kardeşlerimiz de çok çalışmaya mecbur olduklarını takdir ederek çalışacaklarına kaniim.

Aynı zamanda memleket dahilinde bir fırtına halinde şimdiye kadar devam eden muHaceret selinin önüne geçeceğim. Bazı iskân mıntıklarından iskân olunanlar orada kalacak ve çalışacaklardır. Bir taraftan diğer tarafa akın halinde mütemadiye vuku bulacak olan muHaceretlerin önüne geçmek için ihzar ettiğim layiha-i kanuniyeyi bu hafta zarfında meclis-i aliye takdim edeceğim.

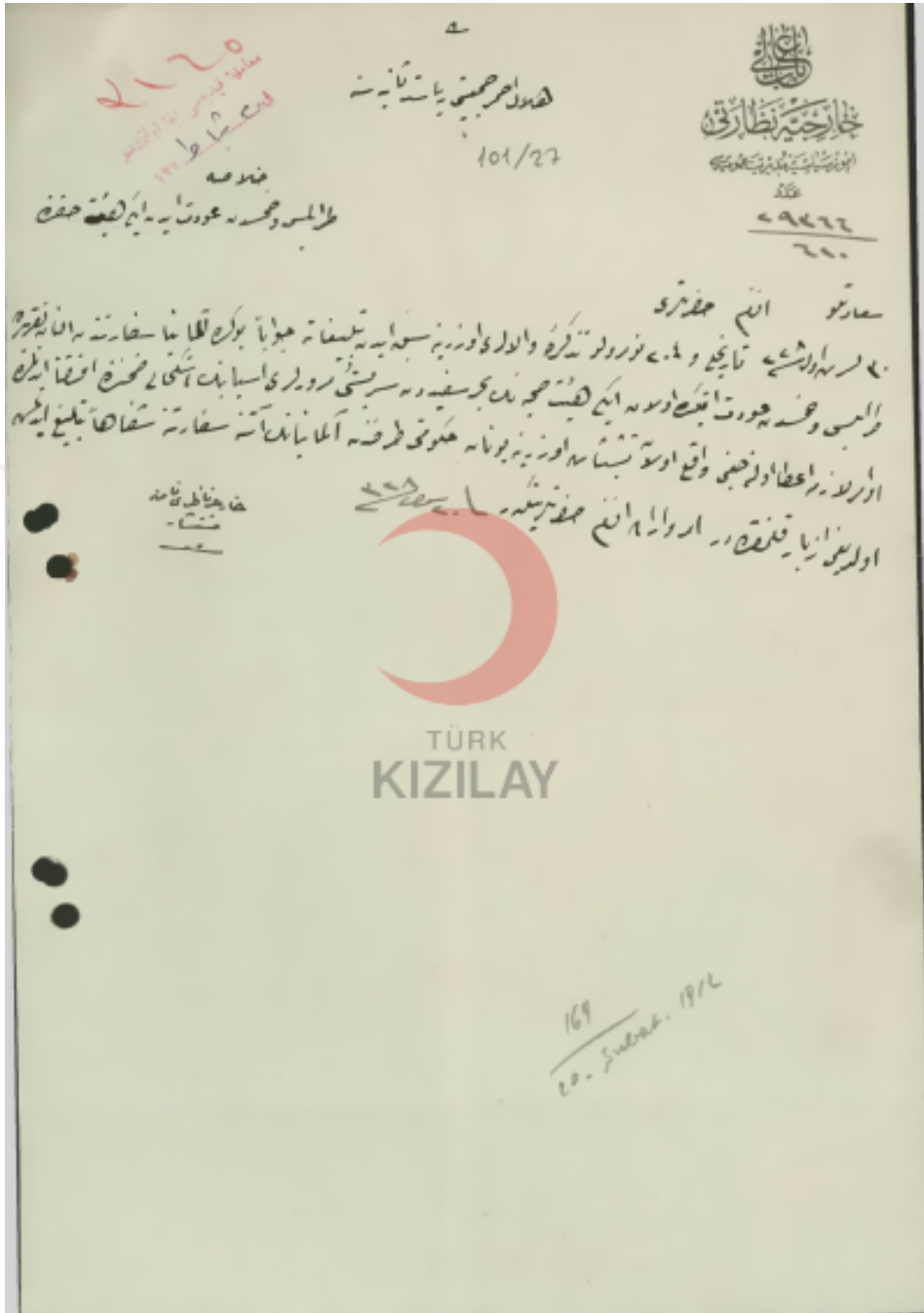
İşe başlarken mühim bir keyfiyet daha mevcuttur. Mübadeleye tabi olan kardeşlerimizin hayatı ve emvallerine vuku bulan taarruzun şiddetle devam eden şekli. Buna karşı da tedabir almak icab ediyordu. Meclis-i Âli'de bu vaziyet karşısında hükûmetten kat'i kararını ve bu işin önüne geçmek için lazım gelen tedbirin ittihazını talep ve emrediyordu. Meclis-i Âli'den bu emri alan ve hakikaten bu vaziyet karşısında heyecanla işi takip etmekte bulunan hükûmet ve bilhassa Hariciye Vekili İsmet Paşa Hazretleri icab eden müessir tedbirleri ittihazı hususunu temin ettiler. Atina'da bulunan heyetimize lazım gelen talimat verildi. Hala bu iş üzerinde heyecanla vaziyeti tedkik takip ediyoruz. Muhtelit heyet- i azası iki kısma ayrılarak Yunanistan dahilinde mübadeleye tabi kardeşlerimizin vaziyetini tedkik edebilirler. Yunanistan hükûmetinin kardeşlerimize vuku bulan şiddetli vaziyetini göreceklerdir. Takip etmekte olduğumuz bu işin netice-i kat'iyesini Muhtelit heyetin bu tedkikatından sonra iyi bir beraber her gün için vuku bulan mezalimi günü gününe protesto ediyoruz. Bir kardeşimize bile vuku bulacak tecavüze müsamaha edemeyeceğimizi katiyetle heyetimize bildirdik. Ve bir an evvel de Selanik'te ve Girit'te bulunan ve hakikaten vaziyetleri elim olan kardeşlerimiz memleketimize getirmek için tedabir aldık.

İki vapurla 4000 kardeşimiz hareket etmiştir. Bu haftalar zarfında diğerlerini de taşıyarak memleketimize gireceğiz. Bunun için vekalet müsteşarı İstanbul'da nakliyat işlerini tanzim etmekle meşguldür. Milli şirketlerimizin ve sair Sefain idaresinin Vekalet karşısı azami muavenet göstereceklerine eminiz.

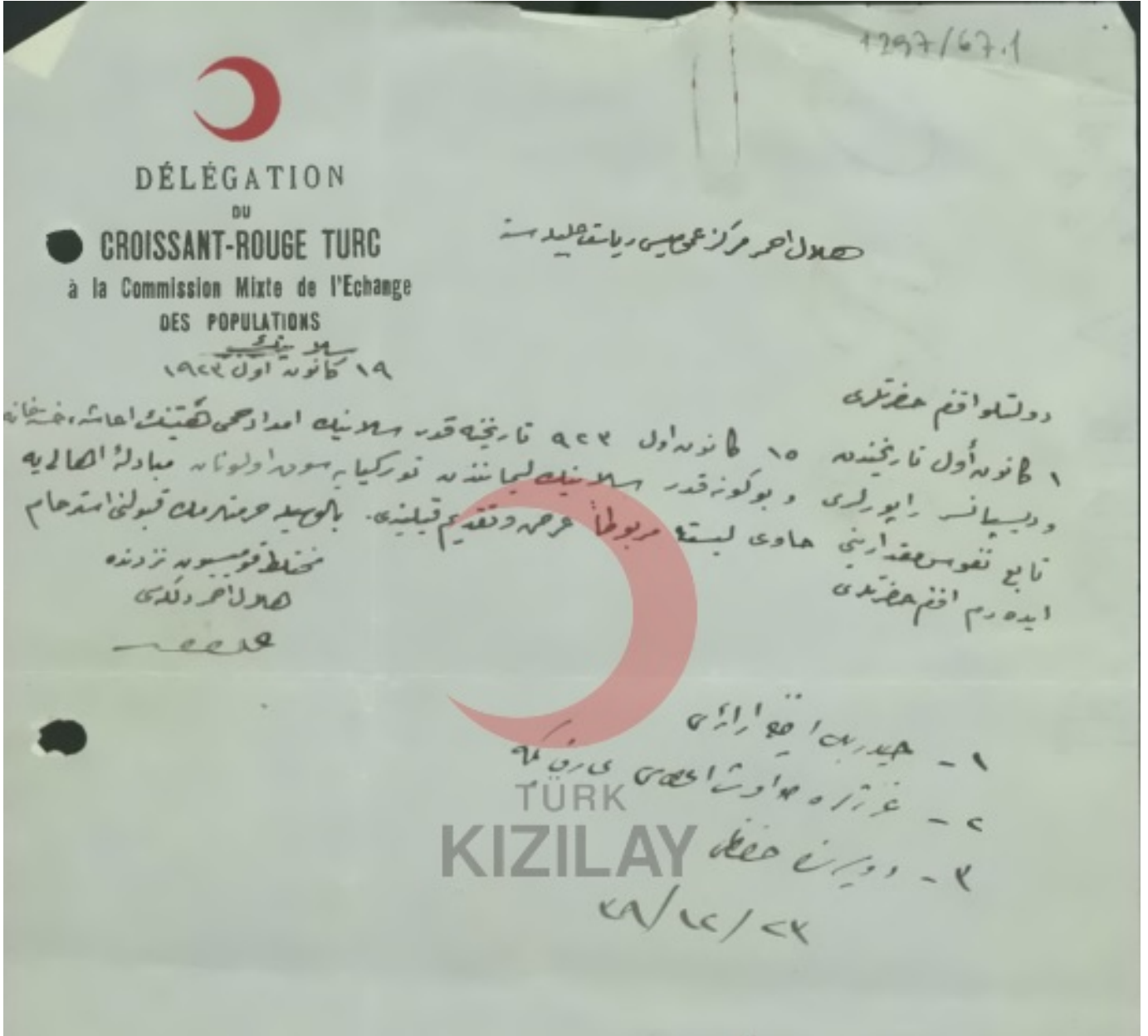
Seyr-ü Sefain idaresinde fazla vapur tedarikiyle bu işte yardımını temin etmek için bütçemden avans olarak 250 bin lira vereceğim. Ayrıca, hükûmetçe de 350 bin lira ayrılarak bunlarla seyr-ü sefainin vapur almasını teşvik edeceğiz ve nakliyatta muntazam bir şekilde icra etmeğe azami gayret edeceğiz.

277-9 1914		24/149		هدان اصر کل نال منتخانه کبی	
طیب	نیشانه قلمه قلمی	؟	مصره	مصره	مصره
ار-نایورس	نیشانه افندی	+	فی مصف		
دکتر ج. و	طی جناب الدیبر	+			
نیشانه باقی	نری علی قف	+			
~	مصره		مصره الدیبر		
~	احمد شمس الدیبر	-			
~	مصره الدیبر	-			
~	اسم به احمد قلمی مصره الدیبر	-			
~	تاب افق به سرو	-			
~	محمد خاالدی به اصر	-			
~	محمد قلمی به اصر	-			
121	عبد				
122	عبد				
123	عبد				
124	عبد				
125	عبد				
126	عبد				
127	عبد				
128	عبد				
129	عبد				
130	عبد				

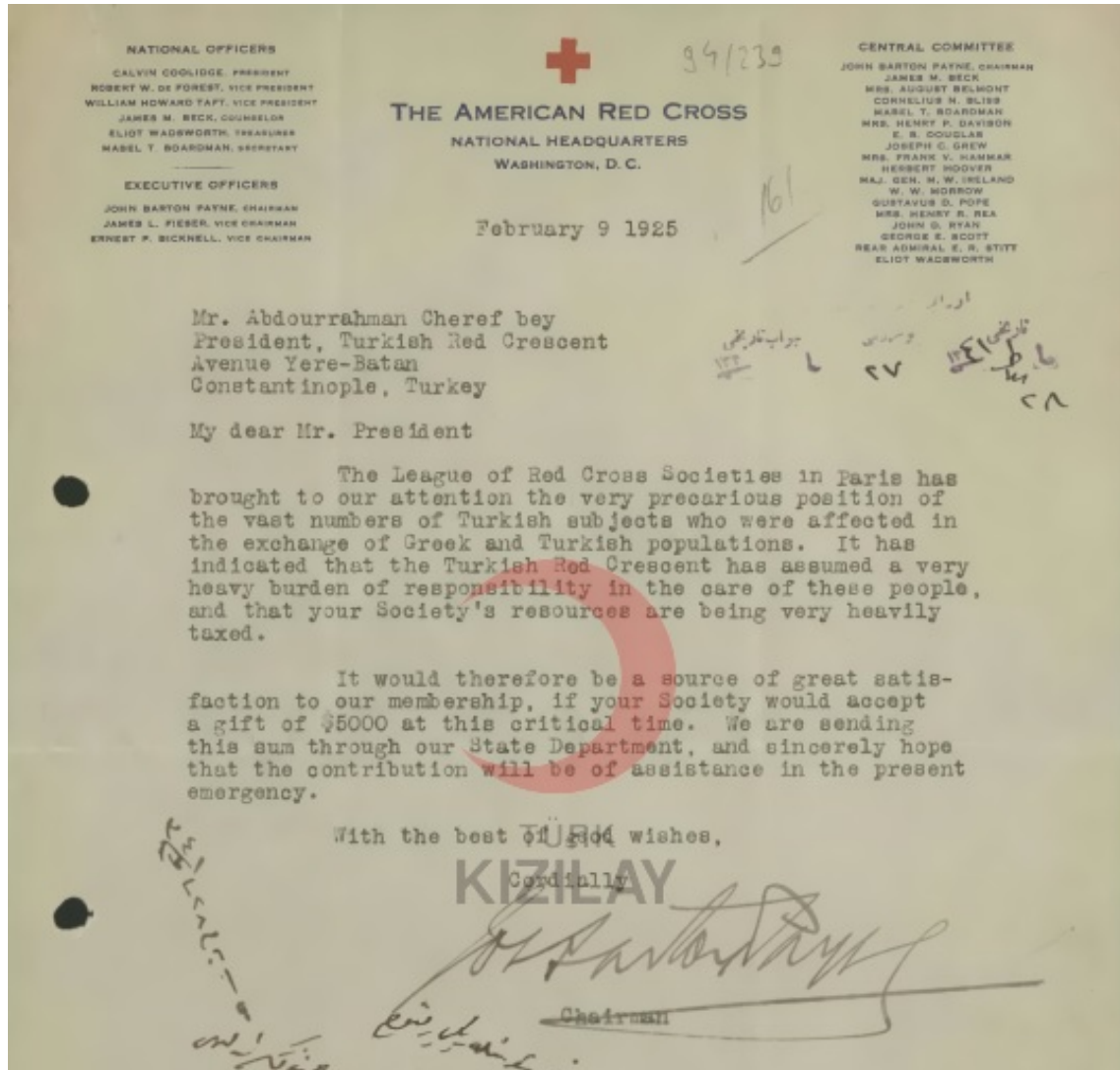
150

2. Trablus ve Hums'ta görev yapan Hilâl-i Ahmer heyetlerinin 20 Şubat 1912 tarihinde İstanbul'a Bahr-i Sefid (Akdeniz) üzerinden serbestçe dönebilmeleri için Almanya'daki Atina Sefareti aracılığıyla Yunanistan'a verilen bilgilendirme hakkında Hariciye Nezaretinin Hilâl-i Ahmere gönderdiği yazıyı içeren Kızılay arşiv belgesi.

3. 1 Kanunuevvel Tarihinden 15 Kanunuevvel 1924 tarihine kadar Selanik İmdad-ı Sıhhi Heyeti'nin iaşe, hastahane ve dispanser raporları ve bugüne kadar Selanik limanından Türkiye'ye sevk olunan mübadil ahaliye tabii nüfus miktarını havi listeyi içeren arşiv belgesi

5.Amerikan Kızılhaç Başkanı'nın Türk Kızılay'ına mübadele için gönderdiği yardım hakkındaki yazı

3462/122.4

T. C.
SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM
BAKANLIĞI
Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü

Genel No. 224
Özel No. 13349
İlgi: "

27. Kasım 1950
Ankara
Özeti: Göçmenler H.

Kızılay Derneği Genel Merkezi
Başkanlığına

Bulgaristan'dan gelmekte olan göçmenlerin bugün-
lerde çoğalacağı ve Edirne'de kesafet peyda edeceği nazarı
dikkate alınarak, halen mevcut sağlık ekibi, Devlet Hastane-
si ve İskân İdaresi ile göçmenlerin sağlık kontrollerinin
teminine imkân görülemediğinden, bulaşıcı hastalıkların
zuhurunu önlemek, görülecek hastalıkların göçmenlerle yurt
içine kadar sırayetine mani olmak maksadile yurt sağlığı
bakımından şiddetle ihtiyac görülen, içinde seyyar labora-
tuvarı ve intaniye mütehassısı bulunan 50 yataklı seyyar
bir hastanenin Dernekleri tarafından teşkilile Edirne'ye
gönderilmesini ve sorundan bilgi verilmesini saygı ile
rica ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım
Bakanı yerine

M. K.

KIZILAY
• 28. Kasım 1950

28. Kasım 1950 / 186/4

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ

Ankara ?
2-12/50

Dm. S.
R.M.

6. Edirne'de Bulgaristan muhacirleri için 50 yataklı seyyar hastane talebi.

3462/153

Müşveddeyi yapan	Makinede yazan	Yazıldığı tarih	Sevk tarihi: 1177
			Numarası :

Muameleât Md.

Sağlık ve Sosyal Yardım
Bakanlığına

Göçmen ve Mültecilerden sarfi olmıyan hastalığa tutulanların tedavileri için Çorlu'da hazırlanan 50 yataklı hastane 23.1.1951 tarihinde faaliyete geçmiştir.

Saygılarımızla arz ederiz.

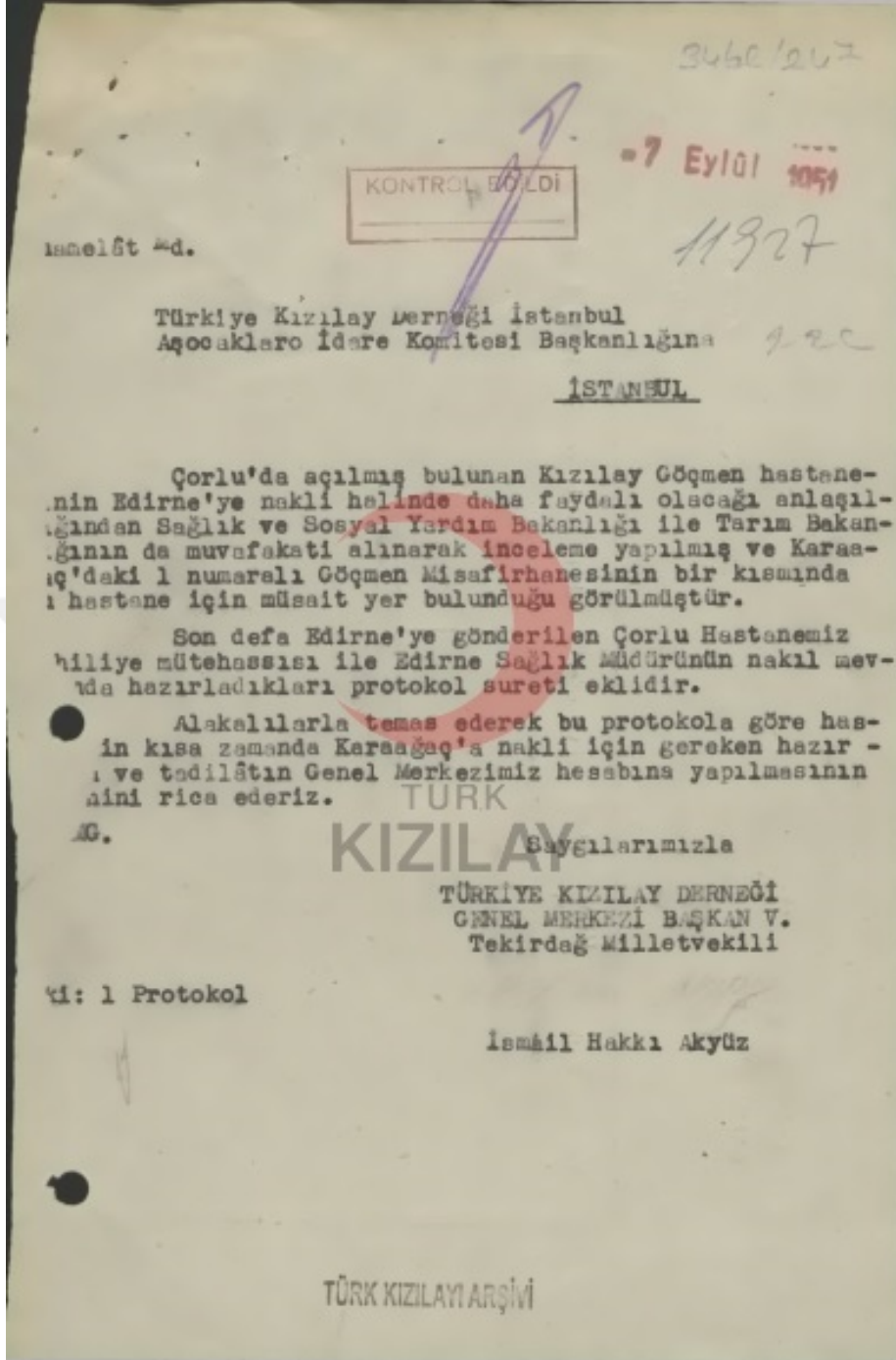
RA-MG.

TÜRK KIZILAY

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ
GENEL MERKEZİ BAŞKANI

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ

4. Çorlu'da Bulgaristan Muhacirleri için faaliyete geçen 50 yataklı hastanenin faaliyete geçtiğini bildiren belge.

5. Çorlu'daki Kızılay Göçmen Hastanesi'nin Edirne Karaağaç'a nakli hakkında yapılan resmî yazışmalar.

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ
İSTANBUL DEPOSU

Servis : Md.

No. : 508

Türkiye Kızılay Derneği
Genel Merkezi Başkanlığı

362/150

A N K A R A

Tafsilâtı aşağıda yazılı olduğu vechile tarafımdan açılan telefon mükâlemesini bu yazımla teyit eylediğimi arz ederim.

Telefon görüşme tarihi : 19.1.1951
saati : 17.45

Derin Saygılarımla,
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ
İSTANBUL DEPOSU

TELEFONU AÇANIN	TELEFONU ALANIN
Telefon No. sı : 22653	Telefon No. sı : 21458
Adı : Sn.B. Fikret Tüney	Adı : Sn.B.Dr. Remzi Gönenç
Ödevi : Depo Müdürü	Ödevi : Genel Müdür

1 - Vilâyet göçmen işlerini kontrolum esnasında muamelât şefine vaki telefon emirlerinizi okudum. Yüksek malumları veçhile bu sene kadromuzdan 6 memur tasarruf olundu. Bundan maada göçmen işleri için muhasebe memurlarından Emin Refik Uzman ile ~~Tasarruf~~ emirleriniz üzerine de muhasebecimiz tefrik olmuştur. Bendeniz de bunların başında kontrol işile iştigal etmekteyim. Bundan maada muamelât servisim ve dairememurum da aynıyat işleriyle iştigal etmektedirler. Depomuzun ticari bir mahiyet arzemesi ve muhtelif monopolları idare etmesi hasebile esasen kendi işi bakımından bir hayli yüklü olmasına mukabil bir hayli da memur tasarrufu vaki olmuştur. Bundan maada monopollarımızın en mühim bilanço devresinde bulunmaktayız. Esasen bu durumu da ictihâm edebilmek için geçeli gündüzlü çalışılmaktadır. Göçmen işleri aktif bir iş olduğundan gündüzleri görülmektedir. Monopolların da aktif işi gündüzleri görülmektedir. Bu vaziyet muvacesesinde memurlarımızdan daha fazla tasarruf imkân göremiyorum Monopol işlerimize tesir ederse mes'uliyet kabul edemeyeceğimi arz ederim.

C : 1 - Derneğimiz için şimdi en mühim mevzu göçmen işidir. Her ikisini idare kurulu emrine göre tedvir etmeniz gerekmektedir. Bizde gece ve gündüz bütün genel merkez personeli çalışıyoruz.

2 - Hastahane sertabibi mütemadiye ihtiyaçlarını bildirerek mubayaa etmemizi istiyorlar. Siz İstanbuldayken, sizden bu hususu umumî bir selâhiyetname ile rica etmiştik. Yalnız o gün doktorun verdiği liste üzerine bu işe münhasır emir verdiniz. Halbuki bunun haricinde de yeni isteklerde bulunuyorlar ve şayet derhal isteklerini is'af etmezsek hastanenin gününde açılmıyacağını bildiriyorlar. Ne emir buyuruyorsunuz.

C : 2 - Kurulda masrafları haricindeki isteklerini doğrudan doğruya Genel Merkeze telvesinler, bir buradan size emir veriniz.

Not : Telefon mükâlemesi akabinde keyfiyet Çorlu Hastanesi sertabipliğine tellenmiştir.

FT/MO

24. Ocak 1951

1401

Dosya

Muhataba gönderilecektir.

(Model : F. T. - 1949 - No. 417)

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ

Fatura sureti

3456/115.17

Kilo	Kaymeti Lira	K.	Faturanın Tarihi	Fatura Numarası
473	1431	00	20/12/950	24507/64
846	2611	50	30/12/950	24507/68
1319	4042	50		

Teslim ve teslimat tutanağı

Bulgaristandan yurdumza gelmekte olan göçmenlere yardım olarak Sümerbank Bez Fabrikasının aynı göndermiş olduğu yukarıda faturasının tarih ve numrularıyla gösterilen kaputbezi, Dirl:Kazalina,haki,diyagona ,siyah diyagenaların meomu,u (1319)bin üçyüz on beş kilo olup ve bedelininde(4042)50 dörtbin kırk iki lira elli kuruş kıymetindeki kiloluk parça eşyayı Kayseri Kızılay derneği şubesi memuru Necmeddin Taceddin oğlunda aşağıda hazır bulunan heyetimiz tarafından,göçmen ve göçmen mutemetlerine verilmek üzere teslim alınmış olduğunu mübeyyin tutanaktır.20/12/951

Toprak İskan İşçisi
Abdullah Bayın

Talas Bucak Müdürü
Remzi Aygar

Felahiye Bucak Müdürü
Turan Erdoğan

Muncusun Mtd.
Abdullah Çetin

Gesi Bucak Müdürü
Mustafa Tümer

Ekilet Bucak Müdürü
Emin Tuncer

KIZILAY

TÜRK KIZILAYI ARSİVİ

7. Bulgaristan göçmenlerine Sümerbank bez fabrikasının gönderdiği yardım.

3656/189.1

Fethiye Göçmen Evleri İnşaat Komisyonu Kararı

Karar tarihi: 10/4/1952

ÖZ: Kızılay Muhasibi

Karar NO. : 231

Nuri Ardiç'a 500 lira
ödünç para verilmesi hk.

İskan edildikleri köylere gönderilen göçmenlerin nakil masraflarına sarfedilmek üzere halen Kızılay Şubesinde mevcut para bulunmadığından istihkak sahiplerinin alacaklarını geçiktirmek için bilahaare ayneniade edilmek şartıyla İnşaat Komisyonu emrindeki paradan Kızılay Muhasibi Nuri Ardiç'a 500 lira ödünç para verilmesine ve keyfiyetin Makamın tasvibine sunulmasına karar verildi.

Başkan
Kaymakam

Üye
H.Tabibi

Üye
J.Komutanı

Üye
Z.Muallimi

Üye
Mutemet

Muvafıktır. 10/4/1952

Kaymakam
M.Yılmaz Mete

Aslıları aynıdır.

6/11/1953
Kızılay Şubesi Başkanı
Seman Boyacı

TÜRK KIZILAYI ARŞİVİ

8. Bulgaristan muhacirlerinin iskân edildikleri köylere nakli hakkında yapılan resmî yazışmalar.

T.C.
MÜHÜR
Topraklılar Müdürlüğü

3456/175.1

M u ğ l a
30/12/1952

4/46
5
M.1

Kızılay Derneği Genel Merkezi
Başkanlığına

Ankara

İlimize mürettep göçmenlerin evlerinin inşası için gönderilmiş olan 388.000 liralık ödeneğin sarf evrakı, Devlet Bakanlığı'nın 5/9/1952 gün ve 12523/40589 sayılı emirleri gereğince kısım kısım Genel Merkezimize gönderilecektir.

İlimiz merkezinde yapılan sarfiyatın 160941.43 liralık kısmına ait sarf evrakı ilişik olarak gönderilmiştir.

İlçelerden celbedilmekte olan sarf evraklarında bu günlerde muntazam bir şekilde ayrı ayrı gönderilecektir.

Sarf evraklarının alındığının bildirilmesini ve mahsup iltihaberinin gönderilmesine müsaadelerinizi saygı ile rica ederim.

TÜRK KIZILAY

Vali
Sebatî Ataman

imahi
K

KIZILAY
Genel Merkezi

Tarih	Numara
8 Ocak 1953	295

TÜRK KIZILAY ARŞİVİ

9. Bulgaristan Muhacirleri'nin iskânı için inşa edilen göçmen evlerinin masrafı hakkında belge.

هلال احمری اونوتمايیکز

وطنداش ، هلال احمر جمعیتی طانیورسک ، دکلې ؟ وقتيله
 بعض غيور وحيثی عثمانيليرك مساعيسيله تشكیل ایدن بوجهیت یاشایامامش
 ایدی . ۱۳۱۳ یونان محاربه سنده ده برکوچوك حیات اثری کوستر
 دیسه ده تکرار س وندی آتجاق مشروطیتدن صوکره ۱۳۲۷
 سنه سنده بیکدن تأسیس واحیا اولندی . دیمک که هنوز اوچ بچق سنه لك
 برحیاته مالکدر . اوله ابکن طرابلس محاربه سنده وطنك دور ومقدور
 برکوشه سنه قدر هیئتلر کوندره دك بیکارجه یارالی وحسته داوی ایدی .
 اونی تعقیب ایدن بالفان حربنده ایسه دنیاك بوتون صلیب احمرلرینك
 قاریخلرنده همان امثالی کورولامش برنستنده یارارلق کوستردی ابکی یوز
 ییک لیرا صرفيله الی آتمش بیک یارالی ، خسته عسکر ومهاجر نداوی
 ایدی . اعضایی ، هکیملری ، مأمورلری کیجه لی کوندوزلی چالیشدی .
 اوفلاکت کونلرینك قانلری و آجیلری ایچنده هرطرفه شفا ، تسلی
 داغیتدی . سنك و اوزاق یاقین یرلرده کی قان و دین قارده شلرکه السانیلی
 بعضی اجنبیلرک ویردکاری باره لرله چوغالان سرمایه سنك مهم بر قسمتی
 یواوغورده صرف ایدی

شیمدی ینه دنیا لك قانلی کونلرینی یاشامغه باشلادی . عسکرلر حدود
 باشلرینه قوشیور هلال احمرده وظیفه سنك باشنده در انصافسز برخسته لق
 کبی اوروبانك هرطرفه سرایت ایدن بومحاربه بلکه دولتمزیده موجودیت
 و حیاتی محافظه ایچین چارپیشمغه مجبور ایده جك . آوروپا و دنیا اوله
 بروضعیتده که بومحاربه ده خارجه کی قارده شلرمنده بزه کچن سفرکی کبی
 یاردم ایده مه یه جك . هلال احمره یاشامق و چالیشق قدرتلرینی ویره ن
 منبعلردن بوسفر بلکه هیچ برشی آلامیاجفز . خارجه کی اسلام وتورك
 عالملرندن کان یوز بیکارجه لیرالر بلکه بوسفر کله یه جك . فقط سن ،
 تورك ، مسلمان ، عثمانی وطنداش ! سن وارسك ، یاشایورسك . آوروپاده
 هر دولتك وارلنی محافظه ایچون جاتی دیشنه طارق میدان آتیلدینی
 پوهنکامه ده ایکی بویوک حربدن ملاکترده ویورغون چیقان سنك دولتك ،

FOTOĞRAFLAR

Balkan Muhacirleri İstanbul'a eşyaları ile birlikte hicret ederken

Cepheden İstanbul'a yaralı nakli vazifesi yapan Reşit Paşa Vapuru

Gülnihal Hastane Vapuru

سلطان محمد خان خامس قرارگاه عمومیده

ذات حضرت پادشاهی سرکہ جی موقفندہ عسا کر ملوکانہ لری نی سلام لری کن

S. M. I. le Sultan à la Gare de Constantinople, saluant le départ des troues.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin büyük hamisi Sultan Mehmed Han-ı Hamis (Sultan Reşad) karargâh-ı umumide Asakir-i mülükanelerini selamlarken (Servet-i Fünun Dergisi)

Çanakkale cephe-i harp ziyaretinden sonra şehir merkezinden müfarakat eden Suriye heyet-i edibesi

Padişah Sultan Mehmed Reşad'ın Sultan namıyla Saray'dan avdeti Servet-i Fünun

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Fahri Başkanı Veliâht Yusuf İzzeddin Efendi'nin Çanakkale Cephesi'ne gitmeden önce askeri üniforma ile çekilmiş bir resmi (Servet-i Funun)

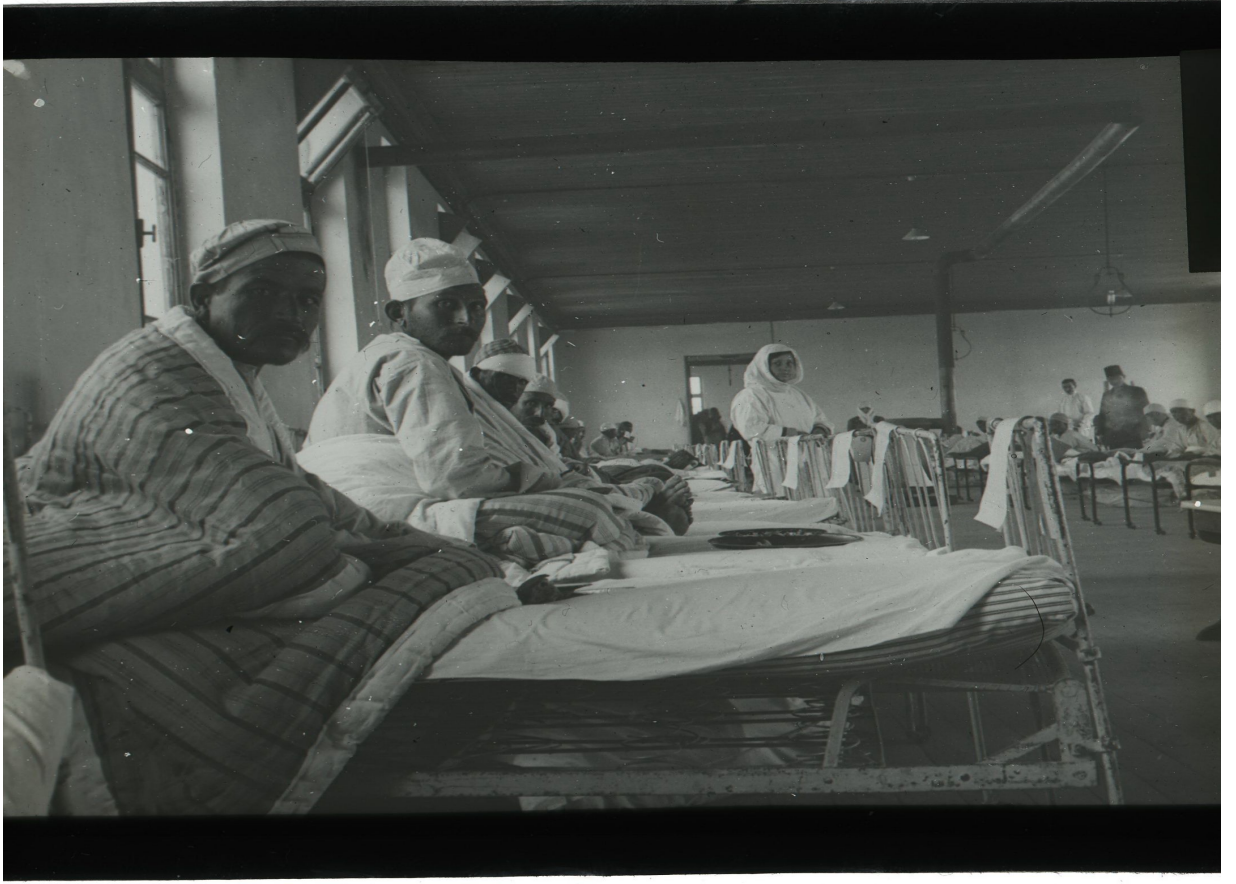
Cephe'de Hilal-i Ahmer görevlilerin yaralı nakli

Hastane Gemileri ile İstanbul'a Getirilen Yaralıların Sirkeçiden Hastanelere Nakli

Çanakkale’de Hilal-i Ahmer çayhaneleri

Şarköy Hastanesi Hasta Koğuşu

Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Cağaloğlu Hilâl-i Ahmer Hastanesi'ni Ziyareti
(Servet-i Fünun Dergisi)

مجرور غازيلر يميز : كلخانه خسته خانه سنده بر قوغوش
هلال احمر نامنه مجروح غازيلر يميزه بدل خدمت ابدوب اخبراً ط ف حشره ابدوب ابدوب

Mecruh Gazilerimiz: Gülhane Hastanesi'nde. Hilal-i Ahmer namına mecruh gazilerimize hizmet
(Servet-i Fünun)

Çanakkale'den Sirkeci'ye vapurla yaralı nakli

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi'nin taht-i himaye ve idaresinde bulunan Hilal-i Ahmer Darul Sanaisinde Asakir-i Osmaniye için levazım-ı şitaiye hazırlığı (kışlık elbise)

Mübadele’de Kızılhaç görevlileri ve Osmanlı halkı.

Hilâl-i Ahmer İzmir (Ayvalık) İmdad-ı Sıhhiye Heyeti.

Balkan Muhacirleri ve 27. Selanik Heyeti 2. Tali Komisyonu Faaliyetleri İdare Memuru Feridun Bey.

Mübadele'de Hilâl-i Ahmer Selanik Heyeti Tarafından Küşad Olunan Çadırlar.

Mübadele’de vapur ile taşınan muhacirler ve 27. Selanik Heyeti 2. Tali Komisyonu Faaliyetleri İdare
Memuru Feridun Bey

Kıbrıs'ta Kızılay tarafından açılan Mağusa Memleket Hastanesi.

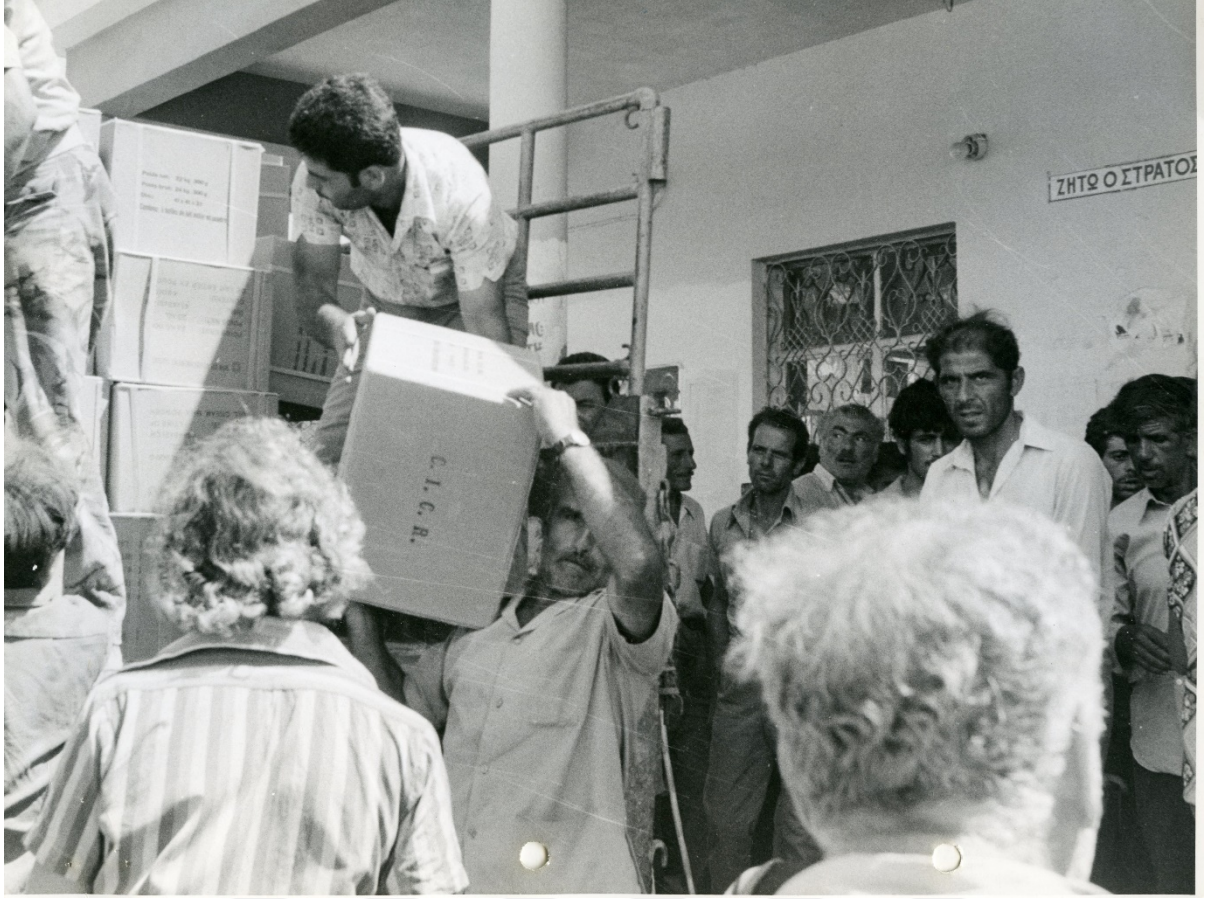
Kıbrıs'ta Kızılay görevlileri

Kıbrıs'a Ankara'dan gönderilen sağlık malzemeleri.

Fotoğraf 9: Dr. Fazıl Küçük'ün Kıbrıs Kızılay hastanesini ziyareti.

Kızılay tarafından Kıbrıs Rum bölgesine gönderilen yardım kolileri.

Kızılay Ankara Kan Merkezi aracıyla Kıbrıs için uçağa ilaç nakli.

Kıbrıs'a Türkiye'den gemi ile gönderilen gıda malzemeleri.

Dr. Fazıl Küçük ve Kızılay Heyeti.

Kıbrıs'a gönderilen uluslararası yardım kolileri.

Kıbrıs Türk topluma gönderilen ilaç malzemeleri.